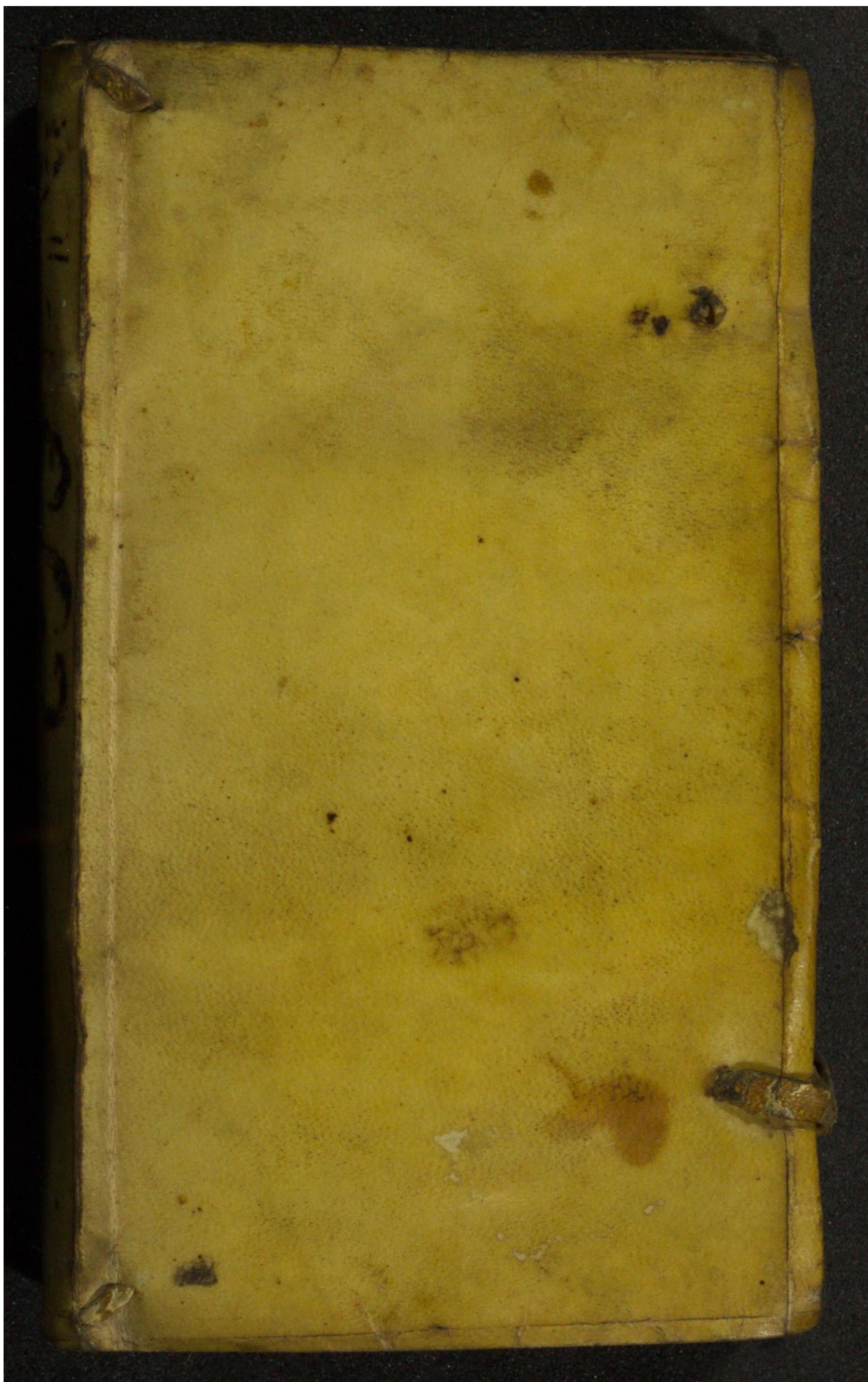
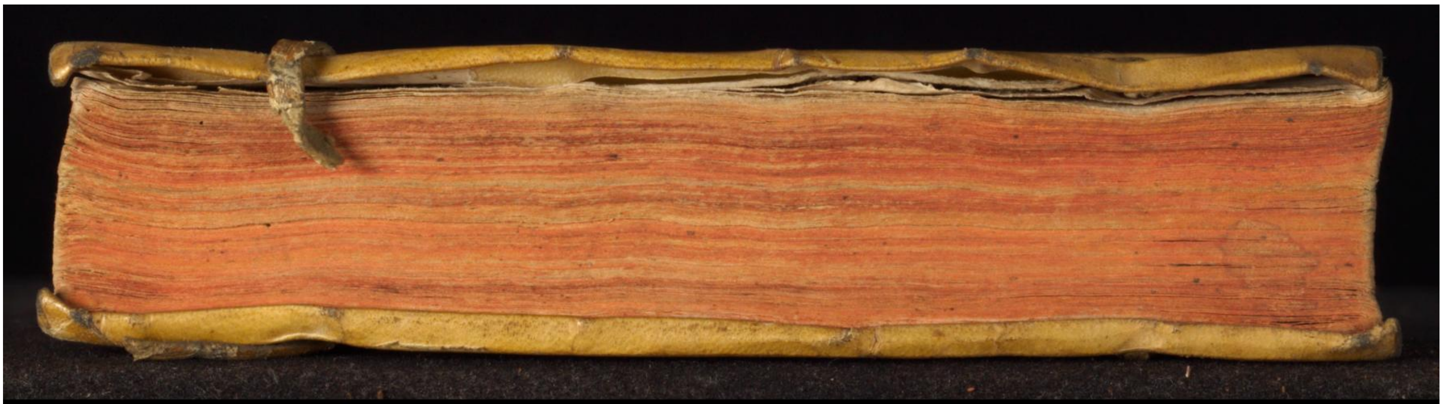

~~[illegible] [illegible] o di autorit~~

~~[illegible] [illegible] [illegible]~~

~~[illegible] [illegible] [illegible]~~

~~[illegible] i [illegible]~~

~~[illegible] [illegible] e il [illegible] [illegible]~~

~~[illegible] [illegible] [illegible] perta~~

~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~

[illegible]

PETRI SERVII

INSTITVTIONVM

Quibus Tyrones ad Medicinam Informantur

LIBRI TRES

Eiuſdem

PROLVSIONES

DVÆ

Ad Inſtruendos Inflammandoſque ad Artem Tyrones Accomodatæ.

ROMÆ,

Ex Typographia Bernardini Tani. 1638.

Superiorum permiſſu.

HAs Petri Seruij Institutiones, quibus Tyrones ad medicinam informantur, iussu Reuerendissimi Patris M. S. P. A. vidi, omniaque religioni, bonis moribus & medicinæ consentanea intellexi, dignas proinde censeo, quæ in publicam lucem prodeant. kal. Aug. 1638.

Syluester Collicola.

Imprimatur, Si Videbitur Reuerendiss. P. Mag. Sacr. Palatij Apostolici.

Io. Baptista Episc. Camerineñ.

Imprimatur,
Fr. Nicolaus Riccardius Sac. Pal. Apost. Mag.

Illustr.mo & Reuerendiss.mo D.

D. THADAEO COLLICOLÆ

VRBANI VIII. PONT. MAX. Intimo & Medico & Cubiculario Atque Canonico Vaticano

Petrus Seruius S. P. D.

MAxima, quibus Tibi deuincior, beneficia tenui quidem & exiguo (non me fugit) profiteor testimonio, tenuitate verò minimè dehortatus: tum quia ex animo id promo gratissimo, sibique conscio; tum quia beneficentiæ illud peculiare est, vt gratijs habitis potius gaudeat, quàm vel actis, vel relatis; tum demum quia eiusmodi est natura Tua, ingenium eiusmodi, vt Stoicorum more, quos ingenuitate animi, candore atque moderatione refers, vel magna non magni facias, quę aliquam obseruantiæ gratiq; animi significationem præseferant. Verùm quia non tam quid singularis Tua & maximè composita permittat natura, quàm quid meæ partes exigant, spectandum mihi est; fit, vt etiam tenui hoc argu-

mento ſummam in me Tuam beneficentiam, meam in Te perpetuam obſeruantiam teſtari audeam. Et verò ſi L. Sylla ea dedit grati animi argumenta, vt Senex, Dictator, & rerum Dominus priuato Pompeio, adhuc adoleſcenti, ac patris tantùm in ſyllanis partibus veſtigia ſequuto, *Et caput adoperuerit, & ſella aſſurrexerit, & equo deſcenderit, & publicè in concione eius merita prædicauerit:* ego noſtri ordinis, infimi ſubſellij, ſummis a Te beneficijs cumulatus, Tibi verè ἀρχιάτρῳ noſtriq; Senatus Principi exiles aliquas non exhibeam obſeruantiæ gratique animi notas? Imò verò vt olim C. Terentius Culeo triumphantis Aphricani currum *Pileatus*, grati animi ergo, ſequutus eſt; ſic ego Te, in ſupremum Medicinę faſtigium Tuis meritis euectum, ijs, quibus per me licet, ſtudijs perpetuò proſequar. Vale, viue diu, vt diu viuat *Summus in terris omnium Moderator*, qui per ſedulitatem prudentiamque Tuam, iudicium ſingulare, ac miram, & ſupra quam cuique credibile eſt, ad medendum dexteritatem ſoſpes incolumiſq; viuit. iterum vale. Kal. Aug. CIↃↃCXXXVIII.

LE-

LECTORI

Paucis, Lector, in ipso operis limine te volo, duo moniturus: alterum Medicinæ epitomen Tyronibus me cōscribere, breuem nempe contractamq. Institutionem, qua mollis eorum animus, nuper huc e philosophia profectus, primis Artis elementis erudiatur; & facilis eis certaq; ad vlteriora sternatur via. Neq; ni fallor, incassum ago: nam licet Sennertus, Fuchsius, Heurnius, &, si qui sunt, alij (nam Romam hi solùm, quòd ego sciam, appulerunt) id egerint; tamen ille scripsit absolutè quidem, vt omnia, sed luculentiùs, quàm tyronum conditio postulet, & adultis potius, quàm adhuc in medicina adolescentibus: quos solùm nos instituere contendimus. Hi verò (dicam ingenuè, quod sentio) quà prolixiùs scripserunt, quà contractiùs, quàm oporteat; superuacanea multa (præsertim Heurnius) mutila multa: plura sunt, quæ inde abesse vellem, plurima quæ adesse, vt rectè sciteq; tyrones instruerentur. Accedit eò, quòd etiamsi horum omnium Institutiones & tyronum captui accomodatæ essent, & numeris omnibus absolutæ; tamen est, cur nouas moliamur: nempè quia ijs planè caremus, Alpes non prætergressis. ergo nostri muneris est, discipulorum vtilitati, imò summæ necessitati consulere, ne

aut rudes, nullisque artis fundamentis (quod plerumque accidit) instructi ad lauream accedant; aut cum summa animi, corporisque labore hinc inde sine ordine, sine delectu, & quasi tumultuariè ea sibi comparare cogantur. Itaque operę precium omnino fuit, hasce Medicinę Institutiones construere.

Alterum te, candide Lector, candidè moneo, currenti me calamo, imò volanti vnico summę huius ęstatis mense, horis faciendę medicinę subreptis, hęc scripsisse vel fudisse potius, nec ferè quicquam exscripsisse, aut (moriar si mentior, ac Deus Deus ipse a mētiente pœnas sumat) interpolasse: sed quod primò animo concepi, irrepsitque in calamum, exaraui, vix tenui aliqua litura vsus. Sanè gloriosę olim ostentationi tribuebam, quod a Sigonio in Emendationum libro scriptum est, Menstruo ad meditandum spatio

In Epist. calce. sumpto librum conscripsisse: nec Mureto facilè credebam, qui se nihil vnquam interpolasse in Variis profitetur: Carda-

De Vari. num verò paulò superbiùs de se loqui suspicabar, cum se plus scripsisse, quàm legisse testetur. Ego in tenui hac re, re doctus intellexi ac didici, Sigonium a iactatione alienum esse, veracem Muretum, neque Cardanum insolentiùs se se efferre; cum hęc (liceat parua componere magnis, aris lupina) vix vno mense, nihil ferè interpolans, & certè plus, quàm legerim,

hęc

hac de re scribens , absoluerim . Cur, inquies , audax hoc ausum ? audax , fateor , ac penè temerarium , nec satis tutò meæ existimationi consulens . Sed duo sunt , quæ meproperare coegerunt, ac properanti admouerunt calcharia : alterum quòd tempus iam iam instaret, grauioribus seuerioribusque Musis dicandum : alterum quòd tyronibus scribens , eorum captui prospiciendum duxi : ac proinde humiliori , quàm fortasse consueuerim , stilo , minusque limato vtendum . Ne igitur mireris , meque inconstantiæ ac leuitatis accuses , si hæc aut cum Exercitationibus De Sero Lactis, *aut cum* Iuuenilibus , *aut* Dissertatione de Vnguento Armario *ceterisque conferas : quia non eadem vbique mens , non eadem cura , nec materies semper eadem : cuius caussa aut rudiori aut politiori vtendum stilo , vel pueri norunt . Illud tamen spondeo , in meque recipio , hæc me incudi redditurum , & oportunius scribendi tempus nactum , perfectiora proditurum , Quæstionibus tyroni vtilissimis locupletata .*

Adieci autem duas Lectiones , *quarum altera a me habita est , cum* Theoricam Medicinam Ordinariam *publicè docendi munus susciperem : altera cum primum primæ sectionis aphorismum ineunte hoc ipso anno interpretarer : adieci,*

in-

inquam, eo consilio, vt illa instruerem hac cordatos redderem ad Medicinam capessendam auditores, nam ibi facultates omnes medico aut necessariæ, aut vtiles, aut commodæ ante animum oculosq; proponuntur: quibus ne deterriti tyrones auocentur a studio, adscripta est alia dissertatio, quæ ostendens, etiam iuuenes ad artis culmen euadere posse, ardenter ad eam inflammat. Et quamuis probè nouerim, quod sapienter a Mureto scriptum est, Sæpe accidere, vt, quæ audientes mirabamur, eadem legentes rideamus, vt vsu id venire quotidie videmus (nam sexcenties contigit, vt hiante ore aut concionantes in templis, aut legentes in scholis, aut in academijs proludentes audiamus; quorum tamen scripta, quæ ingenij iudicijque sunt ideæ, expressæque imagines, ludibrio nobis sunt, ingenio destituta, iudicio orbata, industria manca, omnibusque perfectionis membris capta) tamen quia non ex ijs sum, qui Milesiorum more Sonis inanibus aurium implere corium contendant, sed solida vt per me licet, ac sine fugaci ostentatione auditorum animos doctrina imbuere; minimè deterritus sum, ne, quæ olim e suggestu vel frigidè auditoribus dixi, ea nunc doctorum hominum censuræ subijcerem: nimirum exemplo commotus magnorum virorum, Cæsalpini, Baccij, Cagnati, aliorumque nostrorum antecessorum,

In Orationum præfat.

Athenæus 3. Dipnos.

rum,

rum, qui doctrina multùm, eloquentia parùm pollentes, Chaimis, & Crucijs, alijsque huius ordinis, qui eloquentiam venditare, & ostentare vulgo memoriam maximè studuerunt; doctrina, eruditione, & omni litterarum genere longè multùmque præstiterunt. Neque verò sapientes vnquam probarunt inepti vulgi sententiam, quod eos doctiores esse putat, Quibus lingua est magis fluida, & populo grata. *Ego sanè iam inde* ab eo tempore, quo aliquid sapere cæpi, hoc est, (*liceat vti Ciceronis verbis*) *a* vulgi opinione dissentire, *illud ratum semper firmumq; putaui, quod a magno Scaligero dictari consueuit,* Philosophorũ conuiuium nõ tam nitidum quam opulentum esse oportet? *Profectò solida firmaque doctrina cincinna respuit, fucum, ornamentumque curiosum; simplicitatem amans, ac natiuam ingenuitatem. Hæc, Lector, ne aliò, quàm quò a me dicta sunt, dicta putes; ne ve gloriosiùs dicta suspiceris: natura enim sum ab omni iactatione alienus; & tãtùm abest, vt aliquid esse in litteris, aliquid scire mihi videar, vt potius cum Arcesila,* Nihil sciri posse *penè existimem,* ne illud quidem ipsum, quod Socrates sibi reliquit. *Vale.*

Hipp. lib. de Nat. Hum.

Art. lib. 8.

In Apophthegm.

Cic. 1. Acad.

IN-

INDEX CAPITVM.

Ordinem, Lector, prępoſterum fortaſſe prima fronte exiſtimabis: caue obſecro, indicta cauſa ſententiam feras: lege, ſi lubet, principium Sectionum, in quo ordinis ratio traditur: tũc tui iuris eſto.

Lib. 1. de Phyſiologia.

De origine medicinæ ſectis &c. Proleg.

Sect. 1.

De Partibus Similaribus.

Sect. 2.

De Partibus Organicis.

C. 3. de

Lib. 2.

De Pathologia.

Sect. 1.

De Morbis.

M.7.de

Sect. 2.

De Symptomatibus.

Lib. 3.

De Therapeutica.

Sect. 1.

De ratione curandi morbos.

Sect. 2.

De tribus medicinæ instrumentis.

IN-

INSTITVTIONVM MEDICINÆ LIBER PRIMVS

De Physiologia.

De Origine Medicinæ, Auctoribus, Sectis, Partibus Definitione, Subiecto Prolegomena.

QVI primò ex philosophia ad Medicinam iter parant, Institutionibus quibusdam opus habent, quibus rectà ad artem dirigantur: alioqui enim errabũdi huc illuc vagantur sine scopo. Itaque operæ prætium me facturum confido, si ea tyronibus tradiderim, quibus veluti in artis limine instructi vastum eius campum peragrare possint. Et primò quidem ea tradam, quæ sicuti cognitu necessaria sunt, ita ad capita referri commodè non possunt, vt Medicinæ Origo, Auctores, Partes, Sectæ, Definitio, Subiectum cetera

Qui ergo natam apud Aegyptios putant

medicinam (putant autem omnes, quod sciam, Plinium sequuti) manifestè mihi videntur hallucinari. Non enim verisimile est, apud gentem omnium sanissimam natam fuisse artem, quæ morbis medeatur: imò verò econtrario in regione morbis obnoxia eam primò exortam, verisimilius videtur. Etenim si necessitas, vt omnes fatentur, artem primò excogitauit, profectò apud Aegyptios, omnium gentium sanissimos, (id enim credendum est, si credendum Herodoto) nulla aut perexigua necessitas erat artis medicæ excogitandæ, ergo alios populos, morbis magis obnoxios, necessitas coegit remedia morbis oportuna perscrutari. Sed, vt dicam, quod sentio, quodque, vt opinor, res est, Medicina nata fuit conditaque Orbe ipso condito (nam eam mundi exordio creauit Altissimus, vt est in sacris litteris) cæpit autem exerceri cum primũ homines ex agris in communem societarem coierunt. Et principiò quidem nulla erat ars, nullique artifices seu medici; sed ægri in quadriuijs expositi à prætereuntibus suscitabâtur remedia curandis morbis vtilia. quæ si prodessent, in Deorum templis appendebantur tabulis adscripta, a quibus quidem tabulis aliqui instructi aliorumque exemplis edocti, Artem facere exercereq; cęperunt sola experientia muniti. vnde Empirica secta atque hæresis nata est. Huius princeps, qui nimirum diligentiùs eam excolere

lere cæpit, censetur Acron Agrigentinus: asseclæ Crito, Lycus, Menodotus, Philinus, Eraclides, Serapion, Theodas, Philistion, Glaucius, vtriq; Apollonij, Theodorus, ceteri non pauci tum olim, tum ætate nostra, quorum plerique philosophiæ & omnis planè litteraturæ expertes imponunt potius ægræ plebeculæ, quàm medeantur. Censebant autem omnes sola experientia in curandis morbis opus esse; posthabita eorum causa, neglectaq; ægri natura, temperamento, ætate, consuetudine, ceterisque omnibus, quæ a Dogmaticis maximi fieri solent.

Empiricam sequuta est Rationalis seu Dogmatica. cum enim homines solis experimentis non contenti, morborum caussas explorare cæperunt, Rationalem siue Dogmaticam sectam constituerunt. Huius auctor & princeps est Hippocrates: asseclæ infiniti propemodum, precipui ac nobiles Erasistratus Aristotelis nepos, Erophilus, Diocles, Protagoras, Asclepiades, Alexander, Paulus, Aetius, Arabes ferè omnes, omnesque penè Latini. Hæc secta viguit quadringentos circiter annos, ab Hippocrate nimirum ad C. Iulij Cæsaris perpetuam dictaturam; quo tempore Temison huic sectæ acre bellum indixit. Sed non multò post, Antonino Pio ac Seuero, si Galeno credimus, dominante (qua quidem in re vix credendum puto, nam etsi Galenus lib. de Typis cap. 1. dicat,

Seuerum Antonino in imperio succeſſiſſe; *qui ſeipſum mutato nomine Antoninum vocarit*, tamen non Seuerus,ſed Verus ſucceſſit Antonino, mutatoque nomine Antoninus dictus eſt. Seuerus autem multo poſt tempore ſucceſſit, mortuo nimirum Galeno. vide Iul. Capit. Victorem, Eutropiũ lib.8. Herodianum lib.1. ceteros) dominante, inquam, Antonio Pio, & Marco Aurelio Antonino extitit Galenus, qui eam ſectam reſtituit, non quidem collapſam, ſed vitium penè facientem. Cenſent hi experientia quidem opus eſſe in medicina facienda, ſed rationem quoque maximo eſſe emolumento. ergo experiméto rationeq; inſtructi Dogmatici morborum cauſas inueſtigant, corporis naturam, medicamentorum facultates, ceteraque ab Empiticis neglecta.

Poſt Rationalem exorta eſt Methodica, cuius princeps fuit Temiſon Laodiceus Syrus: ſectatores Teſſalus Trallianus, Mneſeas, Dionyſius, Proclus, Antipater; item Olympiacus, Mileſius, Menemachus Aphrodiſienſis, Soranus Efeſius, Leonides Alexandrinus, Apameus Syrus, Archigenes, alij. Hi cenſebant in omnibus morbis duo ſemper coire, Laxum & Strictum, quę communitates ab eis dicebantur, indeque remedia petebant laxis quidem ſtringentia, ſtrictis verò laxantia: ſeq; ſex omnino menſibus vniuerſam artem medicam tradituros pollicebantur, ſignis cauſiſque

mor-

morborum penitus neglectis. Methodicos sese numinarunt, vt pulchro ac spacioso nomine suam hæresim decorarent.

Demùm patruum nostrorum ætate peruulgata est secta Spagyrica seu Chymica: quæ duplex videtur esse, vna quæ vetera rerum principia demoliens noua cõstruit, *Salem*, nempe, *Sulphur*, *Mercuriũ*: iuxta quæ morbi causas, viresque medicamenti inuestigat, & adhibet omniaque illis accepta refert. Altera verò nihil veteris philosophiæ ac medicinæ innouans, in medicamentorum tantùm depuratione versatur, eaque exhibet aut vi efficaciora, aut mole minora, aut gustu suauiora. Illius auctor est Theophrastus Paracelsus, asseclæ ij omnes, quos veteris philosophiæ medicinęque pertæsum fuit, hoc est, quos pænituit diutius sapere. Nata igitur fuit ineunte superiori sęculo. Alterius verò natale longè antiquius est, vt probauimus cap. 16. *Exercitat. de Sero Lactis*: hæc vt antiquitate, ita vsu & vtilitate eam longè antecellit. Sanè cum Hippocratis Galenique principijs ac methodo nititur (nam interdum Empiricorũ turba ea abutitur) summè laudanda est, ac maximè amplectẽda.

Definitur autem medicina multipliciter, iuxta multiplicem definientis intẽtionem, nam Hippoc. lib. de Flat. respiciens operationes medicinæ dixit *Medicina est appositio & detractio; appositio quidem eorum quæ defi-*

ciunt, detractio verò eorum quæ abundant. Galenus respiciens finẽ dixit ad Trasybolũ *Est ars ægrorum curatrix & sanorũ conseruatrix.* Herophilus partes animaduertẽs dixit *Medicina est scientia salubrium, insalubrium, & neutrorum.* Auicenna demùm considerans rationem eius formalem, subiectum munus, ac finem dixit *Medicina est scientia, quâ humani corporis dispositiones noscũtur, vt sanum est, vel vt à sanitate recedit, vt habita sanitas conseruetur, vel amissa restituatur.*

Diuisiones etiam variæ sunt: celebriores in Conseruatiuam & Curatiuam; in Theoricam & Practicã; in Res naturales, Non-naturales & Præter naturam; in Pharmaceuticam, Chirurgicã, & Diæteticam. Sed hæ minùs absolutæ sunt: illa omnium optima, qua partitur in Physiologiã, Pathologiam & Therapeuticã. Duę adhuc addi solent partes ὑγιεινὴ, quę de tuenda sanitate, & σημειοτικὴ, quæ de signis agit: tamen illa ad therapeuticã commodè referri potest, hæc ad pathologiam. & verò si sanitatem amissam therapeutica restituimus, cur præsentem non tuemur eadem? & si morborũ causas pathologia compræhendimus, cur non etiam eorumdem signa? Subiectum verò medicinæ apertè est corpus humanum sanitatis capax: nam circa hoc medicina per se versatur: circa cetera verò huius gratia. Finis est sanitas vel conseruanda vel restituenda.

SECTIO PRIMA
De Partibus Corporis Similaribus.

Tripartitæ sunt nostrę Institutiones: & in primo quidem libro in Physiologia versabimur, hoc est, corpus humanum extime intimeq; explorabimus: omnes eius partes, facultates omnes, & quidquid ad perfectam eius scientiam spectat, indagabimus. In altero Pathologiæ scientiam, quàm fieri potest accuratè, trademus, morbos nimirum omnes, omniaq; symptomata, causas eorum omnes, atque signa trademus. In tertio demum Therapeuticam, hoc est, medendi methodum curandique morbos rationem ostendemus.

Vt ergo primi libri consilium exploratum sit, quis nam seruetur ordo, prænoscendum. Totus in corporis humani partibus cognoscendis, explorandisque eius facultatibus versatur. illud quidem non anatomicè (res enim esset præstatu laboriosa, cognitu tyroni difficilis, & a scopo, cui collimamus, aliena) sed rudiori quodam modo tyronibus satis accomodato, satis vtili. In duas enim Sectiones partiti

ſumus, & quamlibet ſectionem in plura capita; & nonnulla capita (vſu id, ratione q; ordinis poſtulante) in plurima membra. Itaque cum bipartito corpus humanum diuiſum a nobis ſit, in Similares & Organicas partes, commodè & oportunè in Prima Sectione de Similaribus, in Altera de Organicis agemus. Similares autem cum ſint vel Spermaticæ, vel Sanguineæ, vel mixtæ ex ambobus; in primo eius capite ſpermaticas partes tractabo, in altero ſanguineas, in tertio mixtas. At verò quia hæ omnes, licet ſimplices dicantur, compoſitæ tamen ſunt, ac reuera ex elementis conſtant, in quarto capite de Elementis. Cum verò propria proximaque partium elementa ſint humores, de Humoribus quinto cap. agemus. Et cũ humores quaſi pediſſequa temperamenta ſequantur, de Temperamentis in ſexto agendum neceſſariò nobis erit. De Partibus autem, Facultatibus, Actionibus in ſecunda ſectione agendum, organicis partibus dicata. Quæ in ſecunda Sectione continentur ſuo loco intelligetis.

De

De Partibus Similaribus Spermaticis
Cap. I.

SImilares partes *Protogona* a Platone dictæ, quòd ordine generationis compositas præcedant; ab Anaxagora *Omiomera*, quòd vnam eandemque substantiam habeant; ab Aristotele *Asintheta*, quòd sine compositione sint; a Galeno *Elementa*, quòd ex his organicę & vniuersum corpus construatur; ab Hippocrate *Ischonda*, id est, continentia, quod contineant cetera omnia, ex quibus constat corpus humanũ; definiuntur a Galeno, *quæ in partes specie diuersas diuidi non possunt*. Sunt numero vndecim, cutis adeps, membrana, caro, fibra, ligamentum, cartilago, os, vena arteria, neruus. Cum verò aliæ ex semine cõstent, ex sanguine aliæ, aliæ ex ambobus; de illis in hoc capite agemus, & deinceps ordine de alijs.

Spermaticæ igitur partes, ex spermate, semine ve genitæ, sunt numero ferè octo, os, cartilago, ligamentum, fibra, seu villus, membrana, neruus, arteria, vena. Hæ omnes partes licet ex eodem semine constent, tamen diuersæ sunt inter sese, diuer-

ſitatis cauſa ex etherogeneis ſeminis partibus orta. Nam ex ſeminis parte, concretioni magis apta, efformata fuerunt oſſa; ex parte magis apta tenſioni membrana, venæ, arteriæque natæ ſunt: ex pinguiori, cartilago; ex molliori neruus, ex duriori ligamentum, ex alijs aliæ haud abſimili ratione.

Oſſa igitur ſunt partes corporis ſimilares, omnium duriſſimæ, ſicciſſimæ, frigidiſſimæ ex terreſtriori ſeminis parte genitæ a vi formatrice ad ſtabilitatem corporis, robur, ac rectitudinem. nam vt eſt apud Hippocratem lib. de Oſſ. Natura 17. *Oſſa rectitudinem, ſtabilitatem & ſpeciem corpori præbent.*

Cartilago eſt veluti imperfectum os, non adhuc exſiccatum duratumque, ſed tenerum, ac molle. nam oſſa ferè omnia principiò videntur cartilaginea. ergo gignitur ex frigida & ſicca ſeminis portione, caloris vi duriuſcula reddita, vt varietati motuum ac ſecuritati ſeruiat.

Membrana eſt veluti quædam tenuiſſima pellicula ex frigida, ſicca, lenta, ac ductili ſeminis parte genita: ideòque denſa, lata, tenuis, ſenſus tactus organũ, partium ſubiectarum tegmen, vinculum ac terminus. nam & tuetur ſubiectas ſibi partes, & mutuo eas vincit colligatque in muſculos atq; adeò veluti termino circumſcribit ac finit. Membranarum aliæ ſunt veræ membranę, aliæ corpora membranoſa: illę ſunt cerebri me-

menignes, peritonæum, pleura, perioſtia, ceteræque plurimæ. Hæ verò ventriculus, veſica, ciſta fellis, vterus, inteſtina, cetera.

Fibra ſeu villi ſunt quædam fila alba, ſolida, ex ſeminis parte ſicca frigidaque nata, & per omnes corporis partes, ad motum præcipuè edendum propagata. nam ſiue naturalem motum ſpectes, vt attractionem, expulſionemque; ſiue vitalem cordis & arteriarnm; ſiued emum animalem muſculorum; a fibris fieri omnes intelliges. Et animalis quidem motus deficit, muſculi fibris tranſuersè reciſis: deficit naturalis, læſis ventriculi fibris, ſtomachi, inteſtinorũ: demum cordis & arteriarum fibris vitiatis, eorum motus apertè læditur.

Ligamentum quid ſit, vox ipſa declarat. eſt enim quod ligat vincitq; oſſa, & artus. *pars eſt ſimilaris mediam quandam inter cartilaginem & neruum ſortita conditionem, ad colligandos, continendos, tegendoſque muſculos fabrefacta.* Mediam quidem conditionem adeptum eſt, quia neruo durius eſt, vt ne in motibus frangatur: cartilagine mollius, vt muſculis oſſa mouentibus facilè obſequatur. Carent ferè omnia omni ſenſu, cum neruos, paucis exceptis, non recipiant.

Neruus eſt ſpermatica pars & quædam veluti caua corda e cerebro ſpinalique medulla profecta in omne corpus, vt ſpiritus per eam & vis animalis vndequaque effundatur. Ex du-

plici constat substantia, interiori scilicet medullosa cerebri substantiæ simillima, per quam spiritus fertur: & exteriori membranea, qua continetur illa substantia per se mollis, ne effluat, ac dissipetur. Similaris pars est, sensu iudice (nam reuera composita est ex pluribus partibus) quem sequuntur medici, quippe *Artifices crassiusculi*, vt loquitur Scaliger. de his plura dicenda membro 2. cap. 1. sect. 2.

Arteria est fistula quædam ductusque per quem tenuior sanguis ac spiritibus affluens, e corde in omnes corporis partes deducitur. nam arteria spiritum, in sinistro cordis ventriculo tanquam in officina elaboratum, haurit, & vndequaque deducit; ac proinde influentem calorem vna cum facultate vitali omni corpori impertitur. Perenni diastoles & systoles motu agitur, vt illo quidem externum aërem, quo temperentur ac nutriantur spiritus vitales, attrahat; hoc verò, vt fulgines, e sinistro cordis ventriculo, caloris foco & spirituum officina exhalantes, abstergat, forasq; euomat. Plura de arterijs neque hìc neque alibi dicenda, quia non vt venæ tyronibus necessaria.

Vena arteriæ simillima est, & vt illa spiritum sic sanguinem hæc continet. proficiscitur ex hepate in omne corpus sanguinem deferens & naturalem facultatem. De venis autem pluribus & oportuniùs dicemus Sect. 2. cap. 3. memb. 4. nam harum co-

cognitio magis quàm arteriarum tyronibus conducit.

Hactenus similares omnes partes ex spermate oriundæ, nunc similares ex sanguine eadem, qua superiores, breuitate.

De Partibus Similaribus Sanguineis Cap. 2.

SAnguineæ corporis partes, hoc est, ex sanguine genitæ, sunt numero duæ, caro, & adeps.

Caro quid sit, nemo est, qui rudi saltem crassaque cognitione nesciat. *est mollis rubicundaque pars ex sanguine mediocriter exsiccato parta*. huiusmodi autem est caro musculorum, gingiuarum, & penis glandis. Sunt etiam quædam aliæ substantiæ carni simillimæ, sed reuera carnes nō sunt, sed potius parenchymata, vt pulmo, hepar lien, renes.

Adeps pinguior est ac magis aërea sanguinis pars, quæ ex tenuibus vasorum tunicis roris instar exudans, incidit in frigidas partes & concrescit. nisi mauis dicere esse superuacaneum alimentum, quod cum a calore in partium substantiam commutari non possit, in pinguedinem vertitur.

De

De Parte Neutra, seu Mixta
Cap. 3.

C*Vtis*, vt Hippocratis verbis vtar, cum *sit* veluti *omnium partium colligatio* necessario ex ambobus, sanguine scilicet & semine vt constaret necesse erat. cum enim sanguineas omnes, ac spermaticas simul liget, vniat, & quasi amicè nectat, consentaneum erat, vt ex vtrarumque principijs constaret. *Ex sanguine igitur & semine genita, membrana est crassa, ampla, ductilis, mediocri exactoq; temperamento prædita, externo tactui seruit*. Est & cuticula, quæ tenuissima quædam membranula est, & cutis veluti superficies, quam in combustis videmus in bullas attolli.

De Elementis
Cap. 4.

HActenus similarium omniũ partium structura, munus, ac natura: nunc sequitur vt de earum primis principijs nonnulla addamus, vt exactam de eis sciẽtiam adipiscamur. Et quamuis simplices & incompositæ partes dicantur, tamen reuera com-

compositę sunt ex quatuor humoribus immediatè, mediatè verò ex quatuor elementis, ideò iure optimo de ambobus subijcienda tractatio est. & quia earum omnium natura, vis, & perfecta constitutio pendet ex elementorum, humorum ve temperaméto; ideò vltimo loco addenda est de temperamentis indagatio, & ita quæcumque spectant ad absolutam similarium partium scientiam tractata a nobis erunt, breuiter, quia epitomen construimus. Elementa igitur sunt prima corpora partesque humani corporis, quæ in alia diuersarum formarum corpora diuidi non possunt, ex quorum mixtione omnia fiunt, & in quę resoluũtur omnia, quę intereunt. Distant autem eleméta a principijs ex eo, quòd hæc neque ex se, neque ex alterutris oriantur: illa verò quòd mutuo & afficiantur, & transmutentur. nemo enim est tam hebes & lusciosus, qui non videat, aquam in aërem dissolui & euaporare; aërem vicissim in aquam cócrescere. Nemo tamen est, qui adeò perspicax ingenio sit, qui vel animo compræhendere possit, principiorum alterum in alterum migrare. Distant ergo elementa a principijs longissimo interuallo. Porrò autem plura esse elementa apertissimè conuincit Hippocrates lib. de Natura Humana, aureo, inquam, eo libro, vnde Aristoteles bonam hausit suæ philosophiæ partem, furtoq; subripuit: *Si vnum*

esset

esset homo inquit text. 2. *nunquam sanè doleret. neque enim esset, vnde doleret, vnum existens*. & tex. 4. *Necesse est generationem fieri non ab vno. quomodo enim vnũ existens aliud quid generaret, si non alicui misceatur?* quæ quidem Hippocrates non solùm ad humores refert, sed etiam ad eleméta. Quod autem sint omnino quatuor, ignem, aërem, aquam, terram, calidum, frigidum, humidum, siccum ab eo dicta, probat, quia necesse est in generatione quatuor hæc esse inuicem coniuncta ac temperata, alioqui non sequitur generatio: *Si non calidum & frigidum & siccum & humidum moderatè & æqualiter inter se haberent, sed alterum multò alterum præcelleret & fortius debiliore præstaret, generatio fieri non posset*. Hæ omnes rationes maximi faciendę sunt, & longè pluris, quàm Aristotelicæ.

Quomodò autem elementa humanum corpus cõponant, haud difficilè intellectu est: Ratum apud omnes exploratumque videtur, corpus e membris organicis construi, organica ex plurimis similaribus formari, similares ex semine menstruoq; sanguine, vtrumque ex quatuor humoribus; humores ex alimento, hoc ex elementis. Cum igitur ex elementis fiant alimenta, ex alimentis humores, ex humoribus partes similares, ex similaribus organicæ, ex organicis corpus humanum; sequitur necessariò, vt hoc vi ordinis compositionis ex ele-

elementis conflatũ ſit. Quinimò id ipſum elegantiſſimè oſtendit Framber. ex vltima eius reſolutione, cum omnia per interitum eò, vnde profecta ſunt, reuertantur. Anima corporis vinculis ſoluta, quicquid in corpore reliqui factum eſt, abit ſoluiturq; in elementa, ignem, aërem, aquã, terram: calor quidem euolat in ignem, ſpiritus maxima ex parte in aërem exhalant, humores effluunt in aquam; ſolidę partes putredine labefactæ temporis proceſſu humore, ſpiritu, caloreque exhauſtæ in cinerem rediguntur abeuntque in terram, vt magnus Hippocrates oſtendit libro de Natura Humana tex. 5. *Cum homo interit ſingula in ſuam naturam ſecedere neceſſe eſt, humidum nempe ad humidum, ſiccum ad ſiccũ, calidum ad calidum, frigidum ad frigidum. Talis autem tum animantium tum aliarum omnium rerum eſt natura, oriunturq; ſimiliter omnia, & ſimiliter occidunt.*

Conſtat igitur ex Hippocratis ſententia ac ratiocinatione, ita ſeſe habere hominis interitum, vt per eum homo in ea omnia, ex quibus conflatus eſt, reſoluatur; in ignem, aërem, aquam, terram.

Iam verò cum elementa miſtionis gratia genita ſint, haud importunè me facturum putaui, ſi mixtionis rationem ob oculos vobis ponam. *Mixtionem eſſe miſcibilium alteratorum vnionem*, noſtis ex Ariſtotele. qua verò ratione ea fiat, ex me cognoſcite:

ſcite: Alterari neceſſe eſt, mutuoque affici ea omnia, quæ miſcentur, calidum in frigidum agat oportet, humidum in ſiccum; & econtrario frigidum in calidum, quantùm vtriuſq; fert conditio, ſiccum in humidum. Alterna huiuſmodi actione & paſſione ita mutuò ſeſe temperant, vt contrariæ illæ qualitates, veluti inimicitia depoſita, amicè coeant in eodem miſto. Et non ſolùm qualitas qualitaté afficiens altera temperat alteram; ſed ſubſtantia etiam alterius alterius ſubſtantiæ ita miſcetur, vt ſeſe in eam penitus inſerat, mutuò complicentur, & firmiſſimo quodam nexu conſocientur.

Dum verò ita miſcentur afficiunturque, non ita aut afficiuntur aut miſcentur, vt vnumquodq; vel propriam naturam formamq; penitus exuat, vel ſinceram omnino retineat. hæbetatur enim & obſcuratur elementi forma præſtantioris miſti formæ aduentu: non ſecus ac ſolis acceſſu lumen lucernæ extenuatur & langueſcit. Itaque non tam ignis eſt in miſto, quàm, vt in Timæo loquitur Plato, igneum; non tam aër, quàm aëreum; aqueum, terreum. neque enim in corpore dici poteſt hic eſt ignis, hic aër, vt Gal. ait 1. de Elem. 5. ſed, vt ex Platone dixi, igneum, aëreum, aqueum, terreum.

De

De Humoribus
Cap. 5.

SImilarium partium principia initiaque mediata quidem sunt quatuor elementa, immediata verò sunt humores primogenij; semen nimirũ & sanguis menstruus. ex his enim similares omnes immediate constant. Cum igitur similarium partium causa de elementis dictum a nobis sit, reliquum est, vt de Humoribus agamus eorumdem gratia: quorum scientiam vt faciliùs assequamini, singillatim agam de omnibus humoribus quotquot sunt in nostro corpore. Quinquepartitos esse humores omnes, mihi videntur in Primogenios, Alimentares primarios, Alimentares secundarios, Excrementitios vtiles, Excrementitios inutiles. tot esse statuo non quidem ex alicuius auctoris aut veteris aut recensioris sententia; sed arbitratu meo ex rei natura profectò.

Primogenij sunt, ex quibus corpus humanum, hoc est, partes similares suo primordio constant, sanguis nimirum & semen vtrumq; , viri & mulieris. ex his enim duobus in vtero receptis, simulque coniunctis, mutua quadam actione & passione alteratis efformantur a vi formatrice simi-

similares partes, ossa, nerui, cartilagines, membranæ, & aliæ. (vnde intelligere potestis, quàm oportunè *de Partibus Similaribus* agens, agam *de Humoribus*.) *Semen est alba spumosaque substantia, e sanguine oriunda, elaborataque in testibus, hominis gignendi caussa*. Etenim puriores sanguinis partes, spirituque magis turgidæ e venis in testes effluunt tanquam in officinam, in qua elaborentur ita atque perficiantur, vt non solùm albedinem, spirituum vbertatem, ac proinde substãtiam spumosam induant, sed etiã vim prolificam, mirabilem ac ferè diuinam, adipiscantur. De semine hactenus. nam pluribus de eo sanguineque agemus, cum de Hominis procreatione in capite de Virtute Naturali agendum erit.

Humores alimentares primarij, vnde primogenij ducunt originem, sunt numero quatuor, Sanguis, Pituita, Bilis, Melancholia. Hi omnes ex chylo in hepate geniti per venas in omne corpus ducuntur. Etenim ingesta alimenta in stomacho coquuntur in chylum, qui inde elapsus in intestina, perque mesaracias venas in hepatem irrepens noua coctione elaboratur in sanguinem, hoc est, in sanguineam massam ex quatuor illis humoribus cõflatam, bile, pituita, melancholia, & maiori veri perfectique sanguinis portione, cuius gratia tota massa sanguinis nomen sibi vendicat. Hi verò humores e iecinore per venas

in omnes corporis partes transfusi partes omnes nutriunt. Quarè satis apposité definiri possunt humores. *Humida quadam fluidaque substantia, ex alimentis chyloque genita, vt corporis partes alentur, exhaustaque reficiantur.*

Iam verò sanguis peculiariter dictus, hoc est, purior illa massæ sanguinis portio est calido, humidoq; temperamento prædita, colore ruber, sapore dulcis, tenuitate mediocris, aëri affinis, veri similis, meridiei cognatus, pueritiæ adolescentiæque propriùs.

Bilis alimentaris est tenuissima sanguinis massæ portiuncula, igni proportione respondens nempe caliditatis, siccitatis, tenuitatis, atque, vt loquuntur, actiuitatis. Colore flaua est, sapore amara, æstate abundat, in regione calida siccaque, iuuenibus maximèque gracilibus nescio amica vel inimica: quos enim corripit, iracundos reddit: vnde dictum est a Plauto *Bilem in nasum concire*, cum quis iram alicui concitat: reddit tamen ingeniosos, acutos, sagaces ingenioque versatiles, promptos, atq; faciles.

Pituita est humidior ac liquidior sanguinis pars, frigida proinde humidaque, elemento aquæ respondens, alba ac dulcis, ex humidiori frigidioriq; alimento genita ad consimiles partes alendas, vt cerebrum ceterasq;: facilè migrat in perfectum sangui-

guinem; si perfectiùs a calore elaboretur; & vt aqua ignem, sic pituita temperat compescitque bilem, vt ne illius feruore corpus extuet. Segnes homines reddit, pingues, hebetes, molles, somnelentos, ingenio tardos, iudicio stupidos, industria inertes, rebusque agendis valdè ineptos.

Melancholia crassior est sanguinis portio, terræ non absimilis, colore nigra, sapore acida, temperamēto frigida & sicca; proinde alendis ossibus fibrisque a natura facta. Autumno viget, & ætate iam iam occidēte. Cum verò crassa sit ac terrestris calorem ac spiritus cohibet, ne euolent euaporentque. Itaque hic humor non solùm tristitiæ obnoxios reddit homines, sed constantes etiam atque seueros, cogitabundos, prudentes, ingeniosos. Hactenus alimentarij humores primarij.

Secundarij verò sunt Ros, Gluten, & Cambium. Comparatum enim est a natura, vt sanguis in hepate genitus, ductusque per venas in omne corpus, alimētum partibus exhaustis suppeditet; quod ita fieri omnes consentiunt. Purior tenuiorque sanguis ab exilibus venis effluit in vacua spatia, exudatque Roris instar, hic in his caueis tantisper latens, Glutinis more partibus adhærescit: mox a vi formatrice in propriam partis substantiam commutatur Humor ille qui ab exilibus venis excidit, Ros dicitur; cum mox paulatim partibus

adhæ-

adhærescit, Gluten; cum demum vertitur in substantiam partis Cambium. Hi sunt humores alimentares & Primarij & Secundarij. Iam verò

Excrementicij humores dicuntur, qui alendis partibus inepti sunt, vt bilis in cista fellis condita; melancholia in liene, pituita in stomacho, capite, intestinis ceterisque partibus, non enim natura peculiarem pituitæ sedem cõstituit, sed veluti innoxiam (licet nutritioni ineptam) per vniuersum ferè corpus vagare permisit. Hi humores etsi excrementicij sint, & a natura in nutritione respuantur, sunt tamen Vtiles, ad multosque vsus a natura facti. Et bilis quidem flaua e propria vesica per venulas in intestina irrepens, excitat sopitā segnemq; aluum. Melancholia & ipsa e liene per venas ad stomachum ducta cibi appetētiam facit. Pituita intestinis v.g. hærens præterfluentibus fæcibus leniorem viam sternit: stomacho melancholię aciditatem, si fortè nimiam, temperat: alijs partibus alios præstat vsus. Quod si pituita tenuior facta, sanguini per venas ducendo vsui sit, serum nominatur. natura enim prudens ac prouida, quò sanguis per venas faciliùs duceretur, serosum inseruit humorem: qui eo functus officio ad renes ac vesicam repit, indeque stato tempore emingitur. Saporibus etiam distinguuntur pituitę: nam vel nitri saporem refert, vt hæc serosa; vel acida

est,

est, quæ nimirum in stomacho gignitur aut ipsius, aut alimenti vitio; vel dulcis est, vel insipida, vel salsa, quę bilis mistione fit, vel demum est vitrea, quæ per summam caloris inopiam generatur in senibus, vt aiunt, capularibus. & hi sunt vtiles etsi excrementicij humores.

Inutiles verò noxijq; sunt quamplurimi. & bilis quidem est pallida, Vitellina, Atra; Porracea, Aeruginosa, Isatodes. Tres priores in hepate venisue generantur ex flaua naturalique bile. & Pallida quidem gignitur serosi humoris mistione: diluta enim flaua bilis admisto sero pallescit. Vitellina fit, cum eadem flaua bilis magis coquitur. tunc enim & colore intenditur, & tenuitate posita crassescit, redditurque vitello oui crudi crassitie & colore similis. Atra verò euadit maximo calore exusta ac torrefacta: vnde fit, vt non solùm flauum colorem exuat, tenuitatem amittat, sed etiam veluti propriam naturam exuens in aliam migret speciem ac naturã. Porracea verò, Aeruginosa & Isatodes ferè in stomacho generantur aut alimenti vitio, aut stomachi. Porracea quidem ex alimentis corruptis antequam chyli formã induant; ita dicta, quòd porri colorẽ referat. Aeruginosa, quòd æruginis colore similis sit a nimio calore genita. Isatodes ceruleo colore prædita ex æruginosa magis adusta generatur. Ceterùm illud est animaduer-

ten-

tendum, posteriores hosce humores gigni plerumque quidem, vt diximus, in stomacho; aliquando tamen etiam in hepate. nam Aeruginosa non solùm nascitur ex corruptis in stomacho edulijs, sed etiam ex mistione vitellinæ. Isatodes cum ex æruginosa magis magisque adusta nascatur, in iecinore potius, quàm in ventriculo nasci verisimile est. Porracea verò in stomacho solùm gigni videtur. ita censent classici auctores, a quibus dissentire in præsentia non libet.

Pituita etiam non solùm excrementitia, sed inutilis etiam in corpore reperitur, quę nimirum vel e naribus emungitur, vel expuitur e palato, excreatur e faucibus, extussitur e pectore, e stomacho euomitur.

Melancholia inutilis est, quæ nimium adaucta aut obstructiones in venis ac visceribus, aut scirrhos parere solet: quæ non solùm excrementitia inutilis, sed perniciosa etiam censetur. Tot sunt humores Primogenij, Alimentares primarij, Alimentares secundarij, Excreméticij vtiles, Excrementicij inutiles. nunc verò agendũ

De Temperamentis Cap. 6.

TEmperamentum, κρᾶσις a Græcis dictum, elementorum, humorumque

ſequitur quæſtionem. Cum elementa ita inter ſeſe miſcentur, ita vnius portio alterius portioni reſpondet, vt alter alteri ſit æquale aut materiæ quantitate, aut viribus, naſcitur Temperamentum, hoc eſt *Proportio ac ſymmetria qualitatum elementorum, ſingulis quibuſque partibus ad actiones obeundas neceſſaria.* eſt quidẽ *proportio Qualitatum,* quia etſi non qualitates modò, ſed ſubſtantiæ quoq; elementorum miſceantur; tamen ſubſtantiæ communio Mixtio propriè dicitur; qualitatum verò ſocietas Temperamentum.

Ceterùm animaduertendum eſt (quod ſanè haud animaduerſum video) hoc temperamentum eſſe quidem hominis, non tamen vt homo eſt, ſed vt corpus naturale. Ex permiſtione enim elementorum, ex qualitatum proportione naſcitur in mixto calidum, vel frigidũ temperamentum; humidum, aut ſiccum: naſcitur & in lactuca frigidum, in abſinthio calidum, humidum in malua, ſiccum in chalamento, non minus quàm in neruo frigidum, in oſſe ſiccum, in carne humidum. Itaque hoc temperamentum, ex qualitate elementorum oriundum, æquè commune eſt naturali corpori & homini, vt homo eſt. Proprium verò ac peculiare hominis temperamentum eſt ſanguineum, bilioſum, pituitoſum, melancholicum. Quemadmodum enim corporis naturalis immediata principia

ſunt

ſunt elementa; ita propria hominis initia ſunt 4. humores. & ſicuti in naturali corpore temperamentum naſcitur ex certa elementorum & qualitatum parte ac miſtione; ita in animali homineque temperamentum ſequitur ex humorum peculiari quadam definitaque portione. Ergo ſi in prima hominis cōſtitutione bilis abundet, hoc eſt, ſi duo illa principia, ſemen & ſanguis menſtruus bile magis quàm ceteris humoribus ſaturata ſint, bilioſum in homine inſeritur temperamentum: ſi verò abundet pituita pituitoſum, ſanguineum ſi ſanguinis, melancholicum ſi melancholia. Itaque temperamentum ſequitur variam proportionem humorum, hominem primò conſtituentium. Poſſumus ergo definire temperamentum hominis *Proportio quadam ac ſymmetria quattuor humorum, corpus humanum in eius primordio conſtituentium, ad hoc vt anima exercere poſsit in corpore actiones omnes naturales, vitales, animales.*

Dixi *quattuor humorum*, quia propria hominis principia ſunt humores. nam etſi immediata proximaque ſemen & ſanguis habeantur; quia tamen horū natura ac vis pendet ab humoribus, vtpote quæ ab ijs oriunda ſint eorumq; naturam redoleant, propterea ex varia humorum portione ac vi hominis temperamentum conſtituitur.

Dixi *Corpus humanum in primordio eius conſtituentium*, quia inſitum corpori natu-

taleque temperamentum præcedit humorum generationem: nempe prius generantur omnes, quotquot sunt, corporis partes, quàm humores gignantur; prius corpus absoluitur perficiturque, quàm hepar sanguinem gignat. Ergo ante quàm iecur humores pariat, iam omnium partium necdum ipsius hepatis temperamentum constitutum est. Illud verò animaduertendũ, humores generari postmodum similes illis, ex quibus partes constitutæ sunt: siue in corpore faciliùs gigni & augescere humores illos, qui in primordio generationis magis viguerunt. Quarè si partes corporis, exempli causa, iecur ex biliosis principijs genitus sit, nempe ex bilioso sanguine ac semine, ad bilem gignendã magis procliuis erit: & ita biliosum temperamentum bilem sibi creat. pituitosum pituitam, &c.

Dixi *Ad hoc vt anima exercere possit actiones, &c.* quia ex perfectis organis constructum esse corpus necesse est, non solùm vt anima corpori inseratur; sed etiam vt commodè edere possit operationes: nisi enim anima benè constitutum nacta sit instrumentum, operare nequit. benè autem constitutum est, cum benè temperatum.

Iam verò temperamenta decem esse profiteor: quattuor simplicia, Calidum, Frigidum, Humidum, Siccum. Quattuor composita, Calidum humidum, Calidum siccum, Frigidum humidũ, Frigidum siccũ.

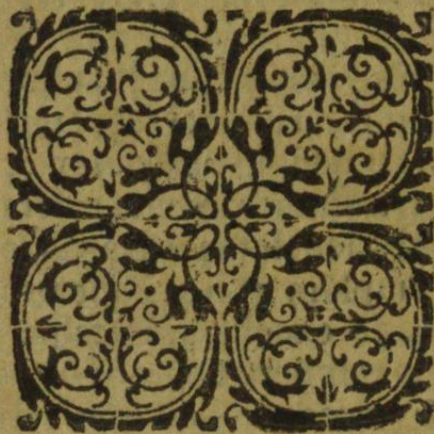
Sæpe

Sæpe enim accidit, vt vna ſolùm humoris qualitas vigeat, calor, vel frigus, humor, vel ſiccitas. vnde calidum, frigidumue, humidum aut ſiccum naſcitur temperamentum. Aliquando duæ magis conſpicuę ſunt, calor & humor; calor & ſiccitas; frigus & humor; frigus & ſiccitas: vnde calidum humidumq; temperamentum gignitur, aut calidum & ſiccum; frigidum & humidum, vel frigidum & ſiccum. & ſic octo cōſtituuntur corporis temperaméta.

His verò nonum accedit, qui εὔκρατον Græcis dicitur, hoc eſt, abſolutum atque perfectum, *Ad pondus* a barbaris dictum. Hoc animo potius quàm reipſa reperies, vt ait Heurnius ex Galeno, nempe quia a perfecto abſolutoque temperamento ne tranſuerſum quidē vnguē recedit. Animo tamen compræhenditur huiuſmodi temperamentum, vt medici regulam habeant, ad quam tanquā ad perfectum & abſolutum cetera temperamenta referant: ſitq; veluti Polycleti ſtatua Aſtragalizontes, ad cuius exemplum quò quiſque propiùs accedebat, eò excellentiùs ſcalpere cenſebatur: ſic temperamenta quò propiùs ad εὔκρατον accedunt, eò perfectiora habentur: quò longiùs recedunt, eò imperfectiora.

Eſt demum decimum temperamentum, *Ad iuſtitiam*, quod vnicuique ſpeciei & indiuiduo in naturali ac perfecta conditione

constituto debetur. non enim in hoc temperamento graduum æqualitas spectatur, sed conditio illa speciei propria: quam cum quis assequitur, perfectè temperatum censetur, temperamento nimirum ad iustitiam. Ossa v.g. dicuntur ad iustitiam temperata, non quæ adepta sunt æqualitatem in qualitatum gradu, sed quæ talem mediocritatem, quæ generi suo conueniat: siccitatem nimirum & frigus ossibus proportionatum. sic etiam caro, neruus, cartilago, ceteraque. Et hæc dixerim *de Partibus Similaribus*.

SECTIO SECVNDA

De Partibus Organicis.

SImilarium partiũ natura, quantùm Institutionum, vestrique tyrocinij ratio postulat, iam patefacta, Dissimilarium naturam perscrutari debemus. Partes igitur dissimilares ὀργανικαὶ, & ἀνομοιομερεῖς Græcis dictæ, *sunt quæ non ex partibus eiusdem naturæ, sed specie differentibus constant*. Apposite, mea quidem sententia, diuidi possunt in tres classes, in Animales, Vitales, Naturales, idest, in organa, instrumentaque animalis, vitalis, naturalisque facultatis. Horum autem quælibet in Principem & seruientem, hoc est, in eas, quæ regunt gubernantque, & in eas, quæ gubernantibus seruiunt & ancillantur.

Princeps organum virtutis seu facultatis Animalis est Cerebrum: organa verò huic seruientia bipartita sunt, in ea quæ sensui, & in ea quæ motui ancillantur. & ad sensum quidem Oculi, Aures, Nares, Lingua, Cutis. Ad motũ verò Musculi. Ad vtrumque Nerui. Ergo hæc secunda sectio in tria Capita distributa est. Primum caput organa, quæ ad virtutem animalem spe-

ctant, inuestigat: secundum quæ ad vitalem: tertium quæ ad naturalem. Singula verò capita in plurima membra distributa sunt: primum membrum Quæstionem scientiamque de Cerebro, deque principibus eius facultatibus comprænhendit. Secundum de Oculis ac proinde de visione. Tertium de Auribus & auditu. Quartum de Naribus & olfactu. Quintum de Lingua & gustatu. Sextum de Cuti & tactu. Septimum de Musculis & motu. Octauum de Neruis. imò verò secundo membro de Neruis agendum, tum quia immediatè e cerebro prodeunt, tum quia natura præcedunt omnia & sensuum & motus instrumenta. Et hac ratione quidquid ad animalis facultatis scientiam, quidquid ad principes omnes internos sẽsus, ad omnes externos, motumque pertinet, quisque sibi comparabit.

Iam verò eodem ordine, facilique ac perspicua methodo de Organis facultatis vitalis agemus. Hæc autem cum vel primaria sint, vel seruientia; in primo membro agemus de Principe id est Corde eiusque vi & facultate: in alijs de seruientibus. Hæ duplicis sunt generis: vel enim seruiunt respirationi, vel pulsui. nam cor æget vtroque, respiratione quidem, vt eius temperetur calor ab externo aère per inspirationem interiùs attracto; pulsu verò vt expellantur fuligines in æstuante corde

ge-

genitæ. In ſecundo igitur membro agemus de partibus organiſque attrahendo aëri accomodatis, vt de Larynge, Aſpera arteria, pulmone, muſculis thoracis. In tertio membro agendum nobis erit de Arterijs, cordis neceſſarijs inſtrumentis ad euomendas fuligines &c.

In vltimo huius ſectionis capite agemus de Organis virtutis Naturalis: quæ cum ſit Altrix, Autrix, & Generatrix; primo de Altrice, & Auctrice, deinde de Generatrice agendum. Et altricis quidem inſtrumenta vel primaria ſunt, vel ſeruientia; in primo membro Primarium tractabitur, nempe Iecur, in alijs famulantia: quæ cũ vel præparantia ſint, vel expurgantia, vel diſtribuentia alimẽtum; ideò in ſecundo membro agemus de Præparantibus, nempe de Ore & ſtomacho, in tertio de Expurgantibus, hoc eſt, de Inteſtinis, quæ chyli fæces expurgant; de Ciſta fellis, quæ ſanguinis bilioſum excrementum; de Liene qui melancholicum; de Emulgentibus, Renibus, & Veſica, quæ ſeroſum excremẽtum emundant. In quatro de Diſtribuentibus, i. venis. & ita Altricis ſeu nutritiuæ facultatis, & ſimul etiam Auctricis, ſcientiam vnuſquiſque adeptus erit. Iam verò quod facit ad Generandi vim, quæ tertia eſt inter naturales facultates; hæc quoque inſtrumenta habet & primaria & famulãtia. Illa ſunt Teſtes & Vterus: hæc verò vaſa

ſpermatica, penis &c. itaque in quinto membro de teſtibus ac ſemine agendum, item de Vtero & ſanguine menſtruo. in ſexto de Pene ceteriſq; inſtrumentis generationi ſeruientibus: & ita vniuerſa de Generatione abſoluetur quæſtio.

De Cerebro
Cap. I.

TAnta eſt cerebri præſtantia, vt non ſolùm ceteras omnes corporis partes dignitate præſtet, ſed etiã neſcio quid diuinitatis habere videatur. Sanè Homerus οὐρανὸν id appellat: & meo quidem iudicio, non iniurià, cum ſicuti cælum domicilium eſt beatarum mentiũ, ita cerebrum rationis ſedes, qua proximè ad Deum accedimus. Eius nomine intelligimus, medulosam illam ſubſtantiam, quæ intra cranium continetur: Rotunda præditum eſt figura, quia hęc omnium perfectiſſima eſt, duabus tegitur membranis, & obuallatur duriſſimo cranio, vt externas propulſet iniurias. ſubſtantia præditum eſt molli, alba, & vt diximus, medullari, ex puriſſima nempe ſeminis parte genita. Mole Ingens eſt, & omnium animalium magnitudine præſtat, nimirum, vt intelligamus ad ratiocinandum a natura factum eſſe; non

ad

ad brutorũ munia obeunda; Situm est in editissimo corporis loco, vt oculis cõmodius vti posset, tanquam exploratoribus, vtque appareat eum esse veluti regem ceterorum membrorum, quibus quasi in regia, ac suprema corporis parte sedens, imperet. *Est igitur cerebrum facultatum animalium, hoc est, principum sensitiuarum, & motiuarum omnium sedes, animalium spirituum officina, ac seminarium, & neruorum, principium;* Quod cum ita sit, peroportunè me facturum puto, si horum omnium facultatum rudimento aliquo vestrum informem animum. Cum verò facultates principes triplices sint, in primo, huius capitis membro de hisce omnibus agemus, hoc est

De Imaginatione, Ratiocinatione, & memoria Membrum I.

IMaginatio φανταστικὴ Græcis dicta, est illa animi facultas, qua comprehendit obiectas sibi rerum imagines à sensibus externis. fit enim, cum facultas, & spiritus in neruos diffusi, hauriunt ab externorum sensuum instrumẽtis impressas ab obiecto imagines, cerebroque deferunt. Vis enim illa cerebri cognoscit quidem species, ideamque rermu, nihil tamen affirmat, nihil

negat, sed quales sibi a sensibus delatas accepit, iudicio ac rationi examinãdas committit: circa quas versatus intellectus, ait, ac negat suo arbitratu. Iam verò hæ ambæ, imaginatio scilicet, & ratiocinatio, eas omnes species concredere solent Memoriæ, fidelissimo specierum custodi, vt cum libet, inde repetere, & depromere possint, tanquam e ditissimo hærario. Horum omnium mirabilis planè vis est. Imaginatio ea præstat, quæ natura ipsa admiratur ac stupet. cum intenditur figiturque embryoni, longo satis interuallo dissito, imprimit alienissima; tenelli corporis structuram speciemque deformat, mutilat membra, numerum auget, mutat situm, colorem obducit naturali dissimillimum. Hęc (vt eleganter describit Barlęus) licet omnes interni externiq; sensus ocientur, non tamen feriatur: somnio videt omnia, intelligit omnia; etiam ea, quæ non possidemus, per imaginationem quandoq; cum magna animi oblectatione adipiscimur. ditissimi per eam euadimus, etiam si maximè egeamus: Reges sumus, etiam si planè seruiamus. quod adeò verum esse, imaginatio nobis persuadet, vt & suauissimè eis oblectemur, & succenseamus, cum eiusmodi per imaginationem concepta, futilia esse intelligimus. vnde qui medicorum opera cognouit se regem non esse, *Perdidistis, inquit, non seruastis amici*: adeò ni-

nimirum ea imaginatione delectabatur. Tam firmè quandoque hæret, vt nulla possit ratione auelli; tam valet polletque fixa, vt quodlibet animo ac rationi persuadere audeat: Cuidam se nasu habere pedalem atque cubitalem persuasit; alio vitreum habere caput, alio clunes vitreas. Columbam esse alio, alio murem, dolium, cartaceum; imò verò noui, qui imaginabatur se dæmonem esse, alium qui Deum, alium qui Imperatorem, alium qui Pontificem Maximum. Noui & alium, qui spinoso & aculeato nodo gulam præmi atq; intercludi vociferabat, seque propterea ne tantillum quidem ingerere posse, vel iuratus affirmabat, & tamen Cappuccino habitu se Deo, ac D. Francisco multos iam annos addixerat: quem certè dolo curauimus. nam inter vomendum ab helleboro exhibito, in amphoram humores vomitione reiectos excipientem, iniecimus clam, Cappucinoq; inscio, nodum prægrandem aculeis plenum, & ad id paratum. Ille viso nodo, nobis acclamantibus, manus ad cælum tollit, Deoqne immortales gratias egit, quòd tandem ab immani morbo, dæmonibusque euaserit. Manibus prætereà gulam & œsophagum contrectare cæpit, atque certiùs explorare, num quidpiam reliqui factum fuerit, identidem deglutire pituitam, panem, aliaque, quibus certior fieret de abacto iam malo dęmone, deque

nodo aculeato reiecto. Imaginationis igitur magna vis est, ac planè mirabilis.

Neque minori admiratione spectamus memoriam. tanta enim huius est præstantia, vt bardus sit atque stupidus, qui eam non miretur, non stupeat. Infinitas propemodum rerum species non recipit modò, sed fidelissimè conseruat inconfusas: poscente vsu ac voluntate, ordine promit omnia, singula refert ad miraculum vsque Scripsimus in nostra *Dissertatione de Vnguento Armario*, iuuenem Corsum ea præditum fuisse memoria, vt triginta millia nomina græca, latina, gallica, barbara, significantia, nihil significantia, nullo inter se ordine coniuncta, semel tantùm audita repeteret eodẽ plane ordine, quo dictata fuerunt, vt Muretus testatur in Varijs. Mirari solebam Cyrum, qui milites omnes maximi sui exercitus nomine proprio appellabat; Cæsarem, qui simul legere, & tres quatuorue litteras dictare consueuit: Senecam, qui ducentos versus a se semel auditos recitaret: Mithridatem, qui viginti duo populorum linguas callebat. sed nugę sunt hæc, si Corsum attendimus. De Intellectu ac vi ratiocinandi satius est reticere, quàm pauca dicere: illud silentio pręterire nequeo, hac vna facultate longissimè nos ab alijs animantibus recedere, ac proximè accedere ad Deum. Diuina hæc vis est, cælitusque demissa: intelligit quæ sunt,

quæ-

quæque non sunt; dinidit discernitque, quæ nullo possunt modo discerni diuidiq; Animalitatem, vt ita loquar, abstrastit ab homine quę nulla prorsus ratione abstrahi diuellique potest. Construit ea, quæ natura coagmentare nequit. Res mole immensas exiguo suo ambitu compręhendit. Immotus quoquouersus tēporis momēto pertingit, cælos penetrat, Diuos Deumq; adit. sed video me abripi ab eius præstantia, deducique extra chorum. Hactenus igitur facultatum principum eximia vis.

Num verò hæ diuersas in cerebro sedes collocauerint, an potius vbique omnes, & sine vllo ordine insederint, non satis constat apud omnes. Arabes eorumque principes Anicenna, & Auerroes, esse loco, ac sede discretas: in anteriori cerebri parte vētriculum quendam, ac veluti foueolam esse aiunt, vbi imaginatio sita sit. In medio cerebro, alium esse ventriculum, in quo ratiocinatio: in postremo esse alium in quo memoria inhæreat. Ratione id videntur probare, satis aperta; nam vna facultas, altera illæsa, lædi potest: imaginatio, afficitur, integro iudicio; vt ex historia liquido constat, a Galeno allata, de Theophilo, qui perperam imaginatus, tibicines obstrepere in angulo cubiculi, rectè ratiocinabatur eijciendos esse, exturbandosque. Ratio quoque læditur, maleq; afficitur ceteris non affectis: constat id ex

hi-

historia a Galeno de phrenitico relata, qui obseratis intus ianuis a prætereuntibus nominatim appellatis suscitabatur, num iuberent e fenestra a se proijci vasa proprijs nominibus, ordineque recensita: in quo sola ratio læsa erat. Memoria, & ipsa læditur ceteris integris. apertè id comprobat Tucyditis historia, de ea, quam describit, peste. nam fuerunt, qui propriorum etiam nominum obliti fuerint, sano iudicio & imaginatione. Præterea, diuersa est cerebri substantia, anterioris mollior, nempe vt promptiùs exciperet rerum imagines, posterioris firmior, vt firmiùs exceptas retineret: media medio quodam modo se habet, ratiocinationi magis idoneo. Demum sinus, & caueæ, quas in cerebro esse, docent Anatomici, id clarissimè testantur. nam ideò in anteriori parte natura vnum sinum efformauit, in posteriori aliũ, alium in media, vt facultates diuersis sedibus inhæreant, & vna ab altera locis discreta non confundatur.

Ceterùm longè aliter a Galeno statutum est: putat enim facultates omnes vbique locorum insedisse, & alteram ab altera non loco, sed vi & energia solum dissidere. nam 8. de Vsu partium ait, facultates non solũ in caueis ac sinibus, sed in toto etiam cerebri corpore omnes contineri. & lib. 3. de Placitis, & sexcentis alijs in locis, vt notat Laur. id attestatur. Suadet id ipsum ratio

tio non contemnenda: nam & attratrix, & retentrix, imò & expultrix, quæ illi contraria est, in eadẽ parte vnà omnes amicè coeunt: quod si ita est, quis adeò hebes est, qui miretur, tres simul facultates in cerebro simul degere, quæ nulla inter se contrarietate dissociantur, sed altera alteri amicè inseruit? nam Phantasia memoriæ rerum species committit, memoria obiectat easdem rationi, cum vsus poscit. Lædi autem solam memoriam ratiocinatione illæsa, mirum nõ est, quia & vna retentrix sæpe læditur, nulla planè noxa expultrix affecta; & attratrix non rarò nullo præmitur morbo, coctrice languescente, ac ferè collapsa. Anterioris verò cerebri mollior substantia, durior postrema non arguit diuersam facultatum sedem, sed solùm conuincit, ibi promptiùs, hic perfectiùs facultates edere operationes. nam mollior cerebri substantia promptiùs operatur, durior paulò segniùs, perfectiùs tamen. Phantasia, quæ subiecto gaudet molliori, vt promptiùs excipiat externarum rerum species, suas in sincipite perfectiùs edit operationes: Memoria, quæ paulò duriori inhæret subiecto, vt acceptas a phantasia species diutius conseruet, in occipite firmiùs tenaciùsque suo fungitur munere. non tamen sequitur, vt vel ea in sincipite solùm sita sit; vel hæc in solo occipite. De caueis cerebri ac sinibus non est cur multũ
la-

laboremus. In anteriori elaborantur ſpiritus, perficiuntur in poſteriori: horum elaborandorum cauſa ſinus a natura efformati ſunt. Qui plura deſiderat hac de re Laurentium adeat. nos enim epitomæ ſtudemus, quæſtionibus parum intenti.

De Neruis Motus & Senſus Communibus Inſtrumentis

Membrum 2.

CVm cerebrum, facultatis animalis inſtrumentum non ſolùm principum operationum principium ſit, vt mox vidimus; ſed etiam ſenſus & motus; iurè de ſenſus motuſq; inſtrumentis agendum eſt. Inſtrumenta autem, duabus hiſce functionibus ſeruientia, cum vel communia ambobus, vel ſingulorum propria ſint; primò agẽdum videtur de communibus, deinde de proprijs. Communia ſunt nerui, ſenſui motuique æquè ſeruiẽtes. peculiaria verò permulta, vt ſenſus quidem Oculus, Auris, Lingua, &c. motus verò Muſculus, & ſi quæ ſunt, alia, de quibus inferiùs.

De neruis autem hic agemus, vt inſtrumenta ſunt. nam etſi in prima ſectione recenſiti a nobis ſint inter ſimilares partes;

ta-

tamen reuera sunt instrumentales & compositę: constant enim ex duplici substantia medullosa interiori, & exteriori membranea. illa vera est neruorum substantia, per quam spiritus & vis mouendi sentiendiq; vniuerso corpori communicatur. Hæc tunica solùm est membranea, illam inuestiēs Nerui igitur sunt instrumenta deferentia mouendi ac sentiendi virtutem mouendis, ac sensituris partibus. nam hauriunt e cerebro spiritus ac facultatem animalem, & partibus deferunt atque impertiuntur. Oriuntur omnes vel a cerebro, vel ab eo deriuata spinali medulla: omnes coniugati sociatiq; sunt, & propterea Paria seu coniugia dicūtur. Eorum, qui e cerebro tracti sunt, septem coniugia antiqni esse censuerunt. Columbus & Fallopius, Laurentij calculo anatomicus oculatissimus adiunxit alios complures. Omnes, vt dictū est, vel sensui vel motui seruiunt. illi ex Galeno molliores, hi duriores sunt, quippe ad sensum nullus conatus (sentire enim est quoddam pati, ait Aristot.) ad motum contentio conatusque magnus, quippe mouere sit verè agere. Primum igitur eorum coniugium, qui e cerebro deducuntur, sunt Optici seu visorij, qui ex anteriori cerebri parte oriundi in oculos inseruntur, videndi facultatem deferentes. Secundum coniugium ab eadem cerebri parte profectum, migrat tum in ipsos oculos, tum in

pal-

palpebras, vt ea vndequaq; moueat. nam oculos ſurſum, deorſum; dextrorſum, ſiniſtrorſum mouet; palpebras attollit ac deprimit. Tertium non ex anteriori parte, ſed ex paulo poſteriori ducit originem, & in linguæ tunicam, princeps guſtatus organum, inſeritur. ita cenſent Galenus & Veſalius, qui tamen a noſtro Columbo reprehenduntur, quippe nerui in linguam guſtatus gratia delati, ſint e quarta coniugatione non e tertia profecti. Sed hæc viderint anatomici, quorum munus eſt ea diligentiùs inueſtigare. Quarta coniugatio ex Galeno erit, quæ & ipſa in linguam excurrit atque in palatum eiuſdem guſtatus cauſa. ſed maior pars huius coniugationis in vicinas partes extenditur. nam ad muſculum temporalem, ad ſuperciliũ, frontem, naſum, labra, radices dentium, maxillas ceteraſque partes deriuatur. Quinta fertur ad aures, indeque plurimis ramulis ad laryngem, ac linguæ muſculos. inde mira aurium, linguæ & laryngis ſympathia. Sexta omnium maxima e poſteriori cerebro oriunda per omnia ferè viſcera propagatur: nam multifariam diuiſa hæc coniugatio excurrit in vocis inſtrumenta, in coſtas, ſtomachum, atque ad thoracem, abdominem totamque anteriorem partem delata ſenſum ijs omnibus partibus præbet. Septimum coniugium e poſtremo cerebro, non e cerebello, vt cenſuit Galenus,

ori-

originem ducens ad laryngis, & ad linguæ musculos deriuatur motum eis impartiẽdi caussa. Has neruorum coniugationes, siue, vt vulgò loquuntur, Paria, cognouit Galenus ceterique posteriores vsq; ad Fallopij & Columbi doctissimorum anatomicorum tempora; qui adeundi sunt, cum nouas eorum coniugationes inuenerint. Columbus noster lib. 8. cap. 3. multa scribit eaque præclara; Fallopius & ipse scitu dignissima.

Iam verò nerui a spinali medulla oriundi breuiter enarrandi sunt, vt absolutam eorum epitomen consequi possitis. Spinalis medulla est ipsum ipsum cerebrum productum, &, vt vulgari verbo vtar, elongatum e postremo cerebro per vertebras ad vsq; os sacrum. Est eadem, qua cerebrum, substantia prædita: distat solùm, quia cerebrũ diastolen vt systolen, vt cor, habet, medulla verò ijs omnino caret. ductus vertebrarum seu fistula, per quam effluxit medulla, discurritq; e cerebro ad os sacrum, munitus est duplici tunica a pia, duraque menigne orta, quibus, vt cerebrum, medulla tegitur. Mendosè: triplici munitur membrena ac tunica: nam tertia addenda est crassior, durior, firmior, vt ne inflexa spina, medulla effluat, duabus prioribus disruptis tunicis. Prodeunt autem e spina tot ferè neruorum paria, quot sunt eius vertebræ seu nodi. Prima coniugatio e

principio medullæ manat, exilis quidem, ac tenuis, ac proinde haud longiùs excurrit, sed eidem vertebræ incumbentibus musculis inseritur. Secunda fluit e regione interiecta inter primam secundamq; vertebram. huius ramuli ad aures feruntur, ad posteriora capitis, ad verticem, circumiectosque musculos. Tertia per foramina, inter secundam tertiamque vertebram patentia prosilit, & in quatuor scissa ramulos in musculos, maxillas mouentes, sese inserit; in eos qui caput retro flectunt; in colli cutim, & in nonnullas alias partes. Quarta, non secus ac tertia e foramine, inter tertiam & quartam vertebram hians, prodit erumpitque, seseq; inserit in musculos capiti ceruiciq; communes, qui retro caput detorquent, quique maxillas mouent: deorsum verò descendentes in musculos stomacho substratos, in septum transuersum aliòque sese inserunt. Quinta, vt ceteræ omnes, e foramine prosilit, inter quartam & quintam vertebram sito, bipartitur, eiusque altera pars quintæ coniugationi inseritur, ac proinde eiusdem sequitur diuaricationem. altera verò sextæ consociata, ei obsequitur & quoquouersus vna cum ea producitur. Sexta e sextæ vertebrę principio ducens originem, variè sese explicat funditque. nam primo quidem ad scapulas permeat, deinde verò ad septum transuersum, aliòque pertingit. Septima e

pro-

proximo vertebræ foramine erumpens in brachium ſeſe inſerit, in caput, in ceruicem, & mox deorſum vergẽs in diaphragma fruticatur. Octaua haud abſimili modo ex octaua pullulans, in brachium vlnamque propagatur. Nona tota fertur in extremas manus digitoſque. Decima, ceteraque omnia, ex dorſi vertebris, lumbis, & oſſe ſacro orta coniugia, ſexcentis propemodum ſurculis quoquouerſus ſeſe fundunt. Et quidem ex ſingulis dorſi vertebris ſingula manant neruorum coniugia. Prima quidem coniugatio, e prima eius vertebra manans, nona eſt, ſi ſpinæ ordinem ſequamur. nam poſt octauam ſpinæ vertebram, dorſi vertebræ incipiunt ad os ſacrum perreptantes. qua quidem coniugatione explicata ad alias aggredi oportet. Omnes, e dorſi vertebris fluentes, neruorum coniugationes ſunt numero duodecim, quæ longè lateque fruticantes vndequaque pertingunt. nam & in muſculos meſopleuros ſeſe inſerunt, in eos, qui ſpinæ incumbunt, in abdominis muſculos, atque thoracis, omneſque huius partes; in humeros, in ſcapulas, in cetera. Qui verò e lumbis profecti ſunt nerui aut poſteriores externoſq; muſculos adeunt, aut neruis, e ſexta cerebri coniugatione profectis, confuſi in interiores muſculos peruadunt. Demnm ex oſſe ſacro oriunda neruorum coningia, in crus omnia fruticantur. Hæ ſunt omnes e

ce-

cerebro vertebrisque orta neruorum coniugia, breuissima epitome compræhensa. quæ quidem omnia sunt numero octo ac triginta. nam e cerebro octo manant, ex medullæ spinalis superiori parte ad vsque dorsi vertebras totidem, cum totidem sit vertebræ; ex dorsi vertebris duodecim; ex lumbis quinque, totidem ex osse sacro.

Iam verò hi omnes quotquot sunt nerui ea de causa fabrefacti sunt a natura, vt sentiendi mouendique facultatem e cerebro haurientes singulis quibusq; partibus eam impertiantur. per neruos enim tanquam per ductus ac fistulas vis animalis e cerebro vndequaque manat, quoquouersus peruadit. Hoc iam inde ab eo tempore, quo Galenus medicinam planè illustrauit, fulciuit & in perfectissimam methodum redegit; ratum semper firmumque fuit; nemine vnquam contradicere, imò nec in quæstionem disceptationemque vocare auso. Nos verò, qui non planè oscitanter in diuinis Hippocratis monumentis a primo ferè artis tyrocinio versati sumus, de eo tanquam nō planè explorato, & apertè Hippocratis sentētiæ repugnante, publicè priuatèque disseruimus: non quidem eo consilio, vt quod apud Galenum atque omnes planè medicos antiquos ac recentiores, quod apud Academias omnes ratum iam firmumque fuit, ratione & experimento comprobatum; labefactaremus:

sed

ſed vt clariùs veritas innoteſceret, & aliqua veritatis lux Hippocratis doctrinæ affulgeret. Hippocratis autem locus eſt lib. de Natura Oſſium 17. *Oſſa corpori firmitatem, rectitudinem & formam præbent: Nerui verò flexionem, contractionem & diſtentionem: Carnes autem & cutis omnium colligationem & connexionem: Venæ* (cuius nomine etiam arterias intellige) *per corpus diffuſæ ſpiritum, fluxionem, & Motum exibent*. Quid apertiùs? Venæ arteriæque motum exibent. & ſanè ſi rem paulò altiùs perpẽdere lubeat, haud planè incongrua videbitur. Vis mouendi, quæ maxima interdum, ac velociſſima ſit oportet, cum athleta lucta aut pugilatu maximè contendit, cum vehementiſſimo robore alium propellit, cum velociſſimo curſu quaſi volat, non e cerebro per neruos deriuari poſſe videtur, tum quia copioſa & vberrima, ne deficiat; tum quia valde calida, tenuiſq; ſit neceſſe eſt, vt promptè, ictuque oculi ad artus aduolet. ergo nõ e cerebro, in quo ſpirituum longè minor copia, quàm in corde; non per neruos, per quos pauciores, quàm per venas & arterias in partes artuſque deriuantur. veriſimiliùs ergo videtur, mouẽdi facultatem ex corde vberrimo ſpirituum fonte, per arterias amplos ac patentes ductus in artus, ſumma contentione motos atque agitatos, deriuari. Quod ſi celeritatem illam ſummam cithariſtæ ſpectemus,

vix nobis persuadebimus, incredibilem illam manuum celeritatem ex spiritibus nasci, non quidem feruentibus in corde, sed frigescentibus in cerebro; nō attenuatis in caloris foco, sed crassefactis ac propemodum torpescentibus in *Sede frigida & glutinosa*, vt Hippocratis verbis vtar; non per expeditas patentesque arteriarum vias, sed per angustos imò cęcos neruorū ductus. vix enim credibile videtur, spiritus, motus auctores, vt celerrimum eiusmodi motū edant, necesse esse, vt e corde calidissimi ac tenuissimi profecti in cerebrum peruadant, vt ibi refrigerati ac crassefacti per impeditas neruorum vias, per cęcos eorum ductus ad artus deducantur potius, quàm sua vi agantur.

Inquies, quid verbis opus esse? quid rationibus? non ne experimento constat apertissimo, scisso neruo vulneratoque, imò verò puncto artus motum interire? quid igitur clarius docere potest, mouēdi vim per neruos e cerebro deriuari? Firma sane ratio, apertum experimentum: sed caue, ne oscitanter potius, quàm acutè agas. Scisso neruo læditur vel etiam planè interit motus: fateor: Ergo per neruum vis mouendi deriuatur in artus; peruicaciter nego, neque gratis. Nerui sunt præcipua ac necessaria motus (quod de motu dicitur, de sensu idem ferè intelligas) instrumenta, nempe quia *flexionem, contra-*

ctionem ac dissentionem præstant, non enim flecti potest artus, non contrahi, neq; distendi laxarique sine neruo, vt docuit Hippocr. loco nuper laudato. Scisso igitur vulneratoque, eiusmodi flexionem, contractionem atq; adeò distentionem perire necesse est. Itaque ex eo, quod læso neruo lædatur motus, intelligere non possumus, neque certò conuincere, vim mouẽdi per neruos in artus deriuari, sed solùm neruos esse præcipua ac necessaria motus instrumenta, quod Hippocrates etiam & fatetur & docet loco citato. Per arterias igitur vis mouendi e corde in omne corpus manat vberrima.

De sensu verò eadem ratio est: nam etsi nerui solùm, aut nerueæ tantùm partes sentiant, non tamen certò probatur, sentiendi vim e cerebro per neruos deduci & hauriri: nam partes omnes nerueæ sunt quidem sensus instrumenta, sed tamen vim ac facultatem ab arterijs mutuantur. ex his enim effluunt spiritus facultatem deferentes in partes sensu præditas, atque ita sensatio perficitur. Sicuti enim ex communi ac peruagata omnium sententia partes, ad quas nerui non pertinent, sensu tamen præditæ sunt, virtute nimirum, vt aiunt, per quamdam veluti irradiationem e neruis transfusa; ita nerui etsi sensiferi non sint, sentiendi tamen vim ab arterijs mutuati planè sentiunt. Itaque neque id

conuincit, quod in medium afferri poteſt, Nerui maximè omnium ſentiunt, ergo ſenſiferi ſunt, ſentiendi nimirum facultatem deferentes: quia ex eo, quod maximè ſentiant, maximum eſſe inſtrumentum ſuadent, ad ſentiendum neceſſarium; non verò ſenſiferos eſſe.

Hæc non eò ſpectant, φιλίατροι, vt vobis perſuadeant, neruos non eſſe ductus, qui mouendi ſentiendiq; facultatem e cerebro haurientes vniuerſo corpori tradāt. Si enim id agerem, vt ea probarem, ſanè apoplexiam, epilepſiam, & conuulſionem venarum, non neruorum vitio naſci oſtenderem ex Hippocrate plurimis in locis, ex Galeno, ex Aretæo, ex Sallio, ceteriſque. Ergo, inquies, apertè pugnant Hippocrates & Galenus, apertè vterq; ſibi mutuo cōtradicunt: ſanè prima fronte id omnino videtur, ſed tamen aliqua iniri poteſt ratio, per quam hi medicinę principes veluti ſimultate depoſita concilientur. Calor eſt, qui omne in animali fungitur munere, calor, inquam, ſpiritibus inſitus. Calor enim, inquit Galenus, vel eſt anima vel præcipuum animæ inſtrumentum, qui omnia in viuente peragit. Itaque ſpiritus animales per neruos e cerebro deducti, cum & copia ſint pauci, & calore frigidiuſculi, adeò vt ad vehemētem motum ac celerrimum impotentes ſint; e venis & arterijs in neruos conuolant ſpiritus calidiores, tenuio-

res,

res, vberiores vt ijs laborantibus ſuppetias ferant. Si mediam hanc viã ineamus, haud planè incongrua loquemur, & ab Hippocrate Galenoque non omnino aliena. Sed vt vt eſt, illud ratum ſit, neruos vera eſſe inſtrumenta ſentiendi, mouendiq; facultatis, verà organa vtriuſque virtutis communia, cuius gratia hanc de neruis diſſertationem inſtituimus.

De Organis Externorum Senſuum, & Primo de Oculis & Viſus facultate Memb. 3.

COmmunibus ſenſus motuſq; inſtrumentis enarratis, ad particulares aggredi oportet. & quia ſenſus motum dignitate præſtat, & oculus ceteros ſenſus longè antecellit, ideo de ſenſu primò oculoque agendum eſt. Oculus eſt viſus inſtrumentum mirabili arte conſtructum ex tribus humoribus, albugineo, chryſtallino & vitreo, ex ſeptem membranis, humores illos continentibus, adnata, cornea, vuea, aranea, retiformi, ſecundina, atque dura. Hæ omnes quamuis nomine diſtinctę ſint, re tamen, vna excepta adnata, cõueniunt. nam cornea & dura vna eſt eademque tu-

nica; vuea & secundina eadem; eademq; aranea & retiformis. sortita sunt varia diuersaq; nomina ob varios, quos præstant, vsus. Hisce tunicis humores variè discreti efformant oculum rotundum quidem ex anteriori parte, ex posteriori in acutum definētem, pyramidis more. His accedunt multæ venæ, arteriæque multæ, musculi, nerui, præcipuè verò nobiles illi Optici dicti, per quos e cerebro videndi facultas in oculos inseritur. nam hi e posteriore inferioreque cerebro profecti in medio itinere sese veluti cruce facta, siue potius χ græca, intersecant atque miscentur: inde disiuncti alter alterum oculum petit, seseq; in chrystallinum humorem inserit. Cum verò duas tunicas habeant a tenui duraq; menigne profectas, alteram expandit in tunicam Vueam, alteram in Corneam, & ita spiritus animalis e cerebro fertur in chrystallinum pręcipuum visionis organū. Oculi igitur, mutuati e cerebro per hosce neruos facultate, corpora sibi obiecta vident, eorumque species per eosdem opticos Phantasiæ obiectant. Vtrū verò emissis effusisque ex oculo radijs fiat visio; an externarum rerum speciebus in oculum confluentibus, implicitum satis & inexploratum est. Antiqui penè omnes philosophi censuerunt, visionem fieri emanantibus ex oculo opticis spiritibus, vt Pithagoras, Empedocles, Plato, Democritus,

Epi-

Epicurus, Chrysippus, ceterique omnes Academici ac Stoici, vt Laurentius ordine omnes enarrat. Aristoteles, omnibus peripateticis assentientibus, censet receptis in oculum obiectorum speciebus fieri visionem. Galenus verò Peripateticorum & Academicorum Stoicorumq; pacificationi sese interponens, vtrumq; asserit, emitti nempe quippiam ex oculo, recipique ex obiecto quippiam. Et sanè ex obiecta re species opticas emanare, illud meo quidem iudicio planè conuincit, quod in speculo quisque videat suam imaginem: quod profectò non contingeret, nisi ex obiecto in speculum species effluerent. Illud etiam id ipsum fideliter suadet, quod alter in aqua (meum est argumentum) alterius imaginem videat, in altera fluminis ripa stantis: argumentum id est apertissimum, species ex alio in aquam effluxas angulo facto in alius oculum flecti. non enim alius obtutum figit in alium, sed in aquam, e qua species in oculum feruntur.

Quod verò aliquid etiam ab oculo effluat, Galenus facit vt credam; nam & lib. de Vsu Par. & de Placitis id apertissimè profitetur. Facit, inquam, Galenus id vt credam, quia rationem nullam video, quæ id suadeat. nam quia basiliscus obtutu hominem interimat, quia mulierculæ oculis fascinare dicantur, quia menstruata mulier speculum inficiat, quia luporum aspectus

raucum reddat hominem, quia Tib. Cæſar ſolo aſpectu attonitum reddiderit militẽ, ſunt meræ nugæ, vt præclarè Laurentius, a quo horum plurima hauſimus (quæ enim ex alijs promo, promptiſſe vltro cõfiteor, ne auctor ſua laudẽ, magno labore parta, fraudetur) cenſet. Hæc hactenus: nam & quæſtiones hìc leuiter, ac primoribus, vt dicitur, labris deguſtare; & anatomen rudi quodam modo tractare, tyronum captui conſulentes, principiò ſtatuimus.

De Auribus & Audiendi facultate Memb. 4.

AVres iure optimo ab Ariſtotele dicuntur diſciplinarum inſtrumenta, auditus earumdem ſenſus, cum ad omnes artes, ſcientiaſq; capeſſendas ſint non modò vtiles, ſed planè neceſſariæ. nullus enim eſt, qui auditu carens, non artes ſcientiaſq; ſolùm ignoret, ſed loquutionis etiam non ſit expers. inſtrumentum ſenſuſque, eſt adeò neceſſarius, vt *Etiam dormientes eo egeamus*, vt eſt apud Ciceronum 2. de Nat. Deorum. Duplex ab Hippocrate cenſetur auris, externa, internaque. Illa eſt, quam ſenſu cognoſcimus: hæc, quam intus latere, verumq; eſſe auditus organum ex anatome

tome intelligimus. Itaque ea, quippe ſatis nota, prætermiſſa; hanc breuiter indagabimus. Quatuor hic meatus: primus oculis patet, anguſtus, oblongus, rotundus, tortuoſus, per quem aër verberatus ingreditur: hunc terminat finitque tenuis, denſa, ſiccaque membrana, Tympanum dicta, quò verberatus externus aër appellit. Alter, cochlea vel puluis nominatus, poſt tympanum patet, in quo implantatus aër, præcipuum auditionis organũ, coercetur. Plurima hinc inde organa ſita ſunt, hanc caueam meatum ve efformantia, vt tria oſſicula, chorda, muſculi, feneſtellæ in palatum vergentes, & alia ex anatomicis ſubtiliùs petenda. Tertius meatus eſt Labyrinthus, ab anfractibus & cuniculis, quos variè hinc inde agit, nomẽ adeptus. Quartus a Fallopio Cochlea, (quo nomine ſecundus ab Ariſtotele vocatur) ab alijs cæcus. In hæc autem inſtrumenta mirabili a natura arte fabrefacta neruus auditorius e quinta coniugatione deductus inſeritur, per quem vis ſentiendi, ſiue ſpiritus animales, & e cerebro ad aures ducuntur, & ab auribus ad cerebrum feruntur ſoni ſpecies; fitque auditio. De qua animaduertendum eſt, ſonum eſſe verum auditus obiectum, vt viſus color eſſe dicitur. Sonus autem eſt qualitas, ex verberato aëre a duobus corporibus duris ſolidiſque inter ſeſe colliſis, emanans: quæ quidẽ qualitas

cum per aërem, cui inhæret, in interiorem aurem fertur, seseque in illos meatus aut caueas insinuat, primò ad tympanum appellit, tenuem nimirum siccamque membranam, quæ fini primæ caueæ subtenditur: hæc pulsata resonat instar tympani, & circumiacentibus officulis aëreque vernaculo seu implantato secundę cauę sonum impertitur, per quem deinde aërem sonus, fenestellas iam prætergressus, in labyrinthum permeat; inde in cochleam, neruũq; auditorium, pręcipuum auditus organum: per quem deinde sonus ad phantasian pertingit, quæ iudex est æquissimus soni eò appulsi.

De Naso & Olfactu
Memb. 5.

NAsus, vt auris, externus internusque est. ille oculis patens ex ossibus constat, cartilaginibus, membranis, musculis, neruis, venis, arterijs, atque hæc omnia colligante cuti. Internus verò nasus, qui verum est olfactus instrumentum, duabus coagmentatur partibus, osse ethmoide & processu mamillari. Os in media frontis basi ad summam nasi radicem situm est. Duæ præcipuè sunt eius partes, altera cribrosa, hoc est, instar cribri foraminibus per-

peruia, per quam aër odorque inſpiratur: altera ſpongioſa, in qua inſpiratus aër alteratur, vt ſpiritibus animalibus gignendis aptior euadat. Proceſſus verò mamillaris eſt neruea quædam ſubſtantia, ſiue mauis, ipſi nerui molliores, tunicisque ſpoliati, ac duobus tuberculis mammarum inſtar extuberantes, atque ſummo narium oſſi inſidentes. hi ſunt præcipua odoratus organa. nam odorabilis obiecti ſpecies, ſiue vt veriùs loquar, exhalationes illæ vaporoſæ, e re odorata manantes, eòque pertingentes a facultate in eo inſita excipiuntur atq; ſentiuntur: indeq; ad communem appellatum ſenſum deferuntur. Vtrum verò Olfactus per reales qualitates fiat, an potius per ſpecies intentionales, vt vocant, non hìc diſcutiendi locus: in Quæſtionibus hęc diſcutiemus.

De Lingua & Guſtatu Memb. 6.

LIngua, guſtatus organum, ex varijs eſt cõſtructa partibus, carne propria, obuoluẽtibus eam membranis, tribus neruis per eius corpus effuſis, decem muſculis, venis arterijſque plurimis, freniculo, ac valido ligamento. Caro ſpongioſa eſt, vt ſapores excipiat ebibatque; tenuiſſima te-

gitur membrana eaque amplis poris peruia, vt ſapores admittat longè facillimè: neruos excipit e tertia quartaque coniugatione, vt exactiùs ſentiat ſapores, ſciteq; diſcernat. Ceteras partes ad motū potius, quàm ad guſtatum admittit. Fit ergo guſtatus, cum ſapor, vel, vt alij contendunt, (cum quibus certè nullus contendam,) cum eius ſpecies per membranæ poros ad linguæ corpus neruis obductum pernadentes ab ſentiente anima percipiuntur. Iam verò de lingua hìc agimus, vt guſtatus, non vt loquutionis organum eſt. hæc igitur ſatis ſunto.

De Cuti & Tactu Memb. 7.

SEnſuum vltimus Tactus eſt, cuius organum præcipuum eſt cutis. nam licet membranæ omnes tactus inſtrumēta ſint, tamen quia cutis inter membranas temperatiſſima eſt, ideò ea cenſetur præcipuum inſtrumentum. Præcipuum autem externi tactus: nam interni ſunt membranæ interiores. *Cutis igitur membrana eſt omnium craſſiſſima ex ſanguine ſemineque genita, mediocri temperamento prædita, vt omnes obiecti differentias dignoſceret.* eſt veluti caro neruoſa, vel neruus carnoſus: non admodum

dura eſt, vt omnes obiecti ſpecies promptè exciperet, non admodum mollis, vt receptas conſeruaret. In Mulierum papillis, virorum pudendis, vtriuſque digitis, ac manus vola exquiſito ſenſu prædita eſt. Quomodò autem fiat tactus, tactus ipſe docet. itaque pluribus quid opus?

De Muſculis & Motu Memb. 8.

HOc primum ſecundę ſectionis caput, in multa membra partiti ſumus: cum enim inſtrumenta omnia ad principes facultates, ad externos ſenſus, atque ad motum edendum pertinentia complectatur, ſingulis membris inſtrumenta ſingula tractare neceſſe fuit. Ergo internorum externorumque ſenſuum organis explicatis, Motus inſtrumenta perſequamur neceſſe eſt, nempe vt Animali facultati ſeruientia membra tractatu abſoluamus.

Itaq; adæquata motus organa Muſculos cenſere oportet. *Muſculi autem ſunt organa ex carne, neruis, villis, venis, arterijs & tunica ad motum voluntarium conſtructa*: ſic enim ex Galeni & Laurentij deſcriptione integram abſolutamque muſculi definitionem conſtituimus. Fit igitur motus cum anima, aut mauis dicere, voluntas aut boni

ſpe-

ſpecie capta, aut mali perculſa, vel ad amplectendum incenditur, vel ad euitandum deterretur. Quarè pro libito tranſmittens e cerebro per neruos vim animalē ac motiuam ad muſculos, ſtatim eos contrahit, hi contracti contrahunt tendines, tendines oſſa, oſſaq; proinde contrahunt mouentq; totum corpus, vel eius partem, quam anima voluerit. Hæc pauca dixerim de motu muſculiſque, plura ſanè dicturus, ſi epitomes ratio poſtularet, aut permitteret.

De Corde & Vitali facultate Cap. 2.

ORganis animalis virtutis in primo ſecundæ ſectionis capite enarratis, imò & omni eo, quod ad eam facultatem ſpectat, diligenter perſpecto ordineque non vulgari enucleato; ad ea aggredi oportet, quæ Vitalis facultatis ſcientiam compræhendunt. Cor præcipuum eius inſtrumentum eſt, quod ab anatomicis mediciſque omnibus deſcribitur, *Vitæ principium, inſiti caloris focus, vitalis facultatis ſedes, ſpirituum ſeminarium, arteriarum ſcaturigo, pulſus & reſpirationis auctor*. Eius figura pyramoidis eſt, & nuci pineæ non abſimilis; quippe ex ampliore baſi ſenſim in mucronē deſinat. Situm eſt in medio thorace: æquè enim di-

diſtat a ſterno, ac dorſo; æquè a dextris ac ſiniſtris conſtis; a clauiculis, & diaphragmate. eius tamen mucro ſeu cuſpis paululum vergit in ſiniſtram partem infra papillam vbi pulſus apparet. Conſtat ex carne, adipe, venis, arterijs, villis, neruis, ac tunica peculiari. Mole paruum eſt, & quò quiſq; audacior ac magis cordatus, eò minori corde præditus eſt: & econtrario. vnde, vt ait Laur; lepores, cerui, muſtelæ, aſini maximum habent cor: leones verò aliaq; confidentia audaciaque animalia longè minus. Duos habet ventriculos aut ſinus, dexterum, ſiniſtrum. ille Sanguineus dicitur, quia ſanguinem e vena per diaſtolen attrahit, coquit, attenuat, purioremq; eius partē ſiniſtro impartitur, ſpiritus gignendi cauſa; impuriorem pulmonibus nutriendis tranſmittit. Siniſter verò ſinus focus eſt, & vera caloris & ſpirituum officina. ibi enim implantatus eſt atq; penitus inſitus natiuus calor: ibi ſanguis in ſpiritus elaboratur, indeque per arterias perfecti iam ſpiritus in omne corpus ducuntur. Duas etiam auriculas, hoc eſt, mollia quædam & cauernoſa corpora, ambobus vētriculis reſpondentia, cor habet, nō aliam ob cauſam, niſi vt ſanguis & aër in eis præparetur antequàm ingrediantur dexterum ſiniſtrumq; ventriculum, vt follium inſtar cor refrigeretur, vt ait Hippocrates. Tegitur concluditurque Pericardio, vt externas eludat

iniu-

iniurias. De venis, quæ cordi inseruntur, de arterijs, quæ inde manant, de ceteris eius partibus accuratiùs disputare, non hìc locus, ne Institutionum vice anatomen construamus, res profectò si non inutilis, certè a nostro aliena proposito. Illud solùm adiungo, instituto nostro necessariũ, cor perpetuo motu cieri, nec, viuente animali, vnquam quiescere: Diastoles nempe & Systoles motu agitur, hoc est, dilatatione & constrictione. Diastole expanditur cor, eiusque sinus, vt vel sanguinem e vena caua sugat in dexterum ventriculum; vel aërem per arteriam venosam in sinistrum sinum hauriat ac deducat. Ergo in diastole cor secundum longitudinem breuius factum, augescit secundum latitudinem. Systole verò, qua contrahitur & quasi labitur ac concidit, vt fuligines, e caloris foco spirituumque officina exhalantes, foras propellat, contrarium experitur. nam subsident eius latera longiùs productum, extensis nimirum & quasi elongatis eius basi & cuspide. atque lateribus ad mutuum ferè contractum concidentibus.

Iam verò cor hac ratione fabrefactum sedes est ac domicilium Vitalis facultatis, quæ nil aliud est, quam *Vis illa, quæ spiritus vitales & influentem partibus calorem gignit & vndequaque diffundit, vt vita conseruetur.* Huius facultatis primaria præcipuaq; functio est spirituum generatio calorisque in-

influentis. nam, vt innuimus paulò ſuperiùs, e dextro cordis ventriculo purior ſanguinis portio a ſiniſtro ſinu hauſta; & is, qui inſpiratur a pulmone, externus aër attractus promptè vertitur in ſpiritus, quos, quia vitam ad interitum properantem reuocat ac tuetur, vitales appellamus. Quibus ſpiritibus natiuus calor inſeritur deduciturque ac influit per arterias in omnes corporis partes, vt propterea influens meritò dicatur.

De Arterijs & Pulſu Vitali facultati ſeruiente Inſtrumento Memb. I.

VErùm quia in ſpirituum generatione neceſſe eſt, vt cor & attrahat externũ aërem, & ſanguinẽ ſugat ab dextero ſinu: imò & expellat fuligines, e magno ſiniſtri ſinus calore exhalantes: propterea Pulſum edere neceſſe fuit, quo vtrumque facilè præſtare poſſet. Itaque ſecunda vitalis facultatis functio eſt Pulſum edere ſiue efficere, quo attrahat, quo expellat: attrahat quidem dilatatione ac diaſtole, expellat verò conſtrictione ac ſyſtole: attrahat ſanguinem & externum aërem; expellat fuligines

gines

gines & excrementa, quæ in ſpirituum generatione naſcũtur. Ceterùm illud prætereundum non eſt, Primariam ac maximè a natura expetitam vitalis facultatis functionem eſſe ſpirituum generationẽ; Pulſum verò eſſe veluti ſecundariam ac ſeruientem. Natura enim id agit, id viribus neruiſq; omnibus contendit, vt ſpiritum caloremq; gingat, quo laborantes ac penè tabeſcentes partes reficiat ac reſtituat. hoc cum præſtare nequeat, niſi perenni motu diaſtoles ac ſyſtoles cor agatur, ideò Pulſum edere conſtituit. Iam verò cum e corde prodeant arteriæ, eiuſq; veluti aſſeclæ & pediſſequæ ſint, factum eſt, vt etiam arteriæ eodem quo cor agantur motu diaſtoles & ſyſtoles, ſintque inſtrumenta Pulſu neceſſaria.

De Reſpirationis Inſtrumentis deque ipſa Facultate Memb. 2.

PVlſui affinis eſt reſpiratio, quæ quadruplici inſtrumẽtorum genere perficitur, Larynge, Aſpera arteria, Pulmone, & Muſculis thoracis. Larynge enim exceptus aër per aſperam arteriam in pulmones thoracis muſculis enitentibus illabitur attrahiturque. *Larynx eſt corpus quoddam cartilagi-*

neum aspera arteria impositum tanquam caput & operculum, dico tanquam operculũ, quia larynx tres habet partes organicas (mitto similares, venas, arterias, neruos.) glottidẽ, epiglottidem & musculos. Glottis est rimula, per quam ingreditur egrediturque aër. Epiglottis est operculum quo glottis tegitur, ne quippiam externum ingrediatur in asperam arteriam ac pulmones. Musculi mouent epiglottidem aperiunt, clauduntq; glottidem, vt aër ingredi & egredi liberè possit. Aspera verò arteria sequitur Laryngem, quæ *ductus quidam est ac fistula, a larynge ad pulmones per quam attractus aër in pulmones inseritur.* Corpus est cartilagineum, durum, rotundum, membranis cinctũ & interiùs & exteriùs, venis, arterijsque munitum, in pulmones desinens & implãtatum. Pulmo est corpus spongiosum constans ex propria carne, seu mauis dicere, Parenchimate, laxa, rara, & spongiosa, vt facilè attractum aërem excipiat, facileq; attolli deprimiq; possit ad inspirandum expirandumque aërem ac fuligines. Præter membranam, qua continetur tegiturq; eius substantia, constat ex Vena arteriosa, Arteria venosa, & Aspera arteria. Vena arteriosa e dextro cordis sinu prodiens in eius substantia inseritur nutritionis causa. Aspera arteria per eius parẽchima diffusa aërem toti pulmoni elaborandum committit. Arteria

ve-

venosa e sinistro cordis vétriculo manans sese penitùs inserit atque implantatur in osculа asperæ arteriæ, vt & aërem a pulmone elaboratum attrahat, cordiq; transmittat,& a corde fuligines haustas in asperam arteriam euomat, iamiam per os extrudendas. Hæc igitur sunt Respirationis instruméta. fit ergo respiratio cum pulmo dilatatur aërem inspirans frigidiorem, spiritus vitalis gignendi causa, & coarctatur expirans calidiorem cordisq; fuligines, vt spiritus emundentur, & cordis æstus temperetur. Itaque vt pulsus ex duplici conficitur motu, diastole & systole; ita respiratio ex dilatatione & coarctatione: dilatatione externum aërem inspirans, coarctatione internum expirans. Vtrum verò hi motus naturales sint, an animales & voluntarij, in Quæstionibus examinabimus.

De Organis Facultatis Naturalis, deque ipsa Facultate Cap. 3.

ETsi nostrum institutum est, Organa naturalis facultatis primariò enarrare, quia tamen de facultate etiam, cuius gratia illa fabrefacta sunt, agendum nobis est; ideò oportunè me egisse existimo, si facultatis species, breuemq; eius epitomen vo-

vobis ob oculos ante posuerim, quàm de ipsis instrumentis agere incæperim. Naturalis igitur facultas vel indiuidui est, vel speciei, nimirum vel ad indiuidui conseruationem a natura insita est animali, vel ad propagationem speciei. Quæ indiuiduum spectat, Altrix est & Auctrix. *Illa est quæ chylum in hepate in sanguinem commutans, corporis partibus alimentum præbet.* Hæc verò nempe Autrix *est, quæ corpus certo tempore ad constitutam quandam molem auget.* Vtriusq; ferè ministræ ac seruientes facultates sunt Attractrix, Retentrix, Concoctrix, Expultrix: quibus addere possumus eam, quæ Apponit, Agglutinat, Assimilat. Attractrix quidem conuenientem partibus alimentum attrahit. Retentrix verò attractum alimentum tamdiu retinet, dum perfectè elaboretur; Coctrix attractum retentumque coquit, hoc est, ita elaborat perficitque, vt partibus alendis sit idoneũ. Expultrix demum superuacaneum, quod relictum est, eligit expellitque. Est & alia, quæ non contemnendo munere fungitur, attractum enim coctumq; alimentum partibus apponit: est quæ idem agglutinat; est demum, vt perficiatur nutritio, quæ assimilat appositum agglutinatumque alimentum.

Quod facit ad Generatricem, *hæc vis illa est, qua animal sibi simile gignit ex semine sanguineque materno.* non simplex est, sed

ex

ex duabus componitur facultatibus: siue duas alias ministras sibi vendicat, Immutatricem & Formatricem, *Immutatrix est quæ semen sanguinemque sua vi ita afficit, vt ea immutet vertatque in substãtiam animalis procreandi idoneam*. cum enim primùm in vterum eiaculatur semen, ac sanguis maternus cum eo commiscetur, vis vteri Immutatrix variè illa tractat afficitque, diuersè agit & immutat, adeò vt tandem ea reddat habilia &, ita dicam, obedientia vi formatrici. Hæc itaq; materiam ita subactam ab Immutatrice excipiẽs, promptè eam in corpus efformat omnibus distinctũ partibus. itaque *formatrix est quæ toti corpori, singulisque eius partibus decentem speciem formamque tribuit*. Sed de his omnibus singillatim ac copiosiùs agendum nobis erit, cum de Instrumentis agemus. Hæc quasi rudimenta quædam, ac veluti prolegomena sunto.

De Iecinore Naturalique facultate Memb. I.

IEcur, *est viscus concreto sanguini simile, venarum omnium principium, generandi sanguinis instrumentum, spiritusque naturalis officina*. Constat autem ex proprio parenchi-

chimate, venis, arterijs, neruis, membranis. Parenchima est propria eius substantia aut caro, quæ incrassatus concretusq; sanguis videtur. per hoc disseminantur venæ cauæ portæque radices: imò verò quasi in fœcundum solum ita inseruntur atq; implantantur, vt sanguinem inde hauriant omnibus partibus communicandum. Arteriæ verò non in totum eius corpus, funduntur vt venæ, sed in concauam solùm eius partem, quippe hæc calore spirituq; fœcundiori ad sanguinem gignendum opus habeat. Nerui exiles sunt & exigui, nec in substantiam visceris inserti, sed in membranam, quæ ambit eam, coercet atq; amplectitur. figura igitur varia est: Suprema & extrinseca eius pars gibbosa est ac rotunda: infima & extrinseca est concaua, & non adeò, vt illa, læuis. Temperamento præditum est calido humidoq; vt sanguinem eadem temperie gigneret, hoc est aptum ad naturalem calorem, humidumq; radicale reficiendum. Nectitur diaphragmati, peritonæo, costis nothis, xiphoidi & vmbilico proprijs ligamentis. Cerebro etiam neruis intercedentibus, cordi arterijs & vena caua, stomacho intestinis, lieni splencio & mesenterico ramo. Immo verò, nulla corporis pars est, cum qua iecur affinitate aliqua & communione non sit coniunctum medijs venis. Ita constructum concinnatumque iecur, a vi naturali

non

non solùm informatur, sed planè perficitur ad hæmatosin, sanguinemque gignendum, ad impertiendam inserendamque naturalem virtutẽ omnibus partibus. nulla enim pars est, quæ naturali vi prædita non sit, quæ non attrahat, nõ retineat, coquat, expellat, sibi non apponat, agglutinetque aut in propriam substantiam non conuertat. Ceterùm vt hæc omnia palam fiant, vobisque magis explorata sint, & vim præcipuè naturalem, quæ *Prora*, vt dicitur, *& puppis est*, quæq; per sanguinem ex hepate deducitur in omne corpus; necesse est paulò altiùs hæmatosin repetere & de Chylo verba facere. Sit ergo

De Instrumẽtis Præparantibus Ore atque Ventriculo, Deque Chylosi Memb. 2.

MInistrarum partium ac seruientium Iecinori, præcipuo naturalis facultatis instrumento, alias diximus esse præparantes, alias expurgantes, alias demum deducentes. Organa, quæ præparant, os est, & stomachus. Os terit manditque alimentum, atq; adeò committit stomacho, faciliùs elaborandũ. Stomachus verò illud am-

amplectitur, calefacit, afficitque ita, vt in chylum vertat, hoc est, in substantiam quamdam ptissanæ hordaceæ non absimilem, vt inferiùs intelligetis. Os ex plurimis conflatum est partibus, dentibus, gingiuis, palato, lingua, faucibus, vuula, & paristhmiate. Dentes sunt verè ossa numeroq; sexdecim. Gingiuæ verè carnes: nam reuera solæ gingiuæ, & penis glans est caro, hoc est, pars similaris & indiuidua. carnes verò musculorum ex fibris constant villisue. Palatum superior est oris pars & veluti cælum, ideoque οὐρανὸς Græcis dicitur. Lingua, gustatus & loquutionis organum, eam figuram nacta est, quæ idonea esset & loquutioni & ciborum ingestioni, seq; proinde huc illuc promptè vertere posset. ex carne sibi propria constat, ex membrana eam obtegente, ex neruis, arterijs, venis, musculis, validoque ligamento. Fauces tota illa capacitas dicũtur, quæ hiante ore conspicitur. Vuula est caruncula fungosa e palato iuxta narium meatus in os propẽdens: sed reuera vuula dicitur & Vua cum morbida est, cum verò sana dicitur Gurgulio. Demum Tonsillæ, sunt duæ illæ glandulę iuxta isthmum sitæ: quæ, vt ait Laur; fauces, os, & linguam perpetuo humore irrigant. Ex hisce omnibus partibus duæ sunt, quæ conficiendo cibo maximè seruiunt, dentes, & lingua. Illi conterunt, hæc agens & volens huc

illuc alimentum, præstat, vt conficiatur ac mandetur faciliùs. Confectum igitur mansumq; alimẽtum ingeritur in stomachum, non attractum modò, sed etiam a lingua impulsum. Stomachus seu, vt magis propriè loquar, Ventriculus (nam reuera stomachus est fistula illa, per quam cibus descendit in ventriculum.) *Est cibi receptaculum, quò primùm illabuntur ea, quæ accepta sunt ore*. Membraneum est, omni villorum genere intextum, cauum, longum, rotundum, ac ductile, vt ingesta copiosiùs alimenta extensum capiat. Substantia eius membranea est, vt diximus, tribus tunicis constans, venulis, arterijsque innumeris & neruis grandioribus, per quæ vniuerso ferè corpori nectitur atque consentit. Tres sunt præcipue eius partes, superius os, os inferiùs, & fundum. Superius, quod verè os est, gulæ finis, ventriculique principium censendum est. hìc sedem fixit appetentia famesque: miram contraxit cum corde affinitatem ac sympathian; miram cum cerebro. illius quidem vicinia in caussa est: nam extremum cordis mucro parum distat a stomachi ore. huius verò κοινωνία, hoc est, neruorum communio. e cerebro enim insignes nerui ad stomachum ducuntur. Quarè experimẽto compertum a nobis est, quoties stomachi os malè habet, aut melancholiam vrgere, aut lypothiniã, aut quid simile: adeò vt meritò dixerit
Are-

Aretæus, *Stomachus est fons lætitiæ, cordi periculosa vicinia*. Inferius autem orificium, græcè πυλωρὸς, latinè ianitor, quòd non secus ac ostiarius quidam exitu prohibeat assumpta alimenta, situm est non in fundo ventriculi, sed paululum supra, vt nimirum faciliùs cohiberet cibum imperfectè coctum. Horum vtrumque orbicularibus fibris contextum est, vt & corrugari, cum opus est, & laxari possit. nam superius manso ingestoque cibo contrahitur, ne, cum supini sumus, in os relabatur alimentum; inferius ne idem dimittat, non adhuc perfectè elaboratum. Tertia demum ventriculi pars est fundum, verum alimenti promptuarium, & coctionis officina. hìc præcipuè inest vis illa specifica, qua chylosis absoluitur. Concoctio quidem a calore fit, chylosis verò a vi, & insita stomacho proprietate. nimirum calor ventriculi agit in ingesta assumptaque alimenta, eaque alterat, atque conficit: vnde iure optimò sagax & prouida natura, vt ventriculus vnumquodq; cibi genus etiam durissimum solidumque conficeret ac planè alteraret, locauit eum inter hepar, lienem, omentũ, intestina, diaphragma, ceterasque partes, quæ calore laboranti vẽtriculo in alterãdo cibo suppetias ferrent. At verò sic alteratum subactumque alimentum, peculiaris stomachi vis vertit in chylum. non enim calor, vt calor est, chylosin perficit, sed vis

illa peculiaris ac ventriculi propria. quod vel ex eo patet, quia nullibi manſum contritumue alimētum abit in formam chyli, etiam ſi validiori afficiatur calore. Itaque peculiaris illa vis, e ſtomachi forma manans, ab ore primùm præparatum cibum, mox a calore ſtomachi validè alteratum vertit in chylum. Hic autem perfectus & abſolutus e ſtomacho per pylorum elabitur in inteſtina, ibique tantiſper moratus, dum perfectionem aliquam, ſi opus eſt, ab eorū calore adipiſcatur, promptè auidèque ſugitur a venis meſaraicis, hepatiq; defertur. Quò cum peruenerit, ſtatim eius quaſi incudi redditur perfectiùs elaborandus, mutanduſque in ſanguinem. Hepar igitur peculiari ſua vi chylum in sãguinem commutat. Sunt qui cenſent, chylum, cum per venas meſenterij ad iecur perreptat, rudimentum quoddam ſanguinis induere, & nonnihil rubeſcere. Sed vide ne rubor iſte non venarum meſenterij ſanguificantium, ſed potius alicuius mixtionis cum ſanguine, in ijs nutritionis cauſa latente, ſoboles ſit. Profectò αἱμάτωσις ex propria eſt hepatis facultate, peculiari eius vi, e forma ſpecifica oriunda. Vtrum verò vis hæc parenchimati iecinoris inſit. an verò eius venis, viri docti vocant in dubium & in quæſtionem. Iacobo Schengkio poſterior probatur ſententia, imò multis argumentis videtur fulciri. Sed ego qui-

quidem non video, cur venis in hepate implantatis atque dispersis tanta vis tribuenda sit. Neq; video, cur parenchimati tantum detrahẽdum, vt ineptum sanguini gignendo instrumentum habeatur. Sanè arterijs non ea vis inest, quę spiritum illum vitalem generat: non ea facultas, quæ calorem vitæ principium ac fundamentum gignit. Sed fistulæ tantùm habentur, per quas, tanquam per ductus ac tubos, spiritus & calor e corde haustus in omne corpus deducatur. Sic planè habendæ sunt venæ, ductus nimirum tubique, per quos ex hepate, sanguinis officina, architecto ac fonte is in omnes corporis partes deriuetur. Illud tamen peruicaciùs non negauerim, aliquam immutãdi chyli vim inesse tùm venis mesaraicis, tùm maximè ipsius hepatis. fortasse enim chylus in ijs venis coërcitus informatur quoquomodo, atq; aliquod sanguinis rudimẽtum adipiscitur. Sed tamen vis illa magna & admiranda, qua chylus in perfectum absolutumque sanguinem migrat, nonnisi hepatis parenchimati accepta referenda est. Vt igitur explorata sit sanguinis generatio, eiusque distributio, ordine omnia atque per epitomen repetenda. Ore mansus contritusque cibus labitur in stomachum, ibique tandiù manet, donec ita alteretur atq; afficiatur, vt in chyli formam redigatur. Mox per inferius hostium elapsus in intestina, sugitur

a venis meſaraicis, ſuctuſque defertur ad hepar: & primò quidem committitur atq; concreditur venæ portæ radicibus, per hepatis ſubſtantiam propagatis, vbi attenuatus in hepatis ſubſtantiam inſeritur, ſeſeq; cōdit, perfecti ſanguinis formā adepturus. Inde verò maxime per venam cauam, quæ e ſuprema hepatis parte prodit, omni corpori transfunditur, vt partes omnes, quotquot ſunt, nutriat. id verò qua ratione fiat, oſtendam ſuo loco, cum de organis diſtribuentibus agam. Hactenus organa præcipua facultatis naturalis, i. Altricis & Auctricis; hactenus ſeruientia atque principibus præparantia: ſequitur vt de Expurgantibus agamus, quæ nimirum excrementa excipiunt, in organis tum primarijs tum præparantibus genita.

De Inſtrumentis Facultati Naturali ſeruientibus Expurgando Excrementa, ideſt, de Inteſtinis, Ciſta Fellis, Liene, Emulgentibus, Renibus, Veſica Memb. 3.

Coctum in ſtomacho alimentum, in chylum mutatū, & e pyloro elapſum

in

in inteſtina, non totum in hepar per venas meſaraicas repit; ſed tenuiores ſolùm ac puriores eius partes, fæcibus ac repurgamentis in inteſtinis ſubſidentibus. *Inteſtina itaque ſunt organa excipiendis excrementis, in prima coctione genitis, dicata*. Animaduertendum tamẽ eſt, licet inteſtina excipiant excrementa, non tamen cenſendum eſt, hunc ſolùm eſſe eorum munus. alterant enim nonnihil, diſtribuuntque chylum in iecur. Poſſumus igitur cum Laurentio deſcribere inteſtina. *Oblonga, caua, rotundaq; corpora, ab imò ventriculo ad anum extremumque podicem ducta, coquendis aliquantulum alterandiſque cibis, & chylo in hepatem diſtribuendo, ac demum excipiendis fæcibus inſtituta*. Bipartita ſunt in Craſſa ac tenuia. Vtraque tripartita, illa in Cæcum, Colon, & Rectum. hæc in Duodenum, Ieiunum, & Ileon. Tenuia a pyloro incipiunt: craſſa ano terminantur. Omnium vna ferè eademq; ſtructura eſt. conſtant enim omnia ex tribus tunicis, venis, arterijs, neruulis, fibriſque omnis generis. Diſtant autem a craſſis tenuia tunicarum tenuitate: craſſa a tenuibus earumdem craſſitie. Diſtant & munere: nam tenuiorum munus eſt, e ventriculo elapſum chylum excipere, condere ac diſtribuere, adde & alterare, ſi aſſerere lubet. Craſſorum verò officium, non niſi fæces colligere exturbareque. Hæc paucula dixerim de Inteſtinis, vt recipiendis

excrementis primæ coctionis sunt organa a natura dicata, vtq; proinde instituti nostri ratio postulat; plura dicturus in *Epitome Anatomes*.

Chylus ab intestinis ad iecur profectus, nouam subit coctionem, & in sanguinem elaboratur. ergo vt in prima coctione excrementa nata sunt, instrumentaque ad ea excipienda a natura fabrefacta: ita in secunda multa nascuntur excrementa, multaq; proinde organa, quæ illa expurgent. Verùm quia longè perfectior est secunda, quàm prima coctio, longè plures etiam fæces & excrementa inde manent, necesse est. Itaque prouida natura triplex excrementorum expurgandorum instrumētum hepati fabricauit: primum fellis vesicam, alterum Lienem, tertium renes, emulgentes, & vesicam. Fellis cista biliosum emungit excrementum: lien melancholicum emulgentes renes & vesica serosum. Vasculum illud, bili expurgandæ dicatum, membraneum est, vt laxari facilè, & contrahi possit: triplici villorum genere contextum, rectis ad attrahendam bilē, transuersis ad retinendam, orbicularibus ad expellēdam. Figura est oblonga ac rotunda, duplici ostio peruia; altero, quo bilem e iecinore hauriat, altero quo eandem extrudat ad intestina alui exonerandi caussa. bilis enim acrimonia segniorem ventrem excitat, compellitque ad egerendum.

Quem-

Quemadmodum hæc vesicula biliosum ab hepate emungit excrementum; ita melancholicum Lien sugit hauritque. Adeò enim sollicita fuit natura de puritate sanguinis, vt plurima finxerit instrumenta ad eum emungendum. Lien igitur, huic muneri a natura dicatum, corpus est viscusue fungosum, tenui obuolutum membrana, e peritonęo profecta; nerui in eam inseruntur e sexta coniugatione deducti; venæ quoq; e portæ ramo splenico oriundæ; arteriæ non mediocres, e magna arteria manantes: figura est oblonga instar linguæ bubulæ, vnde sibi nomen asciscit: nam lien a lingua. Nectitur stomacho, diaghragmati, & sinistro reni per mẽbranam illam e peritonęo deriuatam: hepeti per venas, per arterias cordi, per quas omnes ab vtroque emungit excrementa fæculẽta magis, & crassa, quæ arteriarum calore, quibus lien maximè abundat, attenuata in ipsius splenis substantiam migrat, vel eorum portio minus elaborata subactaque, ac proinde fæculenta ad renes ducitur per arterias emulgentes; aut ad intestina per ramos splenicos; aut per hæmorrhoidas in anum; aut in stomachi fundum per vas breue, siue mauis dicere, venosum. Ceterùm vt intestina non expurgandis solùm fæcibus a natura constructa sunt, sed alijs etiam vsibus & nobilioribus, & corpori oportunis; ita Lien non ad exugendam

tantùm melancholiam, ſed vel ad informandos ſpiritus vitales, hoc eſt, rudem eis formam inducendam, vel ad arterioſum punioremque ſanguinem gignendum, vel demum, non ſecus ac iecur, ad venarum ſanguinem elaborandum. non enim veriſimile eſſe nonnulli putant, viſcus tam nobile, tam magnum, tantis venis, tot tantiſq; arterijs conſtructum, vni melancholiæ, ſeroſoue humori expurgando dicatum eſſe. Ex antiquis id cenſuerunt Aretæus, Alex. Aphrod., ex neotericis Carolus Piſo, Rondeletius, Gaſpar Aſellius, Franciſcus Vlmius, alijque nonnulli. Sed hac de re fuſius agendum nobis eſt in Quæſtionibus ſingulis membris atque capitibus adiungendis.

Sanguine per ciſtam fellis ab humore, bilioſo, a melancholico per lienem emunĉto expurgatoque, reliquum eſt, vt a ſeroſa colluuie eum emundemus. Emulgentes venas, Renes, Veſicam ad id præſtandum natura conſtruxit. Emulgentes ſunt venæ illæ, quæ e caua tanquam e fonte, riuuli, ſcaturiunt, ſeſeq; in renes inſerunt: duæ ſunt aliquando, aliquando tres, quatuor plureſque, vt oculatiſſimus Columbus Romanus anatomicus celeberrimus, primus omnium obſeruauit. Hæ ſeroſum e venis humorem ſugētes in renes deriuant. Sunt & arteriæ emulgentes, quæ a magna arteria oriundæ, copioſum, quo ſcatent

ar-

arteriæ, humorem ſeroſum in renes deducunt. Renes per vreteres, hoc eſt, per quoſdam ductus membranaceos, ex ipſorum ſubſtantia prodeuntes & in veſicam implãtatos eoſdem transfundunt humores, inde penis per proprium ductum foras emingit. Horum verò ſingulorum ſingillatim enucleare ſtructurã, penè inutile. Illud ſolùm nouiſſe, ſat modo ſit, Emulgentes & Vreteres ex ijſdem, quibus venæ arteriæque, cõſtare partibus, de quibus membro ſequenti agendum. Renes verò viſcera ſunt carnea, ſiue proprio parenchimate conſtructa; membrana a peritonæo oriunda inuoluta; & cauitate interiùs hiantia. quam efformant vaſa e magna vena, arteriaque magna prodeuntia; atq; adeò vreteres. nam omnia hæc vaſa in mediam eorum ſubſtantiam implantata, extendunt eam, deducunt, caueamque proinde efformant, obuolutam eorũdem vaſorum tunicis. Figura referunt phaſeolum; & ventriculo nectuntur per neruum a ſtomachico ortum. Cetera petenda ex anatome, ſicuti vreterum veſicæ & penis ſtructura. nam rudiorem earum partium ſcientiam quiſque ſibi oculis comparare poteſt.

De Partibus Naturali Facultati Seruientibus Distribuendo, hoc est, de Venis Memb. 4.

DE venis hìc paucis agendum est, nec nisi vt eae distribuēdo diducendoq; alimento seruiunt. Ex hepatis corpore duę magnæ prodeunt venæ, Porta & Caua: vtraque alimentum sanguinemque ex eo quasi fonte haurientes, in omnes corporis partes deducunt nutritionis caussa. Porta e caua iecinoris parte proficiscens in duos magnos quasi ramos diuiditur, splenicum & mesaraicum. & quamuis quatuor exiles surculos prius emittat, quàm in duos illos prægrandes partiatur, primum cysticum, qui ad fellis cystam bilem ducit; gastricum, qui in ventriculum delatus varios per eum diffundit surculos; gastrepiploicum, qui fundo ventriculi & epiploo inseritur; intestinalem, qui in intestinum duodenum diffunditur: tamen illi duo sunt insignes ac nobiles rami, per quos e concaua ięcinoris parte sanguis, quantus inde hauriri potest, in ceteras partes deriuatur. Et splenicus quidem ramus rectà in lienem repens in concauam eius partē ferè totus inseritur,

atque

atque multos per eius corpus ramulos diuaricat. Mesaraicus, qui paulò est amplior, in mesenterium & intestina proficiscens in sexcentos propemodum ramulos exilesq; venulas diuiditur, quæ per vniuersa intestina ac mesenterium disseminantur. Ex his ramulis vnus est præcipuus qui ad anũ delatus hæmorrhoidalis dicitur, expurgatque humorem melancholicum, cum splen obstructionibus impeditus eum excipere non potest: hæmorrhoidalis, inquam, internus: nam externus ducit originem a venæ cauę descendentis ramo hypogastrico.

Venę autem cauę totidem sunt insignes & grandes rami, alter ascendens, descendens alter nominatus. nam statim atque e iecinoris superiori parte prodit vena caua, bipartitur in hosce ramos. Ascendens antequàm ad iugulum perueniat, aliquos emittit surculos, tum in diaphragma nutritionis causa, tum in pericardium, in cor & nutritionis & spiritus vitalis gignendi causa; in pulmones, costas &c. Prope verò iugulum rursus partitur in plures ramos, quorum aliqui deorsum ferũtur hinc inde in thoracem, brachia, externas internasq; partes. aliqui sursum in omnes capitis partes, quotquot sunt, nutriendas.

Descendens verò truncus a diaphragmate ad os sacrum spinæ incumbens ferè integer est & indiuiduus. solùm enim paruos surculos emittit ad vicinas partes nu-
trien-

triendas, ad vasa seminaria sanguine replenda; & emulgentes ad renes serosi humoris expurgandi causa. Cum verò ad os sacrum peruenit, statim in duos prægrandes ramos finditur: vterque in quatuor minores, in anum delati, in vterum, in extremum intestini recti, vnde externæ hæmorrhoides nascuntur: & hinc inde excurrentes ac fruticãtes infernas omnes partes alunt. Quomodò autem id fiat, paucis ostendam: Sanguis ab hepate prodiens perque has omnes venas in corpus vniuersum, minimasq; eius partes delatus, tractu temporis effluit exudatque ex venarum exilium ore; exudat, inquam, roris instar in vacua membrorum arctuumque spatia, vt propterea Ros a medicis dicatur. Mox a partium calore coctus concrescit in Gluten, hoc est, crassior, concretior, & adhæsioni magis aptus redditur, cuius gratia glutinis nomen sibi iurè vendicat. Demùm ab Altrice facultate, singulis partibus insita, in propriam cuiusque substantiam vertitur, Cambij nomen adeptus. Hac ratione Altrix facultas progreditur, quam necessariò sequitur Auctrix. nam appositum partibus alimentum, & non solùm in Ros & Gluten commutatum, sed conuersum in Cambium, necessariò sequitur, vt partes alat, & alitas in molem ampliorem attollat & augeat. Hactenus primæ duæ naturalis facultatis functiones,

Al-

Altrix & Auctrix: hactenus omnia earum organa, primaria & seruientia; hactenus præparantia, expurgantia, deducentia: sequitur vt de Generatrice, quæ tertia postremaque est facultatis naturalis functio, breuiter agamus.

De Organis Generatricis Facultatis, deq; alijs Generationi necessarijs Memb. 5.

INstrumenta generationi necessaria citò percurremus, tum quia nota ferè exploratque sunt, tum quia in alijs, quæ ad generationem spectant, diutiùs & accuratiùs me versari necesse est. Præcipua generationis organa sunt, quæ duo illa principia semen & sanguinem vel præparant conficiutque, vel excipiunt, fouent, alterant, ac tandem in fœtum cõmutant. Non præcipua verò, sed veluti famulantia sunt, quæ deferunt illa duo principia in illud organum, quod generationis officina iurè dici potest.

Quæ pręparant semen tum viri tum mulieris sunt quattuor vasa, duæ arteriæ duæque venæ ab caua & emulgente oriundæ, quæ in testes dum feruntur paulò ante, quàm

quàm eò perueniant, capreoli vitium, siue hederæ more implicantur inuicem varijs modis, & labyrintheum quemdã plexum efformãt, oblongum, varicosum & album, quod quia testibus adhæret, inquit Laur; ἐπιδιδυμὶς vocatur. ab alijs verò dici solet Parastatæ varicosæ. In his vasibus siue vase (nam multi vnum effingunt vt dictum est) e venis diuaricatus sanguis excoquitur & elaboratur a vi illa spermatica e testibus eò deducta. non enim semen in his perficitur, sed rudimentum solùm, hoc est, colorem & crassitiem adipiscitur. Hac igitur ratione præparatum semen per exiguos ductus in testes elabitur, vt perficiatur ac vim prolificam adipiscatur.

Testes igitur præcipui seminis gignendi & fœcundandi instrumenta, substãtia sunt glandulosa, cauernosa, ac molli, vt præparatum in epididymide semen facilè exciperent ac perficerent: hæc substantiam duabus proprijs & proximis tegitur membranis; duabus exterioribus & minùs proprijs, quarum postrema scrotum dicitur. De situ, figura, musculis cremasteribus, idest, suspensorijs, venis, arterijs, neruis raticeam, ne in Anatomiorum messem falcem importunus inijciam. Illud solùm innuam, semen in epididymide præparatũ, & absolutum fœcundatumque in testibus per πόρος σπερματικὸς, i. vasa deferentia labi in vesiculas quasdam, & prostatas glan-

glandulosas, vt asseruetur ad vsum venereum. Vesiculæ solo Herophilo ex antiquis notæ, ex recensioribus Rondeletio & Fallopio, vt refert Laur. ad ceruicis vesicæ initium positæ inter vesicam & rectum intestinum, membraneæ sunt, varie intortę, ne semen, quo turgent, vnica vice in coitu effundant. Ibidem sitæ sunt glandulæ, seu prostatæ glandulosæ eodem semine turgentes, & ad vsum venereum seruantes. Hæc sunt seminis organa pręparantia, perficientia, asseruantia in viris & fæminis parum diuersa: ac proinde præcipua Generatricis facultatis instrumenta. Alia verò instrumenta sunt numero duo Eiaculans, & Excipiens semen. illud est penis, vnicuique nimis notus. hoc verò est vterus fęcũdissimus concepti fœtus quasi hortus, tutissimum domicilium. Plato, Pythagoras, & Aretæus animal esse censuerunt, quòd instar cuiusdam animalis huc illuc, sursum, deorsum moueatur. *Est membraneus quidam venter, piri figuram referens, in hypogastrio, idest, in ampla coxarum capacitate inter vesicam & rectum intestinum situs, ex varijs partibus, ex venis, arterijs, neruis, tunicis, vinculis constructum ad concipiendum ex semine sanguineque fœtum*. Singillatim vteri partes, aliaque ad eum pertinentia enucleare, superuacaneum est, cum tyrones, quibus hæc scribo, alia magis abdita percipere nequeant.

Se-

Semen est corpus album, molle, humidum, calidum & spumosum ex perfecto sanguine ac puriore multisque spiritibus permisto in testibus genitum, animalis generãdi causa. Est *album* quia interiores vasorum spermaticorum tunicæ sunt albæ. *Molle*, vt per meatus exiguos permeare possit: *humidum & calidũ*, quia corpus humanum decet esse maximè omnium a sicco & frigido alienũ, quippe hæc vitæ non solùm inutilia, sed inimica. frigescunt enim omnia viuentia siccanturque, dum intereunt. *Spumosum* quia spiritibus abundat. *Ex perfecto sanguine ac puriore*, quia corpus tam præstans, vi tam mirabili præditum nonnisi ex purissimo sanguine genitum esse necesse est. Et quamuis Aristotiles 1. de Generat. Animalium cap. 18. dixerit, semen excrementum esse tertiæ coctionis; tamen id sano modo intelligendum est. Semen tantum abest, vt reuera sit excrementum, vt perfectissimus sanguis habeatur. Dici tamen potest excremẽtum non quia ex impura materia genitum sit, sed ex redundante ac superuacanea. non enim prius in testibus generatur semen, quàm pueri satis adoleuerint: tunc enim partes tanto non ægentes alimento eius portionem testibus concedunt in semen elaborandam: portionem, inquam, non excrementosam, sed purissimam, superuacaneam tamen: & hac ratione rem sese habere ex fæminis coniectare possumus,

quæ

quæ menstruum sanguinem nulla planè qualitate noxia peccantem, sed quantitate sola superuacaneum emittunt tunc, cum ad idem tempus peruenerint. Semen igitur, eiusmodi natura præditum, ea, qua diximus, ratione productum, receptumq; in vterum, geminum est generationis principiũ: materialis enim, & efficientis caussæ munere fungitur. nam etsi Aristoteles, & plerique e Peripateticis id peruicaciùs negent, tamen experimentum, cui reluctare erubescunt sapiẽtes, id apertè comprobat. Constat in vegetantibus ac plantis semen esse veram nascentis plantæ materiam, illo in huius substantiam commutato. Constat in animalibus oua materiam pullis præbere, cum excluso pullo oui cortex inanis fit & vacuus. Constat in homine fœtu ve, paucis post conceptum diebus aborto, membra ita albescere, vt seminis naturam referant. nam etsi rubor aliquis in eo conspicitur, tamen prima illa textura alba est, semen planè redolens. Hoc eleganter describit Hippocrates lib. de Natura Pueri tex.4. cum enim narret historiam geniture sex diebus in vtero retenctæ & saltu foras prolapsæ, subdit, *Ego verò qualis fuerit referam, vt si quis ouo crudo externam testam vndique auferat, in quo interiori membrana contenctus humor pelluceat ad hunc fere modum se habebat humor ille, prætereaque ruber erat & rotundus. conspiciebantur autem fibræ albæ*

&te

& tenues in membrana cum sanie crassa & rubra contentæ. atque hæc mihi visa est genitura sex diebus concepta. Itaque fibræ illæ ac villi, qui primam corporis texturam efformant, albi cum sint, seminis materiam attestantur: in quam postmodum texturam effluens sanguis & circum circa concrescens carne replet vacua illa spatia, rubore patefaciens sanguineum principium. Et si verum est, quod tradit Gal., vt verissimum esse testantur exploratores, statim post conceptum claudi ita vterum, vt ne specilli quidem mucronem admittat; quis est, qui non fateatur, semen virile in vtero coerceri adeò, vt effluere nequeat? quod si non effluit, in fœtus substantiam migret necesse est. nam quod ait Aristoteles, semen, cum agentis munere functum est, in vaporem flatumque abire, dictu quàm probatu facilius est; nullo in sana muliere flatu in vtero oberrante, nullo foras crepante.

Iam verò non solùm maris, sed etiam feminæ semen duplicis causæ, materialis scilicet & efficientis munere fungitur: vtrumque enim spiritibus abundans in proprium agens crassamentum vi illa mirabili formatrice ac prolifica, de qua paulò inferiùs, fœtum ad miraculum vsque efformat. Neque hac in re audiendus Aristoteles, qui de Gener. Animal. peruicaciter negat, feminam vllo semine præditam

esse.

esse. Quorsum enim mulieri testes? quorsum vasa præparantia tam mirabili arte fabrefacta? quorsum deferentia aut eiaculantia? Profectò Aristoteles aut naturam frustra illa vasa & organa genuisse, fateri cogitur, quod sanè in philosophia piaculum est; aut se anatomes sciẽtiam minimè calluisse. Quod verò posteriores peripatetici commenti sunt de seroso quodam humore in spermaticis vasculis fabrefacto & asseruato, figmentum est & somnium: nam vel semen est, vel semini diuersum natura & vi: diuersum esse nequit, quia sine eo conceptio fieri non potest, cum constet, mulieres detestatas siue castratas non amplius concipere: ergo verum semen erit. Vtrum verò muliebre semen principalis, vt virile, formationis fętus causa sit, longè difficilius intellectu est. Mihi quidem haud difficulter persuaderi patior, muliebre semen eadem ferè qua virile, vi præditum esse: quod vel ex eo liquidò constare mihi videtur, quòd instrumenta, quibus muliebre conficitur & absoluitur, eadem sint, eademque a natura industria fabrefacta. nam & præparantia, & eiaculantia vasa, & ipsimet testes eadem ferè esse apparent. quibus accedit, quod mulieres coeuntes mira, vt viri, imò, si Hippocriti credẽdum est, longè magis quàm viri, veneris dulcedine ac suauissimo amplexu venereo oblectentur: quod non nisi ex spirituum vber-

tate

tate semen fœcundantium, & genitales partes suauissimè titillantium sequi potest. nõ enim sanguinem in coitu emittunt mulieres, non materiam illam serosam, a posterioribus peripateticis somniatam, & si emitterent, nullam vel perexiguam in venere dulcedinem parerent, quippe spiritibus illis calidissimis, acerrimis, ac dulcedini aptissimis planè careant. Qui verò maximam illam mulieris in coitu voluptatem, diuturniorem, non gradu maiorem, esse contendunt (contendunt autem omnes a frigido muliebre temperamento persuasi) apertissimè mihi videntur labi. Etenim illud primò apud omnes constare oportet, Muliebres partes, quibus affricatur penis, nerueas esse, & membraneas, carneque expoliatas: ac proinde mira ex attrito pene dulcedine porcelli; quod sanè viris accidere nõ potest, quippe qui penem crassa pelle obductũ habeant. ergo minori quàm mulieres voluptate in coitu affici necesse est. Prætereà feminæ semen emittunt calidissimum, quod non animaduersum fuisse planè minor. nam etsi eorũ corpus paulò frigidius est, tamen vterum habent multo sanguine, multoque spiritu, atque adeò calore multo affluentem. vnde fit, vt eorum semen ex simili sãguine valde calido, puro, subtili, ac spirituoso genitum, calidissimum sit ac spiritibus maximè turgens. ergo dum emittitur in re venerea, suauissi-

mam

mam voluptatẽ pariat necesse est; quippe cum titillatione ad eas partes maximè sentientes illabatur.

Iam verò vt finẽ huic de semine dissertationi imponam, nonnulla de eius Anima, cui vis illa Genetrix accepta referẽda est, in medium affere necesse esset. Sed (fateor ingenuè) nihil habeo quod dicam imò nihil quod sentiam. res est diuinatione potius fingẽda, quàm ratiocinatione assequenda: adeò nimirum implicita est, adeò tenebricosa, a naturaq; inuoluta. nec mirum. nam Summus ille rerum Opifex, vt summam atque incredibilem, qua pollet, virtutem nobis ostenderet, mundum creauit, infinitis propemodum rerum speciebus distinctum, varietate rerum planè admirabilem, mutua omnium societate atq; consensu stupore dignissimum, & vno verbo, neque animo neque mente compræhendendum. Vt verò in breuem quasi epitomen rerum omnium vniuersitatem redigeret, vt quicquid maximi, quicquid summi, quicquid in mundo vniuerso summo stupore, maximaque admiratione dignum est, ob oculos nobis poneret, Hominem finxit atq; creauit. Plurima in eo obuiam, atque sensibus ipsis explorata produxit, partes omnes, omnia earum membra, structuramque omnium: oculis obiecit mirabilem corporis structuram, quam quisque eum animo compræhendit, & secum ipse

re-

reputat, ferreus est, si non planè stupeat, ἄθεος est, si non manus ad cælum tollat. Duo verò summus rerum opifex planè obduxit ignorantiæ caligine, quæ nos admirari potius, quàm nouisse voluit: duo, inquam, vt mea fert opinio: primum ea quæ ad ratiocinationem pertinēt; obscurissima sanè, & opacis æternisque tenebris occultata. quis enim vel subtilissimè acutissimèque ratiocinando ratiocinandi modum assequi potest? quis mentis & intelligentiæ, hoc est, diuinæ huius actionis instrumentum cerebrum esse, putidam nempe, si substantiam spectes, inelegantē, rudemq; molem, sibi persuadet? Quis etiam (quod est alterum a natura nobis obiectum non scientiæ, sed admirationis caussa.) Quis inquam est, qui vim illam, qua semen, rudior certè, quàm cerebrum, materia, in animal efformatur animo comprehendere possit? Sanè cum quis illa duo, sanguinem & semen, hominis principia accuratiùs secum ipse reputat, rudemque eorum substantiam & molem informem: mox ea videt in tot partes mirabiliter explicata, tāto artificio constructa, mutua sympathia ac cognatione consociata;

Stupet, obtutuque hæret defixus in vno:

est enim opus, in quo τέχνη καὶ σοφία μεγίστη. i. ars & sapientia maximè apparet.

Ceterùm ne planè iners videar, aliquid addam de meo penu. In generatione hominis

minis duplex functio, duplex facultas, Immutatrix siue alteratrix, & Formatrix. Illa a calore fit tum vtriusque seminis, tum ipsius vteri. vero enim simile est, cum primum maris & feminæ semina in vterum eiaculata simul coeunt, & ab vteri calore affici, & a spiritibus ibi excitatis alterari: vnde fit, vt a duplici veluti agente affecta illa semina immutentur, præparentur, aptaq; reddantur ad formam suscipiendam. Quid autem sit, quod promit formã istam informatque fœtum, cui nam insit vis illa præcipua, quæ semen, sanguinem, fœtumque viuificat, id sanè obscurum est, & in naturæ maiestate conditum. Aliqui rei difficultate obruti minimè id cognosci posse, fassi sunt; Alij verò cordati magis, atque explorandi res abditas studio incensi, id assequi tentarunt. itaque Plato mundi animam animare fœtum arbitratus est. Farnelius vt naturalem calorem e cælo accersiuit, ita formatricem animam eodèm euocauit. Iacobus Schenghius commentus est λόγον πλαςικὸν, i. formam quandam substantialem semini superadditam, quæ tanquam instrumento vtitur semine in animalis generatione, ac formatione fœtus. Auicenna & ipse quasi Aduocans Deos in theatrum, vt soluant nodum fabulæ, Colcodeam sibi finxit, nempe intelligentiam quandam formatricem, quæ animatorum omnium for-

mas fabrefaciat. Alij alia commenti sunt. Ego verò verisimilius existimo, vim illam formatricem primariam, hoc est, principium illud, vnde potentia formatrix fluit tanquam ex fonte, in ipso semine inesse, ac proinde seminis formam esse illam animam, qua fœtus viuit, semenque propterea esse animatum asseuero. Hoc vt facile credam, facit primò quidem auctoritas & existimatio præstantissimorum Philosoph. & Medicorum, præsertim verò Magni Liceti, qui mihi, vt Cato Ciceroni, vnus est pro centum millibus. Summus hic vir De Spont. Viuent. Or. sexcentis in locis docet, semen animatum esse. libro verò 4. cap. 32. ita animatum docet, vt verè animal sit, imperfectum tamen, organis nempe mutilum: leonis semen ab ipso leone sola, inquit, organizatione distat: vtrumq; vniuocum esse scribit, eandemque habere formam essentialem, per quam constituantur. Neque verò noua hæc est opinio, quæ semen animatum asseuerat. nam & Hippocrates videtur id censuisse, Aristoteles, Galenus, Themistius, Philoponus, Zimara, Scaliger, Cardanus, Auega, Coiter, Mercatus, Capiuaccius, Ioubertus, Zabarella, Picolomineus, ceteri, quos sibi fauentes adiungit Sennertus: cuius quidem rationem addit satis probabilem. In semine sunt operationes animæ, ergo ipsam etiam

ani-

animam inesse necesse est. nam fieri non potest, vt alicubi sit operatio, & absit ipsa anima, vnde fluit operatio tanquam a vero principio veraque forma. nam Esse & Operare indiuidua sunt, nec vllo modo queunt separari. In semine animæ operationes sunt, viuificatio fœtus, & partium efformatio, vt omnes fatentur. neque enim hæ operationes debentur semini tanquam instrumento, quia forma animaque, cui accepta referenda est operatio, adhuc in semine inesse oportet, cum insit potentia operandi formandique fœtum & organizandi. & potentia ab ipso principio, vt diximus, separari nequeat. Itaque si, vt fatentur omnes, in semine inest potentia formatrix & operatio, animam etiam, cui accepta referri debet eiusmodi potentia & operatio, inesse fatendum est. Ceterùm longiùs, quàm instituti nostri ratio postulet, præteruecti sumus. itaque de sanguine materno, qui est alterũ formationis fœtus principiũ materiale, nihil est quod dicam; Illud solùm assero, eum non esse noxium & excrementicium, vt aliqui perperam arbitrantur, sed solùm quantitate superuacaneum; In fœtus verò formatione eius puriores partes influere, vt ex perfectis principijs homo constituatur.

De Sanitate
Cap. 4.

IAm verò ſi animo, quæcumque hactenus dicta ſunt, recolamus, intelligemus profectò, humanum corpus iſtac noſtra ratiocinatione ita conſtructum eſſe, vt perfectum abſolutumque ſit redditum, & ad omnes actiones muniaque obeunda idoneum, ac proinde ſanum. Sanitas enim nil aliud eſt, quàm *naturalis corporis conſtitutio, ad actiones exercendas idonea*. cum enim corpus humanum talem omnium partium tum ſimilarium, tum organicarum conſtitutionem nactum eſt, vt promptum paratumq; ad actiones omnes peragendas reddatur, ſanum cenſetur. neque enim requiritur, vt actu exerceat operationes, vt ſanum habeatur, ſed ſatis eſt, vt eiuſmodi potentia præditum ſit, vt, cum libet, actiones edere poſſit. hæc autem potentia in illa partium omnium conſtitutione ſita eſt: in ſimilarium nempe temperamento, & organicarum recta compoſitione. Neque verò per huiuſmodi potentiam, ſed per naturalem illam conſtitutionem definita a nobis eſt ſanitas, quia potentia imperfectionem quãdam deſignat,

vt

vt actus perfectionem; sanitas verò & perfectionem inuoluit, & imperfectionem excludit. prætereà illa potentia ad actiones rectè peragendas est quid consequens sanitatem: nam quia animal sanum est, beneque constitutum secundum omnes corporis partes, ideò habere dicitur potentiam ad edendas actiones. Demum sanitas similarium in humorum & qualitatum proportione ac simmetria sita est: vt pleriq; censent: at simmetria tantùm abest, vt sit potentia, vt hanc omnino antecedat, & consequatur potentia. nam quia in partibus similaribus simmetria est, sanitas est potentiaque sequitur. Hæc eò spectant, vt innotescat, a veritate alienum esse quod a Sennerto de sanitatis ratione scriptum est, eam nempe sitam esse in potentia ad operandum, inquiens *sanitas est corporis humani eas, quæ secundum naturam sunt, actiones exercendi potentia*. Nam etsi verum est, non in operandi actu sitam esse sanitatem, (nam alioqui dormientes sani non essent) tamen non sequitur, vt in potentia consistat. neque enim valet, sanitas non in actu sita est, ergo in potentia, quia non necessariò hoc sequitur: vt neque hoc necessariò, Actu non dormit, ergo potentia dormit: solùm enim hinc licet inferre, ergo actu vigilat. Itaque sanitatis ratio & essentia non in operandi potentia, sed in recta partium constitutione, vnde poten-

tia illa manet, sita est. Ex quo constat Subiectum sanitatis esse partes similares & organicas, viuentes nimirum vt anima præditas. ex his enim proficiscitur actio, non ex inanimatis, vt sunt pili, vngues, similes. Hæc pauca de sanitate dixerim, vt nimirum innotescant faciliùs, quæ de Morbo in sequenti libro dicturi sumus.

FINIS LIBRI PRIMI.

LIBER SECVNDVS DE MORBIS ac Symptomatis

SECTIO PRIMA.

PRIMO libro, quo Physiologiam vniuersam comprehendimus, satis, ni fallor, superque Tyrones ad ea informauimus, quæ de Homine, Medicinæ subiecto, nouisse necesse erat. Ergo ordine sequitur, vt proximo libro, quibus idem pateat morbis, declaremus. quod vt faciliùs præstari a nobis posset, ordinem maximè ad tytonum captum accomodatum cōmenti sumus. In duas itaque Sectiones hic lib. partitus est a nobis: in prima de Morbis agitur, in altera de Symptomatis. & primam rursus Sectionem in 4. capita distribuimus. in primo de Morbi Natura, in altero de eius Differentijs, in tertio de Caussis, in quarto de Signis. Et primum quidem cap. indiuiduum est; Secundum in tria membra sectum: cum enim morbornm differentiæ sumantur vel a similaribus partibus, vel ab organicis, vel ab vtrisque, propterea tripartitum commodè erit hoc

ſecundum cap. in tria membra: in primo agitur de ſimilarium morbis, in altero de organicis, in tertio de communibus. Tertium caput decem membra comprænhendit, in primo agitur de internis morborum cauſis, in ſecundo de externis & Aëre, in tertio de Cibo & potu, in quarto de Somno & vigilia, in quinto de Motu & quiete, in ſexto de Excretis & retenctis, in ſeptimo de Animi affectibus, in octauo de Specificis morborum cauſis & primo de Cauſis morborum in Intemperie, quæ propria eſt ſimilarium partium, in nono de cauſis morborum in compoſitione, in decimo de cauſis morborũ ſolutæ vnitatis. Quartum cap. circa morborum ſigna verſatur, in nouem diuiſum membra; & in primo quidem ſimilarium partium morbi explorantur, in ſecundo organici, in tertio in ſoluta vnitate, in quarto agitur de ſignis, quibus explorantur aliæ morborum differentiæ, in quinto ſigna traduntur morbificarum cauſarum, in ſexto agitur de Prognoſticis ſignis, in ſeptimo de Criſibus ac diebus criticis; in octauo de Pulſibus, in nono de Vrinis. In ſecunda verò ſectione de Symptomatibus agitur, triaq; includuntur capita, quorum primum complectitur doctrinam de Symptomatis in actione læſa; alterum in affectionibus noſtri corporis, tertium in excretis & retentis: & ita breui ordine ac perſpicua doctrina quæcumque ſpectant ad morborũ theoriam traduntur.

De

De Morbi Natura
Cap. I.

CVm nostrum institutum consiliumque eò spectet, vt breui epitome tyrones instruamus, statim ad ea, quæ scitu necessaria sunt, aggredimur. *Morbus igitur est affectus præter naturam primò ac per se sensibiliter lædens operationes.* Dicitur *Affectus*, quia etsi πάθος dicatur a Galeno, verbum quamlibet incipientem affectionem significans, &, vt loquuntur, *in fieri*; tamen factam etiam absolutamq; designat, ac proinde idem est πάθος ac διάθεσις, quæ affectionem *in facto esse* propriè designat. Dicitur *Præter naturam*, quia quod secundum naturam est, sanitas est, non morbus; quod naturæ aduersatur & obest, id verè morbus. Dicitur *primo & per se lædens sensibiliter operationes*, quia primò quidem morbus lædere debet actiones siue operationes: nam *Quicquid hominem lædit, id morbus vocatur* ait Hippocrates. Debet autem primò & per se, quia etiam symptomata lædunt, sed non primo & per se. Sensibiliter, quia alioqui morbus non est, sed potius leue aliquod morbi rudimentum. Argenterius acerrimus Galenomastix inuehitur in hanc

definitionem a Galeno magna ex parte desumptam, inquiens, morbum nō actionem primò lædere, sed facultatem: nam sua vi facultatem primò petit, ac labefactat, ex qua sequitur actio læsa. Varij varia commenti sunt, vt difficilem hunc nodum soluerent, sed verè commenti, quia *nihil*, vt dicitur, *ad fides*. ego sic existimo: primò quidem illud assero, medicum sensu duci, (nam *sola ratione in Medicina vti, non datur*, vt est apud Hippocr. de Vet. Med. *sed insistendum est ijs quæ fiunt*,) ac proinde artificem nominari Crassiusculum, vt Scaliger loqui solet: ergo si ex actione iam manifestò læsa asserit, adesse morbum, morbumque id esse, quod læsit actiones, iurè asserit, iureque proinde definit morbum esse quod primò & per se actiones lędit. Fateor morbum lædere facultatem & ex hac iam læsa læsam sequi actionem; hinc tamen non sequitur, morbum primò & per se non lædere actiones. non enim πρότος, i. Primò prius signant, sed principaliter ac primariò: non ordinem in agendo, sed vim designat principalem, cui actio læsa accepta referenda sit: & propterea adiungitur, *Et per se*. Ergo etsi concedatur morbum immediatè facultatem lædere, negandum tamen non est, quin *Primò* lædat actiones. Deinde morbus primò, per se, & immediatè operationes ipsas lędit. nam læditur motus ab obstruente ner-

neruos materia, facultate planè incolumi. itaque nugas agit Galenomaſtix.

Illud etiam haud ſilentio prætereundũ, morbi cauſam a morbo non ideo differre, quod hìc ſit quiddem pręter naturã per ſe lædens actiones, quia etiam morbi cauſa idem præſtat: eſt enim quid præter naturam ex 2. meth. 3. lædit actiones, vt quiſque videt etiam luſcioſus; primò & per ſe, quia non ex accidenti, ſed verè per ſe lædit cauſa morbifica. Cui accedit quod interdum læditur actio nullo præeunte morbo, ſola cauſa morbifica præſente, vt accidit in cruditate ventriculi, obiecti alimentiue vitio genita. ſi enim quis plus aſſumat, quàm ſtomachus coquere poſſit, cruditates naſcuntur, actione ſtomachi læſa, quippe quæ non ita cibos affecerit, vt planè confecerit. Statuendum igitur videtur morbi definitionem morbi cauſæ communem eſſe, ac proinde vitioſam. Ceterùm illud primo ſtatuo, cum obiecti vitio ſequitur cruditas, actio verè non læditur, quia ſtomachi circumſcripta eſt definitaque vis ac facultas; atque adeò determinatum certumque alimentum ſecundum naturæ leges & inſitam a natura conditionem, coquere poteſt. non ergo quia ceraſorum nucleum coquere nequit, ideò morbidus dicendus eſt, actioque eius aut chyloſis lęſa. Cauſa verò morbi a morbo longè diſtat. non enim *primò* ideſt, vt ex-

plicauimus, primariò læsa functio causæ accepta referenda est, sed morbo. nam hoc intercedente causa lędit actionem. Præterea abit plerumque causa, morbo manente: ergo actio lęsa, quę effectus est, non pręteritam morbi causam, sed ipsum morbum ceu parentē & causam agnoscit.

De Subiecto verò morbi nō admodum laboro: similaribus organicisque partibus inesse morbum existimo: nempe quia morbus ex Gal. est passio corporis viuentis: viuunt autem solùm partes, nō humores, non spiritus: nempe quia morbus hęret eò, vbi actio: hęc verò in partibus, non in sanguine, spiritu, humore ve. At inquies, spiritus saltem viuunt; si non sanguis & humor. Nugas esse dixerim, nisi Scaliger id censuerit, & commentus fuerit. Spiritus, sanguis, alius quiuis humor morbi causa, non subiectum est, vt inferiùs demonstrabimus.

De Differentijs Morborum Cap. 2.

QVæ Galenus integro libro de Morborum Differētijs vberrimè scripsit, paucis hìc contrahere consilium est. Morbi differentię plurimę sunt: prima verò ac pręcipua ea est, quę a partibus,

qui-

quibus insunt morbi, deriuat: Præclarè id, vt cetera omnia, diuinus Hippocrates. *Morborum omnium idem modus est, loci autem partes ve diuersitatem faciunt*. Partes verò vel similares sunt, vt principiò docuimus, vel organicę; ergo morbi primò partientur in eos, qui similaribus, in eos, qui organicis, atque demum in eos, qui vtrisque partibus insunt. Qui similares afficiunt partes, morbi *In Intemperie* dicuntur: qui organicas *In mala Compositione*: qui vtrisque *In soluta vnitate*. Et quidem iure optimò triplici hac ratione primò partiuntur morbi; cum enim eius proprium sit naturalem partium constitutionem lędere, nempe similarium temperamentum, organicarum compositionem, vtrorumque vnitatem; profectò morbi primò diuidentur in eos, qui temperamentum similarium lędit, in eos, qui organicarum structuram, in eos, qui vtrorumque continuitatem. Alię verò sunt morborum differentię minùs præcipuæ, quę sumuntur a sexcentis, vt inferiùs enarrabimus: Ergo secundum hoc caput in quatuor membra diuisum erit, primum compręhendet eos morbos qui in intemperie; alterũ eos, qui in mala compositione, tertium, qui in soluta vnitate, quartum eos, qui in alijs siti sunt.

De-

De Morbis Intemperiei Similarium Partium Proprijs Memb. 1.

ILlud meminiſſe oportet, temperamentum ſeu temperiem eſſe vel ſimplicem, vel compoſitam; vtramq; quadruplicem: illa eſt calida, frigida, humida, ſicca: hæc calida humida, calida ſicca, frigida humida, frigida ſicca. Cum igitur pars aliqua ſimilaris calidior, aut frigidior, ſiccior, humidior ve, quàm naturalis eius conditio poſtulet, euaſit, morbus naſcitur *In intemperie*, ſimilarium partium proprius. Et quamuis organum lædatur ab tali intemperamento, exempli gratia ſtomachus frigeſcat, caleſcat hepar, caput ve humeſcat; tamen non vt organum eſt compoſitaque pars, ſed vt ex ſimilaribus conſtat, intemperiem ſubit. intemperamentum enim, cum ſit vera qualitas, hæret ſimilari, ceu ſubiecto: caro frigeſcit v. g. aut caleſcit, os, neruus, cartilago, ſimilis: quorum, cauſa organum frigeſcere aut caleſcere, cenſetur. Hoc autem intemperamentum eò intendi oportet, vt a ſimmetria recedat naturalique conditione: alioqui enim morbidum non erit, nec actiones lædet. Iam verò (quidquid Heurnius cenſeat) ex

ex morbis in intemperie duæ etiam aliæ species constituuntur, *Morbi totius substantiæ*, & ij qui *ex intemperie cum materia* nascuntur. Illi sunt qui ex maligna occultaq; partiũ similarium qualitate oriuntur; quiq; non primis agunt qualitatibus, sed venenatis, latentibus, & a tota substantia nobis inimicis. hi verò sunt, qui præter primam occultam ve qualitatem, materiam sibi asciscunt, qua non solùm intemperamentum foueatur, sed mirum in modum morbus augeatur. Hæc autem materia, duplici de causa, duplici ve modo in parte aliqua hærere solet: vel, vt loquuntur, *Per congestionem*, vel *per defluxionem*: illam partis intemperies paulatim ipsa sibi gignit. Etenim affluens in nutriendam partem alimentum eius temperamenti vitio paulatim ac sensim migrat in excrementum, ibique copiosum subcrescit & augetur. Hæc verò aliunde in partem intemperie correptam labitur, &, vt prima, maximè auget intemperamentum.

De Morbis Structuræ Vitiatæ Organicarum Partium Proprijs Memb. 2.

CVm Organum quatuor postulet ad perfectam absolutamq; suam composi-

positionem, formam, numerũ, magnitudinem, & situm sequitur necessariò, vt quadruplici etiam ratione lędi possit: & primò quidem læditur, *Vbi forma conueniens membro fuerit vitiata* (sunt Galeni verba) *secundo vbi in numero reperitur vitium; tertio cum in magnitudine; quarto vbi deprauata fuerit compositio*, siue situs. Et quidem re ipsa comprobatum est, cum instrumenti forma quouis modo vitiata est, aut eiusdem numerus, magnitudo, aut situs, actionem eiusdem esse læsam, deprauatam nempe, vel diminutam, vel ablatam necessariò. Forma verò multipliciter lædi potest, vel si curua sit, cũ recta esse oporteret, vel econtrario, si recta cum potius curua secũdum naturę leges deberet esse: aut cum rotunda est, rectitudinem suapte natura desiderans; aut cum recta, rotunditate naturà gaudens &c. Ad hoc morbi genus spectat Obstructio Meatuum, Superficiei Læuitas & Asperitas ex Gal. Art. Med. 94. & 95. Pertinet etiam Constipatio, Compræssio, Subsidentia, Coalescentia. Obstructio meatibus accidit a crassis lentisque humoribus, a grumo sanguinis, pure, lapillis, ceteris; in venis, arterijs, hepate, liene, vesica, renibus, ceteris cauis partibus. cum enim organum obstructum est, suo munere non fungitur, aut perperam, aut diminutè, vnde morbus actioq; læsa. Obstructioni affinis est Constipatio,

quæ

quæ & ipſa eſt quædam veluti obſtructio meatuum & cauitatum a tumore aliquo, tuberculo, caruncula, aut ſimili accerſita. Compreſſio verò fit, cum cauitatū latera concidunt, ſeſeque tangunt, pondere grauata ac præſſa. Subſidentia, cum eadem cauitatum meatuumque latera nimiùm humectata ſubſident, ac veluti laxata concidunt. Coaleſcentia demum fit, cum partes mutuò coaleſcunt, & vniuntur, cum natura diſiuncta eſſe deberent, vt digiti, At verò Læuitas & Aſperitas non meatuū, ſed ſuperficiei morbi ſunt: & illa quidem fit, cum ſuperficies, natura aſpera, humore aliquo irrigatur, & rugarum inæqualitas impletur & oblinitur, ita vt naturalis vitietur eius conſtitutio. Aſperitas verò naſcitur, cum pars, natura læuis, aut excauatur, aut attollitur: excauatur ab humore erodente, attollitur ab humore adhæreſcente & collecto: vtroque modo congenita læditur partis læuitas eiuſquē actio, ac proinde morbus naſcitur formæ vitiatæ. Numerus etiam organū vitiat, cum vel abundat, vel deficit neceſſarius: abundat quidam ſextus digitus; deficit alter ren: vtriuſque enim cauſâ vitiatur actio illius organi, cui vel deficit, vel abundat numerus. Cum verò inſtrumētalis pars maior quàm oporteat, aut minor eſt, perperam edit actiones, vt in crure aut longiore aut breuiore ſatis conſtat. Demum compoſitio organi

vitiata censetur cum pars aliqua situm mutat, vt in articulo luxato, qui e propria sede elapsus, actionem lædit membri peculiarem.

De Morbis Solutæ Vnitatis Vtrisq; Partibus Communibus Memb. 3.

SOlutæ continuitatis morbi communes sunt similaribus organicisque partibus. ambę enim patent soluentibus caussis. Huius plures sunt differentiæ, omnes ferè petitæ a modo soluendi, aut a parte soluta. Ergo si cæsim caro scindatur, *vulnus* nascitur; si punctim *punctura*; si contusione rumpatur *ruptura*; hæc eadem si non in carne reque alia molli fiat, sed in neruo σπάσμα nascitur ac nominatur, cum scilicet neruus ita tenditur, vt rumpi videatur. Iam verò si solutio continuitatis accidat in parte dura, vt osse, dicitur *Fractura*, & *Caries*: fractura quidem a re vel contundente, vel scindente: idem enim quod in carne vulnus facit, in osse fracturam inuehit. Caries verò a re erodente ortum ducit in osse. *Vlcus* demum ab eadem causa, non tamen in osse, sed in molliori parte

mu-

musculo, parenchimate, alijs similibus. Itaque solutæ vnitatis morbi erunt specie multiplices, Vulnus in carne, Punctura, & Contusio; Fractura & Caries in osse: Spasma in neruo; Vlcus in musculis aut parenchimate a re erodente, aut etiam in pura carne, vt gingiuis & penis glande: quod Galenus aperte ostendit lib. de Diff. Morb. his verbis. *Pro differentia partium continui solutio varia sibi nomina vendicat. siquidem quæ in osse fit, fractura vocatur: quæ verò in carne contingit, vlcus, vulnus, & ruptio: quæ neruosis accidit partibus, conuulsio nominari consueuit.*

De Alijs Morborum Differentijs. Memb. 4.

GAlenus etsi accuratissimum in omni Medicinæ parte semper sese præbuerit, tamen in explicandis morborum differentijs defecisse videtur. solùm enim in medium affert eas, quæ essentiales dicuntur, quæque desumptæ sunt a similaribus, dissimilaribus & vtrisque simul. Nos verò alios sequuti alias etiam indagabimus, quæ licet accidentalis sint, necessariæ tamen videntur. Ergo

1. Morbi alij sunt vniuersales alij particu-

ticulares: illi febres omnes quæ vniuersum corpus corripiunt: hi verò phrenitis, quæ cerebrum, spasmus, qui neruos; pleuritis, quæ thoracem, & alij similes, qui vnam certam inuadunt partem.

2. Alij sunt simplices, alij compositi: illi quidem, qui nullo alio nectuntur morbo, vt febris: hi verò, qui alios sibi multos asciscunt, vt lethargus febrim, phrenitis, pleuritis, ceteræque inflammationes.

3. Alij fiunt per ἰδιοπάθειαν, alij per συμπάθειαν: illi qui non aliunde ducunt originem, sed ibi nascuntur, vbi insunt, vt hypocondriaca affectio, siue potius melancholia, capitis vitio genita, non ab hypochondrijs accersita materia. Hi verò dicuntur, qui ex alijs partibus materiam morbi causam mutuātur, vt dolor in genu a fluxione e capite genita.

4. Alij benigni, alij maligni: illi qui aperti sunt exploratique, nec intus quicquam gerunt insidiosum: hi verò qui, vt homines aliud in ore promptum, aliud clausum habent in pectore; nam maligni morbi aliud extrinsecus præseferunt, aliud intus agunt: salutares extrinsecus videntur, intrinsecus verò necem parant.

5. Alij magni, alij parui. Magni autem tripliciter dicuntur ex Galeno, vel propter propriam essentiam, vt febris ardens; vel propter partis nobilitatem, vt phrenitis; vel propter cacoethiam, vt febris pestilés.

Parui

Parui autem eodem ratione tales dicentur vel propter ſuam eſſentiam vt tertiana, vel propter partis ignobilitatem, vt eriſipelas in crure, vel propter benignitatem, vt quiuis morbus benignus.

6. Alij contagioſi, alij non: illi vt peſtis, dyſenteria, lippitudo: hi autem his contrarij, tertiana febris, quartana, quotidiana, pleuritis, phrenitis, ceterique ſexcenti.

7. Alij ſalutares, alij lethales: illi, qui periculo expertes ſalute terminantur: hi, qui id agunt, vt ægrum perdant.

8. Alij aduenticij, alij hæreditarij: illi ſunt qui extrinſecus adueniunt: hi verò qui a parentibus mutuati ſunt ad morbum propenſionem, vt podagra, quæ ideo quempiam faciliùs corripit, quia eius parentes, ea laborantes, ſemen ſanguinemq; in prima fœtus conformatione ſuppeditarunt morbidum ac vitioſum.

9. Alij Sporadici, alij Pandemij: illi qui cum ſint plurium ſpecierum, plures ſimul inuadunt, vt hoc anno pleuritides ſimul, peripneumoniæ, corizæ, grauedines, catarrhi. hi autem qui eiuſdem ſpeciei plurimos ſimul corripiunt, qui duplices ſunt.

10. Alij Endemij, alij Epidemij: illi qui plures eiuſdem regionis incolas afficiunt, cauſa cõmuni quidem, tamen non aliunde accerſita, ſed ibi nata, eiuſdemque regionis propria. Hi verò ſunt qui non ſolùm paſſim vagantur, cauſamque vt illi com-

mu-

munem habent, vt cibus, aër &c. ſed etiam ſunt contagioſi vtplurimum, &, quod caput eſt, cauſa non eſt peculiaris eius regionis in qua publicè graſſantur. Plica in Polonia, Brunnus in Gallia, Varen in Geldria, Morbus Strangulatorius in Regno Neapolitano Endemij ſunt, quia & plurimos corripuerunt & cauſam habuerunt regionum propriam. At verò Scorbutus Epidemius eſt, quia non in Batauia ſolùm vagatus eſt, ſed in Daniam etiam irrepſit, Sileſiam, Bohemiam, Friſiam aliaſque regionem non paucas; atque adeò cauſam habuit non Batauiæ propriam, ſed communem cum alijs regionibus. Et ex his patet quòd morbi.

11. Alij ſint antiqui, alij noui: illi qui ſexcentis ab hinc annis nati ſunt, hi qui noſtra patruumue ætate orti; vt Lues venerea, Brunnus gallicus, Plica polonica, Sudor anglicus, Morbus vngaricus, Morbus veruecinus a Thuano deſcriptus, lib. 72. Morbus Lunemburgicus, Scorbutus, Varen, Borozail, a Beuerouicio eruditiſſimo Medico in ſua verè eleganti, concinna, ac docta *Idea Medicinæ veterum* ex Gallico deſcriptus. Iam verò

12. Alij ſunt ordinati, alij inordinati: illi qui ordini addicti aut ſingulo die, aut alternis diebus, aut alio modo ſeruant ordinem: hi verò qui inconſtantes & incerti ſolutique nullum ſeruant ordinem.

13. Alij continui, alij intermittentes: illi qui perennè vrgent, hi verò qui aliquando quiescunt ac intermittunt.

14. Alij breues, alij longi, siue alij acuti, alij chronici: illi qui velociter mouentur, citoq; iudicantur; hi qui segniùs progredientes tardius desinunt.

15. Alij simpliciter acuti, alij peracuti, alij acutissimi: primi 14. die terminantur, alteri septima, tertij quarta: *Acutissimi morbi & signis lethalissimis fientes, quarta die interimunt aut citiùs*: ait Hippocrates. Sunt quoque morbi acuti ἐκ μεταπτώσεως ex decidentia, qui decimamquartam diem prætergressi, ad vigesimam vsque, imò aliquando ad vsque quadragesimam producuntur.

16. Alij demum sunt legitimi alij spurij: illi qui omnes ad gignendum morbum conditiones habent: hi qui aliquas seu plurimas desiderant: vt pleuritis, a sanguineo humore, in membrana costas subcingente phlegmonem suscitans, legitima est; a bilioso verò aut pituitoso sanguine in musculis intercostalibus concluso, spuria est & ratione materiæ, & ratione loci, nempe quia vtrumque desideratur. Itaque verè comprobatur, quod ab Hippocr. dictum est, *Morborum omnium idem modus est, loci autem diuersitatem faciunt.*

De

De Caussis Membrorum Cap. 3.

QVamquam quatuor sunt causarum genera, formalis, materialis, finalis, & efficiens, tamen cum de morbi causa loquimur, efficientem intelligimus. sic Hippocrates lib. de Flat. text. 2. *Si quis causas corporis affecti probè nouerit, potens valde est ea afferre, quæ corpori conducant.* sic Galenus in Arte Medicinali, *Sublatæ causæ affectus auferunt, positæ constituunt.* sic omnes quotquot sunt ex Medicis alijsque, qui sapiunt. vnde Cicero Tuscul. 3. *Medici causa morbi inuenta, curationem esse inuentam putant.* Efficientes igitur morborum causæ primò quidem bipartitæ sunt in Internas, & Externas: nulla enim causa est morbum efficiens, quæ vel interiùs non lateat, vel exteriùs non ingruat. Itaque iurè hoc caput primò de Internis, de Externis postea aget.

De Internis Morborum Causis Memb. 1.

INternæ igitur causæ sunt, quæ non assumuntur, vt alimenta; non inspirantur,

vt

vt aër, non mente compræhenduntur, vt ſenſuum omnium obiecta; non demum alio quouis modo extrinſecùs corpori appropinquant: *ſed ea ſunt, quæ in corpore genita deliteſcunt*. Hæc ſiue antecedens ſit, ſiue coniuncta; hoc eſt, ſiue morbum iam peperit, coniunctaq; ſit cum parte morbo affecta; ſiue longè diſſita a morbo affectaque parte; duplex eſt, vel Plethora, vel Cacochymia. Illa *eſt æqualis humorum omnium nimia copia*, ſiue eſt nimia ſanguinis abundantia. cum enim maſſa ſanguinea adeò excreſcit, vt naturæ leges excedat, plethora naſcitur, ferax morborum ſeminarium. Quæ quidem adhuc duplex, altera πρὸς τὺν δύναμιν, altera πρὸς ἐγγεῖα, i. ad vires & ad vaſa. Illa *eſt, quæ ita excreuit, vt, licet vaſa ſanguine non infarciat, tamen impedimento eſt actionibus, quominus, vt decet, edantur*. Hæc verò eſt, *quæ mirum in modum aucta vix in venis coërceri contineriq; poteſt*. Tertiam haud iniurià addit Horat. Augenius ex ambobus hiſce miſtam, eſtq; ea, *quæ & vires ſimul grauat, & vaſa extendit*. Illud tamen animaduertendum eſt, plenitudinem ad vaſa eſſe perfecti abſolutique ſanguinis, nulla qualitate noxij, ſola quantitate ſuperuacanei. Ad vires autem plenitudinem non eſſe alicuius vitij expertem, ſed aliquam ſubijſſe noxam, cuius gratia vires premat: adeò vt mediam quandam cõditionem ſortita ſit inter ple-

thoram quo ad vasa, & cacochymiam. si enim non quantitate nimia molesta est, certè sequitur, vt qualitate aliqua licet perexigua morbum minetur. Vtriusque causa est victus ratio tum vberior, tum boni succi multique nutrimenti; calidum & humidum corporis temperamentum, præcipuè verò iecinoris, cuius etiam magnitudo plurimum conducit ad sanguinis vbertatem: conducit & ætas iuuenilis, vernumq; anni tempus, atque adeò temperata constitutio. Quarè plethora non solùm innotescit ex eo, quod ægri corpus sit εὐκρατώτον, ac optimè temperatum, sit ætatis florentis, cibis optimis vsum fuerit, vt vsum fuisse eũ, qui plenitudine ad vasa laborat necesse est. sed etiam quæ dicta sunt, omnia consequantur. Iam verò si quis vel vna, vel altera plenitudine laboret, facies maximè rubet, venæ turgent, corporis habitus augescit, somni sunt profundi, pulsus magni, hilares demùm ac iucundi sunt quicumq; hisce plethoris laborant. Cacochymia verò longè diuersa ab his est & natura & effectu. Etenim & deterior est, & morbos gignit deteriores: quod sane ipsum nomen præsefert: nam κακοχυμία significat malum succum, siue humorem, aut abundantiam malorum humorum. *Est igitur cuiusuis humoris præter sanguinem abundantia.* Vnde triplex esse censetur, imò quadruplex, biliosa, pituitosa,

tosa, melancholica, serosa. Biliosa est, in qua cuiusuis bilis species abundat, siue flaua, siue atra, siue pallida, aut porracea, æruginosa, vitellina, isatodes, de quibus satis superq; dictũ est lib. 1. Sect. 1. Cap. 5. vbi de Humoribus actum fuit. Pituitosa cacochimia & ipsa est, in qua pituita ceteros vincit humores, siue naturalis ea sit, siue præternaturalis, vt dulcis seu insipida, acida, salsa, vitrea. Melancholica est, quæ nimiam melãcholiæ copiã continet. Huic si referas atram bilem nõ planè aberrabis: nam etsi inter bilis species præternaturalis recensita a nobis sit, tamen in melancholiæ album referri potest. Hæc autem triplex est, alia quæ fit ex melancholico succo a calore nimio vsto siccatoque, alia quæ ex sanguine torrefacto, tertia quæ ex bile flaua nimio calore affecta torrefacta censetur. Serosa demum est, in qua serosus humor præter quàm quòd expedit, abundat. Iam verò horum omnium causas, ac diagnostica signa adscribere, alienũ non videtur. nam etsi morborum signa inferiùs a nobis sint afferenda, tamen causarum haud importunè hìc adscribi possunt, ne distinctione nimia confusionem tyronum menti effundamus. Et biliosæ quidem cacochymiæ causa primo quidem est alimentum calidum siccumque, salita omnia, aromata omnia, generosaq; vina; viscerum, præsertim verò iecinoris, cali-

dum ſiccumque temperamentum, ætas iuuenilis, anni tempus æſtiuum, inædia, vigilia, exercitatio nimia. nam, vt eſt apud Hippocr. *Quibus humiditas conducit, ijs neq; labor neque inædia, neque vigilia conuenit,* nempe quia hæc omnia exiccant & calefaciunt, bilemque gingunt, & cacochymiam augent bilioſam. Innoteſcit autem ex ijſdem omnibus: nam pleraq; & cauſæ ſunt, & ſigna. igitur æſus rerum calidarum ac ſiccarum, aromatum, ſalitorum, iecinoris calidum ſiccumq; temperamentum, ætas, æſtas, vigilia, inædia, labor nimius, ceteraque recenſita oſtendunt bilioſam cacochymiam. Innoteſcit etiam ex ijs, quæ conſequuntur, vt habitus corporis ſiccus & gracilis, flauo, vel ſimili veſtitus pilo, flauoq; aut citrino colore obductus; venarum magnitudo, calorque proinde tactui moleſtus, ſomni breues, ſitis, niſi ſtomachus langueat, aluus ſegnior, flaua, tinctaque vrina; Senſus omnes vegeti ac prompti, acre ignenium, promptum, expeditum, in iram propentio, & cetera non pauca.

Pituitoſam verò cacochymiam & contraria gignunt, & contraria teſtantur. nam oritur ex cibis frigidis humidiſque, in ętate inclinante, in qua cum calor paulatim langueat, frigus ſenſim irrepit; hyemali tempore, humida ac pluuioſa cõſtitutione & auſtrali; diuturna quiete ac ſegnitie.

Ergo

Ergo hanc comitantur pinguior corporis habitus, albo obductus colore, aut subliuido, piloque haud absimili, segnities non mediocris, somnus longus & ad motum, & ad sensus omnes internos externosque, torpor & hæbetudo; venæ paruæ, calor tactui nullus, vrina subalbida, aluus laxior, ceteraque huiusmodi.

Melancholica & ipsa a causis innotescit, & a consequentibus. ergo ortam esse necesse est a frigidis siccisq; alimentis, ætate senili, vergente autumno, constitutione frigida siccaque & in visceribus eiusmodi qualitatibus præditis. Itaque hæc necessariò consequentur, corporis habitus siccus, niger, nigroque obductus pilo, animus tristis, meticulosus, mæstus, fixus diuq; hæres in obiecto: aluus paulò siccior, vrina pauca, aliquando verò permulta aliaq; similia.

Serosam demùm cacochymiam difficiliùs indagamus: coniectare tamen possumus ex causa, & anteacta victus ratione, & fructibus, qui aquosum gignere solent alimentum, aut (veriùs dicam) excrementum; ex largiori potu, præsertim verò aquæ quæ eius causam esse solent: ex consequentibus autem perpaucis conijcimus: illud ferè sequi solet, vrinæ copia non mediocris, & extracti sanguinis affluens inundansque serum.

Hactenus cacochymiæ omnes, quæ internæ morborum causæ esse censentur:

nunc verò alias, si quæ sunt, in medium afferamus. Flatus inter eas numerari posse videntur, calculi, vermes: nam hæc omnia sæpe in intimis corporis partibus & generantnr, & morbos pariunt haud contemnendos. De Flatibus nemo est, qui vel ab Hippocrate id nō didicerit, vel re doctus non cognouerit. Etenim Hippocrates librum conscripsit *De Flatibus*, vbi probat morbos omnes a flatu fieri posse: *Hactenus ergo morborum omnium causas flatus esse demonstraui*, inquit text. vltimo: quod & de externo & de interno flatu intelligi potest. Testantur id ipsum vel hypochondriaci, qui ab solo flatu vaporeue varijs morborum ac symptomatum generibus vexātur. Quomodò verò gignantur flatus, accuratiùs inquirere, hic superuacaneum. Illud solùm monuerim, verum quidem esse, eos generari caloris infirmitate, cum 5. hìc in materia agens, atque contendens eam absumere, fine frustratus in vaporem flatumque eleuat: sed tamen non semper id verum: nam sæpe contingit, vt nimiùs calor intentiorq; eumdem suscitet, nempe non caloris infirmitate, sed vitio obiecti. nam cum validus firmusque calor agit in materiam lentam viscidamque nimis, ac proinde ad resistendum propulsandamq; caloris actionem aptissimam, eam superare, conficere, atq; absumere nequit: vnde fit, vt plurima eius portio in flatus exhalet.

Fiunt

Fiunt etiam flatus a nimio calore non solum lenti crassique obiecti vitio, sed etiam nimia eius ac viscerum efferuescentia. etenim cum calore æstuant hypochondria exhalationes feruidæ eleuantur, quæ huc illuc oberrantes seseq; in varias partes insinuantes multipliciter ægros male habẽt. Quarè oportuniùs quandoq; a nobis consultum fuit hypochondriacis refrigerantibus potius, quàm calefacientibus pharmacis, sero lactis, aquis acidulis, ceterisque, quibus hypochondriorum calor, hepatis præsertim temperaretur.

Calculi autem quacumque in parte generentur, morbos inuehunt, læduntq; actiones. Generantur autem fœculenta, limosaq; materia terrea, crassa, lentaque, uon quidem a frigore congelante, vt nonnulli censent, (quis enim sibi persuaderi potest, tantum in viuente corpore frigus esse, quod coagmentare atque coangulare in lapidem possit materiam?) sed a calore potius valido nimioque absumente tenuiores materiæ partes, crassiores verò in lapidem densante atque cogente. Neque id perpetuò verũ, quia etiam a moderato calore lapides gigni possunt: nam exploratum est apud Hollerij Scholiographum in cerebro natum fuisse calculum; in palpebra apud Aetium; sub lingua apud Nicolaum Florent. subtus dentes, idest, in cauea anteriorum dentiũ inferioris maxillæ

ſeu mandibulæ, vbi latent alimentorum reliquia, temporiſque proceſſu dureſcunt in lapillos, quos ſingulis prope annis ſcalpello extraho (nam de me ipſo loquor) ſi igitur in hiſce locis generantur lapides certè dubium eſſe non poteſt, quin a moderato temperatoq; calore gignantur. in cerebro enim nemo ſibi magnum eſſe calorem ſomniare poteſt, neq; in palpebris, aut caueola meorum dentium, quę perennè a frigido perflatur aëre. De calculis verò, qui renibus adnaſcuntur, illud monuerim, hallucinari eos, qui a nimio calore ſemper eos generari arbitrantur. nam ſi ita ſeſe res haberet, qui renibus feruent, laborarent omnes renũ calculis, pręſertim qui lentis viſcidiſque cibis vtuntur, quod tamen non contingit: nam videas ſexcentos renibus calidiſſimos, viſcidis, lentiſq; cibis vtentes, qui nullo calculo laborent. Huius ratio, ſi Fernelium conſulas, vis eſt lapidifica, quæ ijs non ineſt: ſi verò accuratiùs in Galeni diuina ſcripta verſeris, meatuum conformationem eſſe ſtatues. Etenim eiuſmodi ſunt aliqui tum emulgẽtium, tum renum, atque vreterum naturali conformatione pręditi, vt laxas patenteſque eas vias nacti fuerint; aliqui econtra anguſtas & adſtrictas. Illi etiam craſſum, lentumque ſanguinis excrementum facilè alliciunt, facilè detrudunt: hi verò etiam tenue retinent, diuq; ſeruant. Quarè

vt

vt illi, etiamsi accedat renum calor non mediocris, tamen per patentes vias exturbant attractum excrementum: ita in his etiamsi calor sit mediocris, ac temperatus, naturæq; leges non excedat, facilè tamen retinetur serosum illud excrementum, & a mediocri calore in lapidem excoquitur. Atque hæc est vera Vis lapidifica, non ea quam commentus est Fernelius: nam formam quandam specificam in renibus constituere, per quam lapides generantur, est sommiare, & histrionum more *Aduocare Deos in theatrum*, vt soluant implicitum nodum fabulæ. Prçtereà iniquè nobiscum egisset natura, si eiusmodi perniciosam formam renibus inseruisset. Paulò longiùs, quàm nostrum permittat institutum, versari libuit in calculorum generatione, quia non vulgaria attulimus in medium, neque vulgò peruagata.

De Vermibus pauca dicam, cum liquido constet, & interiùs in corpore generari, & morborum esse causas internas. *In vtraquaque corporis parte generari posse vermes* docet Marcellus Donatus (cuius vtor verbis) lib. 4. cap. 26. & pluribus id probat experimentis ac rationibus, quas breuitati consulens lubens prætermitto.

De Externis Morborum Causis ac Primo de Aëre Memb. 2.

INternas morborum causas externæ ordinè sequuntur, græcè προκαταρτικὴ. hæ tot esse censentur, quot sunt res non naturales, nempe Aër ambiens, Cibus & potus, Motus & quies, Somnus & vigilia, Excreta & retenta, Animi affectiones. omnia enim hæc, singulaue ita possunt corpus afficere, vt in morbum compellant.

Aër verò in hoc præstando maxima omnium vi pollet, *Plus potest*, inquit Galenus, *aër solus, quàm cetera res omnes non naturales*. neque iniuriâ. Etenim aër perpetuò nobis adhæret, quòcumq; imus, quoue simus in loco, nobis præsto est: *nobiscum videt*, ait Cicero, *nobiscum audit, nobiscum sonat, mouetur nobiscum*: inspiratus quaquauersus peruadit, integris viribus ad principes partes pertingit; nulla sæpe affectus qualitate nostro corpori amica cerebrum petit, illudque suo arbitratu alterat, afficit, immutatque: in cor irrepit parum alteratus, in pulmones certè labitur purus putus, in stomachum, in ceteras, quas lubet, partes. Itaque vt *aër tenuitate & calore temperatus vitalem & salutarem spiritum præbet ani-*

animantibus, (vt est apud Cicer. 2. de Natura Deorum.) ita intemperatus *Maximus est omnium, quæ corpori accidunt, & auctor & dominus*, vt ait Hippocr. lib. de Flat. 4. adeò vt iurè dictitare possimus cũ eodem diuino sene *Aër mortalibus vitæ, ægris morborum solus est auctor*. Quarè purum hunc tenuemque esse oportet, nulla præditum aliena, præsertim noxia, qualitate, non crassum, non concretum, non coërcitum & veluti stagnantem, sed perflatum læniq; aura agitatum. vnde fit, vt qui montibus, collibusue coërcetur; qui in demisso, imoque loco quiescit; qui e cloacis, ac lacunis expirat; qui putridas e criptis ac cemeterijs exhalantes excipit qualitates, prauus sit, noxius, & gignendis morbis accomodatus. Præterea qui calidus nimis, nimisq; frigidus, humidus, aut siccus est. Etenim calidior, quàm par sit, poros cutisque meatus aperit, euocatque calorem & spiritus; ac proinde partes naturales coctionibus dicatas robore exhaurit, vnde sequitur ἀπεψία, & βραδυπεψία, cruditas & perperam facta concoctio. Quod si maior adhuc sit calor, illud præterea sequitur, vt bilis aduratur migretque in atram, morbis gignendis fœcundum seminarium. Frigidus verò etsi poros occludens calorem interiùs compellat, coctionibusque opitulari videatur; tamen *est modus in rebus, sunt certi denique fines, quos vltra citraque nequit*

consistere rectum. si temperatum ac modicum sit frigus, cogens calorem, viscera reddit robustiora: si verò nimius sit ac diuturniùs, pituitosos crudosq; humores coaceruat: vnde morborum prouentus ac diuturnitas; torpor, segnities, hæbetudo, ceteraque corporis animique vitia non contemnenda. Quòd si humiditas accedat, hæc omnia mirè augescunt: si verò siccitas mitescunt non parum, nisi tamen & hæc nimia sit, alioqui enim poros cogens atque corrugans fuliginosa excrementa exitu prohibet. Iam verò si non primas solùm aëris qualitates spectemus, sed eas, quas subit, mutationes, intelligemus sanè, multorum eum esse morborum caussam. *Temporũ mutationes*, inquit Hippocrates, *morbos pariunt*, nempe quia mutatur aër & alteratur. Mutationes autem siue statæ sint, atque constitutę, vt hyems in ver, ver in æstatem, hæc in autumnum, autumnus in hyemem: siue incertæ atque inconstantes, quales hic Romæ quotidie experimur, malæ sunt & noxiæ. Nam primæ illę etsi sensim irrepunt, tamen ad contrarium temperamentum deducunt corpora, vel certè ex vno in aliud. Hyems frigida & humida, frigidum humidumque corpus veri tradit, calido humidoque. Ver idem corpus calidæ siccæque æstati committit, imò, (quod magis dolendum est) maximè calidæ, siccęque maximè. sic
æstas

æſtas autumno, hic hyemi. Quarè corpus quandoque maximè alget, moleſtèque riget; quandoque calore æſtuat vix ferendo. vnde fit, vt æſtate præ calore nimio æſtuans corpus liqueſcat ſundaturq;, ſpiritibus natiuoque calore exhauriatur, omneſque eius facultates langueant, appetitu deiecto, coctione læſa, ſiti excitata, ac tota naturali œconomia labefacta, corpus pateat acutis ac lethalibus morbis. Econtrario verò hyeme rigent ita corpora frigentque, vt licet firmiora ſint, percellantur tamen vehementer ab aſperioris aëris iniuria, atque perculſa multis morbis reddantur obnoxia. De Autumno idem, ac ferè idem de Vere cenſendũ eſt. Quod ſi in hiſce anni tẽporibus inordinatæ contingant mutationes, aër inconſtanter alteratus plurium morborum eſt ferax.

Venti ſunt aëri affines, eiuſq; mutationi plurimum conducunt. Nemo eſt, qui neſciat, ac re doctus non intellexerit, quantam Romæ noſtris corporibus vel auſter, vel aquilo alterationem pariat. Nam ventus ſiue ſit Exhalatio ſicca, e terra manans, ac circum eam vi acta motaque, vt cenſuit Ariſtoteles; ſiue, vt Plutarchus mauult, ſit a calore ſolis fuſus aër, liquatus, motuſq;; ſiue demum, vt Seneca arbitratus eſt, ſit exhalatio ex mari terraque hauſta, atque aliquò vi expræſſa extruſaque: certè illud eſt vento peculiare, vt e regionibus, per

quas

quas agitur, vapores hauriat ebibatque, & corporibus impertiatur. vnde fit, vt auster hìc Romæ e meridionali plaga per mediterraneum huc appellens, calidus sit humidusque: & per Romani ægri pestilentes lacunas paludesque præteruectus perniciosas ac verè malignas ad nos qualitates aduehat. Quarè non solùm grauedines atque catarrhos inducit, non solùm corpora mirum in modũ laxat, frangit, hebetat; sed etiam prauis imbutus qualitatibus atque exhalationibus citam ac ferè repentinam parat necem. nam ne semel quidem absq; manifesto ac præsentaneo mortis periculo potest quis in Romano agro noctem ducere: plurimos interijsse vidi, sola æstiuo tempore pernoctatione.

De Cibo & Potu
Memb. 3.

AD sanitatem tuendam, curandosque morbos adeò conducit cibi potusq; moderatio ac temperantia, vt Hippocrates dixerit lib. de Vet. Med. *Nihil opus esse arte medica, si eadem omnes vterentur diæta & ea assumerent, quæ sani edunt ac bibunt.* Cibaria data nobis sunt a natura ad substendendam vitam, producendamque, non ad gustatus libidinem, & ingluuiem:

Aedere

Aedere vt viuas, non viuere, vt edas, dixit Comicus: Moderatus esse debet, nec plus, nec minùs assumendum, quàm exigat necessitas. nam sicuti *fames magnam potentiam in nobis habet & sanandi & occidendi*, vt dixit Hippocrates, ita *Prauior omni fame sagina*, vt est apud Horat. Hæc autem moderatio sita est in qualitate, quantitate, tempore, ac sumendi modo. itaque Cibus εὔχυμος sit oportet, & εὔπεπτος, boni succi, & facilis coctionis. boni autem succi sunt, qui temperati in calore, frigore, humore, ac siccitate; qui neque crassi nimis, neque nimis tenaces, non lenti, non terrei, non alterius aut qualitatis aut substantiæ, parum nutriendo accomodatæ. Quod si tales sint cibi sanitatis causa existunt, sin minùs, morborum ferax seminarium. In qualitate autem eligenda spectanda maximè est propria corporis temperies: nam siccis ac biliosis non quæ ad calorem ac siccitatem vergunt, exhibenda sunt, sed quę paululum a temperie deflectentia, ad humidum frigidumque declinant: & econtrario humidis ac natura pituitosis non frigida humidaq; alimenta exhibenda sunt, sed quæ nonnihil ad calorem ac siccitatem vergant. nam etsi *Similia similibus conseruentur*, tamen intelligēdum id est, si pręsse sumatur, de eo corpore, quod εὔκρατον est, ac bene temperatum: hoc enim similibus cibarijs conseruandū; humidius verò
aut

aut calidius non humidiora aut calidiora exigit alimenta, quia non planè id temperatum est, ac proinde non ad vnguem in eodem seruandum est temperaméto, quotidianis alimentis, sed eius potius excedens qualitas contrarijs temperanda. Vel certè intelligendum est vulgatum illud axioma conditione adhibita, si nimirum simile conseruandum est, simili conseruandum: quemadmodum, si contrarium curandum est, contrarijs curandum. Neque enim vllum ex his perpetuò verum est: nam etiam contraria a similibus curantur: *Ab ijsdem morbus fit, & ab ijsdem adhibitis curatur, vt vomiteis vomitum soluit*, ait Hippocrates. Quantitas multò maximè spectanda est: nihil enim est, quod morbis gignendis aptius sit, quàm nimia repletio; obruit hæc naturalem calorem, ventriculum distendit, prohibetque quominus eius os corrugetur & claudatur, ac proinde calor promptè exhalare potest: vnde cruditates necessariò sequũtur, morborum omnium certissimæ causæ: *Vitia primæ coctionis non emendantur aut a secunda, aut a tertia*, dixit Gal. & Hippocr. 6. epid. *Exercitatio sanitatis est, non impleri cibis*. De Tempore etiam maximè solliciti esse debemus: nisi enim debito tempore exhibeãtur alimenta, periculum est, ne perturbetur coctio, cruditasque subcrescat morborum causa. Itaque prius ingestum alimentum coctum

ſit, ante quàm poſterius accipiatur: conſueta etiam hora ſi fieri poteſt ſumatur alimentum, exercitatione præeunte, iuxta illud Hippocratis *Labor cibum præcedat*; & nunquam niſi irritante appetitu ſumatur. itaque eorum inſtitutum non improbo, qui poſthabita hora certa & conſtituta, tunc comedunt, cum fames irrepit. Sumendi modus non planè contemnendus: nam etſi is non religiosè ſpectandus eſt, tamen ſæpe animaduertẽdus: quæ aluum commouent poſteriùs accipere noxium eſt; ſicuti quæ adſtringunt, priùs: dura coctuque difficilia conſequantur, præcedant verò mollia & coctu facilia. Illud tamen monuerim, quę fundum ventriculi petunt etiamſi coctu paululum difficiliora ſint, citius tamen coqui, quàm ea, quæ poſteriùs ingeruntur locāturq; ſupra iam ingeſta: nempe quia verà ac validior chyloſis officina fundus eſt, quippe ſubſtantia denſior, venis arterijſque calidior, & ad coquendum aptior. ergo ſi paululum duriora primo ingerantur, ne putes crimen id eſſe maieſtatis, vt vulgus medicorum opinatur. Illud etiam monuerim, quæ coctu faciliora priuſque ingeſta ſunt, coqui certè prius, non tamen prius e ſtomacho elabi, quia fundus demiſſior eſt, quàm pilorus. ergo ea prius ex ventriculo per pilorum in inteſtina exeunt, quæ cocta in chylumque redacta, proxima ſunt orificio inferiori,

Ne-

Neque dicas, comparatum esse a natura, vt statim atque pars aliqua alimenti cocta est in chylum, elabatur e stomacho, ijs solùm retentis alimenti partibus, quæ posteriùs coquuntur: Quia id dictu, quàm probatu facilius est. non enim pars prius cocta attrahitur ab intestinis & vi stomacho subripitur, quia gratis tantam eis vim tribuimus: neque ab stomacho extruditur, quia hic retinet ceteras alimenti partes ad perfectam coctionem: neque enim simul eodemque tempore & retinere, & expellere potest. Hæc eò spectant, vt intelligas commodum quidam esse ea prius accipere, quæ faciliora sunt coctu, non tamen id religiosè semper obseruandum. Obseruandum autem semper, quod ab Hippocrate scriptum est, varia ciborum genera noxia esse: ait *Quæ sunt inæqualia seditionem moueat*. De Potu verò scire oportet, vinum potionum omnium esse optimum, idque album, tenue, subdulce, maturum, ὀλιγοφόρον, hoc est paucum, non πολυφόρον, ideſt vinosum, non crassum, non acerbum, non planè dulce, non immaturum, quia hæc morbis gignendis apta nataque sunt: neque recentia valde, aut valde antiqua; nam illa obstructionibus inducendis aptissima sunt, hæc capiti valde noxia, mentem turbant, spiritus accendunt, catarrhos augent, & concitant, neruos percellunt. Vno verbo vinũ modicũ esto, tenue ὀλιγοφόρον:

nam

nam huc quò propriùs vina accedunt, eò magis redolent propriam naturam. vt enim censuit Empedocles, vinum est aqua in arbore putrefacta, hoc est, probè cocta, cuius conditionis vinum laudatur a Galeno 8. meth. diciturque *ad omnia vtilius esse, quàm aqua vtpote quod & coctiones iuuent, & vrinas mouent, & sudores proliciãt. etenim constat Hippocratem non in diarijs modo febribus, verum in acutis etiam vinum porrigere*. Zeno dictitabat, *Vino dulcescere animum vt aqua lupini*. Rufus apud Aetium, *Mansuescit ac lætatur anima vsu vini*. Vinum alios facit mites, alios iracundos, alios incontinentes, alios aliter affectos, Ostendit hos effectus, nõ eos efficit, ait Bolengerus; simulatos enim mores detegit, ac demonstrat, quod latuerat: vnde *In vino veritas* ex veteri prouerbio. Apud Laertium appositè dictum est, Vitem ferre tres vuas, primam voluptatis, alteram ebrietatis, tertiam fastidij: vnde sumptum est illud Asclepiedis, primum cyathum siti dicatum esse, alterum voluptati, tertium ebrietati, quartum insaniæ. & sanè verissimum est, quia immodicè ac intemperãter sumptum *Vinum omnium malorum metropolis est*, vt ait Athenæus. Olim Argiui, Thebani, Thraces, & Scythæ omniũ bibacissimi, vt nunc Germani: vnde olim dictitari consueuit, *Scytharum est merum bibere*: & nunc vulgatum esse deberet illud Bolengeri, *In Ascla-*

dia

dia fons est, odium vini afferens, vellem, inquit, vt esset in Germania. imò in omni transalpina regione. Romulus econtra, lege cauit, ne mulier vinum biberet, quod si maritus vinum bibentem depræhendisset, impunè eam occidere per leges licebat. Aegyptiorum sacerdotes a vino abstinebant, nempe quia putabant, vinum esse sanguinem gygantum, qui cum Dijs bellauerunt. De ægris verò extat Zeleuci lex, vt si æger iniussu medici vinum bibisset, etiamsi conualesceret, morte mulctaretur. Iam verò vinum Aqua temperandum, vnde Bacchus a Nymphis lotus dicitur. Quod verò ait Aristoteles in Problem. vinum aqua lotum magis noxium esse ac inebriare magis, sine ratione dictum puto, cum hæc retundat eius vim, hebetetque spiritus.

Aqua verò, quæ & ipsa potioni aptissima est, leuis esse oportet, saporis expers, pellucida, calescat facilè, facilèque frigescat, vt docet Hippocr. lib. de Aquis. Fontanarum omnium optima, fluuiorum omnium pessima, præsertim verò magnorum fluminum, cuiusmodi est tyberina, quorum aquæ apertis verbis damnantur ab Hippocrate loco nuper laudato. Quod autem tyberis aqua *e magnis fluminibus* dici mereatur, ex eo patet, quòd flumina apud Hippocratem non metiantur aquarum vbertate & copia, sed diuersitate potius:

vnde

vnde hac ratione Nilus tyberi maior vix erit. nam etsi aquarum multitudine longè superet, diuersitate tamen superatur. Ideo damnantur ab Hippocrate aquæ e magnis fluminibus, quia *Sunt omnigenæ, & aliæ deferuntur*, hoc est, quia variæ, multiplices & inæquales aquæ flumen ingrediuntur: *quæ autem sunt inæquales seditionẽ mouent* inquit Hippocrates, ac proinde gignendis morbis aptiores. Et sanè si accuratiùs perpendamus, quæ tex.21. citati lib. prodita sunt ab Hippocrate, intelligemus profectò, omnino vituperandã esse tyberis aquam. scatet enim ijs omnibus vitijs, quæ prauorum fluminum recensentur ab eo loc. cit. nam & plurimos recipit aquas, & dissimiles, *Non enim*, inquit, *fieri potest vt alia aqua similis sit alij: sed aliæ dulces sunt, aliæ salsæ, & aluminosæ, aliæ de calidis fluunt*. In tyberi verò aliæ prætereà sulphureæ sunt, vt Anienis, aliæ calchantinę, vt quæ miscentur prope Miluium pontem, quæ etsi paucæ sint, cum tamen flumen riget eas regiones calchanto scatentes, lambit exugitq; vim illam ac qualitatem vitrioli, penitusque ebibit: adde, quod aliæ sint, pręter quam quod credibile est, bituminosę, vt Velini annis; aliæ boli armeni præditę, vt Topini, siue Nucerinæ; aliæ ferreæ, aliæ demum, alijs mineralibus noxijsque qualitatibus præditæ. Vnde fit, vt difficile in vnã coeãt substantiam naturamque, sed aliæ ab alijs dissi-

dissidentes inter sese pugnent, & integras quæque vires vel parum retusas in ea colluuie tueantur, Vnde etiam fit, vt stomachum visceraque percellant, vt ægrè a stomacho coquātur: quod sanè ex eò clariùs innotescit, quod acriter ac diutissimè alterantibus causis, externisq; iniurijs resistāt. Aquam bibi tyberinā viginti integros annos in vinea Cardinalis Tonti asseruatam. quod si tandiù incolumis perseuerauit, quis potest inficiari, eam maxima externas propulsandi iniurias vi præditam esse? compacta nimirum duraque esse substantia? quis negabit, difficillimè prorsus & ægerrimè a stomacho alterari, coqui, atq; euinci? quis dissimilare audet, non, vt decet, alteratam, non subactam, non confectam in venas illabi, in renes ferri, in vesicam detrudi? Acriùs inueherer atq; acerbiùs in aquam tyberinā, nisi me mei amantissimi, optimi, doctique viri Baldij Iatrophysica Disqnisitio reuocaret. Aqua igitur esto non e magnis fluminibus, sed ex electis cisternis, saluberrimisque fontibus, quę vergant in orientem solem, sitæ sint ad radices collium, sint cretaceæ, aquas verò coloris expertes, odoris, saporisque emittant, item tenues, pellucidas, leues, frigescentes & calescentes facilè: huiusmodi sunt aquæ Triuij fontis & Vaticani, a Summo Pont. Vrbano VIII. restitutæ aut potius cōstitutæ, quæ reuerà omniū optimæ

mæ ac saluberrimę ab omnibus, qui sapiũt, constanter habentur. Hæ igitur tantùm abest, vt morborum sint causę, vt potius eos arceant ac propulsent. Vtinam in nostro Sancti Spiritus Hospitali hac vti daretur aqua: profectò longè pudentiùs consultum esset ęgrorum valetudini. His verò contrariæ aquæ gignendis morbis accomodatæ sunt, eoque magis si intempestiuè sumantur & vberiùs.

De Somno & Vigilia Memb. 4.

SOmnus maximè est & gignendis & curandis morbis oportunus: gignẽdis quidem, quæ nimius est & immoderatus, qui intempestiuus, qui turbulentus, intercisus, vel sæpe interpolatus, nimius prohibens humorum excretiones, quæ per vigiliam fieri solent, morbis gignendis materiam suppeditat. intempestiuum verè prauum esse, vel Plautus nouit, qui in Mostell. act. 3. sce. 2. ait

Non bonus somnus est de prandio

Interdiu vigilare, inquit Hippocrates, *noctu dormire*. Intercisus atq; turbidus ideò malus est, quia coctiones, quorum gratia institutus a natura est, interturbantur exteriùs per vigilias reuocato calore, vel aliò

euo-

euocato. Somnus igitur esto quietus, placidus, continuus, mediocris a sex ad octo horas, iuxta ætatem, temperamentum, anni tempus, consuetudinem. Hac ratione initus somnus tantùm abest, vt morborum causa sit, vt potius salubre medicamentũ: nam reficit vires, reuocat calorem ad naturales partes ac principales, colligit spiritos per febrem morbosque alios dissipatos absumptosque digerit, attenuat, coquit quicqnid morbificum est in venis, corporisq; habitu, aliaq; sexcenta præstat ægro, sanoque saluberrima. Auicenna iubet ineundum esse somnum ex sinistro latere, vt nimirum in fundum ventriculi cibus descendat; deinde in dextrum, vt stomachus incumbat iecinori, a quo foueatur. Supinùs autem noxius ideo censetur, quòd ad neruorum principia humores trudat: pronus, quia ad oculos ducat humores. Iam verò vigilia valde moderata sit, necesse est: nimia enim spiritus ab internis partibus auocans coctiones frangit ac labefactat, vnde cruditates nascuntur; sanguinem attenuat, bilem auget, corpus enunciat, cerebrum lædit, distributionem nimiam molitur, ac proinde internæ partes exhauriuntur, vnde mira debilitas, viscerum languor, oris ventriculi morsus aliaq; n on pauca naturæ inimica.

De Motu & Quiete Memb. 5.

DE motu atque exercitatione ea inualuit opinio, vt omnes ſibi maximè laborãdum arbitrentur, nec niſi motu atq; exercitatione ſe vitam ducere poſſe incolumem ſibi perſuadeant. nemo eſt, qui non conqueratur de exercitatione vel intermiſſa, vel non pro voto inita atque ſuſcepta, nulla ætatum, temperamenti nulla, nullaq; corporis habitus habita ratione; promiſcuè omnes eò ſalubriùs ſe degere poſſe cenſent, quò contentiùs ambulent. Ego, qui tum in Hippocratis Galenique monumenta, quantũ fieri per me licuit, accuratè verſatus; tum reipſa doctus intellexi ac didici, exercitationẽ nonnunquam vſui non eſſe: irridere ſoleo hoſce ambulatores. Exercitatio ſaluberrima eſt, atque tutiſſimum ſanitatis præſidium, oportunè appoſitèque ſuſcepta: hoc eſt, ante cibum, mediocris, neq; concitatior neque remiſſior, initio lenta, mox paulatim contentior, demum ſenſim remiſſior: eo vſque peragendum, dum corpus caleſcat, paululum madeat, ac humiditas quædam vel potius mador exudet; aut veriùs, donec vires nonnihil fatigentur. hæc enim ſalubris eſt, &

summopere commendanda: præsertim verò in temperamento pituitoso, ac melancholico atque etiam sangnineo; corporis habitu pinguiori, ætate declinante atq; senili: in his enim omnibus summopere conducit, & quantò quisq; ab his longiùs recedit, tanto minùs salubrem experitur exercitationem. Vnde experimento constat, exercitationem deterrimam esse post cibum, contentiorem & immoderatam, a calidis siccisque, biliosis atque iuuenibus susceptam. obstructiones enim parit, spiritus exhalat, solidas partes exiccat, refrigerat, atque absumit, robur dissoluit. Merito igitur Hippocrates *Quibus humiditas conducit, ijs neque labor, neque inedia, neque vigilia cõuenit.* Vnde, Quies his maximè conducit, quippe spiritus natura calidiores, tenuiores, & exhalationi promptiores coerceat, ac retineat, viresque proinde tueatur. Contrarium verò præstat vel si immodica sit, vel in corpore pituitoso, frigido, pingui. nam obtundit calorem, spiritusq;, corpora reddit segnia ac torpida, replet crudis ac pituitosis excrementis.

De Excretis & Retentis Memb. 6.

SI *medicina*, vt ait Hippocrates, *est appositio & detractio: appositio quidem eorum*

quæ

quæ deficiunt, detractio verò eorum quæ abundant, ſequitur, vt morbus, cui contraria medicina adhibenda eſt, neceſſariò naſcatur vel a nimium appoſitis, vel a nimium detractis. Hæc autem ſunt non ſolùm vtiles humores, ſed etiam excrementicij. ambo enim, ſi modum excedant, morbos pariunt: natura gaudet mediocritate, πᾶν τὸ πολὺ τῇ φύσει πολέμιον, nimium omne naturæ inimicum. & Plautus. *Nimia omnia nimium exhibent negocium*. Ergo vel quæ excernenda ſunt ex naturæ inſtituto ac lege, ſi vberiùs eijciantur morborum cauſæ eſſe poſſunt: multo magis quæ retinenda, ſi præter quam quod deceat, retineantur, *Alui ſegnities*, dixit Hippocrates, *omnium confuſio eſt, vaſorumque impuritas*: id ipſum de quauis excretione cohibita intelligendum eſt. nam & prohibitus ſudor, & emorrhagia menſiumque purgationes, narium, palatus, cutis, & alia, ſi quæ ſunt, excrementa euacuanda, ſi retineantur, aut profuſiùs euacuentur, morborum cauſæ exiſtunt: *Apprime namque in vita hominis vtile eſt, vt ne quid nimis* dixit Terentius.

De Animi Pathematis
Memb. 7.

QVæ Græcis θὰ τῆς ψυχῆς παθήματα, Ciceroni Perturbationes & ægritu-

dines animi, Gellio & Medicis eum sequutis Affectus & affectiones dicuntur (licet etiam Ciceroni aliquando affectiones dicantur) sunt animi morbi, qui corpus adeo afficere possunt, vt ægrotare cogant. Neque mirum: nam vt *Animus corporis seruitio vtitur*, ita *corpus animi imperio regitur*: ergo *Vtrumque per se indigens alterum alterius auxilio eget*, vt ait Sallustius. Cũ igitur ægrotat animus perturbationibus agitatus, corpus etiam ægrotet necesse est, ab animo non benè rectum. Hoc autem multipliciter potest accidere, cum vel ira vel odio, lætitia, amore, inuidia, mærore, cupiditate, alijsque agitatus animus, ita corpus percellit, vt non solùm morbos accersat, sed mortem etiam quandoque inducat. Ira ægrotasse multos, neminem tamen obijsse produnt: *Est*, vt ait Cicero, *libido puniendi eos, qui videntur læsisse*. Nascitur ex sanguinis efferuescentia circa cor: vnde fit, vt irati audacissimi sint: *Nullus iratus timet*, ait Aristoteles 2. Rhetor. nempe quia cor obuallatur copia sanguinis feruidioris, vel quia non est voti compos, qui iratus est: ira enim dicitur, quod ire faciat extra se; & qui deponit iram, ad se redeat. Vnde *Commodus Imperator ira percitus balneatorem in ardentem fornacem coniecit, quòd balneum intraturus tepidiusculum inuenerit*, cuius tamen valde penituit, ira deposita, hoc est, ad se reuersum. Odium ex ira nascitur:

est

est enim, vt ait Augustinus, *Vetus ira*: plurimũ potest ad morbos accersendos, animum vehementer perturbans. Multò magis id præstare possunt, lætitia, meror, amor, inuidia, aliaque. nam plurimos hisce affectibus perculsos expirasse, ne dum ægrotasse, notissimum est. agitatur enim sanguis, natiuus calor, & spiritus, & intra extraque compellitur immodicè & inordinatè: vnde fit, vt vel introrsum confertim irruat, vt in merore, tristitiaq; atque ira; vel extrorsum, vt in lætitia, amore ceterisque: ac propterea vel tunc suffocetur, vel nunc dissipetur.

Hæ sunt omnes morborũ causæ: morbi omnes, ab altera ex his, vel a plerisque oriantur, necesse est. Omnes sunt vel internæ vel externæ (paucis repeto, quæ pluribus dicta sunt) internæ aut antecedentes aut coniunctæ. Externæ siue procatarticæ omnes vnicis conditionis & indiuisę. Sunt autem internæ duæ Plethora & Cacochymia: Externæ sex omnes res non naturales a medicis vulgò dictæ, Aër, cibus & potus, somnus & vigilia, motus & quies, excreta & retenta, animi passiones.

De Causis Morborum Intemperiei Memb. 8.

CEterùm hæ vniuersales sunt morborum causę, & omnibus morbis com-

munes. Particulares verò, quæ singulis morborum generibus propriæ sunt, mox enarrandæ, & e Galeno petendæ ex lib. de Cauſ. Mor. Principiò diximus morbos omnes vel ſimilarium partium eſſe, qui dicuntur in Intemperie; vel organicarum, qui dicuntur in Compoſitione; vel amborum, qui in Soluta vnitate appellãtur. ergo ſingulorum cauſas ſingillatim indagare oportet. Et ſimilarium quidem morborum cauſæ ſunt quatuor intemperies (nam ſimilares non niſi intemperiei ſunt obnoxiæ) calor, frigus, humor, ſiccitas. Quod facit ad calorem, *Vniuerſa corpora*, ait Gal. loco laudato, *plus æquo caleſcere ſolent vel ex motu improbo, vel ex putredine, vel ex conſortio alicuius corporis feruidioris, vel ex adſtrictione, vel ex alimento ad accendendam caliditatem accomodato*. Quinque igitur ſunt calidæ intemperiei cauſæ, Motus nimius, ſpiritus accendens, ſanguinem, & ſolidas partes: Putredo, quæ a calore, & in calore fit: Vicinia, vt tumoris vicinæ partis: Adſtrictio meatuum, prohibẽs calidorum humorum effluuium ac fuliginum euaporationem: Calida alimenta, vt aromata, omnia ſalita, ceteraque huiuſmodi.

Frigiditatis verò plurimæ exiſtunt cauſæ, veluti frigidorum propinquitas, alimentorum qualitas & quantitas, adſtrictio etiam & laxatio, ocium denique & motus immoderatus, quibus ex occaſionibus conſtat etiam ipſum ignem

ignem extingui. Vicinia, alimentaque certissimæ sunt intemperiei causæ. De adstrictione verò illud, apud Gal. animaduersione dignissimum est, quod subdit loco citato, *Adstrictione autem*, inquit, *tunc præcipuè torquetur corpus, dum venæ ipsæ & arteriæ adeo turgent, vt intumescant sanguine, & nullus relinquatur locus inanis, in quem, dum dilatantur, ambientem aërem possint excipere. Quæ quidem dum defraudantur, natiuus calor subitò ferè extinguitur. Proinde qui sic affecti statim destituuntur sensu simul & motu, id quod Hippocrates significare videtur dicens, Venarum, hoc est, arteriarum interceptiones statim vocem eripere*. hæc Galenus, quibus licet addere, quæ ab Hippocrate scripta sunt 2. de Mor. 6. vbi apoplexiā fieri docet apertissimè ex sanguine nō absimili modo vitiato. Ceterùm sicuti hæc maxima animaduersione digna sunt, ita ad præsens institutum minùs faciunt. De ocio verò, quod est quarta frigidi morbi causa, satis constat, id humores frigidos coaceruare, & prohibere ne collecti dissipentur. Immoderatus verò motus ideo morbos frigidos inuehit, quia calorem ac spiritus euaporare cogit.

Sed iam de siccis affectibus oportunum est, vt dicamus. Si quis multò magis diffletur, quàm pro modo alimenti assumpti, vtaturque cibis siccioribus, facile in siccam ægritudinem labitur, præsertim si curis & anxietatibus atq;

vigilijs torqueatur. huius aër, balneum exiccans, medicamenta intus, forisque adhibita, exiccandi facultate prædita, corpora exiccant.

Humidorum morborum omnes sunt causæ contrariæ, nempe maxima humectantium ciborum colluuies, animi summa tranquillitas, immoderatus dulcium balneorum vsus maximè post cibum; vita desidiosa, pluuiarũ copia, humida corporis constitutio, ac breuiter, humectantia medicamenta. Galenus ibid.

Iam verò causæ compositorum morborum similiter compositæ sunt. (nam dictum est sexcenties similares partes obnoxias esse intemperiebus tum simplicibus, tum compositis, tum cũ materia, tum sine materia.) *si enim calida simul & sicca in vnũ aliquando conspirent, calidus simul & siccus sequitur morbus: idem est cogitandum de alijs combinationibus:* hæc Galenus, quibus subiungit, si hisce vel simplicibus, vel cõpositis intemperiebus accedat materia, nascitur morbus cum materia dictus.

De Causis Morborum in Structura Memb. 9.

A*Ssignatis iam causis morborum similarium partium, ad organicos deinceps nos* con-

conuertamus, exordium a formatione vitiata sumentes. Euariant autem naturalis figuræ dum ob maximam materiæ siue seminis copiã, aut ob qualitatem incommodam, fœtus formatio vitiatur. secundo dum nõ rectè ab obstetricibus excipiuntur, aut ruditer inuoluuntur fascijs, aut lac tabefactum sugunt, aut perperam educantur &c. crura quippe incuruantur vel in interiorem, vel in exteriorem partem, vel magis recta fiunt, quam naturæ ordo postulet: & sic de ceteris partibus similiter censendum.

Numeri autem deprauati causæ sunt multæ: *siquidem si numerus sit diminutus sectio, aut putrefactio, aut immodica refrigeratio: sin autem aliquid supercreuerit, abundantia materiæ est in causa.*

Magnitudo partium augetur a copia materiæ benignæ, ac potentiæ robore. Imminuitur a causis contrarijs; vel sectione, vstione, putrefactione, refrigeratione.

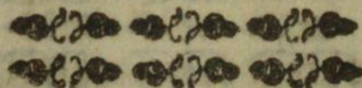
Quartum demum morborum instrumentalium genus, quod in Praua compositione consistit, vel ob repentinam agitationem contingit, vel ob articulorum humiditatem immodicam, ex his alijsque plurimis occasionibus organorum compositio peruertitur.

De Causis Morborum Solutæ Vnitatis Memb. 10.

NVnc verò solutionis vnitatis causas examinemus. Ad quinque Galenus videtur reuocare, ad ea quæ soluunt secando, siue punctim, siue cæsim id præstent, vt gladius, ceteraque similia: ad ea quæ soluunt erodendo, vt erodétia omnia, siue humores sint, siue medicamenta, siue venena: ad ea quæ contundendo, vt lapides, ceteraque sexcenta: ad ea quæ tendendo rumpendoue, vt conatus magnus, aut onus graue &c.: demum ad ea quæ adurunt, vt res omnes ignitæ, & alia quæ a Sennerto pręclarè enumerantur.

Iam verò aliæ sunt morborum causę minùs principales, quæ his spectare videntur, vt causa *Conseruatrix*, *Sine qua non*, *Adiutrix*, *Præseruatrix*, causa *Per se*, *per accidens*, *Manifesta*, *Abdita*, &c, si quę sunt, aliæ, quas tyro vel ex philosophia didicit, vel per se cognoscet. Hæc de Causis, nunc

De

De Signis Morborum
Cap. 4.

SIgnorum doctrina, σημειωτικὴ Græcis dicta, adeò necessaria est medico, medicinam facienti, aut potius facturo, vt Hippocrates dixerit lib. de Arte, *Medicus si sufficit ad cognoscendum, sufficit etiam ad curandum*. Itaque summo studio niti decet, vt signorum scientiam, qua cognoscuntur morbi, consequamur. *Signum* autem, vt hinc exordiar, *est quod per se notum existens aliud ignotum patefacit*.

Multiplex eius diuisio: prima & communissima est in signa Salubria, Insalubria & Neutra: hoc est, quę corporis salubritatem, insalubritatem & neutrum quendam statum ostendunt: Quæ insalubritatem morbum ve designant (nam de his agendum, cum de signis agamus, vt morbos exploremus) adhuc triplicia sunt Diagnostica, Prognostica & Anamnistica, siue commemoratiua: Diagnostica sunt, quæ præsentem morbum ostendunt; Prognostica, quibus futurum pręcognoscimus; Anamnistica, quibus præterita in memoriam reuocamus. Diagnostica verò adhuc duplicia, Pathognonomica & Assidentia: illa sút quę propria & inseperabilia morbo

ſunt: incipiunt, augeſcunt, ac decedunt, incipiente, augeſcente ac decedente morbo, vt ſunt ſymptomata pleuritidis propria, quæ ideam morbi atteſtantur, vt tuſſis, difficultas anhelitus, dolor pungitiuus, pulſus ſerrinus. Aſſidentia verò & adueniunt morbo iam facto, & ab eo ſeparari poſſunt, ac proinde aut morbi tempus, aut magnitudinem, aut morem, aut euentum atteſtantur: vt in allata pleuritide dolor ad clauiculam vergens, ſputumq; cruentum, quæ & adueniunt pleuritidi iam natæ, & non aduenire poſſunt. Hæc verò Aſſidentia ſunt vel Epigenomena, vel Epiphęnomena (vtrumq; nomen propriè ſumptum volo, non communiter.) Illa ſunt vt malignitatem morbi atteſtantia, pulſus inęqualis ſecundum varias eius differentias, intermittens, paruus, debilis, obſcurus. Hæc verò ſunt quæ a Gal. 1. de Criſ. dicuntur ſigna coctionis & cruditatis, ſalutis, aut mortis, & critica, quæ ad Prognoſtica maximè pertinent.

Iam verò quod facit ad Diagnoſtica vniuerſaliter accepta (nam de his maximè hìc agendum nobis eſt) hæc vel morbos indicant, hoc eſt, vel morbi ideam patefaciunt, vel morbi partem affectam, vel morbi cauſam. Diagnoſtica morbũ ipſum indicantia triplicia ſtatuo iuxta triplice morborum genus vniuerſale. Cum enim morbus vel in intemperie conſiſtat, ſimila-

lareſque partes afficiat, vel in compoſitione, & inſtrumentales male habeat; vel in ſoluta vnitate, & vtraſque ſimul torqueat; proinde triplicia etiam diagnoſtica eſſe volo, quæ nempe ſimilarium partiũ morbos indicet, quæ organicarum, & demum quæ vtriſque communes morbos. At verò morbo per hæc diagnoſtica ſigna explorato, pars affecta cognoſcenda: ac demum cauſa morbi eiſdẽ diagnoſticis exploranda. Diagnoſticorum ſignorum doctrinam quinque membris compræhendemus, vel potius ſex: nam ſigna addemus, quæ alias minùs principales morborum differentias declarant. Sit ergo

---

De Signis Morborum Similarium partium, hoc eſt in Intemperie Memb. I.

EX multiplicibus intemperiebus principiũ ſumemus ab ea, quæ ſine materia eſt, ſiue ſimplex ea ſit, ſiue compoſita. Calida igitur intemperies innoteſcit ex prægreſſis calefaciẽtibus, vt eſt, inſolatio, calidorũ æſus, exercitatio magna, & cum magna contentione facta, vſus vini meracioris aliorumque, quæ calefacere vnuſquiſ-

quiſque nouit: calor præterea vel tactus ſenſu cognoſcitur, ſi externas partes afficiat, vel ſi internas innoteſcit ex æſtu alicuius partis, viſceris, totiuſue corporis; ex ſiti, ariditate linguę, faucium &c., colore rubro particularis loci, vbi maximè intemperies vrget, vt faciei &c. coniectatur etiã ex ætate, temperamento, anni tempore, regione, conſtitutione, alijſque huiuſmodi, quę calefacere potuerint. Quod ſi compoſita ſit, cum ſiccitate quidem acrior erit calor, acutior, cum ſiccitas ſit caloris lima, acuatque eam qualitatem; præceſſerunt ſiccantia &c. Si verò cũ humiditate blandior eſt calor, cum quodam madore coniunctus, res humectantes vna cum calefacientibus præceſſerunt.

Frigidum verò intemperamentum ex eodem tactu primò exploratur, ex victu refrigerante prius adhibito, ex anni tempore, regione, atque conſtitutione frigida: Quod ſi addatur ſiccitas, & quæ exiccant præceſſerunt, & omnia quæ ſiccitatem atteſtantur, accedunt, vt in parte durities quædam ac ſiccitas, aſperitas. Contraria verò adſunt ſi humiditas adiuncta ſit, contrariaque præceſſerunt. Ceterùm cum rarò accidat, vt ſimplex aliqua & ſine materia in parte duret intemperies, ideò, quæ materiam oſtendunt, proponamus ſigna: ergo

Bilem oſtendunt corporis habitus bilio-

ſus,

ſus, gracilis, anni tempus æſtiuum, conſtitutio calida ſiccaque, vigiliæ, ira, pulſus velox, celer, vehemens; ſitis, vrina flaua, excrementa ſicca, ægri iuuantur ab humidis & frigidis, lędũtur a calidis & ſiccis: bile euacuata meliùs ſe habent; deteriùs euacuata pituita, aut ſanguine, & ea omnia pręceſſerunt, quæ calidam intemperiem genuiſſe diximus. Diuerſas verò bilis ſpecies, diuerſi ſapores, colores, & antecedentes cauſę, occaſioneſque prægreſſę oſtendunt.

Pituita verò innoteſcit tum ex præceſſis cauſis pituitam gignentibus, tum ex corporis habitu pituitoſo, hoc eſt, pinguiori, molliori, ſegne ac hebete, ſomno, ignauia, pulſu molli, tardo, raro, nulla ſiti, vrina ſubalbida & aquoſa, aluo liquidiori: ægri iuuantur a ſiccis & calidis, lędũtur ab humidis & frigidis; euacuata pituita meliùs agunt ægroti, deteriùs euacuata bile vel ſanguine. Diuerſitatem autem pituitæ, acidæ, dulcis, ſalſę &c. ſapor præcipuè oſtendit.

Melancholiæ abundãtis ſigna ex habitu primò deſumuntur, habitu quidem ſicco frigidoque, ſubnigro, aſpero, meſto, ſomno non profundo, ſed leui ac turbulento, cum tetris meſtiſque inſomnijs; appetitu maiori, vrina copioſiori, aluo adſtrictiori, flatuum crepitu ac rugitu; ſiccantia & refrigerantia præceſſerunt.

San-

Sanguinem demum abundare cognoſcimus ex corporis habitu ſanguineo, hoc eſt, calido humidoq;, carnoſo, rubicundo ſomno placido, profundo, pulſu magno, tenſoque, venis ſanguine turgentibus, grauitate corporis & quædam ad motum impotentia. & hæc ſunt ſigna plethorę quo ad vaſa: quo ad vires autem ſigna ſunt pulſus imbecillis, inæqualis, varius, corporis ad motum impotentia, & debilitas abſque cauſa manifeſta, nulla euacuatione præeunte &c.

De Signis Morborum Organicorum, Qui in Structura Conſiſtunt Memb. 2.

MOrbos in Structura vitiata ſitos quadruplices eſſe oſtēdimus membr. 2. cap. 2. ſect. 1. huius lib. cum de Morborum differ. ageremus. hic verò eorum ſigna diſtinctè proponemus. Et *Forma* quidem vitiata ſenſu innoteſcit, ſi externa pars figuram habeat vitiatam: ſi verò inna, multa animaduerſione opus habet: nam cauſas omnes præcedentes explorare neceſſe eſt, actiones animaduertere oportet eius partis, quam læſam ſuſpicamur:

nec negligere cutis mutationem quę tegit, vel e regione est interioris partis malè figuratæ. ex his enim intelligere facilè possumus, an interior ac latens pars læsam habeat figuram.

Numeri verò (in quo sita est altera organicorum morborum species) vitiati signa externorum quidem membrorũ oculus est testis, vt sexti digiti, vel alterius deficientis. Internorum verò haud facilè innotescunt signa. Si enim deficiat alter ren, vel vnus abundet (vtrumque enim accidisse testantur anatomici) difficillimè depræhenditur: potest tamen deficiens ex eò coniectari, quod eius regio humilior sit, quod vrina non profluat adeò copiosè ac promptè, vt profluere solet in ijs, qui ambos habent renes: & paulò certiùs explorari potest ex eo, quod sanguis vena secta missus copiosiori sero abundet, quàm & habitus corporis, & temperamentum, vitaque ante acta postulet: nempe quia non promptè a renibus totũ expurgatur. Adhuc certiùs si calculo præssus alter ren vrinam intercipiat, nullo nimirum dolore in oppositam renis partẽ vergente, grauitate nulla, nulloque vnquam molesto sensu. Ceterùm vt aucti, vel diminuti numeri internarum partiũ difficillimè innotescunt, ita difficillimè curantur, imò incurabiles plerumque ac ferè semper existunt. Itaque externarum partium numeri vitiati sensu

ani-

animaduertendi ſunt, manuque curandi medicamentis, ferro, igne. In vniuerſum verò quiuis numerus deficiens vel abundans actione læſa explorandus eſt.

In Magnitudine ſiti morbi, externarum quidem partium nimis noti ſunt: internarum verò actio eorũ læſa ſignificationem aliquam præbet. ſiue enim aucta ſit magnitudo organi, ſiue diminuta, actiones eius membri læſæ ſint, neceſſe eſt. ergo actiones perpendere oportet. dolor etiam (præſertim ſi aucta ſit naturalis magnitudo) quandoq; id indicat, grauitas ac pondus incumbens vicinæ parti; extrinſecus etiam aliquis apparet vel tumor, vel calor, vel color, vel quid ſimile.

Situs demum vitiatus externus quidem oculis ac tactu, internus verò eadem læſa actione explorandus. plurimum verò conducit cauſarum præcedentium animaduerſio, dolor, color, calor, tumor ceteraque huiuſmodi, quæ partem afficere ſolẽt.

De Signis Morborum in Solutione Continui
Memb. 3.

TRes primæ ſolutæ vnitatis ſpecies Vulnus, Contuſio & Fractura ſenſu innoteſcunt. Vlcus verò niſi externum ſit in-

ingenioſè explorandum: ſuſpitionem aliquam præſeferunt dolor partis vlceratæ, ſanguis inde profluens, ſanies, pus: cauſæ præterea antecedentes & prægreſſæ, & occaſiones omnes, quæ morbum procrearunt. hæc de ſignis eſſentialium morborum differentiarum: nunc de accidentalium ſignis agendum.

De Signis Aliarum Morborum Differentiarum, quæ Accidentales dicuntur Memb. 4.

Sexdecim eſſe diximus memb. 4. cap. 2. ſect. 1. lib. 2. differentias morborum accidentales, quarum ſingulæ ſingillatim ſignis explorandæ. Et

1. Prima quidem ſpecies, quæ complectitur Vniuerſales & Particulares morbos, facillimè innoteſcit, cum vniuerſalis morbus vniuerſum corpus afficiat, particularis partē ſolùm, vt febris, vt pleuritis.

2. Altera ſpecies, quæ compræhendit Simplices, & Compoſitos morbos, & ipſa perſpicuè patet: ſimplex eſt quæ non alium ſibi adſciuit morbum: compoſita quę ex duobus pluribuſue conſtat morbis, vt pleuritis, angina ceteræque huiuſmodi in-

inflammationes, quæ febrim sibi adiungunt, compositæque sunt ex duobus morbis. Verum tamen est, quandoq; accidere, vt complicati sint ita morbi, vt non facilè innotescat eorum combinatio: id verò accurata medici coniectura assequendũ, neque potest vniuersalis tradi methodus, cũ non certa sit aut constituta eorum complicatio. Illud in cõmuni dici potest, complicatum esse alium morbum, coniectari posse ex accidẽtibus primario morbo non consentaneis: v. g. si febri difficultas respirandi, tussis, ac stertor accedat, asthma complicatum esse depræhendimus.

3. Qui verò fiunt per idiopathiam, aut per sympathiam innotescunt diligenti animaduersione. nam illi non aliunde morbi causa accersunt, sed ibi, vbi insunt, eam nanciscuntur: vt œdema in genu ex materia pituitosa ibi paulatim subcrescente natum: subcrescente, inquam, ex alimento a natura parti demandato nutritionis causa, in excrementitiam tamen materiam partis intemperamento conuersa. Per sympathiam verò natus morbus materiã habet aliunde sibi trasmissam, vt idem œdema, a capite fluxa materia ortũ. Fluxam verò aliunde esse materiã, inde cognoscimus, quòd non sensim & sine sensu, sed cito aduecta sit materia ac pars intumuerit; quòd modò augeatur dolor, calor, tumor, & morbus ipse, modò paululum remittat;

quòd

quòd partis, vt vocant, mandantis malæ affectæ ſigna præſto ſint; quòd nullum inſigne intemperamentum alia ve læſio depræhendatur in parte affecta, cuius cauſa materia coaceruauerit.

4. Benigni malignique morbi patent ex ſymptomatibus, ſigniſque ſuperuenientibus. ſi enim ſymptomata ſignaq; ſint morbo conſentanea, vt rigor, vomitus, ſitis, oris amaror febri tertianæ, morbus benignus cenſetur: ſi verò ſint inconſueta & minùs morbo congruentia, vt pulſus paruus, inæqualis, intermittens, vrina turbata, confuſa ve, iactatio, papularum efflo-reſcentia continuæ tertianæ, morbus erit malignus. Vno verbo, ſigna ac ſymptomata morbo conſentanea benignitatem pollicentur; inconſueta verò, & a natura morbi aliena malignitatem portendunt.

5. Magnum eſſe aut paruum morbum, indè coniectamus, quòd ex ijs ſit, quorum eſſentia magna, parua ve ſit: exemplo res innoteſcat; febris ardens ſuapte natura magna eſt, quia acuta; tertiana ſimplex parua, quia non acuta; hoc eſt, quia illa celeri agitur motu, hæc ſegniori ac tardo. Innoteſcit etiam ex ſymptomatibus, quæ ſi magna vehementiaque ſint, magnum etiam eſſe morbum ſignificatur: ſi parua ac lenia paruum nulliuſq; momenti. Coniectamus etiam ex parte affecta (nam magnus eſt morbus, vt ſuo loco diximus, &

pro-

propter ſuam eſſentiam, & partem nobilem, & cacôethiam.) nam ſi cerebrum, cor, ſimileque organum affectum ſit, magnum eſſe morbum iurè credimus; ſin minùs econtrario. Ex cacóethia id ipſum conijcimus. nam hoc ipſo quod cacóethe malum eſt, magnus cenſetur: cacóethe verò eſſe malum ex ſupreriùs dictis innoteſcit.

6. Num verò contagioſi ſint, aut non, ab effectu & a poſteriori certiùs exploramus: vnde videmus peſtem contactu, lippitudinem vicinia communicari. A priori autem conijcere poſſumus ex humorum putredine, corruptione, alia ve qualitate, quæ facilè communicetur, facilè euaporet, facilè euaporata adhæreſcat; vt in dyſenteria excreta materia, in lappitudine, peſte, ceteris eiuſmodi morbis. Sed quia morbi contagioſi non multi ſunt, facilè quiſque poteſt eos depræhendere; nam præter Peſtem, Morbum venereum ſcabiem, dyſenteriam, lippitudinem, qui frequentiores ſunt, paucos reperies. Ergo ex idea morbi innoteſcit etiam contagio.

7. Salutares verò futuros eſſe aut læthales, ex morborũ magnitudine, & paruitate; celeritate, ac ſegnitie; vehementibus & benignis remiſſiſque accidentibus, ceteriſque adiunctis cognoſcimus. In omnibus autem morbis illud ſemper ſpectandum eſt, num facilis vel difficilis tollerãtia

præ-

præsto sit; num vires validæ vel infirmę; num ætas, num anni tempus, regio similiaque adsint, quæ morbo aut aduersari, aut fauere possunt.

8. Aduenticios aut hęreditarios parentum cognitio declarat. nam si ægri parentes eo laborarint morbo, de hæreditate suspicandum est: sin minùs nulla hæreditariæ conditionis suspicio iniecta est.

9. Sporadici ac Pandemij certissimè cognoscuntur, si, qui sint, cognoscantur: illi ergo si plurium specierum simul inualescant, vt pleuritides, anginæ, peripneumoniæ vna vagentur, sporadicos grassari morbos certum est. Si verò alter ex his, vel quiuis alter morbus plurimos corripuerint, vulgari, ac populariter grassari, contingat, Pandemium esse certissimum est.

10. An Endemij, vel potius Epidemij sint, ex causa & regionibus innotescunt. Etenim si pandemij communesque morbi causam habeant in ea regione natã, eiusue regionis propriam ac peculiarem, adeò vt alijs regionibus non sit communis, Endemij dicuntur: si verò pandemij quidem sint, totamque regionem infestent, sed tamen causam habeant non propriam vnius regionis, sed cum ceteris communicabilem, ac proinde morbus sese effundat in alias etiam regiones, Epidemiũ esse morbum intelligemus. Hæc, qui gręcè docti sunt, facilè intelligunt. Sed ea est nonnul-

lorum

lorum peruicacia, vt non solùm hæc omnia contemnant, sed etiã sibi persuadeant, statim se *Ex Aratoribus fieri posse Oratores*, vt dixit Cicero; & ad summum artis medicæ fastigium se semestre ascẽsuros, quasi a methodicis persuasi.

11. Antiquos, nouosque morbos historia, ac relatione intelligimus.

12. Ordinatos verò inordinatosque ex seruato neglectoque ordine, certo & incerto cognoscimus.

13. Intermittentes etiam, continuosq; ex intermissione, & continuitate exploramus.

14. Breues ne, an longi sint: siue potius num acuti, an longi croniciq; futuri sint morbi, ex motu cognoscuntur. acuti enim celeriter omnia tempora percurrunt, principium, augumentum, statum, declinationem. longi longè tardiùs. & quò quisque celeriùs agitur moueturque, eò acutior est.

15. Vnde fit, vt qui quarta die omnia percurrant tempora, acutissimi censeantur: qui verò septima die Peracuti: qui decimum decimaquarta simpliciter acuti nominentur. Acuti verò ex decidẽtia itidem ex tempore definiũtur. nam qui decimam quartam diem prætergressi ad vigesimam pertingunt, quique etiam ad quadragesimam ex decidentia acuti dicuntur. Et quamuis facti iam, non fientes acuti innotescant

tescant ex breuiori longiori ve tempore, (nam quia quarta die terminatus sit morbus intelligimus acutissimũ fuisse: ex breuissimo tempore factum iam morbũ acutissimum iudicamus) tamen fientes etiam cognoscimus tum ex eodẽ tempore, tum ex symptomatibus, atque humore morbifico. nam si statim principium prætergressus augescat, morbum futurum esse acutissimum intelligimus. item si grauia statim adsint symptomata, si bilis vberioris notæ præsto sint: ex his enim tribus facilè conijcere possumus de morbi acutie ac celeritate: quam certiùs explorabimus, si ætatem, temperamentum, anni tempus, regionem, constitutionem ceteraque huiusmodi spectemus.

16. Num autem hi omnes, quotquot recẽsuimus, morbi legitimi sint, an potius spurij, ex conditionibus innotescunt, quibus legitimi constituuntur. si ergo omnes adsint, morbum esse legitimum necesse est: sin minùs, spurium: si v. g. sit dolor pungitiuus, difficultas respirandi, febris acuta, pulsus serrinus, ac tussis, pleuritidem adesse constat, hoc est, inflammationem in thorace: num verò hæc sit legitima vel spuria, cognoscitur ex loco doloris, & materia collecta inflammataque. nam in pleura collecta materia si sit sanguinea, aut subbiliosa, legitima censenda est pleuritis: si verò materia sit pituitosa, vel in-

H mu-

musculis intercostalibus inflammata, spuria procul dubio erit

De Signis Partis Affectæ Memb. [illegible].

IAm verò quia *Morbos secundum locos curare oportet*, vt dixit Hippocrates, ideò loci seu partes affectæ sunt explorandæ: eoque magis, quòd *Morborum omnium*, vt idem ait, *idem modus est*, *loci verò diuersitatem faciunt*. Loci igitur affecti ex plurimis innotescunt, ex causis afficientibus, ex partis affectæ essentia, & ex ijs, quæ consequuntur ex affecta parte. Ex causis quidem multipliciter: nam si v. g. aër agri romani sit causa morbi, cor maximè, & caput læsa esse significatur, venas arteriasq; noxio, imò venenato spiritu turgere: Si vinũ morbi causa fuerit, iecur lęsum esse, vel caput verisimile est: Si legumina, caseus, pisces valde crassi, mesaraicas venas, lien, hepar obstructa, suspicio iniecta iurè erit. Et nõ solùm ex causis extrinsecis pars affecta depræhenditur, sed etiam ex ijs, quæ, vt notat Senner. retinentur: nam retencta vrina emulgentes, renes, vreteres, vesicam; sanguine mẽstruo vterũ, fæcibus aluũ & intestina affecta esse cognoscitur. Ex affectæ partis essentia, vt inflammato crure,

crure, non eius ossa, sed musculum esse partem affectam significatur, siue carnem musculosam: nam ossa eiusmodi sunt naturæ, vt non facilè inflammentur, cum exanguia. Si lethargus adsit, cerebrum, non crus partem esse affectam designatur. Si luxatum sit brachium, non musculus, sed articulus pars erit affecta. Ceterùm frequentiùs ac ferè etiam exploratiùs innotescit pars affecta, ex ijs, quæ consequuntur, symptomatibus: nam ex sopore cerebrum esse affectum deprehendimus, ex difficili deglutitione fauces seu œsophagum; ex respiratione læsa, thoracem seu pulmones; ex siti hepar, &c.

De Signis Causarum Morbi Memb. 6.

QVantum intersit morborum causas nouisse, non dico Galenus & Hippocrates, sed ipse Cicero ostendit, qui vix leuiter tinctus medicina, *Medici*, inquit 3. Tus. *Causa morbi inuenta, curationem esse inuentam putant:* & iurè putamus, quia vt ait Hippocr. *Qui causas corporis affecti probè nouit, potens est afferre, quæ corpori maximè conducant;* & vt habet Galenus de Loc. Aff. *Multò minùs suscipere potest curationem, qui ignoret, sit ne affectus*

nephriticus a causa calida vel frigida; quàm qui ignoret, sit ne colicus vel nephriticus.

Et quidem accidit interdum, vt, cognito morbo, causã simul innotescat: vt cognita tertiana simplici & exquisita statim innotescit eius causam esse bilem. Accidit & illud, vt, affecto loco patefacto, causa etiam patafiat, vt iecinore obstructo duroque crassos, lentosque humores esse causam hepatis male affecti innotescit. Sed plerunque accidit, vt morbo, morbidaqne parte exploratis, causæ adhuc lateant: ac proinde aliunde explorãdæ sint. Externæ innotescunt relatæ: internæ multa animaduersione. Aliqua sunt solùm signa, aliqua signa simul & causæ, illa sunt corporis habitus obæsus, macer, hirsutus; color albus, niger, ruber; durities cutis asperitas, lænitas, mollities, & huiusmodi alia, quæ corporis temperamentum vel naturale, vel aduena ostendunt. Præthereà actiones omnes ac functiones nostri corporis, somnus, vigilia, respiratio, pulsus, vrina etiam, fæces, sudores. Demum symptomata superuenientia, ac præcipuè iuuantia & lædentia. Quæ verò causæ simul & signa sunt, ea censentur, quæ ad temperamentum spectant, ætatem, sexum, consuetudinem; item sex omnes res non naturales, cibum & potum, aërem ambientem, somnum & vigiliam, excreta & retenta, animi passiones: ad hęc regionem,

anni

anni tempus, constitutionem. Ex his enim omnibus superuacaneorum humorum species facilè innotescit, ac proinde morbi causa. Qui verò plura desiderat, legat, quæ superiùs a nobis scripta sunt de Plethora, cacochymia, ceterisque morborum causis.

De Signis Prognosticis Memb. 7.

COgnito exploratoq; morbo, morbi causa, morbidaque parte, quid de ægro sperandum, vel timendum sit, præcognoscendum. Hæc Simioticæ pars nobilissima est ac propè diuina: nam futura pænoscere ac prædicere diuinitatem quandam videtur præseferre. breuiter tamen vniuersam eius doctrinam percurremus, tum quia epitomen hìc construimus, tum quia vberrimè agemus ad Historias Hippocratis Epidemicas, quas nos explicandas prę manibus habemus, ad prognosim maximè accomodatas. Illud interim scire conducit, prognosticorum scientiam in tribus sitam esse, in Euentu morbi, in Tempore, in Modo. præcognoscere enim debet medicus morbi euentum, vt rectè prædicat, tempus, & modum. euentum quidem, num salutaris vel lethalis futurus

ſit morbus; tempus verò quando ad ſalutem vel ad mortem pertingat: modum demum ſeu viam, per quam ſcilicet viam, aut modum eò, quò tendit, peruenturus ſit, per ſudorem ne, an potius per vrinam; per alui ſeceſſum, an per emorrhagia &c. Quod facit ad euentum, duo præcipit Galenus perpendenda eſſe in euentu præcognoſcendo, morbum, & virtutem. cum enim ægrotatio ſit, vt ait ipſe, veluti pugna quædam, ſpectandum eſt, num morbi vires validiores ſint, an potius vires ęgroti. ſi enim alteræ alteras ſuperent, penes ſuperantes erit victoria. & ita vel morbus vincet, vel virtus ægroti.

Morbi autem vires æſtimantur *primò* ex propria eius eſſentia, propriaque conditione: nam ſi morbus ſit acutus, vehemẽs, malignus, eius vires erunt validę ac firmę; ac proinde æger periclitabitur. Econtra verò ſi morbus ſit natura ſua laenis, vt tertiana, quotidiana, vertigo, &c. *Secundò* æſtimãtur morbi vires ex ſymptomatibus superuenientibus magnis vehementibuſq; aut remiſſis ac paruis. *Tertio* a cauſis aut validis aut infirmis, vt a putrida materia malignaque, aut a benigna: ab aëre ſalubri vel inquinato, vt noſtro rurali romano, cuius occaſione ſi quis vel leuiter incipiat ægrotare periculũ tamen mortis imminet non mediocre, imò plerumq; certiſſimum & ineuitabile. *Quartò* æſtimatur morbi

vis

vis ex eò, quòd aut facilè, aut difficilè medicamentis cedat: leues morbi facilè cedunt, magni ac vehemẽtes difficilè. *Quintò* ex facultatibus tum naturali, tum animali, tum maximè vitali. Etenim si æger malè se habeat ad oblata, si perperam concoquat, si aut maximè sitiat, aut in magna febri nihil sitiat, (dummodo a calore febrili liquata pituita e capite delapsa fauces &c. non irriget) morbum inualescere timendum est. Econtra si ea non adsint. *Mente constare in morbis, bonum*, inquit Hippocrates, malum verò aberrare: item dormire, vigilare, videre, audire, olfacere, gustare, vt decet, vel parum deficere in his, bonum, malum verò si econtrario, morbique vim vehementem esse significatur. De virtute autem vitali illud ratum sit, nihil exploratiùs morbi vim testari, quàm facultatem vitalem: nam hæc præcipuè cum morbo pugnat: quæ si valida firmaque perseueret, morbum esse virtute infirmiorem cognoscimus: si infirma, morbum inualescere: & propterea cõsequuntur lipothymiæ, palpitationes, anxietates, syncope, respiratio crebra, difficilis, anxiosa. De pulsu & vrina nihil hìc dico, in peculiarem & magis accomodatũ locum hæc reijciens. *Sextò* morbi vehementia æstimatur ex excrementis, sudore, vrina, fęcibus, vomitu, sputo. *Sudor frigidus ex ampliori deciditur morbo*, ait Hippocrates

Cum acuta quidem febri mortem, cum mitiori longitudinem significat, traditum est ab eodem. ergo vehementem morbi vim testatur. Item si morbo ineunte excludatur: *Sudor vna cum febri fiens, malum*, apud eundem. Demum si nō in die critica, nec vniuersalis: nam *Circa frontem & clauiculas malus*, eodem auctore. Fęces verò, (nam vrinam omitto) siue potius alui *deiectiones liuidæ, cruentæ, fœtidæ, nigræ omnes malæ* cum sint, morbi vim maiorem esse ostendunt: item si virides, cruda materia, die non critico, cum virium iactura prodeant. Contra si ijs omnibus qualitatibus sint expertes, die critica, cum conferentia ac tolerantia, coctisq; humoribus prodeant. De vomitu idem censendum est; die critica fiat necesse est, coctis humoribus, talia qualia reijciantur, morbus leniatur, vires reficiantur: alioqui malus censendus est, & morbi vehementiæ soboles. *Sputum demum si citò appareat morbum breuiat* (de ijs morbis intellige, qui sputo iudicantur, vt thoracis & spiritalium partium morbi) si facilè educatur, leni tussi, humoresque referat peccātes. *Septimò* ex hęmorrhoidibus fluentibus, menstruis, hæmorrhagia: nam hæc omnia si fiant in ijs morbis, in quibus decet, bonum; sin minùs, malum, morbique vehementia esse facta, censendum est. item si coctione præeunte, die critico, cum conferentia ac tolerantia

bona

bona censentur; mala verò, si secus. *Octauò* morbi vis cognoscitur ex mutato corporis habitu. nam *magis in morbis contabescere malum*, habemus apud Hippocratem; *magis* quàm morbi conditio exigat. ergo & faciem collabi, & oculos languere, & nares acui, & aures frigescere, mala sunt morbumque vehementem ostendunt aut singula aut (multo magis) si omnia simul coeant. *Nonò* ex colore mutato: nam liuescere partes vt digitos, aures, nares, morbi vim esse vehementem significatur: nigrescere linguã valde rubescere fauces, exulcerarique idem testatur: Plurima verò qui de subiecta hac materia cupit, adeat Hippocratem in Progn., Prædict., Coacis, Aphor.

Aegri verò vires æstimantur tum ex his omnibus (nam si morbus langueat, ægrum viribus pollere necesse est) tum ex naturali partium constitutione, bono scilicet similarium temperamento, proba organicarum compositione, firmaq; omnium vnione. Proximè verò innotescit vis ægri valida ex validis facultatibus, naturali, animali, vitali: facultates verò ex operationibus. Ergo si æger vitales, naturales, animalesq; functiones edat robustas, signum apparet apertissimum, eũ pollere viribus, maximèq; valere: sin minus, contra. Quò modo autem hæ facultates siue potius actiones innotescant, superiùs diximus.

Iam verò vt recta veraque prognosis fiat, necesse est, vt supra diximus, simul conferre vim morbi cum naturæ viribus. quod si ea validior sit, periculū impendet manifestum de morbi victoria; si verò vires ægri validiores fuerint, de profligando morbo spes certissima iniecta est.

Hæc de morbi euentu dicta sint: nunc verò de Tempore agamus. Tempus eædē vires designant, tum morbi, tum ægri. Etenim vt robustæ ægri vires aut diutiùs morbo resistere, aut citò eum superare possunt; ita vis morbi magna & vires ægri deijcere, & ægrum conficere potest. Itaq; rectè dictū est ab Hippocrate, *Acutissimæ febres & signis lethalissimis fientes, quarta die interimunt aut citius: securissimæ verò & signis salutaribus fientes, quarta die desinunt, aut prius*. si ergo vis morbi sit maxima, quarto die, aut tertio ex Hippocrate, vel etiam quinto ex Galeno præsagiendum est mortis tempus: si verò eiusdem vis minima sit & omnino infirma eodem die futuram esse salutarem crisim prædicēdum. Quod si vis morbi non tam valida sit, septima die; si adhuc minus valida decimaquarta, & sic deinceps mors prædicenda. Vis aut morbi ex propria innotescit idea, ex symptomatibus, ex celeritate motus, ex coctione & cruditate, ac similibus. Etenim morbus natura acutissimus aut malignus, symptomata vehementia, celer-

lerrimus motus, crudaque materia, morbi vires esse maximas significant, & euẽtum futurum esse exitiosum portendunt. Ceterùm in designando morbi euentu salutari aut pernicioso, nihil æquè potest, atq; cruditatis & coctionis signa. nam quò citius apparent coctionis signa (de salutari euentu loquor) eò citius morbus decedet, quò tardiùs illa sese proment, eò morbus tardius euanescet. Quarè si primis statim diebus signa coctionis appareãt, morbum quarta die aut quinta terminari necesse est: si circa quartam diem vrina cocta prodeat, circa septimam futuram esse crisim sperandum est: si illa circa septimam aut nonam, aut vndecimã prodeat, morbum decimaquarta, aut decimaseptima decessurum sperandum est: sic vigesima die forte iudicabitur morbus, si decimaseptima vrina sit cocta: & sic deinceps iuxta criticos & indicatorios dies, de quibus paulò inferiùs dicendum est: illud interim memoriæ figendum, *Coctionem iudicij celeritatem portendere, cruditatem verò longitudinem*, vt est apud Hippocratem.

Modus futuræ crisis, qui tertiam prognostici partem comprehendit, intelligi non potest, nisi prius intelligatur, quid Crisis criticique dies sint. ergo de Crisibus nonnulla hìc adijciamus.

De Crisibus Criticisq; Diebus Memb. 8.

CRisis nomen, ἀπὸ τοῦ κρίνω, deductum, ęquiuocum est & multa significat. primò quidem significat quamuis in morbo mutationem, *Iudiciari in morbis est*, inquit Hippocrates lib. de Affect. 8. *cum morbi augescunt, vel marcescunt, vel desinunt, vel in alium morbũ transmutantur*. secundò significat excretionem materię morbificę: *Quibus crisis futura est, nox grauis ante accessionem*. tertiò solutionem morbi. *Iudicatio est morbi solutio*. ex lib. Præceptionum 12. Demum significat *Repentinam in morbo mutationem ad salutem, aut mortem*. 1. de Dietationem ad salutem, aut mortem. 1. de Diebus Decr. 1. & alibi sæpe apud Gal. Multiplicis autem Crisis significationis causa, varia est κρίνω significatio. nam κρίνω designat Secerno, excerno, iudico, dimico &c. Repentinæ huius mutationis causa proxima quidem & immediata est ægri natura, facultasq; pręcipuè naturalis, quę noxium sibi humorem expellit; mediata verò est lunę motus, per quem corpori & humoribus vis quædam immittitur, qua crisis perficiatur; aut certè concitentur humores agitenturque & ad exeundum irritentur. Duplex est crisis, alia per Abscessum, alia per

per Expulsionem illa *est qua materia ex vna in alteram partem extruditur*, vt a nobiliori ad ignobiliorem. hæc *est qua extra corpus exturbatur.* Vtraque aut perfecta, qua tota morbida materia secernitur; aut imperfecta, qua non tota, sed ex parte. Vtraque aut fida, qua tollitur ita morbus, vt nullum ampliùs impendeat periculum recidiuæ: aut infida, qua tale imminet periculum. Vtraque aut Tuta, quam nulla grauia comitantur symptomata, viresque non deijciuntur; aut periculosa, quã symptomata vehementia consequuntur, viriumque languor. Vtraque demum, aut εὔσημος, idest præmostrata, indicataq; aut ἄσημος, idest non pręmostrata, siue adueniens sine signis prægressis. Sed hac in re ne pigeat audire Gal. 1. de Diebus Decretorijs, *Porro Imperfectam crisim vocamus, vbi ex morbo quippiam relinquitur: Infidam siue incertam, quam morbi sequitur recidiua: Periculosam, quæ cum grauibus symptomatis fit: Obscuram, quæ citra excretionem vel euidẽtem abscessum euenit: Sine signis euenire dicitur, quæ a nullo priore die indicata est: Mala, quæ in ægri perniciem desinet. Rursus Absolutam eam dico, Fidam, Tutã, Manifestam, Cum bonis signis, ac demum Bonam, quæ illis contrariæ sunt.*

Ceterùm quia parũ refert, crisim, eiusq; causam, speciesque nouisse, nisi futuram præsagiamus; ideo signa a nobis proponenda. Ergo siue per abscessum, siue per

ex-

excretionem fiat crisis, triplex signorum genus animaduertendum, Pręcedens, Comitans, & Subsequens. Quæ pręcedunt signa duorum sunt generum, alia tempus, diemque crisis indicant, alia speciem eiusdem. Tempus ac diem indicantia sunt Coctiones & cruditates excrementorũ: nam, vt superiùs dictum a nobis est, si quarta die coctionis signa appareant, septima futuram esse crisim verisimile est. indicat etiam motus morbi: nam si celeriter moueatur, celeriter iudicatur: si die impari moueatur, impari etiam terminatur, si verò pari, & pari iudicatur: *Quæ paribus mouentur, paribus iudiciantur,* inquit Hippocr. *quæ impari, iudicantur impari.* Indicat etiam nox molesta ante accessionem, pręsertim iactatio, anxietas, dolor capitis, spiritus difficilis, hypochondriorum tentio, murmur, sitis, aliaque

Signa verò quæ speciem crisis indicant multiplicia sunt, iuxta multiplicem eius speciem. cum enim alia sit, quæ per alui excretionem euenit (loquor de crisi per excretionem facta) alia quæ per vrinam, alia quæ per sudorem, alia quæ per vomitum, alia quæ per hęmorrhoides, alia quæ per vterum, alia demum quæ per hæmorrhagiam narium: signa etiam alia atque alia erunt iuxta eius diuersitatem. Si per diarrhæam futura sit crisis, ventris rugitus aderit, tentio hypochondriorũ, murmur,

cre-

crepitus, dolor: nam eò fluente materia, necesse est, vt eæ partes laborent. Si per vrinam, grauitas in pube & infimo hypochondrio, ardor quidam circa pudendum, aliæ omnes euacuationes aut omnino aut ferè suppræssæ. Si per sudorem, vrina, inquit Hippocrates, supprimitur & rigor inuadit. Vrina supprimitur, ait Alpinus, quia eadem vtriusque materia est. Rigor irrepit quia seri acrimonia panniculũ neruosum (potius quàm carnosum, vt recte censet Framb.) vellicat: item mador quidam partium, pulsusque mollis, futurum portendunt sudorem. Si per vomitum, nausea præcedit, morsus oris ventriculi, anxietas, frequens expuitio, oris amaror, vertigo tenebricosa, cetera non absimilia. Si per hæmorrhoides, pruriũt illæ partes ab acri, acido, salsò, bilioso, vstoque sanguine vellicatæ: consuetudo præcessit & intermissio. Si per vterum, dolor ibi, calor tentio a coërcito humore, spirandi difficultas siue anxietas, vaporibus sursum ascendentibus ex agitatis commotisque in vtero humoribus, lumborum grauitas, fluendique tempus iam instans. Si demum per nares, dolor capitis præcedit, arteriarum pulsus circa tẽpora, aures tinniunt, caligant oculi, nares pruriunt, tendũtur hypochondria; Hæc omnia futuram per excretionem crisim prænunciant: in omnibus autem ætas animaduertenda est, temperamentum,

con-

cõsueta aliqua euacuatio, anni tempus, ac præcipuè idea morbi: nam in feb. ardenti per hęmorrhagiam potius expectabis crisim, quam vix expectabis, imò nevix quidem, in lethargo, neque in sene, ac pituitoso &c.

Quæ verò per abscessum, ea sunt, quæ morbi longitudinem demonstrant, vt tardus motus, seraque coctio; nam qui tardè mouentur morbi, non per excretionem, sed plerumque per abscessum iudicantur: sera verò coctio idem testatur, quia materiæ contumaciam, crassitiem, lentorem cum ostendat, ineptitudinem etiam ad exeundum declarat: vnde fit, vt cũ nequeat a natura foras propelli, in aliquem ignobiliorem locum demandatur.

Hæc sunt signa Crisim præcedentia, ac futuram indicantia. Num verò hæc futura sit salutaris ac bona, perfecta, absolutaq; Concomitantibus signis explorandum. Itaque vt crisis sit absoluta, necesse est, vt humores euacuentur secundum quantitatem, qualitatem, modum, ac tempus accomodatum. alioqui enim mala est, & recidiua consequitur. Quantitas maximè spectanda, vt ne aliquid relinquatur materiæ morbificę: nam *Quæ relinquuntur in morbis recidiuas facere consueuerũt*, ex aphor. Qualitas, vt cocti humores euacuentur: *Coctiones enim crisis securitatem portendunt*. ex 6. Epid. Tempus, vt die critico, & eo

quo

quo mouentur morbi: *Iudicantur enim morbi ijsdem numero diebus, quibus mouentur,* vt idem ait diuinus senex. Modus, vt paulatim: nam *Quod paulatim fit, tutò fit: omne nimium naturæ inimicum.* Per conuenientes regiones, quia vt medicaméto *Quæ ducere oportet, quò maximè natura vergit, eò ducere &c.* ita (imò multò maximè) id necessarium in naturę excretione, quæ norma est artificialis euacuationis. Demũ per rectitudiné: nam & *Contrariæ hæmorrhagiæ malæ* ex Coacis. Hæc omnia si adsint perfectam crisim ostendunt. Idem censendum est de crisi per abscessum. Et quidem ex Hippoc. 6. Epid. 2. tria ad absolutam per abscessum crisim, *Quò, & Vnde, & Propter quid, consideranda sunt.* Quò, idest, ad quam partem fluat materia trudaturque a natura, considerandum est. nam locus, recipiens mandatam sibi materiam morbificã, debet esse situ infra morbum, magnitudine capax, conditione ignobilis. Vnde, hoc est, ex qua parte abscessus materia fluat, a dextera ne, an potius a sinistra: nam & in euacuatione, & in abscessu rectitudo obseruãda. Propter quid, nempe ob quam causam fiat abscessus, an a natura vincente, coctis nimirum humoribus; an ab irritante morbo, nempe humoribus crudis. Si ergo tres hasce conditiones habeat abscessus, salutaris erit & criticus; sin minùs symptomaticus.

Ce-

Ceterùm ex consequentibus crisim signis de bonitate ac malitia eiusdem coniectare possumus. Hæc autem, vt rectè Framber., sumuntur ex qualitate corporis, actionibus, & excrementis. Illa sita est in colore & mole: nam si post crisim facies præsertim, benè colorata sit; & minùs collapsa absumptaque, crisim fuisse bonam censendum est: contra, si facies aut liuescat, nigrescat, pallescat, collapsaque sit. Actiones etiam omnes spectandæ sunt, animalis, vitalis, naturalis, num vegetæ firmęque, an fractæ ac debiles. igitur si interni omnes principesq; sensus vegeti fuerint, somnus quietus ac tranquillus, & vis animalis motiua paulò robustior euaserit; Si pulsus validior, æqualior, ac maior fuerit; item si respiratio magis libera; Demum si benè appetat, coquatque, bonam fuisse crisim depræhendimus. In excrementis autem colorem obseruamus ac substantiam, & in vrinis contenćta. igitur si substantia mediocria sint excrementa, colore sano similia, & in vrinis contēctum sit album, læue, & æquale, de perfecta crisi sperandum est.

Iam verò quia ad perfectam numerisq; omnibus absolutam crisim necesse est, vt certis quibusdam, & a natura determinatis diebus contingat; propterea de Diebus in quibus talis a natura operatio fieri solet, aliqua sunt addenda. Et quidē natura licet omni-

omnibus diebus tentare poſſit expellere infeſtam ſibi materiam, tamen non omnibus id diebus ſalubriter tentare poteſt. Illi ergo, in qnibus ſalubriter agit, Critici dicuntur: ij verò in quibus non ita ſalubriter non critici, ſed vel Indices, vel Intercalares. Critici ſunt ſeptenarij, ſeptimus, decimuſquartus, vigeſimus (nam eſt vltimus tertiæ ſeptimanæ) vigeſimus ſeptimus, trigeſimus quartus, & quadrageſimus. Indices verò ſunt quartus, vndecimus, decimus ſeptimus, vigeſimus quartus &c., qui & quaternarij ſunt in ſeptimana, & Contemplabiles dicuntur, quia ſemper portendunt aliquid futurum in die critico. Intercalares ſunt, in quibus natura irritata ab aliqua externa cauſa vel etiam interna, cogitur præpopere criſim patrare, vt tertius & quintus in prima ſeptimana: in ſecunda nonus & decimus tertius: in tertia decimus nonus: aliqui verò addunt decimum quintum & decimum octauum. In omnibus hiſce diebus fieri poſſunt criſes, ſed perfectiſſimæ, ac tutæ in Criticis, in Indicibus verò & Intercalaribus non ita tutæ nec perfectæ, cum ab irritamento aliquo natura moueat hiſce diebus. Reliqui verò dies Interiecti, ſeu vacui nominati inutiles ſunt ac planè infidi ad criſim: Horum primus eſt ſextus, qui omnium peſſimus dicitur a Galeno, ac tyrannicus nominatur, quod inſtar tyranni nihil vnquam rectè faciat.

ciat. Sunt etiam octauus, decimus, decimus sextus, vigesimus tertius, vigesimus quintus, vigesimus nonus, trigesimus, trigesimus secundus, trigesimus tertius, trigesimus quintus, trigesimus octauus, trigesimus nonus. Hi omnes Medicinales dicuntur, quòd medicamenta cathartica exhibere in his liceat; quippe naturæ non dicatis.

Dierum verò criticorum causa obscura valde est & inter auctores controuersa. Ego tamen puto verisimile esse, causam efficientem esse cælum, quod per lunam vires in nos immittit, per quas natura eiusmodi motu regulaque eiusmodi moueat, quæ proxima est causa efficiens. Sed hac de re in Quæstionibus agemus

Hactenus Diagnostica & Prognostica signa singillatim, distinctè, ac breuiter: quia verò duo sunt, quę communia vtrisq; videntur, Pulsus & Vrina; ideo de ambobus breuiter agam, vt absolutam de vtrisq; signis doctrinam præbeam.

De Pulsibus
Memb. 9.

AD præsentem morbi statum, futurumque cognoscendum nihil æquè conducit, ac Pulsus, Vrinæque scientia. nam ex pulsu vitalis virtutis statum explora-

ra-

ramus, ex vrina naturalis, quæ duæ facultates ad vitam conseruandam maximè faciunt. vtrorumque igitur conditio diligentissimè exploranda.

Pulsus est cordis & arteriarum motus, ex dilatatione & constrictione constans, ad caloris natiui temperamentum conseruãdum, a vitali facultate editus. cum enim cor innato calore æstuet, opus habet continua & externi aëris frigidi attractione, & fuliginum expulsione, vt facilè temperetur. Vnde dilatatione cordis & arteriarum, quam græci diastolen vocant, aërem attrahit: constrictione verò, systole græcè dicta, fuligines fumidosque vapores expellit: vnde sequitur, vt cor omnino temperetur.

Species verò pulsus siue differentiæ plures sunt. cum enim pulsus sit motus, tot modis variari potest pulsus, quot modis ipse motus. Motus autem variatur respectu diuersorum: virtutis mouentis, instrumenti virtutis, spatij, temporis, & intermediæ quietis.

1. Respectu virtutis alius est vehemens, alius debilis, alius mediocris. nam valida virtus cordis pulsum edit vehementem, velidumq; debilis debilem, mediocris mediocrem. Vehemens igitur est, qui vehementer tangit manum: debilis, qui debiliter & exiguè, ac vix proinde sentitur a tangente manu: mediocris, qui mediocriter se habet.

2. Respectu Instrumenti, idest arteriarum alius est durus, alius mollis, alius mediocris. ille arteriæ duritiem causam agnoscit; alter mollitiem eiusdem, tertius mediocritatem. Est igitur mollis pulsus, cum arteria mollis tactu percipitur: durus, cum dura ac tensa: mediocris, cũ medio modo.

3. Ratione spatij, magnus, paruus, mediocris. magnus attollitur maximè, paruus attollitur minimè, mediocris mediocriter. Vnusquisque fit a virtute aut valida, aut debili, aut mediocri: vel aucto, imminuto, & mediocri vsu. nam valida virtus poscente vsu attollit dilatatque arteriam vndequaque, secundum latitudinem, longitudinem, & profunditatem; ac proinde spatium pertransit magnum. Contra verò debili existente virtute vsuque imminuto breuius spatium commensuratur, pulsusq; editur paruus. In mediocri mediocritas semper seruatur.

4. Respectu temporis, Celer, tardus, medioris. ille est, qui celeriter breuique tempore spatium pertransit. alter, qui tardè, tertius qui medio modo. Celeris seu velocis causa est vsus auctus: cum enim cor eget frigore maiori, vt maioré æstum temperet, celeritate motus magnitudiné, quam nequit patrare, compensat. Contrarij pulsus contraria causa, mediocris causa mediocris est.

5. Ratione quietis pulsus nascitur Creber,

ber, seu frequens, rarus, medioris. Frequens est, cuius quies breuis est. Rarus, qui multum quiescit, hoc est, qui inter vnam alteramq; pulsationem multum temporis interponit. Mediocris qui medio se habet modo. Causam agnoscit vsum auctum propter auctũ calorem. ferè semper coniungitur cum virtute debili, paruisque pulsibus. Rarus verò causam habet vsum imminutum, frigidumque cordis temperamentum, ascititium, ac morbificum in ægris, naturale in sanis. Mediocre verò mediocrem causam. Hæ sunt omnes pulsuum differentiæ simplices, vnde facilè compositæ innotescunt. nam hæ ex illis pendent & componuntur.

Iam verò aliæ sunt pulsuum differentiæ ex mutua eorum comparatione ortæ: cum enim inter sese conferuntur pulsus, æquales reperiuntur, aut inæquales; ordinati, aut inordinati; proportionati aut improportionati.

Inæqualis pulsus vel in omnibus simplicibus differentijs est, vel in aliquibus. Ille est, qui inæqualitatem habet in vehementia, in duritie, magnitudine, celeritate ac frequentia. hic verò qui in altera ex illis aut in pluribus: vel in magnitudine, vel in frequentia, vel in quauis alia. Inæqualitatis autem causa est potissimum facultas a causa morbifica perculsa, vel ab eadem vitiatum instrumentum, obstructũ nempe

com-

compressumque. Hæc autem inæqualitas multipliciter sese habere potest, iuxta quam multiplicitatem aliæ complures nascuntur inæqualium pulsuum differentiæ & vtiles & penè inutiles, hoc est ratione potius, quàm reuerà repertę, vt rectè monet magnus Montanus in suis Consultationibus. Vtiles & quotidie animaduersæ sunt inæquales in pluribus ictibus, qui scilicet secundum plures ictus seu secundum collectionem ictuum inęqualitaté habent. aliqui nimirum ictus sunt vel frequentiores, vel celeriores, vel maiores &c. aliqui verò econtra. Sunt etiam inæquales in vnica pulsatione, cum scilicet arteria in media ferè dilatatione quasi moratur, qui pulsus Intercisus dicitur, raró quidem, sed tamen reperitur, nec fictus est, vt alij nonnulli. Huic affinis est Intermittens, is nimirum, qui in diastole diu moratur; siue potius, qui, dum dilatatur, in medio itinere seu spatio ferè interrumpitur, & in externa quiete moratur: idque vitio materiæ morbificę & debilitate virtutis vitalis. Ceteræ verò inæqualitates pulsuum ferè inutiles sunt, vt Caprizans, vndosus, vermiculans, formicans, tremulus, & si qui sunt alij methafisicè, vt ita loquar, excogitati.

Ordinatus verò inordinatus ve pulsus est, qui ex mutua simplicium pulsuum differentiarum collatione secundo loco nascitur. ex genere inæqualium est, qui nimi-

mirum inter inæqualitatem ordinē quendam seruat, vt si inæqualis sit ternis quibusque ictibus: duos ictus habeat celeres, tertium tardum: vel duos tres ve aut quatuor magnos, vnum paruum, & hoc ordine seruato progrediatur vlteriùs.

Ex proportione verò seu rithmo plurimæ, sed tamen parum vtiles, nascuntur differentiæ, quas vide apud Galenum, si curiosus nimis fueris, vel apud Capiuaccium, Galeno nescio an dicam diligentiorem, an potius morosiorem in pulsuum differentijs inueniēdis. In vniuersum illud moneo tyrones, audiendum hac in re esse Montanum, qui quinque simplices differentias & eam, quæ in inæqualitate consistit, animaduertendas esse præcipit: ceteras ferè inutiles & a se diligentissimo medico quadraginta annis vix obseruatas.

De Vrinis
Mem. 10.

VRinarum doctrina maximè necessaria est, tum quia certior est, quàm Pulsuum, (nam *Vrina sola auguria valetudinis habet*, ait Celsus, & *Fidimus pulsui quem mille res variant* idem ait) tum quia Hippocrates vrinarum sępe, pulsuum rarò meminit. *Est serosum sanguinis excrementū*,

ex liquidorum alimentorum vberiori copia in hepate genitum. Singuli humores suum habent serum, vnde est biliosum, pituitosum, melancholicum: non est excrementum planè inutile, quia massam sanguineam reddit magis fluidam, vt per omnes venas faciliùs permeare possit, vnde meritò dicitur vehiculum. Hoc cum functum est munere, a renibus per emulgẽtes emungitur, truditurque per vreteres in vesicam, inde foras per penem. Multæ eius species, præcipuę verò sex, omnes ex Substantia, Qualitate, Quantitate, & Contenctis desumptæ. Ex substãtia tenuis vel crassa, vel mediocris (de mediocritate nihil ampliùs dicam, nam omnes differentiæ vt extremũ, ita mediocre habent.) Tenuis est, quæ aquam refert, expers nitrosi biliosique humoris in hepate geniti, & cõcussa spumam edit exiguam, citoq; euanescẽtem: Crassa verò est ei contraria, quæ nimirum alios sibi adsciuit humores. Illius causa est vitiata coctio tum in stomacho, tum in hepate; ob quam serum non crassescit. nam quod coquitur crassescere necesse est. Altera causa est obstructio meatuum, per quos percolatur, vnde fit, vt crassiores partes exitu prohibeantur, tenuibus solùm percolatis. Tertia est renum & emulgentium debilitas, seu vis attractiua debilis, frigida aliqua intemperie inducta. Crassæ verò vrinæ causæ sunt contrariæ, probè facta
co-

coctio, cuius est incrassare; meatuum apertio, crudæ materiæ mistio, renum & emulgentium attractrix facultas valens. Mediocris vrinæ, mediocris causa est. Ex substantia etiam desumitur vrina clara, ac perspicua, & obscura, opaca, ac turbida. Illa est, quam visus facilè traijcere ac permeare potest; hæc quam difficilè. Illius causa est vis fortis coquens, ac potens separare heterogenea: huius verò debilitas, quæ heterogenea cum omogeneis cõfusa relinquit. Vnde fit, vt triplex sit huius species, prima quæ turbida mingitur, & clarescit; altera quæ clara mingitur, & turbatur; tertia quæ & turbida mingitur, & turbida manet. Primæ vrinæ causa est aut calor naturalis coquere incipiens agitareque vrinam, sed præ debilitate impotens absoluere opus. vnde agita confusaque emittitur; clarescit autem emissa, quia turbatę confusęq; partes externo frigore secedunt ac separantur: hoc in malignis febribus ferè accidit: in ardentibus verò & maximè calidis a calore nimio febrili susq; deq; aguntur humores, confunduntur ac turbantur: emissi verò separantur eadem de causa. Secundæ vrinę causa est externa iniuria, quæ labefacit vrinam. vnde vt ex prima coniectamus incẽdium ac malignitatem morbi, ita ex hac iniuriam solùm externam. Illud tamen scire oportet, aliquando in morbis accidere, vt clara min-

gatur in principio, mox turbetur, cuius causa est praua morbi qualitas, designaturque maligniorem fieri. Tertiæ causa est maxima agitatio, firmaque confusio heterogeneorum humorum ab æstu caloreq; febrili, & a vi morbi maligna. vnde fit, vt hæc vrina maius portendat periculum, mortemque minetur.

Ex qualitate etiã sumũtur vrinę species coloratæ vt alba, nigra & intermedij coloris pallida fulua, flaua, rubra. Alba ideo est, quia bilis non miscetur, sed vel aliò demandatur, vt in ictero; vel non generatur vt in cruditate: vel etiam alba est, quia plurima est vrina: nam bilis non sufficit ad totam vrinam tingendã, vt in potatoribus videre est, & in ijs, qui thermales aquas bibunt. est demum alba albę materię mistione, vt pituitę copia, vt accidit in catarrho. Nigra albæ ex diametro contraria, inde oritur, quod vel atræ bilis copia, vitio alicuius visceris genita, misceatur; vel lien ab obstruentibus humoribus solutum per vesicam exoneretur; vel demum, quod pars aliqua cancrenam subiens, emortuum sanginem, ac proinde nigricantem emingat: quod sanè exitiosum est ac mortiferum. Pallida inter verè coloratas prima est, proximaque albæ, ex eo nascitur, quod pallidæ bilis copia misceatur. Fulua, quæ colorem igneum ac flammeum refert, norma est perfectarum vrinarum, nasciturque

pro-

proinde ex moderato viſcerum calore, proba coctione, ac naturali conſtitutione, debita demum bilis portione. Flaua eſt paulò ſplendidior fulua, magis tamen bile ſaturata, vt propterea Crocea etiam dicatur, emingiturque non ſecus, ac ſi rhabarbarum manſum eſſet, aut crocum; vt meritò inde coniectari poſſit, vel quod obſtructionibus præmantur viſcera, vel incendio æſtuent. Rubra vel ſplendet, vel non: illa bilis copiæ ſoboles eſt, hęc ſanguinis admiſti: bilis ex feruente iecinore atque æſtuante naſcitur; ſanguinis ex vena aliqua rupta, aperta, aut dilatata manat. Iam verò iſtarum omnium ſpecierũ ſummum eſt, minimum, & mediocre, & propterea vel maximè flaua, rubra, pallida, nigra, albaque eſt, vel ſubflaua, ſubrubra, ſubpallida, ſubrufa, ſubnigra, ſubalba; vel demum minimum iſtorum colorũ habet. Illud etiam ſcire oportet, vnamquamque ferè harum ſpecierũ alias ſibi ſimiles complecti, vt Alba aquoſam, Nigra, atram, liuidamque, Fulua citrinam; ceteræ ceteras nonnullas. Ex qualitate & illa ſumitur vrinæ differentia, quod alia ſit boni, alia praui odoris. Boni odoris eſt vrina vel quia optimè cocta eſt, vel quia aſſumptum eſt aliquod odoriferum, vt therebintina, quæ vrinã reddit violacei odoris & ſatis grati. Mali verò eſt, vel quia putrida materia cõmiſcetur, vel quia tranſit per putridum

& vlceratum locum, vel quia aliquid assumptum est, quod vrinam reddat graueolentem, vt est allium.

Ex quantitate nascuntur differentię vrinarum Copiosa, & Pauca. illa soboles est tum potus vberioris, tum pituitosi serosiq; alimenti, tum excalefacti capitis (nam *Vbi caput incaluerit, multum vrinæ emittitur* ait Hippocrates) aliarumq; partium; tum ob calorem renum nimium; vsum diureticorum, ac demũ paruam per aluum deiectionem: nam vt est in Aphoris. *Mictio plurima facta paruam significat deiectionem*. Pauca verò & ex contrarijs nascitur causis, & ex ardenti febri absumente, ex immodica exercitatione, ex sudore nimio, ac tandem ex obstructione viarum, ac emulgentium renumque attractrice facultate debilitata.

Ex contentis denique sumuntur differentiæ. Quæ autem in vrinis continentur vel consueta sunt, ac vt plurimum continentur, vel rarò & inconsueta. Illa triplicia, Sedimẽtum, quod in fundo vasis subsidet; Suspensum, quod in medio matulę æquali libramento substentatur; Nebula, quæ in superficie natat. Vnumquodque ex his & colore & substantia diuersum est. colore quia aliud album, aliud nigrum, rufum, rubrum &c. substantia quia vel lęue, quod æquè sibi continuũ est, vel asperum, quod partibus diuulsum existit: vel

æquale, quod secundum totum eadem crassitie ac corpore præditum est; vel inæquale, quod ex parte crassum, ex parte tenue est. Hæc omnia excrementa sunt, in sanis quidem humorum, qui in substãtiam aliti verti non potuerunt, & propterea per vrinam eijciuntur: in ægris verò humorum morbidorum, qui itidem per eas vias exturbantur. Et quia hi humores non nisi cocta massa materiæ morbificæ extruduntur, propterea indices coctionis certissimi habentur.

Quæ verò rara & insueta sunt, plurima obseruantur, Arenæ frequentiùs, calculi rariùs, vermes adhuc rariùs, caruncalæ, filamenta, sanies, pili, sanguinis grumi, materia furfuracea, pultis similis, oleosa, ceteraque non pauca, quæ a diuersis causis oriuntur, & diuersa significant, de quibus consulendus est omnium bonorum auctor Hippocr. in aphoris; Progn., Prædict., & Coacis & earum enarratores Duretus, Hollerius, Iacotius, & præcipuè Prosp. Alpinis *de Præsag. vita & morte ægrotantium*.

Illud interim scire conducit, optimam vrinam esse substantia mediocrem, colore flauam & palearem cum albo, læui & æquali sedimento: & quanto ab hac recedit, tanto deterior habenda est. Hæc pauca paucis dixerim de Vrina: nunc ad Symptomata calamum conuertamus.

SECTIO SECVNDA
De Symptomatibus.

CAusis, Speciebus, Signisque morborum enarratis, duplici nomine de Symptomatis agendum est, tum quia & hæc illorum signa sunt, tum quia eos sequuntur tamquam vmbra corpus, vt propterea ab aliquibus ἐπιγέννημα dicatur, hoc est, consequentia atque succedentia: σύμπτωμα verò ex eo aptè etiam dicitur, quod deriuetur a συμπίπτω, idest vna coeo, simul incurro: nam morbus & symptoma simul coeunt atque incurrunt, & vno posito ponatur alterum, & altero existente alterum existere, necesse est. Vnde patet, nos hìc agere de Symptomate præssa non larga significatione sumpto, non vt compræhendit omne præter naturam, corpus lædens, siue morbus id sit, siue causa morbi, siue accidens morbum consequens: sed vt peculiariùs sumptum, significat id quod morbum principale ita sequitur, vt eo posito ponatur, auferatur ablato: v.g. sitis & vigilia præsente ardente febri: nam ea ita pendent a febri, vt eam sequatur, vt vmbra corpus. Hæc ab aliquibus diuiduntur in tres species: prima est Symptomatis mor-

morbi, vt cum ex morbo sequitur symptoma, actio v. g. læsa, vt ex stomacho morbo aliquo laborante sequitur deprauata coctio, & imperfecta chylosis. Altera species est symptomatis causæ, cum actio aliqua lęditur nullo præsente morbo, vt mala coctio vitio alimenti, quod causa est, non verò stomachi aliquis morbus. Tertia species symptomatis est ipsiusmet symptomatis, cum scilicet symptoma ex symptomate sequitur, nullo intercedente morbo, vt cum ex cita excretione sequitur cruditas. Sed hæ species minùs faciunt ad ordinem a nobis suscipiendum. A Galeno igitur symptomata tripartitò diuidũtur, *Alia siquidem nostri corporis sunt affectus, alia functionum læsiones, alia ambo hæc comitantur, vt sunt excrementorum immodicæ tum excretiones, tum suppræssiones. Has igitur symptomatum differentias examinemus, ab actionibus læsis auspicati.*

De Symptomatibus, Quæ in Actionibus Læsis Sita sunt. Cap. I.

QVamquam Galeno *Actionum læsio duplex est, altera ad animalem, altera ad naturalem functionem pertinens*, tamen distinctionis & ordinis magis acco-

modati gratia, in tres classes diuidemus, in actiones scilicet animales, naturales, & vitales. nam etsi vitales actiones perpaucę sint, tamen eæ, quæ sunt, prætereundę non videntur. Omnes autem triplici modo lædi possunt, vel, vt loquuntur, *deprauatè*, cum scilicet, non ea, qua debent, ratione fiunt; *vel diminutè* cum non perfectę eduntur, sed aliqua ex parte mutilæ: vel demum *ablatè*, cum ex toto deficiunt, nec vllo eduntur modo.

Animalium autem functionũ symptomata plurima sunt, ac tot omnino, quot ipse actiones, esse censentur. Actiones verò sunt iuxta facultates diuisæ: ergo cum facultates aliæ sunt principes ac gubernantes, aliæ sensitiuę, aliæ motiuæ, actiones etiam, & ex his consequentia symptomata alia ad gubernantes facultates pertinebunt, alia ad sensitiuas, alia ad motiuas.

Quod igitur pertinet ad Principes ac gubernantes facultates, cum hęc tres sint, iuxta singula, actiones lęduntur, symptomataque nascuntur. Ergo si imaginatio lædatur triplex symptoma sequi potest: nam deprauatur in delirio, diminuitur in lethargo, aufertur in catalepsi. Ratiocinatio lęditur etiam tripliciter; nam deprauatur in phrenitide, imminuitur in fatuitate, aboletur in amentia. Memoria demum deprauatur cum non ea, qua oportet, ratione recordatur: imminuitur, cum ex

par-

parte rerum ſpecies ſuppetunt, ex parte, excidunt: aboletur, cum nihil planè in memoriam venit, vt accidit eis, qui etiam, propriorum nominum in græca peſte obliti fuerunt ex Thucid.

Senſuum etiam externorum eodem, modo naſcuntur ſymptomata. Et viſus quidem deprauatur in hallucinatione, in qua res apparent aliter, atque reuera ſunt: imminuitur in ſuffuſione, in qua res ſuboſcurè videntur: aboletur in cęcitate, in, qua nihil prorſus apparet.

Auditus etiam deprauatur in ſonitu, ſibilo, tinnitu ceteriſque huiuſmodi, in quibus non aboletur nec imminuitur, ſed potius ſentiuntur ea quæ ſentire minimè deberent: imminuitur in hebetudine, grauique auditu, in quibus obſtrepentia ſuboſcurè audiuntur, remiſſiùs ſonantia aut nihil aut fere nihil ſentiuntur: aboletur in, ſurditate, in qua nec bombardæ audiuntur, nec toni.

Olfactus, Guſtatus atque Tactus eodem modo læduntur, deprauatè, diminutè, ablatè ſeu abolitè. Horum omnium, cauſa multiplex eſt: vel enim inſtrumenti vitio contingit, vel facnltatis: & ſi inſtrumenti, vel ratione partium ſimilarium, ex quibus conſtant; vel ratione ſui: ſi ratione ſimilarium partium id accidat, neceſſariò aderit intemperies aliqua aut ſimplex calida, frigida, humida, ſicca; aut compoſita

calida humida, calida ſicca, frigida humida, frigida ſicca: aut cum materia bilioſa, pituitoſa, ſanguinea, melancholica, ſeroſa &c. Si ratione ſui, ideſt inſtrumenti lædatur actio, huiuſmodi lęſio pendet vel a mala figura, vel a ſitu præpoſtero, vel numero abundante ſeu deficiente, vel magnitudine ac paruitate. Quod ſi in inſtrumēto nulla adſit labes, in facultate vitium inſit neceſſe eſt, ex quo ſequatur ſymptoma. facultas autem laborare poteſt vel quia in quantitate deficiat, vel in qualitate peccet. & hæ ſunt cauſæ vniuerſales omnium ſymptomatum, ad ſenſus internos externoſque pertinentium, nunc verò ad motum eiuſque ſymptomata accedamus.

Læditur autem motus deprauatè quidem, cum alio fit modo, quo fieri deberet, vt accidit in tremore atque conuulſione: vel diminutè fit, vt in laſſitudine: vel aboletur, vt in paralyſi. Horum cauſæ eædem ſunt, atque ſuperiorum ſymptomatum, ad ſenſitiuas facultates pertinentium.

Quæ verò ad vitalem facultatem ſpectant, Symptomata nunc enarranda. hæc tria ſunt iuxta tres modos læſarum actionum. nam ſi actio cordis, quę eſt perpetuus ille motus, ſyſtole ac diaſtole perfectus, deprauetur, Palpitatio naſcitur; ſi minuatur Lipothymia; ſi auferatur & aboleatur (ſenſu id iudice, non reuerà) ſyncope ſequitur. Deprauatur autem huiuſ-

modi

modi actio a re quapiam præter naturam cor inuadens, eiusque statum certumque motum interturbans, vt vapor, flatusque humores acres, ac putridi, aucta in pericardio aqua, serosoue humore, ceterisque quæ vim eius expultricem irritare possunt ad expellendum noxium sibiq; inimicum: nam a facultate acriter contendente, & a re noxia resistente ac propulsante, sequitur inordinatus motus & maximè auctus, qui Palpitatio dicitur. Minuitur verò, nasciturq; lipothymia ex spirituum vitalium paupertate, calorisque natiui caritate. cum enim re quapiam, vel dolore, vel gaudio, vel merore, vel veneno, labore, odore prauo, vel demũ simili re magna ex parte absumuntur, euocantur, dissipantur ve spiritus vitales, frigescit cor, non quidem omnino (nam statim interiret homo) sed ex parte, eius motus minuitur, ac lipothymia sequitur. Quod si adhuc magis vrgeãt eæ causæ, magis frigescit cor, ac minus opus est euentilatione, minusque cor mouetur. vnde syncope necessariò sequitur.

Quod facit ad symptomata naturalis facultatis, *Methodus eorum inueniendorum*, inquit Galenus, *est naturalium functionum cognitio, in quarum singulis triplex reperitur symptoma vnum abolitæ functionis, alterum deprauatæ, tertium diminutæ*. igitur naturales functiones sunt inuestigandæ: hæ præcipuæ sunt Altrix, Autrix, & Genetrix.

Altrici quatuor seruiunt, attractrix, retentrix, concotrix, & expultrix. igitur altrix si diminutè vitietur, sequitur siccior corporis habitus, atrophia & phthisis. si deprauatè, malus habitus, cachexia, aliaque: si demum abolitè atrophia, idest, omnimoda, vt sic loquar, innutritio. Imminutæ nutritionis, hoc est, gracilitatis ac thabis, & atrophiæ causæ sunt eædem, secundum magis & minus discrepantes: nam siue sit facultatis vitium, siue alimenti prout maius vel minus vitium est, atrophia, vel gracilitas nascitur. Facultas autem altrix læditur ab aliqua intemperie calida nimis vel frigida, ac multò magis sicca. Alimentum verò in causa esse potest si minus sit, quàm esse deberet, tunc enim partes debita fraudatæ alimenti copia, contabescunt: itẽ si nimis acre, ac minus pingue sit, quàm vt possit apponi & adhærescere partibus. Deprauatæ autem nutritionis, vt cachexię malique habitus, causa est alimenti praua qualitas in hepate contracta, vel aliqua partium intemperies, per quam etiam bonum alimentum non benè nutriat. Iam verò altrici facultati præcipuè seruiens facultas est Coctrix, cui attributæ sunt attratrix & retentrix, atque ea peracta etiam expultrix. Coctrix autem triplex est, prima quæ in stomacho, altera quæ in iecinore, tertia quæ in quauis parte. Igitur si quę in ventriculo, diminutè fiat, nascitur inco-

hatus

hatus imperfectuſque chylus, ac verè ſemicrudus, & eiuſmodi ſymptoma dicitur βραδυπεψία. Si deprauatè fiat, deprauatus maliſque prȩditus qualitatibns naſcitur chylus, δυσπεψία neceſſariò ſequens. Si demum aboleatur ἀπεψία fit, omnimoda cruditas. Cauſæ in duas claſſes relatȩ ſunt; vel enim ad facultatem ſpectant, vel ad obiectum eadem plane ratione, qua dictum eſt ſuperiùs in altrici facultate.

At coctioni primò ſeruit Attractio ſiue attractrix facultas, quæ & ipſa læditur imminutè & abolitè, vix deprauatè. Si ergo imminuta ſit, ægrè deglutitur alimentum; ſi verò abolita, nullo planè modo. vtriuſq; cauſa eſt vitium fibrarum œſophagi, per quas fit attractio alimenti ad ventriculum; vel certè perfecta imperfectaq; paralyſis neruorum e ſexta ſeptimaq; coniugatione prodeuntium, & deglutitioni facultatem deferendo ſeruientium; vel demum aliaquauis cauſa, vt tumore aliquo, vel angina, vel ſimili.

Attractionem ſequitur retentio ſiue Retentrix facultas: quæ & diminuta, & ablata, & etiam deprauata eſſe poteſt: cuius prioris cauſa eſt debilitas & reſolutio fibrarum tranſuerſarum ventriculi ob humidam frigidamque intemperiem: quæ ſi magna ſit & inſignis, ſequitur omnimoda retentricis labefactatio; ſi verò non ita magna, ſequitur eiuſdem diminutio. De-

prá-

prauatio verò e flatibus humoribus vel acribus nascitur, qui ventriculũ vellicant, coguntq; eũ fere palpitare, hoc est, motu vario percelli, vnde sequitur retentricis deprauatio.

Expultricis demum triplex læsio est: deprauata quidem in singultu, diminuta verò in nausea, abolita in omnimoda retentione. Causa deprauatæ functionis expultricis est materia aut qualitate aut quantitate irritans quidem expultricem, sed illa tamen incassum insurgens ad noxium expellendum. Diminutæ verò est debilitas a frigore & humiditate inducta, vel simplici vel composita, vel cum materia vel sine illa: quæ si augeatur magis, abolitæ retentionis causa est. Atque hæc breuiter dixerim de Coctrice, eiq; famulantibus attractrice, retentrice & expultrice stomachi facultatibus: ad quorum normam referre commode possumus, quæ in coctione hepatis fiunt symptomata: item & ea quæ in solidis partibus. non enim de his singulis singillatim agentes immorari debemus. Itaque ad alteram præcipuam naturalium facultatum accedamus.

Auctrix facultas & ipsa tripliciter lædi potest: diminutè, cum corporis moles non eò vsque augetur, quo vsque naturaliter augeri deberet; vel aliqua eius pars, vt brachium: vnde fit, vt vel homunciones subcrescant, vel decurtatũ aliquod membrũ.

Deprauatè, cum aliqua pars augetur non eo modo, quo secundùm naturæ leges augeri deberet: vnde obliqua euadit pars: vel certè, cum auctio fieri deberet secundùm longitudinem simul & latitudinem, fit solùm vel secundùm longitudinem, & homines euadunt veluti perticæ baculiq; oblongi; vel secundùm latitudinem, & euadunt quædam veluti dolia, quorum vtrumque hìc Romæ plurimos videmus. Abolitè demum contingit auctio, cum nullo planè fit modo. Diminutæ auctionis causa est exiguum alimentum, aut facultas impotens debitum sibi demandatum alimentum subigere, & in substãtiam partium transmutare. Deprauatæ aut deprauatum alimentum, aut facultas deprauata. Abolitæ vtriusque vel alterius abolitio, & summum vitium.

Quod demum facit ad Generatricem, quæ vltima est inter naturales facultas; hæc vel non fit, & dicitur infœcunditas siue sterilitas: vel diminutè fit, & veluti pygmei nascuntur, cubitales nimirum homunciones: vel demũ deprauatè, & monstra oriuntur, de quibus adeundus est Licetus, vir nunquam satis laudatus. Horum omnium causa vel a facultate pendet, vel a principijs semine sanguineq; vel ab alio, quæ apud eum videri possunt.

De Symptomatis, quæ in Affectibus nostri corporis consistunt Cap. 2.

SYmptomatum, quæ in corporum consistunt affectibus, siue, quod idem est, in qualitatibus corporis mutatis, *primæ differentiæ sunt quatuor* inquit Galenus cap. 5. *Siquidem alia ad visum, alia ad odoratum, alia ad gustum, alia denique ad tactum pertinent. Etenim quæ ad visum spectant, ea sunt quæ consistunt in colore præter naturam siue is vniuersum corpus occupet, vt in arcuatis* siue icteriçis, spleniticis, hydropicis; *siue vnam tantum partem, vt in carbunculis*, erysipelate, gangrena, faciei maculis, ceterisque sexcentis. Quæ verò ad olfactum pertinent, sunt graues e corpore exhalantes odores, vt e dentibus, naribus, alis, pedibus, vel etiam e toto corpore. *In gustu autem symptomata sunt omnes sapores, qui ægris præter solitum accidunt, vt si alienas qualitates se percipere sibi videantur*: cuius symptomatis exemplum præ manibus habeo: nam melancholicam ac hipochondriacam curandã suscepi, quæ primò quidem omnia carnium genera siue elixa, siue assa, siue

alio

alio modo cocta videbatur referre odorem rei combustæ: cetera verò alimentorum genera natiuo sapore prædita percipiebantur: mox etiam panis referre cæpit ingratum illum saporem, deinde caseus, post oua, demum etiam herbæ & omnia planè ædulia. Quæ demum ad tactum pertinent symptomata, ea sunt, quæ tactu depræhenduntur, vt durities in cuti natura molli, asperitas in eadem natura lenior, calor in temperata sua natura, &c. Iam verò si quis miretur a Galeno quatuor tantum cõstitutas esse horum symptomatum differentias, auditus sensu prætermisso; is sciat, neque hunc a Galeno penitus neglectum, cum loco nuper citato meminerit etiam eorum symptomatum, quæ ad voces sonosque mutatos pertinent.

De Symptomatibus, quæ in Excretis & Retentis sita sunt Cap. 3.

TErtium postremumq; symptomatum genus ad excreta retentaque spectat. cum enim quæ excernenda retinendaque sunt vel toto genere peccant, vel quantitate, vel qualitate, vel tempore, vel modo, sequitur symptoma excrementorum proprium. Itaque quinq; modis accidere po-

potest hoc symptoma. Et primo quidem modo accidit, cum res a natura alienissime excernuntur, vt lapides, vermes, pus, similia. Secundo cum plus minus ve excrementi excernitur, quàm deberet, vt accidit in dysenteria, diabete, ceteris; & in suppræssione vrinæ, in alui stipticitate, alijsque. Tertio cum non ea, quam naturę institutum, morbiq; natura postulat, qualitate excretiones contingunt: vt in phrenitide, ardente febri pituitosa excreméta: in quartana biliosa, in lethargo melancholica adustaque. Quarto cum præpoperè contingit excretio, in principio morbi, & crudis adhuc humoribus. Quinto cum quæ per aluum euacuari deberent, per os reijciuntur: quæ per vterum, euacuantur per nares, vt de menstruis e naribus fluxis liquido constat.

FINIS LIBRI SECVNDI.

LIBER TERTIVS DE THERAPEVTICA Siue de Methodo Medendi.

N primo Institutionũ libro id egimus, vt absolutam humani corporis scientiam, partium omnium similarium, ac dissimilariũ, omnium facultatum, ac functionũ doctrinam, & vno verbo, quicquid ad hominẽ, vt medicinæ subiectum est, intimè cognoscendum spectaret, assequeremur. In altero libro morbos omnes, omniaq; symptomata, quibus obnoxium est corpus humanum, & explanauimus & signis depræhendimus. Itaque necessariò sequitur, vt Tertio Libro methodum rationemque tradamus, qua eos pellere, corpusque in perfectam sanitatem vindicare possimus. In quo quidem præstando eumdem planè seruabo ordinem, quo superiùs vsus fui. Cum enim humanum corpus tribus morborum generibus pateat, Intemperiebus,

quæ

quæ Similarium partium propriæ sunt; Malæ structuræ, quæ organicarum est peculiaris; & Solutæ vnitatis, quæ ambobus communis est; eam inibo viam, vt singulorum generum morborum curandorum rationem methodumque tradam, prius tamen ea præmittam, quæ his omnibus & communia, & peroportuna videntur. Verum quia inutile penè esset vniuersalia ea nouisse, reperisseque vniuersalem illam methodum omnium curandorum morborum, nisi particularia instrumenta, quibus illa opus habent, innotescerent, fit, vt de tribus Medicinę Instrumentis, Pharmacia, Chirurgia, ac Diæta agendum sit. Itaque hic liber, vt superiores duo, in duas Sectiones partitus erit, in Prima ratio ac methodus curandorum morborum omnium tradetur, in altera instrumenta omnia, quibus ea methodus absoluitur, explicabuntur. Et prima quidem Sectio partita erit in 4. cap. in primo de vniuersali methodo curandorum morborum, deque indicationibus, & omni eo, quod ad indicationem spectat, agetur: in altero, de methodo curandorum Intemperiei morborum. Hoc cap. tripartitum est: in primo mẽbro agitur de curanda intemperie sine materia; in altero de curanda intemperie cum materia, in tertio de curanda intemperie occulta ac maligna. In 3. cap. de morbis in mala compositione curandis, qui cum in

qua-

quatuor consistant in figura, numero, magnitudine & situ, hoc cap. diuisum erit in quatuor membra, in primo agitur de curanda mala figura, in secundo de numero, in tertio de magnitudine, in quarto de situ conuenienter restituendis. In 4. cap. de solutæ vnitatis curandæ ratione, in quinto de curandis Symptomatibus. Secunda verò Sectio compræhendit tria Medicinæ Instrumenta, in tria proinde cap. distincta. In primo agitur de Pharmacia hoc diuisum est in tria membra: primũ membrum compræhendit Alterantia, alterum Euacuantia, tertium tradit rectum vsum tum alterãtium, tum euacuantium. Secundum cap. complectitur Chirurgiam; tertium Diætam, & ita absoluta erit therapeutice.

De Generali Medendi Methodo.

Cap. I.

CVrandorum morborum triplex ratio, ab antiquissimis ducta temporibus, apud Medicos est: vna, quæ experimentis solùm nixa, Empiricorum fuit propria. Altera, quæ a duabus illis communitatibus, Laxo & Stricto, sumpta indicatione, a Methodicis exculta fuit. Tertia, quæ ratione ex-

experimentoque vsa, Rationales habuit auctores ac vindices. Et sanè faciendæ Medicinæ vna hæc vltima ratio est, vna via, quam qui rectè inijt, is verè Asclepiadeus, & a summo illo artis oraculo verè oriundus. Profectò experientia sine ratione periculosa est & infida; ratio sine experientia audax & inconstans: vt propterea dixerit Hippocrates lib. de Vet. Med. *Sola ratione in Medicina vti non datur, sed insistendum est ijs quæ fiunt, si quis optimum habitum & minimè linquentem sibi comparare velit.* Vtraque igitur, experientia, ac ratione, tanquam duobus oculis vti debet medicus, qui in explorandis curandisque morbis oculatus ac verè lyncæus esse haberiq; cupit. Itaque methodo ac ratione in vniuersalibus, experientia in particularibus instructus esse debet medicus. Illam ergo hic trademus, hac vniuscuiusque indutriæ adipiscenda relicta. *Methodus igitur est ratio, qua per indicationes auxilia morbis opportuna reperiuntur.* Antequam enim particulores morborum curationes aggrediamur, necesse est, vniuersalia quædam nouisse theoremata, per quæ ad particularia descendamus. Prius, quàm pleuritidem curemus, necesse est, vniuersalem quandam nouisse rationem, per quam omnia, omnibus inflammationibus communia, noscamus, vt euacuare & deriuare fluxam materiam, reuellere & intercipere fluentem, flu-

fluxuram prohibere &c. Via igitur, modus, ac ratio, quæ docet vniuerſalem hanc curandi normam, Methodus dicitur. Verùm ratio hæc atque via Indicationibus initur, neq; poteſt quiſq; aſſequi, quod in quouis morbi genere præſtandum ſit, niſi id per indicationes cognoſcat. neq; enim reuellandum in inflammatione ſciet, niſi prius per indicationem nouerit, materiam in inflammatam partem fluẽtem, ne fluat, prohibendam eſſe. *Indicatio igitur nil aliud erit, quàm oſtenſio remedij*: & methodus nil aliud, quàm habitus quidam intellectus, ars, via, ratio, quæ ex pluribus oſtenſionibus indicationibus ve conſtat: vt in propoſito de inflammatione exemplo liquidò conſtat. nam tres in ea præcipuè indicationes, fluxam euacuare, fluentem reuellere, & fluxuram prohibere: hæc verò ratio, ars, habitus ve intellectus, quo hæc tria comprænhenduntur, methodus dicitur. Iam verò exactiùs definitur etiam a Galeno, vt indicatio ſit *Comprehenſio iuuantis ſimul cum comprehenſione nocentis*: neceſſe enim eſt, vt non ſolùm per indicationem comprehendamus, quæ iuuant, auxilia nimirum & remedia, ſed etiam naturam eorum quæ nocent, hoc eſt, morborum: ideo in inflammatione naturã eius morbi cognoſcamus, neceſſe eſt, & remediorum. Sed adhuc exactiùs ab exactiſſimo medicorũ Capiuaccio. *Indicatio eſt comprehenſio*

iuuantis ſimul cum comprehenſione indicantis, citra experientiam & analogiſmum gratia ſanitatis deperditæ reparandæ. Additum eſt, *citra experientiam & analogiſmum* (vt etiam a Gal. additum 11. ad Thraſyb.) non quia experientia nihil faciat ad morborum curationem, ſed quia indicatio habetur ab intellectu comprehendente id, quod vtile ſit morbo abigendo; experientia a ſenſu. *eſt enim experientia obſeruatio ſiue comprehenſio eius, quod ſæpe eodem modo factum eſt*: indicatio verò intellectu fit perpendente morbi naturam cauſaſque. Analogiſmus verò & ipſe excluditur, quod parum faciat ad curationem morborum, cum a ſimili remedia petat. *eſt enim analogiſmus comprehenſio iuuantis per ſimilitudinem* aut morborum, aut partium, aut medicamentorum: quia enim in ſimili re profuit bettonica, ideo etiam in hac profuturã medicorum plurimi profitebantur: quod eſſe falſum ad Thraſyb. probat Gal. & in lib. methodi. Additum *gratia ſanitatis deperditæ*, quia hìc de medendi methodo agimus, non de methodo præſeruandi, vel conſeruandi.

Iam verò indicationum ſpecies ſeu differentiæ plurimæ ſunt: ea maximè vniuerſalis eſt, quæ a rebus præter naturam, & a rebus ſecundum naturam ſumitur: illaque *Ablatio*, hæc *Conſeruatio* dicitur. Aliæ verò indicationũ ſpecies vulgò inculcatæ ſunt

ferè

ferè inutiles, vt artificiosa indicatio, & inartificiosa; vtilis, & inutilis &c. In ea verò indicatione, quæ a rebus præter naturam sumitur, tria spectantur, ipsa indicatio, indicans, & indicatum. Indicatio vel generica est, vel specifica siue particularis: illa est, quæ generi communia indicat, vt in febri refrigerare, quod certè omnibus febribus commune est. Specifica verò seu particularis ea est, quæ huic debetur febri, vt in tertiana bilem euacuare. Quod verò facit ad Indicans, hoc duplex est (loquimur semper de indicatione ac indicante ad medendi methodum spectante) alterum morbificum, alterum vitale: illud est, quod a morbo sumitur; hoc quod a virtute; tertium, quod addunt a causa morbi desumptum, ad methodum non curandi, sed præseruandi pertinet. Indicans morbificum est, quod in corpore præter naturam existens sui ablationem indicat. Sunt & alia minùs principalia indicantia, quæ non per se, sed cum principali indicante coniuncta maximè faciunt ad morborum curationem: huiusmodi sunt ætas, temperamentum, corporis habitus, peculiaris cuiusque natura, consuetudo, anni tempus, regio, pars morbo affecta; morbi tempora, & si quæ sunt talia. Hinc nascuntur vulgò dicta Coindicantia, Contraindicantia, Permittentia, Consentientia, aliaque ad indicationé pertinentia, de quibus

omnium optimè Capiuaccius in suo methodo differit, a quo omnes, qui de ea re benè scripserunt, se sumptisse plurima profitentur. Est autem Coindicans, quod vna cum principali indicante indicat; vt anni tempus æstiuum in purganda bile in tertiana, principale indicans est febris tertiana, coindicans æstas. Contraindicans est, quod præcipuo indicanti repugnat, euertitque ac prohibet, quod ab eo indicatum est; vt vires infirmæ in mittendo sangnine in febri putrida. Permittens est id, quod ea, quæ ab alio indicata sunt, renuit quidem, sed tamen approbare cogitur, vtpote potiori indicanti obedire coactum, vt vires validæ in phlebotomia. nam hæc ex se prohibent euacuationem, quia ab ea labefactantur ac deijciuntur; permittunt tamē quia cogūtur ab indicāte, quod omnino postulat sanguinis missionem. Consentiens ne transuersum quidem vnguem ab indicante principale recedit, eaque omnino comprobat, quæ ab eo postulata sunt: vt biliosum temperamentum in euacuanda bile febris tertianę.

De vitali verò indicante nihil dicam: est enim id, quod vitam viresque tuendas suadet. Medicus duobus oculis ægrum spectare debet, dextero quidem in eius virtutem, vires ac vitam; sinistro verò in morbum intentus. Hæc de Indicante;

Indicatum verò est ipsum remedium, in-

indicanti ex diametro oppositum, ideoq; spectatum, vt illud oppugnet. In hoc duo maximè attenduntur, ipsa auxilij natura, & recta eius administratio: illud *Quid agendum* dicitur a medicis, hoc *Vsus*: illud vniuersale est, & particulare: vtrumque est contrarium, illud in genere, hoc in specie: vt febri frigidum remedium; vt tali febri tale frigidum, v.g. vt duo. Vsus verò in tribus maximè consistit, in *Vbi*, *Quando*, *Quomodò*: Capiuaccius *Quantum* addit, Sennertus demit *Quomodò*: vterq; parum ad rem: ille quia *Quantum* præscribitur a gradu indicantis, comprehenditurque in *Quid* agendum, vt dictum est, ipseque Capiuaccius profitetur: v.g. in hac febri refrigerandum esse, vt duo pertinet ad indicatum secundum suam essentiam, ad indicatum specificum, sicuti esse refrigerandum ad indicatum genericum & vniuersalem. Neque Sennertus omnino ad rem, quia *Quomodò* summoperè conducit ad rectam remedij administrationem, & vsum, vt inferiùs liquidò constabit. Iam verò quod facit ad *Vbi*, hoc est, quo in loco agendum, affectus locus ostendit, vt videre est in pleuritide, angina &c. *Quandò* verò indicatur a præsentia morbi. tunc enim agendum, cum morbus est præsens. Indicatur etiam ab alijs compluribus: neque enim quouis tempore presens sit morbus, agendum, sed tunc, dum tales ac tales

præsto sunt conditiones: vt in feb. ardente aquæ potus non omnino, cum præsens est febris ardor, vsurpandus, sed cum cocti sunt humores, cum ætas viget, æstas ceteraque consentiunt, quæ consentientia ac permittentia dicuntur. & hoc est, quod tantoperè commendatur ab Hippocrate extatque lib. de V. M. *Medicina breuem habet occasionem, quam qui scit arripere, scit mederi*, nempe qui scit arripere tempus oportunum administrandi remedij. *Quomodò* demum, idest modus remedij adhibendi varius est: nam quoduis medicamentum plurimis adhiberi potest modis, solidum, siue, vt loquuntur, In substantia, infusum, extractum, decoctum, foris adhibitum, intus assumptum, & sexcétis alijs modis, qui neque ad quantitatem, neque ad tempus, neque ad locum commodè referri possunt. Hæc breuiter dicta sint de Indicationibus, Indicantibus, & Indicatis, atq; adeò de ijs, qui genericè de Methodo curatiua præcognoscere necesse erat.

De Morbis Similarium Partium Qui in Intemperie Consistunt, Curandis Cap. 2.

QVem a principio nostrarum institutionum constituimus, ordinem religiosè

giosè tuemur. Iuxta partes nostri corporis primum Institutionum librum conscripsimus: iuxta morbos ijs partibus accidentes alterum librum concinnauimus: tertium, æquum est, vt iuxta eamdem diuisionem absoluamus. Ergo cum, triplicies esse, morborum genera, cõstitutum a nobis sit, In intemperie, In mala compositione, & In soluta vnitate; necessariò sequitur, vt medendi methodum iuxta eamdem partitionem peragamus: initium sumentes a, morbis in intemperie, qui similarium partium proprij sunt.

De Curanda Intemperie Sine Materia. Memb. I.

CVm ea constans ac perpetua medicorum lex sit, vt *Contraria contrarijs curentur*, fit vt contraria intemperies ab altera contraria emendetur. Calida igitur frigidam indicat expostulatque, frigida, calidam, humida siccam, sicca humidam. Hoc autem vt in simplicibus intemperiebus, sic etiam in compositis perpetuum, est. ergo calida humida frigidam siccam desiderat; & econtrariò frigida sicca calidam humidam; calida sicca frigidam humidam, frigida humida calidam siccam,

Illud tamen animaduertendum, non *quodlibet indicare quodlibet, sed determinatũ:* tale igitur calidum tale frigidum indicat: calida intemperies, vt loquuntur, vt duo frigidam eiusdem virtutis aut certè paulò validioris indicat. cum enim indicatum agere debeat ac vincere indicans, *actioque sit a proportione maioris inæqualitatis supra resistentiam passi*, necesse est, vt remedium indicatum indicantis morbi vires & gradus superet: si itaque intemperies erit v. g. vt duo, remedium esse debet paulò intentius, ac ferè vt tria: alioquin nulla sequeretur morbi expulsio nullaque victoria, cum indicatum auxilium indicantem morbum non superaret.

Est tamen animaduertẽdum indicatum & indicans non semper gradibus, vt diximus, respondere, sibiq; consentire, si physicè loquamur. nam si frigida intemperies v. g. vt duo corrigenda est, non calore vt tria, imò nec vt duo, corrigenda; nempe quia metiri debemus agentis virtutem, & patientis resistẽtiam. si enim agens natura sua maximæ sit actiuitatis, patiens minimę resistentiæ, vt est calor & frigus, profectò etiam agens vt vnum (*cum Care Carizo*, nec inuitus) agere ac superare poterit patiens, vt duo. Econtrario si passum maximæ sit resistentiæ, agens minimæ actiuitatis, vt humidum & siccum, agens in gradu maius ac valentius esse oportet, vt passum

vin-

vincat. ergo ſicuti calor infirmior ſuperabit frigus paulò validius in intenſione; ita ſiccitas paulò ſuperior vix ſuperabit humiditatem inferiorem in gradu. Ita res ſeſe habet ſi phyſicos rerũ gradus ſpectemus. Verum quia, vt diximus cap.3. noſtrarum *Exercitationum De Sero Lactis*, in medicina non tam ex ſeſe, quàm ex noſtro corpore conſtituuntur rerum gradus; ideo fit, vt indicati intentio aut remiſſio ſtatuatur cõparatione facta ad noſtrum corpus, potius quàm vel ad ſe ipſum, vel ad morbum. Cichoria conſtituitur frigida v. g. vt duo, quia hominem adeò refrigeret, vt frigus inducat eius gradus; non quia ſecundùm ſe eiuſmodi ſit (fortaſſe enim calidior eſt, ſiue minùs frigida) ſed quia reſpectu hominis talis habetur: *Ergo non abſolutè ex materia paſſionibus conijcere eius ad nos facultatem oportet*, ait Gal. 1. Simpl. ſed ex noſtro corpore definire. Statuendum eſt igitur, quemadmodum neceſſarium eſſe, vt indicatum remedium paullo intentius in gradu ſit, quàm morbus indicans; vt nimirum actio morbique expulſio ſequatur: ita eſſe neceſſarium, vt indicati gradus non phyſicè ſpectetur ac definiatur, ſed comparatiuè ad noſtrum corpus. Quamuis igitur calor v. g. vt duo ex ſe vincere, & expellere poſſit frigus vt tria, tamen vt refertur ad noſtrum corpus, debet eſſe, vt tria imò paulò valentius. Quarè cum in-

temperies frigida, vt duo corrigenda est, medicamentum calidum plus quàm, vt duo quærendum.

Animaduertendum etiã ex Gal. 7. meth. vbi hasce curat intemperies, minùs tutum esse, paulò diutiùs refrigerare, quàm calefacere, nempe quia maius impendet periculum a nimio frigore, quàm a calore nimio, cum illud naturæ vitæque infestissimus sit hostis, hic verò etiam nimius non adeò inimicus. nam vita in calore sita est, & morte frigescunt omnia.

Neque illud silentio prætereundum, calore & frigus sicuti non longissimè inter se actiuitate, & agẽdi tempore distare (sunt enim ambo actiuæ qualitates) ac proinde calefactionem, & refrigerationem eodem ferè temporis spatio sequi: ita humidũ & siccum, & ab illis vi etque actiuitate recedere, & inter se longè imparia esse. Itaq; longè diutiùs siccandum, quàm humectandum est: nam etsi vtraque hæc qualitas passiua fit, altera tamen superat alteram in resistendo. humiditas diutiùs resistit, siccitas non ita. ergo diutius siccandum, quàm humectandum est.

In hisce autem omnibus curandis intemperiebus illud etiam notandum est, accomodata cuique parti alterantia vsurpanda esse: siccando, calefaciendo, humectando, refrigerando ve capiti siccantia cephalica, calefacientia, humectantia aut re-

refrigerantia adhibenda: vt bettonica, ſaluia, viola, lactuca. idem de oculis, pulmone, corde, hepate, ſplene, ceteris quibuſuis partibus obſeruandum eſt. nam ſplenica, hepatica, cardiaca, ceteraque ſympathica vſurpanda ſunt.

De Curanda Intemperie Cum Materia.
Memb. 2.

CVm, vt ſuo loco diximus, intemperies aliæ ſimplices ſint, aliæ cum materia coniunctæ, tradenda etiam eſt methodus harum curandarum. Materia autem duplici modo copulari poteſt cum intemperie: vel enim materia in partem aliquam influens diuturnitate ac mora ſimili intemperamento partem afficit, excitatque ibi intemperamentum: vt pituita e capite in ſtomachum labens. vel intemperamentum paulatim in partem errore aliquo externo irrepens, ibique diu inſidens, materiam ſibi adiungit, cogens nirum intemperatam a ſe partem, ſimilem producere materiam, vt a diuturno aromatum vſu in hepate genita ſicca calidaq; intemperies, adauget bilem mirum in modum. Quouis modo id contingat, duo moneo: alterum ſemper corrigendam eſſe

per contrarium intemperiem, maximamq; euacuandam per proprium catharticum: Alterum euacuandam esse prius materiã, quàm intemperies corrigatur. nam etsi sæpe, vt diximus, accidit, vt intemperies accersat materiam, eaque huius causa sit, ac proinde illa ceu causa tollenda videatur; tamen quia hæc mirè fouet intemperiem, nisi prius tollatur, incassum agimus cum alterantibus. itaque siue intemperies consequatur fluxam in partem materiam, siue materia accersita sit genitaque ab intemperie in parte; semper primò, si rectam methodum sequi libeat, euacuanda materia est, deinde intemperies corrigenda. Quod sanè non aduertens Sennertus, vniuersali theoremate præcipit, causam prius tollendam esse, quàm effectum, in hisce curandis intemperiebus. Moneo tamen, me non negare, cum causæ mutuò sese consequuntur, methodum requirere, vt prior tollatur, deinde altera, mox tertia, & sic deinceps: v. g. intemperies, quæ habeat causam coniunctam, antecedentem, & procatarticam, postulat, vt primò procatartica tollatur, mox antecedens, demum coniuncta: sed hæc series non semper obseruatur, vt in casu proposito.

De

De Curanda Occulta Intemperie Memb. 3.

IAm verò cum morbi in intemperie siti, non solùm simplices, compositas, atque cum materia coniunctas complectantur intemperies, sed etiam eas, quæ occultæ sunt, quæque totius substantiæ dicuntur; ordinis ratio postulat, vt de malignorum morborum curatione, qui ex hisce intemperiebus seu qualitatibus occultis nascuntur, agamus. Illud in omnibus his morbis commune est, vt qualitas illa occulta ac venenata proprio alexipharmaco casu inuencto retundatur, dometur, aboleatur. Deinde vt cor, cui venenum peculiariter inimicum est, roboretur, muniatur, &, vt fieri potest, alexipharmaco obuallетur. Tertiò vt materia, cui venenata qualitas inhæret (non enim sine materia est qualitas illa a tota substantia naturæ inimica, sed cum primum in corpus irrepsit, materię, hoc est, humoribus pręcipuè adhęrescit) euacuetur. At verò cum venenum, ac deleteria qualitas vel intus gingatur, vel extrinsecus assumatur, in intrinsecus genito summoperè insistendum est, vt partes insigni ac maligna discrasia laborantes proprio restituantur temperamento, euacuetur materia, cui commista est praua illa

qua-

qualitas, vt alexipharmaco maximè apposito retundatur, aboleatur: de quibus suo loco agemus. Si verò extrinsecus adueniat venenum, vel inspiratur per aërem, & ita ijs opus est, quæ a centro ad circumferentiam pellunt humores, vt sunt sudorifera. Si verò assumatur per os, deiectione opus est, vel vomitione, naturæ id propensione indicante. Si ictu inferatur attrahentia sunt ex vsu, quæ venenum euocare ex vulnerata parte apta sunt, vt cucurbitulæ, sinapismi, vessicantia, eaque omnia, quæ calore possunt attrahere atque euocare materiam ad peripheriam: ideòque adhibemus pipiones, pullos gallinaceos deplumatos in podice, appositosq; statim atque cęsi sunt in ea parte; item pulmones calentes cuiusuis animalis, theriaca ceteraque huiusmodi, quæ & calore possunt attrahere & vehementi auctaq; qualitate retundere, vt cępa, allium, nitrum, nasturium, alia; & demum a proprietate venenum necare, vt apposita alexiteria.

De Curandis Partium Instrumentalium Morbis Siue de Corrigenda Structura Vitiata

Cap. 3.

STructuræ morbi (cōpositionis & conformationis aliqui appellant) quadruplices

plices esse diximus lib. 2. sect. 1. cap. 2. memb. 2. nempe Figuræ, Numeri, Magnitudinis, & Situs. Horum verò omnium curãdorum methodus hic breuiter ac perspicuè a nobis tradetur.

De Morbis Figuræ Vitiatæ Curandis Memb. 1.

EOrum quidem, qui in vitiata figura siti sunt *scopus est in contrarium peruersionis membrum adducere*, vt ait Gal. cap. 93. Artis Med. ergo eò spectare debet medicus, vt distortam v. g. membri figuram eò vsque adducat, quò naturaliter adduci debet. In hoc verò præstando duas Galenus iniri vias præcipit loco citato, primam alligatione, alteram formatione. si enim exempli gratia distortũ sit crus, emendari potest formatione quidem in recenter natis ac infantulis, paulatim nimirũ ac blandè contrectando membrum, leuiter flectẽdo ac sæpius in die, vt os veluti assuescat in contrariam partem inclinare. Alligatione verò in paulò grandioribus: nam ferulis, fascijs, alijsq; vinculis & instrumentis partibus vitiatæ figuræ adligatis, & firmiter adhærescentibus temporis diuturnitate emendantur vitiatæ figuræ, crus distortũ, hu-

humeri eleuatio, thoracis eminentia, ceteraq; huiusmodi. perennè enim instrumentum illud parti vitiosæ incumbens cogit & quod eminet subsidere, & eleuari quod præssum erat: & quod in contrariam partem vergebat, flectere in aliam, vt naturæ ordo postulat. Illud animaduertendum est, quod a Gal. traditur loco citato Artis Med. figuræ deprauatæ curationem suscipiendam esse in ijs, qui corrigi possunt. *Quod verò*, inquit, *ad figuræ permutationem pertinet, in ijs sanè, qui adhuc crescunt possibile est plurimarum partium peruersionem corrigere, in ijs autem qui iam sunt aucti, minimè*. Hoc de ea vitiata figura intelligẽdum est, quæ & in ossibus sita est, & ab ortu naturæ fuit contracta: nam quæ in alijs partibus sita est vitiata figura etiã in adultis emendatur, quippe teneris ac mollioribus. Imò verò & in ossibus, si aduenticia sit figura vitiata, vt euenit in luxationibus, ac fracturis ossium, quæ restituuntur etiam in ijs qui iam adoleuerunt.

Ad morbum in forma vitiata quodammodo pertinere suo loco diximus Meatuũ obstructiones, & Cutis siue superficiei asperitatem ac læuitatem. Obstructionem quidem curandam docet Gal. cap. 94. Artis Med. vnica præcipua sumpta indicatione, quæ Apertio est. Et sanè meritissimò. cum enim contraria contrarijs curentur, profectò obstructio apertione curanda.

Ve-

Verùm quia obstructio in pluribus esse potest corporis partibus, & a causis pluribus, apertio etiã pluribus modis fieri posse consentaneum est. Ergo si obstructio fiat in venis, hepate, liene, pulmone, ceterisq; huiusmodi partibus, a crassis lentisque humoribus, Apertio erit per *abstergentia & incidentia medicamenta,* vt ait Gal. *Quæ verò fit ab stercore duro intersepiente intestinum, primùm quidem habebit duritiei remedium ex humidis pinguibusque clysteribus, postea verò ab acribus euacuationem exposcet:* cui certè medendi methodo nos salubriter fomenta abdomini addimus, quæ laxent, humectẽt, emolliant, liquent exiccatas induratasque fæces & intestina calore coarctata exuccaque atque contracta. *Quæ in pulmonibus vel pectore continentur, educuntur quidem per tussim, sed a medicamentis extenuantibus:* addimus etiam ea, quę lenire vias, vt hordeacea, saccharacea, aliaque, quæ Eclemata dicuntur: addimus & quæ thoracis musculos laxare possunt, & quodammodò thotacẽ dilatare & aperire, vt faciliùs & musculi tendantur, & dilatetur thorax. *Quæ verò in hepate vel venis, vel arterijs, vel renibus, aut per vrinam, aut per inferiorem ventrem: & per vrinam quidem ab eis, quæ vehementer extenuant; per ventrem verò ab eis, quæ attrahendi atq; aperiendi ora vim habent.* In his omnibus modus esse debet, vt scilicet a mitioribus primò incipiamus diureti-

cis,

cis, mox paulatim ad fortiora aſcẽdamus. nam ſi primo ſumamus fortiora, liquarentur ſtatim humores & per vrinæ vias non reperent, aut ſi reperent, nimis confertim, & repente, ac proinde noxiè. Addit demũ Gal. vniuerſale theorema ab Hippocr. depromptum, *Quæcumque in ſuperiori ventre comprehenduntur per vomitum; ſicuti quæ in inferiori per ſubductionem* euacuanda eſſe: *At quæcunque ſub cute, per ſectionem, vel ignem, vel adurentia medicamenta. Sic aliquando etiam quæcunque in aliqua naturali cauitate, vt in thorace*. Demum ſubiungit Gal. duo ſcitu digniſſima, *In ſumma quicquid præter naturam alicubi continetur, ſcopus in his ablatio eſt, vel, ſi hæc fieri non poſſit, tranſpoſitio. Quæ verò non ſunt ex genere præter naturam, ſed quantitate damnantur, in his ſcopus detractio exiſtit*. Quæ obſtruunt duplicia ſunt: vel enim toto genere ſunt præter naturam, hoc eſt, nullo modo ſecundum naturæ leges ibi conſiſtere, & adhæreſcere deberent, vt grumus ſanguinis, lapis, pus, ſimilia; & hæc omnino euacuanda, aut, ſi id fieri non poteſt, aliò tranſponenda, vt lapis in vretere in veſicam extrudendus. Vel quantitate ſolùm obſtructiones pariunt, & hæc ex parte demenda. Obſtructiones verò aliarum partium alibi curentur. non enim hîc praxim integram, ſed ſolam methodum vniuerſalem, ex qua particulares dirigantur innuimus.

Ad obstructiones spectare videtur Coalescentia, Constipatio, Compressio, & Subsidentia. nam omnia quædam veluti obstructiones videntur esse. Coalescentia est cum latera meatus concidunt, seseque mutuò tangunt atque adhærescunt, actionemq; proinde lædunt, vel attractionem, vel expulsionem, vel quamuis aliam. Huius curatio, siue curationis scopus est latera attollere, &, si vnita fuerint, separare, vt attolli possint, atque pristinam cauitatem efformare: idque medicamentis præstari debet, quæ soluant cohærentiam ac cicatricem. Constipatio & ipsa meatuum & cauitatum est quædam obstructio, inuecta a tumore aliquo ibi subcrescente, tuberculo, caruncula ceterisque huiusmodi. Scopus est causam constipantem, quę præter naturam in cauitate inhæret, auellere ijs medicamentis, quæ cuique causæ opportuna propriaque sunt, vt tumorem ac tuberculum coquentibus, carunculam absumentibus & auellentibus. Compressione etiam obstruuntur meatus, cum eorum latera compressa subsideant, mutuoque tangantur. Scopus est, causam comprimentem amouere, siue externa sit, siue interna, tumor, articulus luxatione e proprio loco abscessus, siue quiduis aliud. Subsidentia demum a nimium laxantibus, & humectantibus nascitur, cuius causa latera cauitatis ac meatus concidunt mu-

tuoq;

tuoque adhærescunt. Scopus esse debet exiccare, contrahere, ac roborare.

Iam verò ad primum hoc organicorum morborum genus non solùm vitiatam formam, obstructionesque quæ meatuum morbi sunt; sed etiam læuitates ac asperitates, quæ superficiem vitiant, spectare videntur. Has Gal. cap. 95. Artis Med. pluribus tractat. Si ergo asperitatis ac læuitatis curationem ex arte inire & aggredi cupimus, eius causas explorare necesse est. Asperitatis duplex causa est, vt optimè notat Senner. vel addens superficiei, vel detrahens: illud attollit superficiem, hoc deprimit: illud humor quiuis superuacaneus partibus insidens esse potest: hoc acris, mordax, & exedens, quod partem superficiemque erodat, excauet, deprimatque. Illius scopus est superuacaneum humorem euacuare, aut, vt propriùs loquitur Gal. detrahere. Euacuatur autem aut detrahitur vel *Retrocedens, vel Per ipsam partem*. Retrocedet autem vel impulsa, vel attracta, vel transmissa materia morbifica. Per locum verò patiẽtem euacuabitur partim quidem sensibiliter, partim insensibiliter, nempe in vapores resoluta. Retrocessio repellentibus fit, ijs nimirum, quæ adstringunt & refrigerant: fit attrahentibus nempe ijs, quæ calefaciunt insigniter, exulcerant, dolorem inducunt, & euacuant, vacuumque reddunt alium locum. hæc enim

om-

omnia materiam attrahunt ab vna in aliam partem. demũ retroceſſio fit tranſmiſſione, cum materia a parte affecta ad aliam per metaſtaſim trãſponitur. At verò *Per ipſam partem* euacuatur humor aut ſenſibiliter ſectione, vſtioneq; aperto loco affecto; aut inſenſibiliter, per medicaměta attenuantia, ac diſſipentia attrito, tenuato, exhalatoque humore. Illud tamen in omnibus hiſce præſtandis animaduertendum eſt, ſi corpus humoribus ſcateat, nihil ex his tentandum eſſe, niſi prius totum euacuetur corpus. alioqui enim neqne humor repelli poteſt a parte affecta ad alias, quia hæ humore turgentes non admittunt aduenam humorem; neque attrahi, neque tranſmitti propter eamdem rationẽ. Imò neque euacuationem tentare tutò poſſumus, quia plus materiæ attrahimus ad affectum locum e ceteris corporis partibus, quàm inde euacuemus. Contra verò prius euacuato corpore. nam quodlibet ex his feliciùs contingit.

Quod verò facit ad contrariam Læuitatem, contrarium habet ſcopũ, contrariam ea cauſam nacta. Cauſa eſt humor lentus craſſuſque, ex Galeno cap. 95. Artis Med. qui ſuperficiei inæqualitatem naturalem tollit replens rugas illas, ſiue potius depreſſas ſuperficiei partes. Id autem corrigitur *Medicamentis, quæ ſufficienter abſtergant, adſtringantque parum*, vt ait Gal.

De

De Numeri Curandis Morbis Memb. 2.

IN numeri morbis quid ars, quid natura poſſit facilè innoteſcit. Duplex numeri morbus, alter deficiens, alter abundans. deficientis indicatio reparatio eſt, ab ſola natura perficienda: abundantis verò reſecatio eſt ſcopus, ab arte ſolùm præſtanda. In ijs, quæ natura præſtat, ars miniſtra eſſe poteſt & adiutrix, in his verò quæ ab arte, ferè inutilis eſt naturæ conatus & auxilium. Itaque ſicuti in dente reparando medicus auxiliares manus præbere poteſt, in carne, in cute, in ceteris, impedimenta ſaltem amouens & arcens, naturalem calorem fouens, ſpiritus reficiens, alimentum idoneum ſuppeditans &c. ita natura in auellendo, quod abundat, plerumq; impotens eſt, & ſolius medici opera abſoluitur, vt ſextum digitum reſcindere. Illud tamen omni laude & admiratione dignū prætereundum non eſt: eò *Mortalis progreſſa potētia cura*, vt Claudiani verbis vtar, vt ars in ſacram naturæ meſſem falcem inijcere ſit auſa, & quæ a natura patrari nequeunt, audacter ſit aggreſſa: Naſum auulſum ex propria alienaque carne ars reſtituit, ac refecit ad miraculum vſque,

vt etiam nos ex Taliacotio, mirabilis huius chirurgiæ auctore ac principe, in *Dissertatione de Vnguento Armario*, qua eã a superstitione vindicauimus, testati sumus. Ceterùm ea sunt in morborum numeri curatione memoria tenenda, a Gal. loco citato animaduersa, *Quibus aliqua particula deficit, in ijs quidem scopus est efficere alteram, subministrando naturæ eo quo diximus modo, Quibus autem redundat, hanc resecare oportet, aut scalpello, aut igne, aut caustico medicamento. At verò quædam sunt quæ etsi generari restituique non possint, pro ipsis tamen licet alteram substituere; vt osse ex toto sublato quendam carnosum callum inducimus, qui processu temporis durescit. Vbi verò parte sublata neq; eamdem secundum speciem substantiam, neque similem efficere possumus, tertius nobis scopus est, inuenire decorem quendam, vt in mutilationibus.*

De Curandis Magnitudinis Morbis Memb. 3.

NVmeri morbis ij, qui in magnitudine consistunt, affines sunt atque cognati. siue enim auctam spectes magnitudinem, siue imminutam, abundanti vel deficienti numero proportione respõdere in-

intelliges. Iurè igitur nos, Galenũ sequuti cap. 97. Artis Med. post numeri morbos, eos qui magnitudinis esse dicuntur, curandos suscipimus. In magnitudine verò excedente scopus est Imminutio, in imminuta Auctio. At verò aucta magnitudo vel totius corporis est, vel alicuius partis. Si sit totius corporis, ea, qnæ a Gal. proposita sunt, medicamenta oportuna esse nequeunt. nam, cũ in aucta magnitudine eadem laudet medicamenta, quæ in abundanti numero, sectionem, vstionem, erosionem, ceteraque huiusmodi in vniuersali aucta magnitudine, ea oportuna esse non possunt. Igitur indicatio erit imminuere vniuersalem magnitudinem tum per ea, quæ exiguum præbent nutrimentum, tum per ea, quæ carnosam molem (nam totum corpus in nimiam noxiamque actionibus obeundis magnitudinem excrescit præcipuè, quia carnea moles augeatur) extenuant, digerunt, absumuntque. Igitur tenuissima præscribẽda est diæta, attenuans, & exsiccans. in omnibus sex rebus non naturalibus, vt labor, vigilia, inędia, aliaque gracilibus inimica amica pinguibus. M - dicamentis vtendnm discutientibus, asperis frictionibus, inunctionibus resoluentibus, & alijs, quæ suo loco proponentur. Si verò particularis sit auctio magnitudinis, aliqua nimirum pars sit aucta prærer naturæ modum, actioq; proinde lædatur,

videndum, an tota pars, eodem modo, quo totum corpus, ſit aucta; & ſic ijſdem opus eſt medicamentis, eadem exiſtente indicatione. Si verò ſecundum partem membrum ſit auctum, & ſic tumor erit excitatus præter naturam, morbuſque natus in magnitudine aucta. Scopus vniuerſalis eſt magnitudinem auctam imminuere. Ergo materia in parte hærẽte euacuanda, & prohibenda, quę poteſt eodèm fluere. Euacuatur autem hærens aut ſenſibiliter, aut inſenſibiliter. illud ſectione & alia quauis apertione præſtatur, per quam effluat materia in parte hærente. Inſenſibiliter verò emollientibus primò, ſi opus erit, medicamentis tentatur, deinde rarefacientibus, diſcutientibus, reſoluentibus, ijs nempe medicamentis, quæ cutis poros aperire poſſunt, materiam attenuare & in vaporem reſoluere. Quæ verò fluere poteſt ad partem materia, tumoremque augere, reuellentibus opus habet, repellentibus, intercipientibus ſi actu fluat. Reuulſio fit ad contrarias partes materiam trahendo, aut frictionibus, aut cucurbitulis, aut phlebotomia, aut cauterio, aut veſicatorio, aut quouis alio, quod materiam acceſire poſſit ad contrarium locum. Repulſio fit refrigerantibus, & adſtringentibus medicamentis. Ergo vt reuulſio præſtatur in parte effectæ contraria, ſic repulſio in eadem affecta parte adhibetur im-

ponitur que ipsi parti. Interceptio verò medio quodam modo se habet: neque in contraria parte, neque in eadem adhibetur, sed in intermedia, vt manu tumore presſa, interceptio tentatur in eodem brachio per medicamenta adstringẽtia; constipantia atque corrugantia; de quibus omnibus suo loco agemus.

Imminuta verò magnitudo augescendi scopum habet. hęc siue vniuersalis sit, siue particularis, ea desiderat, quæ copiosius alimẽtum aduocant ac tribuunt. Vberiori igitur opus est alimento, ceterisque sex rebus non naturalibus, quæ contrariæ magnitudini oportuna esse superiùs diximus, nempe quæ & tribuere, & aduocare allicereque ad imminutas emaciatas & atrophia laborantes partes possunt alimẽtum, vt moderata exercitatio, somnus mediocris, aut paulò longior, temperatę frictiones, tepidiuscula balnea, inunctiones a frictione ac balneo, ac demum dropax seu picatio: de quibus suo loco agemus.

De Morbis in Situ Curandis Memb. 4.

QVi in situ consistunt morbi, ferè luxationes sunt, quæ propriè articulorum sunt, cum e suamet sede excesse-

cesserint. Intestina etiam cum peritoneo rupto in scrotum descendunt, morbum pariunt in situ; item vterus, & intestinum rectum prolapsa. Scopum verò habent repositionem in pristinum naturalemque locum. Hoc (de luxatis loquor) vel manu fit, & palæstrica dicitur curandi ratio, ex eo quod in palæsta in more id positum fuerit, cum luctatorũ aliquis aliquo membro luxaretur: vel instrumentis ad hanc rem accomodatis, vt fascijs, laqueis, scalis, machinisq; permultis, quę ab Hippoc. vsque temporibus in vsu posita fuerunt: quæ quidem ratio dicitur medica, non quidem quod illa medica non sit, sed quia a non medicis vsurpari consueuit. Iam verò, vt mira breuitate ac perspicuitate tradit Fabric. ab Aquapend., quatuor spectanda sunt in quauis luxatione curanda mẽbri *Extentio, Repositio, Deligatio, Collocatio.* Et sanè primò extẽdere oportet membrum, quia luxatione musculi contrahunt os prolapsum, & membrum breuius reddunt. Deinde reponere in proprium locũ, quod est pręcipua indicatio & scopus medici. Repositum autem Deligare necesse est, ne e proprio iterum exscedat loco. Demum Collocare oportet appositè, vt ne flectatur, aut quouis alio modo dimoueatur, ac proinde dolor excitetur & inflammatio. Hæc autem, vt quęcunque alia ad morbos in situ spectãt, a Chirurgis

petenda sunt, præsertim verò ab summo Hippocrate, Galeno, Celso, Aquapendente, Guidone, Fallopio, ceteris nobilissimis Chirurgis.

De Morbis Solutæ Vnitatis Curandis
Cap. 4.

QVemadmodum in ijs morbis, qui in superuacaneo numero siti sunt, præcipuam curandi rationem sibi artem, non naturam, vendicare superiùs intelleximus; ita hìc planè innotescet, naturam plurimum, artem verò minimum eniti, & curationẽ absoluere. verè hinc constat, verum esse quod ab Hippocrate dictum est, Νούσων φύσιες ἰητροὶ, *Morborum naturæ medici*. Cum enim solutæ vnitatis curatio vnicum habeat scopum, Vnire disiunctas partes, hoc a natura fieri potest, a medico verò nequaquam. Etenim siue Vulnera spectes, siue vlcera, siue quemuis alium, a nobis solutæ vnitatis morbum, memb.3. cap.2. sect.1. lib.2. descriptum intelliges, naturam esse, quæ opus absoluit, vnit nempe glutinatque dissita partis labra. Neque verò putes planè ociari medicinam, & inutilem planè esse. nam & ipsa naturæ, vt eius propriũ est, auxiliares

præ-

præbet manus. Ergo cum ſcopus in ſoluta vnitate ſit Vnire, neceſſe eſt, vt impedimenta amoueantur: illud ſolius naturę eſt, hoc ſolius artis. itaq; ſicuti præcipuus ſcopus, qui eſt vnire, naturæ debetur; ita minùs principalis, qui eſt amouere impedimenta, arti tribuitur. Et vt res ſit manifeſta, vulnus in exemplum ſumamus. in hoc curando omnes præcipiunt & Chirurgi & Medici primò, vt ſi quid interceptum eſt in vulnere, ſiue grumus ſanguinis, vt plerumq; ſolet, ſiue quoduis aliud, extrahatur, emundetur vulnus, ſanguiſq; iam effuſus abſtergatur: deinde, vt diſſita labra manu adducantur; tertiò adducta ligetur faſcia, ne rurſus deducãtur; quartò ſubcreſcentes ſordes excrementaque abſtergantur (nam cum ex ſanguine regeneratur caro, neceſſe eſt multa ſequantur excrementa, quippe carnis generatio coctio quædam ſit) quintò fluxio humorum, dolor, calor & inflammatio, ceteraque, quæ vulneri accidere ſolent, auertantur. ſextò partis temperamentũ conſeruetur aut reſtituatur. Demum vt inducatur cicatrix. Hęc omnia, ſi ex arte pręſtentur, Vnio neceſſario ſequitur: quæ ſolius naturæ eſt, ſicuti cetera omnia ſolius artis. Haud abſimili modo ceteræ continui ſolutiones ſeſe habent: in omnibus natura patrat opus, medicus impedimenta amouet: per amouere autem non ſolùm intelligimus, quod

adest, detrahere; sed etiam, quod abest, addere, vt auferre grumum, teli partem, pila ve, & vnguenta fasciasque adiungere.

De Curandorum Symptomatum Ratione Cap. 5.

QVamquam Symptomata, cum de Pathologia ageremus, diuersa a nobis Sectione explicata sunt, in Therapeutica tamen eadem comprehenduntur: nec, vt opinor, præter ordinem & methodum, quia sicuti necesse erat ea distinctiùs nouisse, ac diuersa a morbis tractatione explicare; ita vix diuersam a morborum curationem, medendique methodum desiderant. Itaq; eadem sect. vnoque capite omnia symptomata compræhendentur. Cum igitur Symptoma morbum, vt vmbra corpus, sequatur, id præcipuè postulat, vt morbus e medio tollatur, quò ipsũ aboleri possit. Itaq; de singulis symptomatũ speciebus curandis hìc singillatim agere ferè superuacaneum: vnaquæque enim species eundem habet scopum, morbum tollere. Verùm quia non semper expectare conducit, dum morbus curetur, vt symptoma auferatur, cum aliquando adeò vrgeat eius vis, vt mor-

mortem ipſam minetur; ideò, poſthabito quandoque morbo, ad ſymptoma curandum conuertere animum debemus. Quæ verò vrgent, maximèque negotium faceſſunt, ac propterea cogunt medicum, primarium curãdi ſcopum negligere, ea ferè ſunt, quæ a doctiſſimo Sennerto recenſentur, Dolor, Vigilia, Sitis, Diarrhæa, Hęmorrhagia, Lipothymia. hæc enim adeò quandoque vrgent, percelluntque corpus, vt niſi læniantur, ægros manifeſtè perdant.

Dolor cum ſit paſſio ſeu affectio ſenſus tactus (*eſt enim dolor triſtis ſenſatio*, vt communis fert opinio) neceſſe eſt, vt in parte dolente fiat perceptio obiecti tangibilis dolorifici, atq; adeò anima ipſa, ſenſus ve communis adſit, aduertatque huiuſmodi ſenſationem: alioqui enim dolor non percipitur: vnde Hippocrates *Qui aliqua corporis parte dolentes ferè dolorem non ſentiunt, ijs mens ægrotat*. Tres igitur viæ iniri poſſunt, vt, manente morbo doloris cauſa, dolor aut tollatur, aut leniatur: prima vt in dolentem partem contraria ſenſatio, iucunda ſcilicet, inducatur; altera vt ſentiẽdi vis obtundatur; tertia vt anima aliò auertatur, ac nouis phantaſia ſenſuſue communis obducatur ſpeciebus. Inducitur autem iucunda in dolentem partem ſenſatio per *Anodina*. cum enim hæc valdè temperata ſint, maximè amica ſunt naturæ, ac proinde hæc veluti oblectatur eorũ conſortio

atque demulcitur. Obtunditur autem vis ſentiendi per ea, quæ *Narcotica* dicuntur, ſeu ſtupefacientia. hæc enim nimio, quo pollent, frigore necant ſpiritus, caloremque, ac proinde ſentiendi, quæ per ſpiritus & calorem in parte ſentiente viget, obtunditur vel aboletur. Quantum verò poſſit, animam a dolore aliò auocare, ego, cum hæc ſcribo, re doctus intelligo, & experientia diſco. vehementi enim præſſus capitis dolore, dolorem hæc ſcribens non ſentio, huc nempe anima intenta: & tantùm abeſt, vt, cum animum ad ſcribēdum appello, accreſcatur dolor, vt sēſim potius extenuetur & veluti contabeſcat. Neque verò id ſemel experior: nam a tribus hebdomadibus huius quintilis menſis, in quibus hæc ſcribo, ferè ſemper capitis dolore laboraui, ac ferè ſemper a ſcribendo meditandoq; dolori medicinam quæſiui. Oportuna itaque ſunt doloribus ea omnia, quæ animum a dolore auertere poſſunt, maximè verò iucunda, vt muſica, amenarum rerum aſpectio, amicorum colloquia, litteratorum conſuetudo, & aliorum, quibus oblectari conſueuit animus. Ex his patet, quatuor eſſe doloris læniendi extenuandique rationes, primam per ablationē cauſæ, quæ vera eſt & propria curandi ratio; alteram per anodina, tertiam per narcotica, quartam addimus per auocationem animæ ad alia obiecta.

Vi-

Vigilia verò non ſecus ferè, ac dolor quandoque faceſſit ægro negotium. Cum igitur vehementiùs vrget, ea indicat vſurpanda, quæ ſomnum accerſunt. hæc ſunt, *Quæ quietem ſanguini præbent*, vt ait Hippocrates, tunc enim vigilat animal, cum anima eiuſque ſenſus exercentur: exercentur autem ſanguine ſpirituq; commotis, actis, & in ſenſuum organa irrepentibus. itaque cum ſpiritus ac ſanguis, cui ſpiritus inſunt, quieſcit, non influit in organa ſenſuum; ac proinde anima non operatur neque eius ſenſus, vnde fit, vt ſomnus irrepat. Quarè iureoptimò dictum eſt a Plinio, *Eſt ſomnus nihil aliud, quàm animi in medium ſeſe receſſus*. recedit quidem animus in medium, hoc eſt, eius potentiæ quaſi retrahuntur ab operationibus externiſque ſenſibus, cum ferientur. Id etiam facilè innoteſcit, quod a Zenone apud Ciceronem dictum eſt, *Contrahi animum Zeno, & quaſi labi putat, atque concidere, & ipſum eſſe dormire*. Sed vt vt eſt, præter noſtrum inſtitutũ eſt, quod eò ſpectat, vt ſomnum cõciliantia tradat. Vniuerſalis ſcopus eſt, ſanguini quietem præbere, cum ex Hippocrate hoc ipſo, quod ſanguis ſpirituſque quieſcant, ſomnus aduocetur. Quieſcunt autem per ea, quæ frigida humidaque ſunt, & vi peculiari moto ſanguini quietem ac torporem inducunt. Quieſcunt etiam per ea, (præſertim verò ſi de morbificis vigilijs loqua-

mur) quæ cauſas abigunt, vt dolorem, acres calidoſq; vapores exhalationes ve, & ſi quæ ſunt huiuſmodi. Peculiaria verò ſoporifera hìc adſcribenda non ſunt, ſed methodum tantùm, cui incumbimus: ea verò tradentur inferiùs, cum de Pharmaciæ parte alterante agemus.

Sitis humida frigidaque adhibenda indicat. *eſt enim frigidi humidique appetitus*, fitque a calida ſiccaque intemperie. Igitur frigidæ potu opus eſt, vt verè tollatur. demulcitur autem fucatis quibuſdam medicamentis, quæ cauſa non tollunt, ſed ſymptoma ſolùm læniunt, vt apud Hippocr. 6. Epid. *Silere, os claudere, frigidum inſpirare*: huc ſpectant ablutiones, ceteraque vel tonſoribus nota.

Diarrhæa contrarium humoris motum, vel potius quietem indicat: compeſcenda eſt, ſi fieri poteſt, medicamentis quæ humorum motus prohibeant, locumque affectum, oraque venarum claudant: vel ſi id fieri nequit, in contrariam partem reuellendi ſunt humores & per vomitum educendi, aut per vicina deriuandi medicamentis diureticis.

Eodem ferè collimare debemus in ſanguinis fluxu compeſcendo. Scopus eſt ſanguinem retrahere, ne fluat ad apertum locum reuellendo, repellendoque; & apertum locum claudere, ne, etiamſi eò adhuc fluat, exire poſſit; cui ſcopo empla-

pla-

plaſtica craſſa lentaque adiumento ſunt.

Lipothymia aut reficientes, aut reuocantes ſpiritus poſtulat: hoc eſt, aut ea deſiderat, quæ abolitos reficiat ſpiritus, aut quæ diſſipatos colligat reuocetque ad propriam ſedem. Illa ſunt optima alimenta, vinum generoſum, odores ſuaues. Hęc quæ cauſam diſſipantem tollunt, quæque reprimunt a periferia ad centrum, repelluntque palantes, & a ſuis ſedibus diuulſos. Hæc paucula dixerim de Symptomatibus, vt hinc coniectare tyro poſſit, qua via ad cetera eundum.

SECTIO SECVNDA
De Tribus Medicinæ Instrumentis.

INcassum egerim, si vniuersalem solùm medendi rationem tradiderim, eaque tantùm innuerim, quæ facienda sunt, nisi & ea, per quæ illa sunt facienda, adiungerem. Itaque in hac secunda sectione de triplici medicinæ instrumento, quo scopum in prima sectione propositum attingere possimus, agendum erit. ergo in primo capite de Pharmacia, in altero de Chirurgia, ni tertio de Diæta agemus. Cum verò pharmacia duo suppeditet medicamentorum genera, Alterans & Euacuans, in duo etiam membra, ijs respondentia, illud cap. partiemur, in primo nempe de Alterantibus, in altero de Purgantibus agentes. Caput verò de Chirurgia non omnia ad chirurgiam pertinentia compræhendet, sed ea maximè, quæ ad clinicum medicum spectant. igitur deligationibus, ossium repositionibus, partium sectionibus, vstionibus, ceterisque huiusmodi, aut prætermissis, aut leuiter delibatis, de sauguinis missione, quę ad Clinicum ma-

maximè ſpectat, vberiùs ac diſtinctiùs agemus. Demum trademus in vltimo capite Victus rationem, & ita vniuerſam therapeuticam abſoluemus.

De Pharmacia
Cap. I.

QVæ ad pharmaciam ſpectant medicamenta, Alterantia eſſe diximus, & Euacuantia: illa multiplicia ſunt: aliqua enim primis maximè qualitatibus alterant, ac proinde aut partes, aut humores calefaciunt, frigefaciunt, humectant, aut ſiccant. Alia verò ſecundis præcipuè, aut alijs qualitatibus agunt: quæ quidem multiplicia ſunt, emollientia, indurantia; attenuantia, incraſſantia; rarefacientia, conſtipantia ſeu condenſantia; repellentia, attrahentia; adde roborantia, abſtergentia, incidentia, aperientia, maturantia, diſcutientia, glutinantia; Carnem generantia, cicatricem inducentia, dolorem ſedantia, ſomnum conciliantia, vires reficientia, & alia, de quibus ſingillatim breuiterque inferiùs agendum. Quod verò ad purgantia ſpectat, hæc vel per aluum, vel per vomitum, vrinam, ſudorem, tuſſim expurgant euacuantque, vt non multò poſt videbimus.

De

De Alterantibus Memb. I.

IN alterantibus medicamentis tradendis hunc seruabimus ordinem: primò enarrabimus ea, quæ aut temperata, aut calida, frigida, humida, siccaque sunt: deinde ea, quæ certis ac determinatis partibus talia sunt, vt capiti, stomacho, hepati, ceteris: & simul ea, quæ determinatis humoribus, vt bili, pituitæ, melancholiæ &c.: tertiò ea tradam, quæ extrinsecus præcipuè adhibentur, licet pleraque etiam intrinsecus assumi possint, vt emollientia, indurantia, ceteraque superius dicta.

Medicamenta Temperata.

Illud hìc in memoriam reuocare debemus, quod cap. 3. nostrarum Exercitationum de sero lactis dictum est, medicamenta non esse secundum se statuenda calida aut frigida humida vel sicca, sed respectu nostri corporis. quarè calida dicenda sunt v. g. in secundo gradu, non quæ ex se talia sunt, sed quæ nostro corpori talem caloris gradũ tribuere possunt. cicuta frigida est nostro corpori in quarto summo-

moque gradu, sturno verò ferè temperata cum eos nutriat: hordeum frigidum est nobis, equo satis calidum, cum maximè calescant ab eius vsu. Quæ igitur medicamenta nostro corpori tẽperata sunt, multa referuntur a Vuechero, Renodęo, ceteris, quibus curæ fuit hæc in ordinem redigere. Omnia eiusmodi sunt, vt mediocre temperamentum nacta sint, quo homini planè amica similiaq; videantur, nulla qualitate eum manifestè afficiens, sed talem conseruans qualem inuenerit. hæc sunt adiantũ, asparagus, dactili, faba, ficus, gummi elemi, glycirrhiza, iuiubæ, lini semen, nuclei pini, oleum dulce, pinguedines suillæ, vitulinæ, caprinæ tragacanthum, cetera nonnulla.

Medicamenta Calida in primo gradu.

Quomodò medicamentorum gradus definiantur diximus cap. 3. Exercitationum de Sero Lactis: Si maximè, aut perniciosè medicamentum hominẽ calefaciat, quarto gradu summèque calidum statuetur. Si verò impensè quidem, sed tamen citra aut perniciem, aut magnam læsionẽ, ordine tertio. At si planè quidem innoxiè, perspicuè tamen & omnino manifestè, ordine secundo. Si demum penitus infirmè obscurèque, primo gradu calidum existima-

mabitur. Itaque ea quæ censentur in primo gradu calida sunt, quæ & infirmè, & obscurè calefaciunt: huiusmodi sunt, vt ordine valdè apposito ex Vuechero ceterisque describit Sennertus.

Ex folijs & herbis Althæa (caue absinthium in horum numerum referas) borago, buglossum, beta, brassica, chamæmelum, eupatorium, fumaria, melilotus, scolopendrium, spica nardi, tussilago.

Ex floribus boraginis, buglossi, bettonicæ, chamæmeli, meliloti, populi nigræ.

Ex fructibus amigdalæ dulces, castaneæ, mora matura, poma dulcia, nuces iuglandes, cupressi virides, vuæ maturæ.

Ex seminibus coriandri, lini, lupini, sesami, orizæ.

Ex radicibus althæa, brancæ vrsinæ, betæ, buglossi, glycirrhizæ, satyrij.

Ex corticibus macis, tamarisci.

Ex liquioribus, succis, & gummis saccharum, bdellium, laudanum, gummi hederę.

Calida in secundo gradu.

Quæ manifestè quidem, non tamen vehementer calefaciunt medicamenta, in secundo gradu calida censentur: huiusmodi sunt.

Ex herbis & folijs anethum viride, angelica, apium, arthemisia, bettonica, cala-

mus odoratus, chamepitis, fœnum græcum, hypericum, hedera, lupulus, melissa, marrubium, matricaria, pimpinella, rosmarinus, satureia, scabiosa, saluia, scordium, stoechas, aliaque a Vuechero allata.

Ex floribus amomi, croci, caryophyllorum, schaenanthum, lauendulæ, lupuli, melissæ, rosmarini.

Ex fructibus, capparis, nux muscata, apij, pistacia, ficus siccæ, nuces siccæ.

Ex seminibus, anethi, apij, citri, erucæ, oribi, ocymi, vrticæ.

Ex radicibus, apij, capparum, pimpinellæ, napi, zedoariæ, aliæque a Sennerto descriptæ.

Ex corticibus cassia lignea, thuris, cinnamomi aliqui inter secundo gradu calida, alij inter tertio recensent.

Ex liquoribus gummis ac rasinis &c. vinum, balsamum, mel, ladanum, aloë, galbanum, mastiche, myrrha, thus, pix arida, rasina, styrax.

Ex adipe leonis, vrsi, pardi, vulpis.

Calida in tertio gradu.

Ea verò medicamenta, quæ vehementer calefaciunt, non tamen perniciosè, calida in tertio esse habentur, vt

Ex herbis & folijs asarum, agnus castus, arum,

arum, amomum, anethum ſiccum, dicta-mum, caryophyllata, chamædrys, carta-mum, ſeu cnicus tantopere ab Hippocrate laudatus, centauria vtraque maius & minus, chelydonium, calamintha, menta-ſtrum, fęniculum, epithymum, iuniperus, helenium, hyſſopus, laurus, maiorana, mentha, nigella, origanum petroſelinum, pulegium reſtabouis, ruta, ſabina, ſerpil-lum, thimum, trifolium, vrtica.

Ex floribus agni caſti, epithymi, leuco-ion, periclymeni.

Ex fructibus, baccę iuniperi, caryophyl-li, carpobalſamũ, anacardia, piper nigrum (nam album calidius eſt item & longum.)

Ex ſeminibus ammi, amomi, aniſi, car-tami, cardamomi, fœniculi, cumini, dau-ci, nigellæ, napi, petroſelini, ſeſelios, ſta-phidis, viticis.

Ex radicibus aſari, ari, ſcillæ, dictami, fœniculi, galangæ, vtriuſque hellebori, helenij, iridis, petroſelini raphani.

Ex corticibus, macis.

Ex liquoribus, lachrymis, gummiſque vinum vetus, aſſa dulcis, & fœtida, am-moniacum, opopanax, muſchus.

Ex metallis flos æris æs vſtum, ſquam-ma æris, ærugo, alumen, ſal nitrum, ſul-phur, chalcitis

Ca-

Calida in quarto gradu.

At verò quæ maximè omnium, aut perniciosè calefaciunt, ea in quarto calida esse censentur.

Ex herbis seu folijs sunt lepidium, nasturium vtrumque, porrum capitatum, struthium, thapsia, tithymalus.

Ex fructibus piper album & longum.

Ex seminibus nasturij, sinapi.

Ex radicibus allium, cæpa, costus, porrum capitatum, pyrethrum.

Ex gummis euphorbium.

Ex metallis, auripigmentum, chrysocolla, sandaracha, vitriolum.

Frigida in primo gradu.

Quæ de calidis diximus norma esse possunt frigidis, siccis, humidisque. Itaque

Ex herbis folijsq; primo gradu censenda sunt atriplex, oxylapathum, malua, myrtus, parietaria.

Ex floribus maluæ, rosæ, violæ.

Ex fructibus, citrij caro, cydonia mala, pruna, pyra.

Ex seminibus hordeum, milium.

Ex radicibus graminis, maluæ.

Ex succis cõcretis acacia, sanguis draconis.

Ex

Ex lapidibus hyacinthus, sapphyrus, smaragdus.

Frigida in secundo gradu.

Ex folijs & herbis, blitum, lactuca, lens palustris, inthybus, hyacinthus, oxalis plantago, polygonum, psillium, solanum.

Ex floribus, anemones, hyacinthi, cichorei, nymphææ luteæ.

Ex fructibus cucurbita, cucumis, galla, mala aurancia, punica, pruna damascena, pepones, persica.

Ex seminibus acetosæ, cichorei, alkekengi.

Ex lignis santali omnes albus, citrinus rubeus.

Frigida in tertio gradu.

Ex herbis seu folijs portulaca, mandragosa, semperuiuum.

Ex floribus balaustia.

Ex fructibus mala aurea, mala insana.

Ex seminibus cicutæ, hyosciam, pauaueris.

Ex radicibus mandragoræ.

Ex succis hypocistidis.

Fri-

Frigida in quarto gradu.

Ex folijs ſeu herbis cicuta, papauer, hyoſcyamus.

Ex fructibus ſtrammoneæ.

Ex liquoribus concretis meconium, opium ſecundum aliquas ſui partes, nam ſecundum alias eſt valdè calidum, vt alibi innuimus.

Humida in primo gradu.

Ex herbis folijſue bugloſſum, helxine, malua.

Ex floribus bugloſſi, maluæ, intybi.

Ex fructibus citri caro, iuiubæ, amigdalæ dulces.

Ex ſeminibus maluæ ſeſami.

Ex radicibus ſatirij, bugloſſi, glycyrrhizæ, maluæ, rapi.

Humida in ſecundo gradu.

Ex herbis viola nymphæa, atriplex, blitum, lactuca, portulaca.

Ex floribus nymphęæ, violarum.

Ex fructibus cucurbita, melones, pepones, ſeu melopepones, perſica, pruna damaſcena, vuæ maturæ, ſaccharum.

Hu-

Humida in tertio gradu.

Pauca ſunt, quæ tertio ordine humida cenſentur: in hunc cenſum ea referuntur, quæ maximè humectare ſolent, ſiue quæ inter humectantia maximè talia ſunt, vt cucumeris, cucurbita, lactucæ ſuccus, fungi, papauer ſatiuum, ſolanum ſomniferum &c. ex Vuecher.

Sicca in primo gradu.

Ex herbis & folijs beta, braſſica, chamęmelum, fœniculum, myrtus, verbaſcum.

Ex floribus chamæmeli, croci, meliloti, roſarum.

Ex fructibus baccæ iuniperi, caſtaneæ.

Ex ſeminibus fabæ, fœnugręci, hordei.

Ex radicibus ari, brionię, rubiæ, althęæ, tamariſci.

Sicca in ſecundo gradu.

Ex herbis & folijs anagallis, artemiſia, anethum viride, betonica, cuſcuta, calamus odoratus, intybum, burſa paſtoris æquiſetum, gingidium, mentha, mentaſtrum, plantago, roſmarinus, ſpica nardi,

ſol-

Soldanella, fumaria, pimpinella, oxalis siue acetosa.

Ex floribus balaustia, pęonię, anemonis, stechadis.

Ex fructibus capparis, cydonium, nux cupressi, nux muscata, pira, pistachia.

Ex seminibus fœniculi, carthami, lentes, orobus, miliū, orizę, papaueris solani.

Ex radicibus cappares, cichorei, raphani.

Ex lignis sandali.

Ex lachrymis, gummis, rasinis, galbanum, opoponax, pix arida, myrrha, styrax, mastiche, mel.

Sicca in tertio gradu.

Ex herbis & flor. filix, millefolium, quinquefolium, trifolium, polium, absinthium, abrotanum & anethum vsta, apium, asarum, chalaminta, epithimum, hyssopus, iuniperus, maiorana, marrubium, origanum, petroselinum, ruta, sabina, thimus, serpillum.

Ex floribus balaustia, epithymi, chamepityos.

Ex fructibus caryophylli, galla, piper, iuniperi baccę.

Ex seminibus grana tintorum, anethi, apij, anisi, carui, cumini, coriandri, nigellę, petroselini, milij.

Ex radicibus, & corticibus acori galangę

pen-

pentaphyli, trifolij, asari, apij, scillæ, hellebori, cinnamomi.

Ex succis, aloë, acetum, acacia, canphora, moschus.

Ex metallis, flos æris, æs vstum, squamma, ęrugo, alumen, sal, nitrũ, sulphur &c.

Sicca in quarto gradu.

Ex herbis & folijs ruta siluestris, allium, nasturtium, sinapi, pulegium.

Ex metallis calchantum, auripigmentum, sandaracha, chrysocolla, melãtheria. cetera vide apud Vuecher. lib.4. cap.14.

Medicamenta certos humores partesque alterantia.

Hactenus præcipua, & quæ magis in vsu posita sunt, medicamenta alterantia enarrauimus, Vuecherum sequuti, vel potius Sennertum, qui e Vuechero omnia mutuatus in ordinem redegit: enarrauimus, inquam, quæ quamuis partẽ, quemuis humorem alterarę possunt: nunc verò ea proponenda sunt, quæ cuilibet parti nostri corporis propria habentur, & cuiuis humori peculiaria esse censentur. In quo quidem præstando, non est cur subtiliùs philosophemur: ea sunt afferenda, quæ ab alijs

alijs allata, longo vſu comprobata ſunt: non hìc noua querimus medicamenta, ſed vetera a veteribus allata comprobamus. Iam verò ex his omnibus calidis, frigidis, humidis, ſiccis aliqua caput peculiari quadam vi ac ſympathia reſpiciunt, aliqua oculos, thoracem alia, pulmones, cor; alia ſtomachum, alia hepar, lien, renes, vterum, ceteras partes. Præterea alia bilem alterant, alia pituitam, alia melancholiã. Hos igitur breuitati ſtudentes ſingillatim quidẽ ſed ſimul perſpicuè afferemus ea, quæ & partes & humores reſpiciunt.

Medicamenta Bilem alterantia.

In capite ſimplicia ſunt, roſa, viola, folia ſalicis, lactucę, nenupharis folia & flores, papauer album, nymphæa. Compoſita ſunt ſyrupus de nymphæa, de papauere, violaceus, roſaceus. Conſerua roſacea, violacea, florum nympheæ &c.

In pectore papauer, viola, iuiubæ ſebeſten, amilum, tragacanthum; Syrupi violaceus, iuiubinus, granatorum dulcium, liquiritiæ, iulep viol,

In corde acetoſa, ſuccus citri & limonis, cotoneum, ſemen citri, roſa, viola, corallum, os de corde cerui. Syrupi de ſucco acetoſæ, citri, limonum.

In ſtomacho cucumeris cucurbita, por-

tulaca, ribes, acetosa, succus citri, granatorum, limonum, Syrupus acetosus simplex acetosæ granatorũ, de agresta, myrtinus, cydoniorum. Conserua rosarum.

In hepate cichorium, endiuia, rosa, portulaca, hepatica, nymphea, solatrum, viola. Syropi de cichoria, de endiuia, acet. simpl. &c.

In splene acetum, cichorium, endiuia, semen citruli, cucumeris, scariolæ &c. Syrupi de endiuia, acetosus simplex, de cichoria.

In renibus & vesica, lactuca, endiuia, nenupharis folia, plantago, papauer album, semen melonum, cucurbitæ, citruli, endiuiæ, portulacæ, succus cydoniorum. Syrupi ex his parati, violaceus, de liquiritia.

In matrice cucurbita, endiuia, lactuca, folia nenupharis, semperuiuum, semen melonum, & omnia ferè semina frigida, ac syrupi ex his parati.

In iuncturis acacia, acetum, folia graminis, vitis, salicis, myrthi, rosa, solatrum psillium: & ex his confecti syrupi.

Medicamenta Pituitam alterantia.

In capite bettonica, hyssopus, saluia, chamomilla, fœniculum, lauri folia, maiorana, melilotum, peonia, pulegium, nux mu-

muſcata, roſmarinus, ſerpillum, ſatureia, meliſſa, lauendula &c. Syrupus de bettonica, de ſtœcade, mel roſatum ſimplex.

In pectore, bettonica, capillus veneris, hyſſopus, fœniculum, ſcabioſa, glycyrrhiza, meliſſa, praſſium, radix ireos, radix enulæ, radix liquiritiæ &c. Syrupus ſcabioſæ, hyſſopi, praſſij, capilli veneris glycyrrhizæ.

In corde meliſſa, roſmarinus, zedoaría, folia citri, cortices & ſemina, moſcus, ambra, nux moſcata, garyophylli, cinnamomum, crocus, flores anthos, meliſſæ: Syrupus biſanthinus, de corticibus citri, de pomis.

In ſtomacho abſinthium, fœniculum, aniſum, calamus aromaticus, garyophylli, cinnamomum, lignum aloës, mentha; Syrupus de mentha, de abſinthio, mel roſatum ſimplex, oximel ſimplex, oximel ſacchar. &c.

In hepate abſinthium, agrimonia, apium, aniſum, cinnamomum, eupatorium, fœniculum, hyſſopus, origanum, petroſelinnm, radix fœniculi, petroſelini, ruſci, aſparagi, ſemen aniſi, fœniculi, cumini, carui, ameos, amomi, apij, dauci, Syrupus de eupatorio, acetoſus ſimpl. de abſinthio, de eupatorio, de duabus rad., de quinque rad.

In ſplene acorus, ariſtolochia, apium, aniſum, aſparagus, amigdalæ amaræ, cap-

pares, eupatorium, gentiana, ſupradictæ radices & ſemina: Syrupus de duabus rad., de quinque radicibus, thymi, epithymi.

In renibus parietaria, capil. veneris, vrtica, ſaxifragia, fœniculum, cicer, eruca, pentaphilon, ſpica nardi, quinquefolij radix. Syrupus capilli veneris, de hibiſco, de duabus rad., oximel. &c.

In vtero bettonica, matricaria, pulegiũ, capil. veneris, ſabina, meliſſa, arthemiſia, ruta, valerianæ, & ariſtolochiæ radices. Syrupus de arthemiſia, de calamentho, de matricaria, capil. ven.

In iuncturis chamomilla, coſtum, eupatorium, flores anthos, chamomillæ, meliloti, hermodactilus, hipericum, iuniperus, myrrha, ſaluia, roſmarinus &c. & ſyrupi ex his parandi.

Medicamenta Melancholiam, & Atram bilem alterantia.

In capite fumus terræ, lupulus, poma dulcia. Syrupus de pomis, lupul., fumarię.

In pectore acorus, dactili, meliſſa, flores meliſſæ: Syrupi ijdem.

In corde borago, bugloſſum, meliſſa, roſmarinus, flores roſmarini, borag., bugloſ., meliſſæ. Syrupus de ſucco boraginis, bugloſſæ, pomis &c.

In hepate aſarum, fumus terrę, lupulus, ra-

radix cichorei, radix polipodij. Ijdem syrupi.

In liene acorus, amigd. amaræ, cappares, polypodium, epithymum, tamarix, radix acori, tamarisci &c. Syrupi prædicti omnes, thymi, epithymi &c.

De Medicamentis, quæ non solùm primis, sed secundis, tertijs ve qualitatibus Alterant, aliaque similia præstant: & primò

De Emollientibus & Indurantibus.

In medicina facienda non solùm contingit calidum frigefacere, humectare siccum; sed etiam durum mollire, indurare molle: &c. vtrumque enim, si naturæ modum excedat, vitiosum est ac morbidum. Durum autem, quod mollire indicat, multiplex est ex Gal. 1. Simpl. 5. vnum quod siccitate nimia duruit; alterum quod nimio humore turget; vt in pila lusoria, quæ eò durior est, quò flatu plenior: tertium quod congelatum atque concretum, vt humor in scirrho induratus, vel in œdemate concretus, vel simili modo. Primum induratum humiditate mollescit, alterum euacuatione, tertium emollientibus medicamentis, de quibus nunc agimus. Hæc esse debent calida siccaque, vt aiunt, circa primum gradũ, vel paulò vlteriùs quo ad

primas qualitates, vt concretum humorem calefaciant, fundantque: quo ad secundas verò emplasticam vim habere debent, non secus ac pus mouentia, vt nimirum poros obducant claudantque, ne tenuibus partibus exhalatis, crassæ magis durescant. huiusmodi sunt althea, atriplex, malua, beta, mercurialis, melilotum, radices liliorum alborum, & altheæ; semina cydonij, lini, fœnugręci, maluæ, caricæ, pinguedines gallinæ, vituli, suis, hœdi, medullæ horum omnium animalium, butyrum, cera, bdellium, ammoniacum, galbanum, ladanum, styrax, lana succida, mel, vua passa, ceteraque huiusmodi.

Indurantia verò his omnibus contraria sunt, frigida nimirum humidaque, vt semperuiuum, portulaca, psyllium, lenticula palustris, solanum, vt Vuecherus ait, cui repugnare hic non libet.

De Attenuantibus & Incrassantibus.

Attenuantia medicamenta ea dicuntur, quæ humores crassos, attenuare possunt. ergo necesse est, vt tenuis substantiæ sint; ac proinde omnia ferè calida. Dico *ferè* quia sicuti omne attenuans medicamentum est tenuis substantiæ (nam crassum crassitiem adderet humori crasso) ita non omne est calidum, quia non omne tenue

ca-

calidum est: nam complura frigida tenuia esse docuimus capite 2. *Exercitationum de Sero Lactis*. Attenuiantia igitur medicamenta aut calida aut frigida sunt, omnia tenuis substantiæ acriuscula aut acida. Calida sunt radices quinque aperientes, fœniculi scilicet, apij, asparagi, petroselini, rusci: item gentianæ, filicis, tamarisci, fraxini, centauri maioris. Ex folijs siue herbis, capil. ven., fumaria, cetrach, pulegium, calamintha. Ex seminibus ac similibus anisi, fœniculi, ameos, agni casti, ciceres rubri, amigd. amaræ, lupini, nuclei persicorum, cappares. Frigida sunt cichorium, radices graminis, acetum, succus limonum, citri, aranciorum; syrupus acetosus simpl., spiritum vitrioli sunt qui in horum numerum recenseant, aciditate freti, atque persuasi: sed nugæ sunt, meræ nugæ: nam certissimo experimento constat esse calidissimum. Sed quidquid sit de spiritu calchantis illud scire oportet

Incidentia aperientiaque attenuantibus esse cognata: imò verò quæcumq; attenuant, simul etiam necessariò incidunt aperiuntque. Animaduertere tamen necesse est, sicuti attenuantia debentur crassis humoribus, ita incidentia lentis viscidisque.

Incrassantium natura ex apposita tenuitate innotescit. ergo frigida, aut saltem temperata sint oportet, crassæ substantiæ,

& aciditatis acrimoniæque expertia, vt portulaca, papauer, lens, acetosa, oryza, malum cydonium, amylum, succus granatorum, bolus armenia.

De Rarefacientibus, & Condensantibus.

Haud absimile attenuanti rarefaciens medicamentum est: tenuis enim substantiæ modicèque calidum est, & minimè siccum, quò cutis meatus possint rarefacere aperire, & vaporibus exitum parare, vt althea, adiantum, anethũ, chamæmelum, fœnum græcum, melilotum, mercurialis, farina hordei, tritici, semen lini &c.

Constipantia siue condensantia his planè contraria sunt, crassæ nimirum substantiæ, frigidaque non mediocriter, non tamen terrestria, sed potius aquea, vt aqua frigida, semperuiuum, portulaca, lenticula palustris, psyllium, papauer, cicuta, mandragora &c.

De Repellentibus & Attrahentibus.

Frigida semper sint oportet quæcumq; repellunt, non tamen semper crassarum partium: nam etsi quæ crassa sunt, aptiora videantur ad repellendum in partem aliquam fluentem humorem; tamen etiam tenuia

tenuia quandoque repellunt, vt acetum, maximè actu frigidum. Crassarum verò partium sunt acacia, balaustis, cucurbita, lens palustris, malicorium, mespilus, omphacium, papauer, plantago, portulaca, punica mala, quercus, solanum &c.

Attrahentia verò contrarium motum, cum imperent humori, contrariæ etiam substantiæ, ac temperaturæ sint necesse est. ergo calida & tenuium partium, vt amaracus, ammoniacum, apium, aristolochia, bdellium, ciclaminus, dictamus, galbanum, fermentum, fæx vsta, gentiana, hedera, helenium, iris, nitrum, opopanax, pirethrũ, pix, omnis rasina, stercus omne, sinapi, ranunculus, tapsia, veratrum nigrum &c.

De Roborantibus Medicamentis.

Quæ roborant ferè calida sint necesse est: debent enim calorem debili parti addere: adstringendi vi pollere etiã debent, ac proinde crassarum partiũ sint oportet: De calore verò illud addo, non semper calida esse debere: cum enim roborantia sint, quæ partibus amissum robur restituunt, ac proinde amissum temperamentum (nam robur in temperamento maximè consistit) etiam frigida id præstare possunt, nimis calentem partẽ, ac proinde

debilem, refrigerando. Ergo roborantia ſunt non ſolùm abſinthium, aloe, alumen, calamus odoratus, coriandrum, crocum, coſtus, iuncus odoratus, mentha, mirrha, nardum, rhabarbarum, roſmarinus, ſaluia, ſtœchas, terebinthus & ſimilia: ſed etiam roſa, plantago, omphacium, myrtus, mala, ſilueſtria, limonium, cydonium &c. Omnia tamen adſtringendi vi pollere debent. vnde fit vt laxantia omnia inimica, ſint & contraria roborantibus.

De Abſtergentibus.

Omnia, quæ abſtergunt, hoc eſt, quæ lentos craſſoſq; humores auellunt, calida amaraque, vel nitroſa ſunt, vt abſinthium, abrotanum, agaricus, aloe, ariſtolochia, & rotunda & longa, arum, aſarum, aſparagus, beta, braſſica, capparis, cardamomum, fęniculum, fumaria, gentiana, glans vnguentaria, lupini, marrhubium, mel, mirrha, nitrum, ſcilla, ſcordium, ſtœchas, tamarix, veratrum vtrumque &c. Inter hæc hordeum etiam præcipuè recenſetur a Vuechero, lactuca ſilueſtris, plantago, nimphea, quæ calida non videntur.

De Incidentibus & Aperientibus.

Vide ſuperiùs de Attenuantibus.

De Maturantibus.

Maturantia ſeu ſuppurãtia medicamẽta dicuntnr, quæ pus mouent, hoc eſt, quæ humorem in parte collectum coquendo vertunt in pus. ergo calida humidaq; ſint neceſſe eſt: nam coctio ſiue maturatio a temperato calore vaporoſo ſit. Empleſtia etiam eſſe oportet, vt calorem intus cohibeant: huiuſmodi ſunt adeps porcinus, vitulinus, gallinaceus, anſerinus, caprinus, butyrum, cera cum oleo, ficus, fœnum græcum, lilium alb., althea, ſemen lini, farina hordei, tritici, maſtiche, ficus, fermentum &c.

De Diſcutientibus.

Diſcutientia ſunt calida tenuiumque partium: ergo abrotanum in horum numero eſt, adiantum, althea, anethum, aniſum, apium, ariſtolochia, beta, braſſica, chamæmelum, coriandrũ, ciminum, dictamus creticus, fęnum græcum, galbanum, ladanum, malua, melilotum, mentha, mercurialis, nitrum, oleum anethinum, chamomælinum, rutaceum.

De Glutinantibus.

Glutinantia medicamenta ex ſicca & cogente cõſtant materia, inquit Vuecher. huiuſmodi ſunt adianthum, aloe, alumen, amomum, amilum, ariſtolochia, bettonica, bitumen, braſſica, caſeus, camædris, centaurium maius & minus, cupreſſus, corallus, dictamus, æquiſetum, æs vſtum, gentiana, hipericum, lens, myrtus, pix ſicca, plantago, poligonum, ſambucus, quercus, vlmus, &c.

De Carnem Generantibus.

Sarcotica medicamenta ſunt, quæ in vulnere & vlcere carnem regenerant. & quamuis actio naturæ ſit generare carnẽ, tamen medicamenta, quæ opem ferunt naturæ vel calorem addendo partibus, vel impedimenta auferendo, puta dolorem, fluxionemque, vel excrementa abſtergendo, ſarcotica dicuntur, hoc eſt carnem generantia. Hæc itaq; eſſe debent moderatè calida ſiccaque & abſtergentia. Calida quidem vt calorem addant parti laboranti, ſicca vt abſumant humiditates superuacaneas, abſtergentia, vt ſordes eluant: hæc ſunt aloë, myrrha, maſtiche, thus,

ce-

cerussa, cadmia, pampholyx, tutia lithargyrium, farinæ hordei, fœnugræci, erui, tragacantha.

De Cicatricem Inducentibus.

Hæc potius frigida sint necesse est, crassarum partium, vt adstringant, atque adeò sicca, vt nimirum interceptas in labris humiditates absumant, vt alumen, lithargyrium, bolus armenia, plumbum, aristolochia, balaustia, plantago, corallium, cortices granatorum, tormentilla, thus, sanguis dragonis, æs vstum, antimonium, &c.

De Lenientibus Dolorem.

Anodyna medicamenta propriè dicuntur, non quæ causam doloris adimunt, neque partis sensum obtũdunt, sed quæ temperato quodam calore humoreque ita, sunt naturæ familiaria & grata, vt dolorem mollire possint. cum enim dolor sit tristis sensatio, per contrariam blandam, dulcemque, vt ita dicam, sensationem tollenda est: id autem ea præstare possunt, quæ tepido calore prædita sunt blandoq; humore. Neque verò existimandum est (quod vulgò medici existimant) anodyna nullo modo doloris causam respicere.

nam

nam etsi triplici modo dolor læniri vulgo dicatur, vel per ablationem causæ, vel per obtusionem sensus partis, vel per anodyna: tamen anodymum medicamentum, causam & ipsum aliquo modo respicit. eiusmodi enim est substantia & qualitate, vt tenuitate permeet in partem dolore, præssam: causamque doloris attenuet calefaciat, humefaciat, & per patentes poros digerat: aut saltem coquat & ad mediocre quoddam temperamentum blandumq; redigat: huiusmodi sunt anethum, althea, chamæmelum, cuminum, fœnum græcum, ficus, semen lini, malua, milium, petroselinum, rosmarinum, serpillum, sampsuchus, sambucus, radices liliorũ, oleum dulce, butyrum recens, pinguedo gallinę, ansaris, medulla panis albi, axungia porcina &c.

His verò vehementiora sunt, quæ sensum obtundunt, ac narcotica proinde dicuntur: horum princeps est opium, deinde mandragora, hyoscyamus, solanum, nymphea, papauer &c.

De Somnum Conciliantibus.

Somnum accersunt quæcunque narcotica sunt, imò ita accersunt, vt, si paululum vberiùs sumantur, ęternum soporem mortemque inducant. prudenter igitur & omni-

omnino cautè adhibenda. Quę verò infirmiùs somnum conciliare dicuntur, hæc ferè sunt, viola, rosa, lactuca, endiuia, populus, siue potius eius folia, semina melonum, &, si quæ sunt, similia.

De Euacuantibus Memb. 2.

EX alterantibus medicamentis non quidem omnia, quæ alterare, vel quouis alio modo corpus qualitate aliqua afficere possunt, in medium attulimus, sed pręcipua, & ea maximè, quæ frequenti in vsu posita sunt. Id ipsum de Euacuantibus pręstabimus, frequentiora solũ afferentes.

Euacuantia autem multiplicia sunt: vel enim per aluum, vel per vomitum, sudorem, vrinam manifestò euacuant. itaque singillatim de omnibus breuiterq; agẽdũ.

De Purgantibus Per Aluum.

Quæ per aluum purgant, vel leuia sunt, vel fortia: illa *lenitiua* dicuntur, suntque ea omnia, quæ vel emolliendo, vel lubricando, humectando, abluendo ve obuiam quemuis humorem ducunt: huiusmodi sunt antiquis vsurpata serum lactis, mercu-

curialis, beta, brassica, epithymus, & alia nonnulla: nobis verò tum eadem, tum passulæ, pruna damascena, sebesten, cremor tartari & similia, quæ liquant humores, funduntque vel abstergunt, aut mole præmunt deorsumque trudunt.

Validiora verò sunt, quæ non quemuis humorem sibi obuiam, sed certum eligunt purgantque. Ergo vel bilem purgant, vel pituitam, vel melancholiam, vel demum senosos humores. Id autem qua ratione præstent, an attrahendo, an potius expellendo ac fugando, non hìc locus discutiendi: res enim valdè controuersa est, & a nobis in Quęstionibus enucleanda. Illud hìc scire conducit, hæc omnia medicamenta, vel leuiora esse, vel fortiora: itaq;

Purgantia Bilem.

Leuiora sunt Viola, Rosa, Flores persicorum, Manna, Cassia, Tamarindi, Myrobalani citrini, Rhabarbarum, Aloé.

Violæ sunt frigidæ in primo gradu, & humidæ ad secundum vsq;. Mesues acredinem occultamq; qualitatem eis tribuit: nos vt hæc peruicaciter non negamus, ita censemus acrediné gustu perceptam euanescere, a frigore & humiditate superatã.

Rosa frigida vt viola est, in primo scilicet, sed non vt illa humida, sed sicca ad

se-

ſecundum vſque gradum:huius ſuccus vel infuſio nouies repetita, vt illius, in ſyrupum efformatus bilem leuiter purgat, roboratque viſcera præſertim hepar.

Perſicorum flores valde amari, ac proinde calidi, leuiter bilem purgant, ſed plerunque dolorem excitant:igitur cautè adhibendi, & in electuarium redacti, ac vermibus præcipuè vrgentibus:enecant enim eos, atque expellunt, quod ſummoperè deſiderandum.

Manna ſubcalida eſt in humiditate ac ſiccitate temperata: valde dulcis eſt, ac proinde neque in magnis febribus, neque in bilioſis vſurpanda, niſi acida admiſceantur, vt tamarindi. Eſt veluti ros cœleſtis,qui ex aëre ſudoris inſtar exudans ſublucanis horis ſuper frondes & ramos arborum,herbarumque concreſcit. Concreſcit etiam in cæſis arborum truncis, non ſecus ac gummæ.

Caſſia in actiuis qualitatibus temperata, in paſſiuis humida eſt, debili ſtomacho inimica, item & inteſtinis debilibus,ac hypochondrijs flatuoſis. quarè aniſis corrigenda, cinnamomo, ſimilibus. Et quamuis triplex ſit Caſſia, Cneoron Theophraſto, Lignea ſeu canella, & fiſtula; tamen de hac loquimur, cuius interior pulpa nigra eſt. ac mollis. rupta enim fiſtula,pulpa eſt mollis, ſubdulcis, hoc eſt cum quadam aciditate miſta, & ad ſoluendã bilem ſatis iucunda.

Tamarindi frigidi ſiccique ſunt ordine ſecundo: bilis feruorem temperant, & quantitatem euacuant: vix ſoli vſurpãtur, quippe leuiſſimi ad purgandum. Sunt autem tamarindi Indiæ dactyli, ex procera arbore nati fructus, qui cũ immaturi ſunt virent, cum verò matureſcunt, in ſubcinericium colorem habeunt, acquiruntque acidam ſuauitatem, purgandoq; idoneam.

Myrobalani ſunt quinque ſpecierum, citrini, nigri, ſeu indi, chebuli, emblici, bellirici. ſoli citrini cholagogi ſunt: omnes tamen ſunt quędam ſilueſtria pruna, ex arbore nuſpiam domeſtica, ſed in ſiluis ſolùm ſpontè naſcente.

Rhabarbarum calidum & ſiccum in ſecundo gradu bilem purgat paulò vehementiùs quàm ſuperiora: duplici facultate præditum eſt, adſtringente roboranteque & aperiente, ex ætherogenea ſcilicet ſubſtantia talem facultatẽ mutuatum: omnibus oportunum eſt ætatibus; hepati maximè amicum, diciturque propterea eius anima. & non ſolùm purgat bilem, ſed etiam pituitam, obſtructioneſque tollit. Eſt radix ex China in Indiam orientalem Arabiam, Perſiamque aduecta, indeq; ad nos adſportata. naſcitur etiam in Tangai Tartariæ Regno.

Aloës calida eſt in ſecundo gradu, ſicca in tertio, præparata exhibetur, non pura puta: modus autẽ præparandi apud pharma-

macopolas eſt multiplex, qui apud eos videndus. Eſt ſuccus herbæ aloes dictæ, & apud Indos vberrimè naſcentis: duplex ad nos affertur, vna arenoſa & impura, quæ veterinarijs vſurpatur, quippe medendis equis idonea; altera purior, quæ quia hepatis modo coacta eſt, hepatica dicitur; vel ſuccutrina, quia ſucco citrina videatur; vel quaſi ſocotorina, quod ex inſula ſocotorina adſportetur. Ex compoſitis medicamentis præcipua cholagoga mitiora ſunt ſyrupus de cichorea compoſitus cum rhabarbaro, ſyrupus roſaceus ſolutiuus, ſyrupus violaceus ſolut., diaprunis ſimplex, electuarium lenit.

Validiora verò cholagoga ſunt Scamonium, Peplium, Aſarum.

Scamonium validiſſimum omnium & antiquiſſimum cholagogum, eſt ſuccus ſcamoneæ plantæ concretus, ordine tertio calidus ſiccuſque: parum diſtat a veneno: erodit enim abraditque inteſtina, aperit venarum ora, ſtomachum, hepar naturaliaque viſcera perturbat. Quarè temperandum eſt atque caſtigandum cytonio malo, vel admiſto aloë, aut apio, fœniculo, dauco, ſimili. Ita caſtigatum Diacrydium dicitur. Caſtigandi autẽ plures modos eoſque præclaros vide apud Crollium Panchymagogon &c. Sennertum lib. 5. Inſt. p. 1. ſ. 3. cap. 9. Facili etiam & ſaluberrima ratione præparatur ab Illuſtriſs.

viro

viro Equite Caſſiano a Puteo, omni litterarum genere, ac præſertim rerum naturalium & Chymiæ ſcientiſſimo: quo modo præparatum ſcamoneum iucundiſſimè, & vtiliſſimè Romani equites paſſim vſurpare ſolent.

Peplij ſemen non minùs quàm ſcamonium apud Hippocratẽ, & alios antiquos in vſu poſitum fuit: & vt illud ferè vehemens eſt, ita cordi, ſtomacho, & hepati inimicum eſt, niſi ſpica indica corrigatur, cinnamomo, nuce muſcata, ceteriſq; huiuſmodi odoratis & cordi viſceribuſque amicis.

Aſarum minùs vehemens, minùſque frequens eſt: eius folia, & radices in vſu poſita ſunt: dantur contrita vel infuſa cum ſero lactis; vehementer de obſtruit, ac lentos etiam craſſoſque humores ducit, & per vrinam purgat. Compoſita fortiora ſunt electuarium ſucci roſarum, elect. roſ. Meſues, diaprunis ſolut. diaphenicon, diacarthamum, &c. pillulæ de tribus cum rhab. pill. aureæ, aggregatiuæ, ſine quibus &c.

Pituitam Purgantia.

Mitioſa ſunt duo myrobalarum genera chebuli, & emblici, Agaricus. Fortiora Hermodactylus, Turbith, Colocynthis, Eu-

Euphorbium, Opopanax, Sagapenum.

Myrobalani chebuli & emblici citra controuersiam pituitam purgant, ficuti citrini bilem, indi siue nigri melancholiã: quid autem sint, superiùs traditum est.

Agaricus non radix est, vt Dioscorides & Galenus existimasse videntur; sed fungus, albus, mollis, plenus, & friabilis, larici omniũ optimus adnatus. nam qui alijs arboribus adnascitur deterior est. & quamuis in Italia nascatur, vbi proceres & copiosę larices pullulant; in Gallia præsertim verò in Delphinatu, in Galacia, Ciliciaq;, tamen in Agaria Sarmatiæ regione, vnde agarici nomẽ deriuat, nascitur vberrimus. Calidus est primo gradu, siccus secundo, non purgat modo pituitam, sed etiam detergit, attenuat, flatusque dissipat, vt ait Renodæus. Aliqui putant tenuem solùm pituitam purgare, sed non video, cur etiam crassam viscidamque leuiter non trahat; cum hanc incidat detergatque. Illud tamen verum est, vt capiti amicus ita stomachum lædere, proinde opus habere corrigentibus, cinnamomo, garyophyllo, nuce mus; mastiche, galanga, &c. Composita verò leuiora sunt hiera picra Galeni, pill. de hiera simpl. alephanginæ, de agarico, mastichinæ.

Medicamenta pituitam fortiùs ac valentiùs trahentia sunt primo. Hermodactylus certò ducit lentam, crassam, & e iuncturis re-

mo-

motisque partibus pituitam ; calidus est siccusque initio secundi ordinis, stomacho vt agaricus aduersatur; eadem igitur correctione opus habet.

Turbith quidnam sit, non adhuc exploratum: aliqui putant esse radicem alypi, alij tripolij, antiochenæ scamoniæ alij, alij tapsiæ, alij aliud, de qua re Garcias, Renodæus, & alij. illud satis constat calidum esse tertio gradu & siccum secundo, lentam crassamque pituitam trahere etiam e longinquò; & quia stomacho noxium, ideò corrigente opus habere.

Colocynthis turbith & valentiùs purgat, & e remotioribus partibus, atq; adeò calidior, sicciorque est. igitur in neruorum affectibus, iuncturarum, pulmonisque morbis oportunus. est syluestris cucurbita, humi repens satiuæ more, sed eo tamen discrimine, quòd illa inimica est vicinis omnibus plantis, easque veluti pestiferum venenum enecat.

Euphorbium calidum siccumq; quarto gradu pituitam valentiùs trahit: rarò vsurpandum, cũ proximè ad veneni naturam accedat, & nonnisi optimè correctum. Est liquor concretus, effluxus siue ex arbore, siue ex folijs, vt mauult Redoneus; nomen sumpsit ab Euphorbio, Iubæ Regis Mauritaniæ medico auctore & inuentore.

Opopanax panacis densatus succus est: ex quo autem panace fluat, non satis con-

stat

ſtat apud Meſuem, Dioſcor; Rodonęum, ceteros. apud omnes tamen exploratum videtur, & calidum eſſe ordine tertio, ſiccum ſecundo, & pituitam craſſam viſcidamque ducere.

Sagapenum, opanaci qualitatibus affine, purgat pituitam tenuem craſſamque: ſuccus eſt, ſiue liquor cõcretus, e quadam exoterica ſtirpe ſauciata manans; ſiue potius e ſtirpis radice. Fortiora compoſita, ſunt electuarium Indum, diacarthamum, diaturbith, hiera picra, hiera logodij, pillulæ de hiera compoſ., de hiera cum agar. cochię, lucis maiores, de hermodactilis, indę, fœtidę maiores &c.

Melancholiam Purgantia, & Vſtos Humores.

Quæ infirmiùs melancholiam ducunt, ſunt Fumaria, Epithymum, Sena, Mirobalani, Polipodium. Validiùs Lapis lazuli, Lapis armenius, Elleborus niger.

Fumaria, ſiue fumus terrę infirmè quidem, ſed tamen melancholiam vſtoſque humores etiam ex hepate veniſque allicit: acris eſt calidæque facultatis ordine ferè ſecundo. herba eſt notiſſima

Epithymum calidum eſt ſiccumque, ordine tertio, vſtos humores ducit fumaria valentiùs, præſertim verò in quartanis, hypochondriaca affectione, ac ſimilibus.

Eſt

Est veluti cirrhus & capillamentum thymo adnatum.

Sena ex oriente aduehitur, planta est folia myrti similia emittens, calida primo gradu, sicca secundo. purgat non modò melancholiam vstosque humores, sed pituitam etiam. stomacho inimica putatur, sed tamen aliqui id confidenter negant, ab amarone, stomacho amico, persuasi. sed illud certum est, tormina, nisi aniso, cinnamomo, vel simili corrigatur, excitare. Ex compositis mitioribus habentur electuarium lenitiuum, diacatholicum, pillulæ de fumaria &c.

Purgantia verò fortiora primò sunt, Lapis lazuli sena validiùs melancholiam purgat, armenio infirmiùs: vterque lapis in ijsdem ferè fodinis aut ærarijs aut argentarijs reperitur: lazulus verò potius in aurarijs, vnde maculas aureas mutuatur. Vtrumq; experti sunt tum alij, tum maximè Trallianus & Brasauola.

Elleborus niger etsi multiplex est, verus, falsus, siluestris, hortensis; tamen cum de purgante nigro elleboro loquitur, verum intelligimus: validissimum omnium melancholiam vstosq; humores purgantium est: eius radices exhibentur vel in puluerem redactæ, vel decoctæ.

Composita sunt confectio amech, diasena, electuarium de hepythimo, pillulæ lapis lazuli, indæ, lucis minores &c.

Aquo-

Aquoſos Humores Euacuantia.

Mitiora ſunt Radix Ireos, Mechoacanna, Soldanella. Fortiora Elaterium, Gratiola, Eſula, Mezereon.

Succus radicis ireos calidus & ſiccus in tertio aquam bilemque purgat: exhibetur cum ſero lactis vel ſimili.

Mechoacanna, rhabarbarum album ab aliquibus dicta, ab alijs ſcamonium indicum, ſiue americanum, radix eſt alba, nullius ſaporis, calida in primo, ſicca in ſecundo, ex Mechoacan Indiæ prouincia adſportata: in puluerē redacta cū vino exhihetur ad aqueos humores purgādos. Huic ſimilis eſt radix gialapa: idem pręſtant flores perſicorum, ebulus, ſambuci medius cortex, gummi gotte &c.

Soldanella ſeu braſſica marina non quidem fortes, ſed non admodum debiles vires habet aquæ purgandæ: eius folia infuſa & decocta in vſu poſita ſunt in hydrope: ſed quia ſtomacho viſceribuſque obſunt, ideò corrigenda cinnamomo, ſpica &c.

Elaterium, hoc eſt, ſuccus cucumeris ſilueſtris, ſiue aſinini validè aquā bilemq; ducit: eſt calidus in ſecundo, ſummè amarus, ac benè inſpiſſatus ducentos annos integris viribus, imò mirabilibus viuit. ſed quia vehementiſſimum eſt medicamentū,

N ideò

ideò antiquatum eſt, & rarò vſurpatum, & rectè præparatum caſtigatumque.

Gratiola validè quidem trahit, ſed turbulenter, vomitum proinde excitat. igitur cinnamomo vel ſimili corrigente opus eſt.

Eſula purgat ſatis validè, ſed noxiè vt gratiola. eodem igitur corrigente indiget.

Mezereum ignea vi & acerrima præditum validiſſimè purgat: rarò igitur vſurpandum, & valdè correctum.

Ceterùm illud notandum eſt, ex his nihil tutiùs, blandiùſque atque frequentius vſurpari, quàm radicem Mechoacanna. Ex compoſitis diacarthamum vtile eſt, & plura ex ijs quæ pituitam purgant.

Purgantia per Vomitum.

Quæ per vomitum purgant, ſiue mitiora ſint, ſiue validiora; ſiue proprietate quadam humores ſurſum trahāt, ſiue non; omnia eiuſmodi ſunt, vt ſtomachum peruertant atque conturbent, excitentque ad eijciēdum ſuperiùs, quæ in eo continētur.

Mitiora ſunt, aqua tepida, aqua cum oximelite, iura pinguia, oleum, butyrum. Paulò validiora, ſemen & flores anethi, & atriplicis; aſarum, raphanus, radix & ſemen cucumeris ſatiui, ſemen erucæ, vrticæ atriplicis cæpæ.

Adhuc fortiora ſunt, helleborus albus,

ebuli

ebuli flores, genistæ, ricini semen, radix brioniæ, iridis, tithymalus: omnium verò valentissimum est antimonium, variè præparatum, de quo chymici miras excitant tragoedias.

Purgantia per Vrinam.

Diuretica omnia (propria intelligo) calida esse debent vsq; ad tertiũ gradum, ac tenuissimæ substantiæ: cum enim aperire, incidere, attenuare, ac fundere debeant humores, eiusmodi sint oportet. hæc sunt folia & radices petroselini, apij, fœniculi, asparagi, rusci, valerianæ, pimpinellæ, spica nardi, vrticæ, asari, eupatorij; semen fœniculi, anisi, milij solis, chærefolij, saxifragiæ, amigdalæ amaræ, nuclei persicorũ, terebinthina, naspiritus calchantis, spiritus salis; item alia quædam, quæ non ita calida sunt, vt capil. veneris, ciceres, anethum. Quædam etiam ait Senner. humida sunt & vias vrinæ læniunt, vt glycyrrhiza, althęa, semina maluæ. Alia frigida, attenuandi tamen vi prædita, abstergendique viscida, atque adeò temperandi acres calidosq; humores, vt semina melonis, cucurbitæ, cucumeris, hordeum, fraga, addo radices graminis, serum lactis, succum citri, limonum. Alia demum sunt, quæ multam aquosam humiditatem sup-

peditantia, humores in vijs contenctos secum ducunt ad renes, vt aquæ thermales, vinum album, tenueque &c.

Purgantia per Sudorem.

Idrotica seu diaphoretica medicaméta sudorifera latinis dicta, haud absimilia sunt superioribus vi & facultate: sæpe enim accidit, vt idem medicamentum & sudorem & vrinam prouocet; non solùm quia roboret naturam, quæ deinde viribus pollens materiam vel per vesicam, vel per cutim euacuet; sed etiam quia vel materia circa periferiam & cutim sita est, eaque laxa, aperta calidaque, renes verò frigidiores: vel econtra materia in venis maioribus, propeque renes consistat, & hi calidi sint, cutis verò & adstricta & frigida: vel demum natura aut eò, aut huc vergat. nam exhibitum medicamentum naturæ propensioni obsequitur. Sudorifera igitur calida, tenuiaque, tenuantia, rarefacientia, dissoluentia, & naturali quadam vi ad periferiam trahentia esse debent: præter dicta & hæc sunt Carduus benedictus, angelicæ radices, tormentillæ, zodoariæ, chinæ, salsæ parilliæ, lignum guaiacum, sassafras, bezoar, lapis porci spini a nobis aliquando salubriter adhibitus; & alia complura, breuitatis causa omissa.

De

De Recta Medicamentorum Administratione Memb. 3.

REctus & oportunus medicamẽtorum vſus tanti faciendus eſt, vt iurè dicere poſſimus eſſe, vt fertur adagio, *Proram & Puppim*, totiuſque rei caput & ſummam. vnuſquiſque vel rudis pharmacopola probè nouit, alterantia omnia, purgantiaque medicamenta in febri, ac alio morbo vſurpanda eſſe: at quæ priùs, quæque poſteriùs, quo modo, quo tempore, in quibus rectus eorum vſus conſiſtit, nonniſi is, qui in medicina diu multumq; accuratè verſatus ſit, probè aſſequutus eſt. Videmus idem medicamentum in eodem morbo a diuerſis adhibitum, aliud quidem morbũ, aliud vitam pellere: medicamẽtum oportunè rectèq; vſurpatum, eſt veluti gladius in gladiatoris manu; perperam verò importuneque, eſt idem gladius in manu furentis. Itaque oportunus eorum vſus pro viribus explanandus, aſſequendus. De alterantibus pauca dicam, tum quia quiuis breui praxi rectum eorum vſum ſibi comparare poteſt; tum quia cum ſexcentia ferè ſint alterantium genera, de ſingulis agere, epitomæ eſt fermè importunum;

tum demum quia error in his haud facilis est: nam siue v. g. duas vncias syrupi alterantis exhibeas, siue tres, quatuor ve, parum vel nihil delinques: purgantis verò medicamenti si duplam quantitatem exhibeas, perniciosè peccabit. Illud tamen de alterantibus nouisse expedit, hæc (loquor de humoribus, febrim præcipuè, internosque morbos facientibus) ideò vsurpari, vt humores ad naturalem redigantur statum ac temperiem: ergo vel refrigerant, calefaciunt ve calidos frigidos ve humores; humectant, aut siccant siccos, humidosue; vel crassos attenuant, incidunt lentos, viscidos abstergunt, vel alio modo noxios, & a naturali conditione aberrantes, ad bonam frugem reducunt. Itaque tandiu vsurpandi sunt huiusmodi alterantia, donec scopum, cui collimant, assequantur. Hoc autem coquere est, ac propterea concoquētes syrupi dicuntur. Hoc primò in morbis per hanc pharmacię partem præstato, aliam eiusdem partem, quæ purgans medicamentum complectitur, vsurpamus.

Plurima autem sunt, quæ ad rectum Purgationis vsum spectanda sunt: Primò quidem eius Indicans, deinde verò Quantitas & qualitas; tertiò Tempus; quartò Locus. Spectatur etiam ægri ætas, temperamentum, corporis habitus, consuetudo, peculiaris cuiusq; natura: quinimo & anni tem-

tempus, regio, peculiaris cæli ſtatus, aliaque huiuſmodi.

Quod facit ad primum, purgationis indicans eſt cacochymia, ſiue copia malorũ humorum. nam etſi purgatio dicatur a Gal. 1. aph. 2. *Humorum qualitate peccantium euacuatio*, tamen non ſola qualitate peccantes humores euacuationem indicant, ſed quantitate etiam. Qualitas ſola alterationem ſolam indicat, nempe quia contraria contrarijs curantur: frigidus humor indicat calefactionem, craſſus attenuationem, viſcidus abſterſionem, lentus inciſioné, venenatus alexipharmacũ &c. At verò copia peccans contrariam euacuationem poſtulat: vt propterea medicina dicatur ab Hippocrate eſſe *appoſitio eorum quæ deficiunt, detractio eorũ, quæ abundant*. Cur ergo, inquies, purgatio dicta eſt a Galeno euacuatio humorum qualitate peccantium, non quantitate? nempe, vt exiſtimo, quia cũ ſanguis ſolùm excreſcit, plethora naſcitur; cum verò ceteri humores, ſequitur cacochymia, quę neceſſariò inuehit qualitatem a naturali ſanguineæ maſſę conditione alienam: vnde vel calidior & acrior fit ſanguis, bile in eo excreſcente; vel frigidior ac viſcidior, abundante pituita; vel aliam concipit qualitatem alienam, melancholico ſucco, aut ſeroſo exuperãte. Itaq; cum in cacochymia neceſſariò abundet aliquis humor pręter

ſanguinem, neceſſariò etiam qualitas noxia & a naturali conditione ſanguinis aliena inducitur, ac proinde Purgatio eſt humorum qualitate peccantium euacuatio. Quod igitur indicat Purgationem eſt peccatum humoris non quantitate ſolùm, ſed etiam qualitate. Cur, inquies, non additur *Quantitatis* in definitione? Quia ſi eſt euacuatio, ac detractio neceſſariò quantitas & abundantia præſto eſſe debet, ac proinde tanquam nota ſubintelligitur, imò tanquam notiſſima. hæc ſentio, quidquid alij ſentiant. Itaque vt recta inſtituatur purgatio, neceſſe eſt, vt indicans adamuſſim perpendatur, vtq; euacuandi humoris quãtitas, & qualitas ſpectetur: ſic enim debitum & conueniens vſurpamus medicamentum, & eius quantitatẽ definimus. Et quidem faciliùs eſt nouiſſe & aſſequi qualitatem tum humoris euacuandi, tum euacuantis medicamenti: quantitatem verò vtriuſque longè difficiliùs. Qualitas quidem humoris ex effectu innoteſcit, ex morbo, ac ſymptomatibus: v. g. humor calidus ac bilioſus ex idæa febris cognoſcitur, tertiana, vel ardenti; ex calore, ſiti, linguæ ſiccitate, rubore &c. hoc verò cognito, facillimè medicamentum accomodatum vſurpatur. At verò quantitas tum humoris, tum medicamenti, ac proinde euacuationis ipſius, longè difficiliùs. Et quantitatem quidem humorũ coniectare poſſu-

possumus ex gradu morbi: morbus intensius ex maiori humoris copia gignitur; remissus ex minori: cognoscitur ex symptomatibus leuibus, vel grauibus, ex temperamento, ætate, vita anteacta, regione, anni tempore &c. item ex ijs, quæ contigerunt in morbo, euacuationibus, vt sudore, hæmorrhagia, diarrhæa, simili. Quantitate humorum ingeniosa coniectura explorata, medicamenti quantitas indaganda. Hanc sicuti non admodum difficile est, ex materiæ quantitate coniectare, ita longè difficillimum eius operationem euacuationemque metiri ac determinare: *Eodem enim medicamento purgantur & non purgantur, quandoq; verò alia purgat, quam quæ purgare solet; aliquando nimium purgat, aliquando ea, quæ debet, facit:* vt est apud Hippocr. lib. de Med. Purg. 1. & hac potissimum de causa Galenus ait, Medicinam esse artem coniecturalem, quia scilicet coniectura vix assequi possumus ac consequi debitam peccantis humoris euacuationem. Itaque humoris quantitate ex ijs omnibus, quæ dicta sunt, explorata, quantitas medicamenti definienda, & cordatè exhibenda: nam etsi euacuatio non succedat ex voto & ex ratione, tamen *Omnia secundum rationem facienti* nihil imputari potest, aut vitio verti.

Vtrum verò quantitas humoris peccantis vnica vice per medicamentũ educenda

sit, an per plures &, vt vocant, epicrasin, tum humores, tum ægri vires definiunt. nam multus humor, viribus languescentibus vnica vice expurgandus non est, ne penitus collabantur vires, a medicamento & euacuatione perculsæ; sed satius est, pluribus vicibus repetito medicamento satis leui copiam detrahere. Imò verò ne tunc quidē tutò possumus euacuare copiosum humorem, cum vires sunt firmæ: tutiùs enim leuiori pharmaco vtemur, atq; indicatur ab humorum maxima copia, residuo verò per iteratum catharticum euacuato.

Purgatio hoc modo ac ratione facta, num absoluta perfectaque sit, nec ne, diligenter spectandum. Perfecta autē cognoscitur ex conferentia & tolerantia. nam *Si talia purgentur qualia purgari oportet, confert, & leuiter ferunt*, 1. aph.23. Cognoscitur ex præsentibus, vel absentibus symptomatibus. nam si perfecta sit, euanescunt symptomata, nihil planè morbidæ materiæ relicto: econtra si quod relictum fuerit, nam ex hoc certissimæ recidiuæ, vnde scriptū est ab Hippoc. *Sitis intus relicta, oris iniucunditas, & resiccatio, cibi fastidium &c. certissimæ recidiuæ* 6. epid. 2. Itaque si imperfecta & imminuta facta fuerit euacuatio, vel repetito medicamento residuum euacuandum, vel per sudorem propellendum, vel mouendum per vrinam, vel demum absumendum parciori diæta.

Quod

Quod facit ad Tempus euacuandi, etsi materia morbifica statim ac primo quoq; tempore euacuationem postulet (quod enim noxium est, quò citiùs extra corpus pellitur, eò meliùs) tamen quia non semper neque quouis tempore apta est, vt a medicaméto trahatur, ideò expectandum est, dum talem aptitudinem adipiscatur. hæc autem aptitudo est coctio, siue coctione acquiritur, ac proinde cum cocta iam est materia, purgatio ineunda medicamento cathartico. Cum verò coctio fiat in statu morbi, eo tempore adhibenda purgatio. Coctio reuera nil aliud est, quàm mitificatio quædam materiæ & eius qualitatum noxiarum: coquitur materia cum exuit magna ex parte inimicas corpori qualitates, nimis calidas, viscidas, lentas, acres, mordaces, putridas, & induit benigniores, redditurque proinde magis obediens medicaméto attrahenti. & proptereà dictum est ab Hippocr. 1. aph. 22. *Concocta medicari ac mouere, non cruda.* Fit, vt dixi in statu concoctio, hoc est, in prima eius parte, in altera fit separatio, in tertia vltimaque, quæ propè declinationem est, fit expulsio: cui respiciens Galenus dixit *Necesse est praire coctionem, subsequi separationem, demum expulsionem.* At verò cruda nullo modo euacuanda est materia, tum quia inepta est, vt obediat trahenti medicamento, tum quia natura non adminicu-

latur tali euacuationi, cum, vt diximus, ante euacuationem separet, ante separationem coquat; tum demum quia, cum cruda euacuatur, bona cum mala permista educitur vi & contra naturæ institutum, quæ retinens bonam, malam commistam etiam retinet. Oportunũ igitur euacuandi tempus est in fine status, aut principio declinationis. Imò verò satius esse duco transacto iam statu purgare, quia certiùs explorauimus naturam crisim non patraturam. natura enim in statu solet euacuare, hoc est, in pugna & quasi prælio, cum materia morbifica inito.

Ceterùm quia nihil in natura, ne dum in medicina perpetuum, constans, ac firmum est, ideò & hoc catholicum præceptum nõ semper verum: licet, imò necesse est multoties, crudam non coctam euacuare materiam: & primò quidem cum materia *Turget*, vt est in aph. 22. citato *Concocta medicari non cruda, nisi turgeat*: turgens enim materia, hoc est, vt Galenus explicat, huc illuc incerta & errabunda delata, facilè potest ferri in sanas partes, easq; morbo afficere: vnde expedit, etiamsi cruda sit, eam expurgare. Secundò cum materia est *Multa* & copiosa: tunc enim cum totã natura nequeat coquere ac domore, satius est eam ex parte euacuare, vt *Minori reddita materia* (sunt Gal. verba 2. aph. 29.) *natura fortior sit supra residuũ*, illudq;

illudq; coquere faciliùs possit &c. Tertiò cum materia est rebellis coctioni, ac planè *Incoctilis*, vt euenit in hydrope, cuius aqua nullam naturæ gratiam recipere potest. quam enim coctionẽ expectare volumus in materia, quæ sua natura coqui nequit? vnde Gal. 1. Acut. 18. *Quod potest concoqui coquatur, quod non potest, euacuetur.* Quartò *cum repit* vel potius ruit in partem principalem, prauiorem morbum minitans: vt enim futuram grauiorem affectionem euitemus, medicamento purgare oportet crudam materiam. vnde sapienter dictum est a Celso, *Neq; enim semper coctionem res expectat*, ruit nempe in principalẽ aliquam partem prius, quàm coquatur. Quintò cum *Fixa* iam est in principali parte, vt accidit in apoplexia, paralysi, & similibus: præstat enim incoctam euacuare materiã, quàm coctionem expectando, morientem ægrum spectare: cui maximè respiciens Hippocr. 2. aph. 29. *Inchoantibus morbis, si quid videtur mouẽdum moue.* Sextò addere possumus *tenues humores*, qui per initia morborum videntur euacuandi, quippe facilè obediant trahenti pharmaco, neque adhærescant tenaciùs bonis humoribus, vel saltem facilè separentur ab ijs, ducanturque a medicamento: quò spectans Gal. lib. Quos & Quando, *Inter initia morbi, tenues & aquosos humores euacuabis, vbi verò crassi sunt, coctionem expectabis.* Demùm

sunt

sunt qui addãt *Materiam venenatã*, quippe non possit a natura coqui. Sed hæc reuerà alexipharmacum indicat, a quo nisi domecur, purgante medicamento opus habet, nulla expectata coctione, quam vix imò ne vix quidem recipere potest.

At verò illud ego addere soleo, quod est veluti vniuersalis regula in quauis euacuatione iudicanda perutilis. Bona vel mala dicitur euacuatio, quia benè vel malè exit: ratio formalis, vt scholasticè loquar, cur aliqua euacuatio sit laudabilis, non est quia coctio præcessit, sed quia *Benè exit*, hoc est, cum conferentia & tolerantia. benè enim exit humor, cum morbum minuit, & vires non frangit. Quòd si coctio esset præcipua & formalis ratio, nulla posset accidere euacuatio bona absque coctione: at crudæ imò crudissimæ euacuationes aliquando contingunt salutares ac probæ: *Deiectiones liuidæ, cruentæ, fœtidæ omnes malæ, si Benè Exeant Bonæ* est in aphorismo. crudissimæ sunt materiæ liuidæ, foetidæq; & tamen bona est eorum euacuatio, *si benè exeat*. Concludo igitur purgationem in fine status moliendam esse, coctis nempe, separatisq; noxijs humoribus: aliquando tamen, vt accidit in septem illis casibus, etiam cruda materia initioque morbi euacuare expedit & necessarium est, cum naturam videamus aliquando benè agere, etiãsi crudos euacuet hu-

humores, vt liuidos, cruentos, fœtidos. hæc de purgationis Tempore

De Loco verò, per quem purgatio ineunda est, sic statuere oportet, *Quò natura vergit, eò ducere oportet, per loca conuenientia*: est Hippoc. oraculũ 1. aph. 21. ergo in morbis naturæ propẽsionem aduertere necesse est, siue per aluum euacuare tentet, siue per vomitum, vrinam, sudorẽ venam per has quatuor vias euacuare solet, vt est apud Hipp. in Acutis 4. *Morbi omnes soluuntur aut per Os, aut per Aluum, aut per Vesicã: verùm Sudoris species omnibus morbis communis est*: & quam innuit euacuationis viam, eam inire debet medicus, medicamẽtisq; accomodatis iuuare, a nobis superiùs allatis. Naturæ verò propẽsionem explorare possumus ex morbo, ex humore, ex ægri habitu, ac temperamẽto, ex parte ægrotante, ex anni tempore, consuetudine, naturaliq; propẽsione, ac ceteris. Nam sursum euacuantur morbi, qui supra septũ transuersum continentur, *Supra septum transuersum dolores purgationem indigere per superiora significant. quicunq; verò inferiora molestant, per inferiora*. 4. aph. 18. euacuantur etiam qui materiam in stomacho continent, in iecinoris caua, liene, pancreate: nam facilè hæc ad stomachum medicamento trahitur, euomiturque. Per vomitum etiam euacuatur bilis potius, quàm pituita, quippe ea tenuitate faciliùs sursum

ascen-

ascendat, hæc grauitate deorsum tendit. vnde *Aestate per superiora magis, hieme verò per inferiora*. 4. aph. 4. nempe quia æstate bilis, hieme pituita medicamento educenda. Ex ægro purgationem ineundam exploramus: nam *Graciles & facilè vomentes purgare per superiora* ex 6. aph. sect. 4. *Vomentes verò difficulter, & mediocriter benè carnosos per inferiora*. Ex temperamento, *Melancholicos infra vehementiùs purgabis*. 9. aph. Ex parte ægrotante & ab humore malè habente, *Si os amarum fuerit, vomere conducit* in Acut. Ex anni tempore, nam vt diximus *Aestate per superiora, hieme per inferiora purgandum*: licet lib. de Salubri Diæta nu. 5. dicat, *Sex menses hibernos vomendum est*, id de pituita in stomacho contenta intelligendum, docet Gal. illud verò de bile in corporis habitu redundante. De consuetudine naturalique propensione nihil dicam. nam præterquamquod consuetudo est altera natura, siue natura acquisita, vt loquitur Aristoteles, ab Hippocrate consuetis præcipitur vomitus, interdicta inferna purgatione, *Qui vomere consueuit, bis in mense vomat*, est lib. de Diæta. Et hac ratione exploranda est naturę ad vomitum inclinatio.

Ad Aluum verò tum ex dictis innotescit, tum maximè ex murmure inferioris ventris: nam ex hoc Hippocrates in Prog. futuram per aluum crisim præcognoscit, ac pro-

proinde nobis ſuſpicio inijcitur de naturæ propenſione. Animaduertendum etiam eſt quod traditur ab Hippoc. in Acutis 64. decolores, raucos, ſplenicos, exangues, alioſq; multos eo loco vidēdos per aluum purgandos non eſſe.

Quod facit ad Vrinam, tertio loco ab Hippocr. enumeratam, naturæ inclinationem ex humoris qualitate, & morbo maximè coniectare poſſumus. nam aquoſus humor a natura facilè per eam regionem euacuari ſolet, pituita tenuior, ac bilis. Qui ergo morbi ab his naſcuntur humoribus, facilè per vrinam a natura iudicantur. Spectanda etiam ſunt alia ad hanc rem maximè conducentia, vt renum calida intemperies aliuſq; ſimilis morbus: nam hi promptè per vrinam iudicantur. Item calor capitis ægrotantis. *Cum enim caput incaluerit multum vrinæ emittitur*, ait Hippocr. 1. de Morbis 1. Lienis etiam, hepatiſque conditio ſpectanda eſt: nam ſæpè accidit, vt hęc viſcera affecta per vrinam euacuari deſiderent. Illud ſcire eſt, per vrinam tutam eſſe euacuationem, etiamſi vires ſint debiles. non enim vires deijciuntur ex hac euacuatione, vt ex alijs.

Quod demum facit ad ſudorem, hìc ſicuti in omnibus morbis promoueri poteſt (eſt enim omnibus morbis comminis ex Hippocrate in Acutis citato) ita ad hoc vt alliciatur naturæ propenſio ſubodoranda;

ex

ex madore quodam cutis, ac quadam humiditate coniectare possumus, ex rara ægri textura, ex corporis bilioso ac seroso temperamento, ex ætate iuuenili, ex anni tempore calido, ex cõsuetudine, cæterisq; huiusmodi. De tempore quo mouendus sit, non ambigendum, quia coctis humoribus ex parte vel ex toto promouendus est, & materia tum per medicamentum & phlebotomiam, tum per febrem ipsam ac naturam ex parte euacuata. nam si copiosa sit materia per sudorem, sicuti etiam per vrinam euacuare periculosum est. De sudore verò & illud animaduertendum, deijci vires ab hac euacuatione, ac proinde diutius non molienda.

Iam verò cætera, quæ ad rectum vsum medicamentorũ spectant, vt ætas, natura, temperamentum, regio, &c. innotescunt ex dictis: nõ igitur hic inutiliter repetẽda.

De Chirurgia
Cap. 2.

CHirurgia, quæ manualem operationem significat, quæq; complectitur omnia, quæ morbis curandis manu adhibẽtur, quinquepartita apud Chirurgos est. Prima eius operatio dicitur *Diorthosis*, altera *Exhæresis*, tertia *Restitutio* deficiẽtium & curtorum, quarta *Synthesis*, quinta *Diæresis*.

Dior-

Diorthosis est operatio, quæ circa formam membri deprauatam maximè versatur: sita igitur est in depræsso cranio eleuando, in attollendis concidentibus naribus, in contractis membris dirigendis, & in brachijs cruribus ve infantium distortis corrigendis. id autem qua ratione fiat, quibusque instrumentis, non hìc locus docendi, sed distinctè apud Sennertum & Chirurgos intelligendum. tyronibus enim, hæc, vt ita dicam, genericè nouisse satis sit.

Exhæresis est Chirurgi operatio, per quam extrahuntur e corpore res præter naturam inhærentes & immissæ, vt sclopetorum glandes, telorum pars, spini, elapsum specillum, in aliquam partem immissum, & similia.

Tertia verò operatio versatur circa restitutionem amissarũ partium, vt aurium, labiorum, narium, de qua re nos fusè diximus in *Dissertatione de Vnguento Armario.* Debetur hæc operatio morbis in numero, atque adeò in magnitudine.

Synthesis autem, quæ est quarta operatio, versatur circa vnionem seiunctarum partium, debeturque proinde morbis solutæ vnitatis. Igitur hæc vti solet fascijs, puluillis, ferulis, laqueis, ceterisque huiusmodi, quibus firmè vnitæ partes contineantur.

Vltima operatio est Dięresis, quæ superiori contraria est: seiungit enim cõtinuum

par-

partesque vnitas. Huius plures sunt differentiæ tum a parte seiuncta, tum a modo seiungendi: a parte vt scarificatio, in parte molli & carnosa; in dura verò & ossea perforatio, terebratio &c. A modo seiungendi, vt vstio, punctio, sectio. Nos verò, sepositis hisce omnibus alijsque operationibus, quippe ad Chirurgos tantùm spectantibus, vel ab ipsis distinctiùs petendis; eam solùm chirurgiæ partem attingemus, quæ & frequentissimè vsurpanda est Medico, & necessariò tenenda. Hæc autẽ est

Phlebotomia siue sanguinis missio: de qua etsi implicita est, & omnino confusa tum apud recensiores, Massariam præsertim, Augenium, & alios; tum apud antiquos maximè Galenum: tamen breuiter, quod res est, Galenoque magis consentaneum afferam. Magna lis est, in quibus nam morbis adhibere debeamus phlebotomiam, siue quid nam sit id, quod tanquam scopus indicat sanguinem esse mittendum: num copia ipsius sanguinis, num potius praua eiusdẽ qualitas, num demum magnitudo morbi. Huius sententiarum discrepantiæ dedit ansam Galenus, qui varijs in locis variè videtur loquutus de sanguinis mittendi ratione. Quarè aliqui censuerunt, scopum sanguinis mittendi esse sanguinis copiam, animaduertentes nimirum Galeni locum 13. meth. vbi hæc habet, *Has omnes euacuationes* (sanguinis)

in-

indicat ipsa copia, sicuti succorum vitium redundantis succi purgationem. & sanè quis id non censeret, cum apertissima sint & luce clariora Galeni verba? Alij tamen econtra sanguinis copiam minimè esse sanguinis mittendi scopum acriter contendunt, attendentes scilicet Galeni locum 4. meth. vbi ait *Sanguinis copia nõ indicat sanguinem esse mittendum*, nempe quia, vt etiam scriptum est lib. de Sang. Miss. copia sanguinis digeri potest balneo, exercitatione, tenuique diæta. Quarè alij existimant vitium sanguinis verum esse scopũ phlebot. persuasi nimirũ a Galeno 1. ad Glauconem in curatione quartanæ, vbi ait *Si vena incisa is, qui fluit, sanguis niger videatur & crassus, audacius mittendus est, si flauus ac tenuis appareat, statim supprimendus*, quod ipsum confirmat Celsus lib. 2. cap. 10. *Nam si is crassus ac niger est, vitiosus est: ideòque vtiliter effunditur*: & supra, *Si materia corrupta est nullo modo melius succurritur*. Quinimò Gal. alibi id inculcat: nam 4. de Sanit. Tuenda 4. Si cui vel propter ætatem, vel propter vires non liceat mittere sanguinem vicariam phlebotomiã substituit: ergo humorum vitium non magis purgationẽ quàm phlebotomiam indicat: idem videre est 9. meth. lib. de Sang. Miss. & alibi. Alij demum neque copiam neq; vitium sanguinis verum esse scopum censent, sed solam morbi magnitudinem. Huius placiti prin-

principem sibi adsciscunt Hipp. in Acutis tex.35. *In acutis morbis venam secabis si vehemens appareat morbus & qui ipsum habeant, in vigore sint ætatis, roburque ipsis adfuerit*. & Gal. 4. meth. citato, *Magnitudo morbi cum virtute vegeta indicat sanguinem esse mittendum.* nam omnino cōsentaneum videtur esse, quòd *Etiamsi redundantis sanguinis concursus non adsit, ad ipsius tamen sanguinis missionem cōfugimus si morbus magnus sit, cum virium robore coniunctus*, vt est eodem 4. meth. 6. Cum igitur varij sint contrarijque auctores, variaque eorum placita de phlebotomia scopoq; mittendi sanguinis, eam nos inire debemus viam, vt seponamus eorum omnium sententias, & rem ipsam spectemus, indique mittendi sanguinis scopum hauriamus. Fingamus igitur nullum apud auctores & antiquos & recentiores de phlebotomia extare præceptū: quid tum? an præstantissimum hoc medicinę auxilium iacere pateremur? minimè gentium. nam cum quisq; videret magnum id esse præsidium ac morbis pellendis accomodatum, magnis proinde morbis opponeret. nemo enim est, qui nesciat, magnos morbos magnis medicamétis curandos esse. nam, vt ait Celsus lib. 2. *Vehementi malo æquè vehemens auxilium succurrit*. Quarè sanguinis missio vnicuiq; vehemēti morbo salutaris censeretur, siue, quod idem est, ab omni magno vehementique

tique morbo indicari: Cum verò ex alia parte purgationem etiam generosum esse medicamentum aduerteret, eaq; magnos etiam curari morbos, propterea anceps esset (quantùm ex magnitudine morbi est) quod nam ex duobus hisce præsidijs vsurparet, vt magnum morbum curaret. In hac hæsitatione prudentis medici esset, duo diligenter perpendere, Naturam scilicet, causamque morbi, & Vim purgationis & phlebotomiæ: duobus enim his optimè expensis, promptè altero relicto, alterum vsurparet. Cum verò purgantis medicamenti vis ea sit, vt humores noxios ab innoxijs eligat & educat: phlebotomię verò, vt omnes simul promiscuè extrahat; certè quiuis magnum morbum ex cacochymia profectum purgante medicamento curaret, posthabita sanguinis missione. Magnum verò morbum, ex plethora natum, aptiùs plebotomia curaret. Itaque magnitudo morbi est indicans & scopus horum duorum præsidiorũ: phlebotomię quidem magnitudo ex plethora oriunda, purgationis verò eadem magnitudo profecta ex cacochymia. *Magnitudo autem morbi*, inquit Gal. 4. Meth. *ceu scopus quidam est sanguinis detrahendi & purgationis adhibendæ*; & Celsus lib. 2. de missione sanguinis idem probat, inquiens, *Ergo vehemens febris vbi rubet corpus, plenæque venæ tument, sanguinis detractionem requirit.*

Illud

Illud verò animaduertendum est, morbus magnus non semper cedit vnico medicamenti generi (nam quandoque cedit, vt testatur Gal. qui sanguinis missione se iugulasse febrim profitetur) propterea vtrumq; magnum auxilium aliquando in eodem morbo vsurpandum est. Vnde Galenus in eodē morbo & ambobus vtitur medicamentorum generibus, & alterum alteri substituit 4. de Sanit. Tuenda 4. Quarè in cacochymia; vt supra diximus, vtitur phlebotomia, non quidem, quòd primò & per se hæc indicetur a copia prauorum succorum, sed quia morbus magnus non cedit purgationi, alterum vsurpandum est generosum auxilium. quarè 4. meth. 6. *Etiamsi redundantis sanguinis concursus non adsit, ad ipsius tamen sanguinis missionem confugimus, cum scilicet morbus magnus est cum virium robore coniunctus.* Statuendum igitur est; scopum mittendi sanguinis primarium esse plethoram, magni morbi causam, magni vel pręsentis vel imminentis. medicus enim vt nauta peritusque nauium gubernator non pręsentes, modò morborum procellas, sed futuras etiam imminentesque tempestates præcauere & euitare debet. Secundarius verò scopus est etiam cacochymia, & ipsa vt est magni morbi causa, cum vena secta non sanguis modò, sed omnes promiscuè humores effluant. Ita igitur constituto phlebo-

boto-

botomiæ ſcopo, nullus locus eſt nō ſolùm Galeni, ſed nec Hippocratis, aut Celſi, aliorumque antiquorum auctorum, qui ab alio diſſentiat, qui amicè cum altero non coeat.

Iam verò ad ſanguinem mittendum non magnitudo ſolùm morbi copiaq; aut ſanguinis, aut alterius humoris ſpectanda eſt, ſed *ætas & virium robur*. vnde ſcriptum eſt ab Hippocr. in Acutis nu. 35. *In acutis morbis venam ſecabis, ſi vehemens appareat morbus, & qui ipſum habeant in vigore ſint ætatis & robur ipſis affuerit*. Aetas igitur iuuenilis viriumque robur præſto ſit, neceſſe eſt, vt ſanguis mitti poſſit. Quarè de ætate ſcriptum eſt a Gal. 8. meth. *At ſi vel puer, vel ſenex ſit ſanguinem detrahere non licet*. Imò verò lib. de Venæ Sect. decimum quartum annum in mittendo ſanguine pueris præſcribit, *Quarè nec pueris pertundes venam ante decimum quartum annum*. ſed de ætate ferè conſultiùs ſcriptū eſt a Celſo lib. 2. cap. 10. vbi non quæ ſit ætas, ſed quę ſint vires expendendum pręcipit inquiens. *Intereſt enim non quæ ætas ſit, neque quid in corpore intus geratur, ſed quæ vires ſint. Ergo ſi iuuenis imbecillus eſt, aut ſi mulier, quæ grauida eſt, parum valeat, malè ſanguis emittitur. At firmus puer, & robuſtus ſenex, & grauida mulier valens tuto curantur*. Ceterùm illud in pueris ac ſenibus grauidiſq; mulieribus moneo, parçiùs in his mittendum eſſe

ſanguinem, quàm morbus exigat: quod & Galenus apertè docet lib. de Venę Sect. *Minùs autem detrahimus, quàm plenitudo commonet, ſecundum ætatem quidem in pueris:* vnde etiam patet ipſum Galenum, quaſi priſtini conſilij pertæſum, pueris aliquo modo phlebotomiam concedere. De viribus verò illud etiam moneo, has non prohibere etiam ex Galeno ſanguinis detractionem, ſed minuere ſiue moderare: *Poſtulat autem ſemper venæ ſectio valentes vires*, inquit 9. meth., *Sed quæ modo euacuationis reſpondeant*. ergo vires infirmæ non planè reſpuunt phlebotomiam, ſed temperant ac minuunt.

Præter ætatem *Corporis habitus* ſpectandus in mittendo ſanguine, *Anni tempus, Regioque*, vt patet ex mox citato Galeni loco, vbi ait molles carne, calidoſque non copioſam permittere phlebotomiam, ſed parciorem, item anni tempus calidum, calidaque regio: *Minus autem*, inquit, *detrahimus, quam plenitudo commonet. ſecundum ætatem quidem in pueris, ſecundum anni tempus ſub cane, ſecundũ regiones conſtitutioneſq; in ijs qui calidiores ſcilicet, ſiccioreſq; exiſtunt; ſecundum corporis habitum in candidis & carne mollibus, vt Galli exiſtunt.*

Ad rectam ſanguinis mittendi rationem ſpectant etiam *Alui conditio, oris ventriculi, bilis copia, crudorum humorum abundantia, vita anteacta, & conſuetudo.*

De

De aluo constat apud Auenz. lib. 1. Tract. 8. cap. 18. non esse mittendum sanguinem aluo adstricta, quod præceptum religiosè passim obseruatur. Neq; lubrica nimis ex Hippocr. in Acutis num. 65. *At si sanguinem alicui detrahere volueris, solidam aluum facere oportet.*

De ventriculo tria sunt animaduertẽda: si eius os sit imbecille, valdè sensile, pręcipuèq; amara bile sit obductũ, non est mittendus sãguis ex Gal. 9. meth. *Quibus amara bile os ventriculi redundat, aut imbecillum est, aut supra modum sensile,* noxia est phleb.

De bile extat Hippocratem vniuersale theorema, *Impedimentũ in spuentibus cruenta anni tempus, pleuritis, bilis.* nam etiam in ijs, qui cruenta spuunt, in quibus maximè secanda vena esset, prohibetur, tum ab anni tempore æstiuo & sub cane, tum a pleuritide, quę ex Celso benigna cum sit iudiceturque per sputum, non opus habet auxilio medici; tum demum a bile redundante, quæ excandescit sanguinis freno soluta. bilis ergo prohibet phlebotomiam.

De crudis verò humoribus est Galeni pręceptum 9. meth. *Si pracedat ciborum cruditas tanto tempore differre vena sectionem iubebis, quantum satisfacere tum ad eorum coctionem, tum vt excrementa descendant, videbitur.*

De vita verò anteacta, cõsuetudine &c. monet id Galenus de Sanguinis Missione,

inquiens *Si qui plenitudine grauatur nec puer sit nec senex, an illi secare venam oporteat, expendes plenitudinis Qualitatem, Quantitatem, Virium robur, eorumque infirmitatem, Naturalem totius corporis habitum, Tempus, Regionem, Anteactam vitam, Consuetudinem, ac Res præter consuetudinem, actas, Quas excretiones habuerit æger, an præter solitum compescuerit; Num gracilior an crassior euaserit &c.* Hęc omnia spectanda sunt, vt de sanguinis missione determinare possimus.

At verò vt finem imponamus huic euacuationi, videndum Quantum sit per phlebotomiam euacuandum, nam An & Quomodò iam explorauimus. Quantitas definitur ex quantitate graduque morbi: atq; *Ex redundantia modo*, vt est apud Gal. 12. meth., *ætate, natura, anni tempore, regione, consuetudine, atque ante hæc, laborantis virtute.* ex his enim omnibus quantitas definitur: quò intentior morbus est, eò vberiùs mittendus est sanguis, pręsertim si æger sit iuuenis, natura minimè apta ad transpirationem, vernum anni tempns, regio frigidiuscula aut temperata, consueuerit æger sanguinem fundere, copiosis optimisque cibis fuerit vsus, ac maximè si eius vires sint validę. Apud antiquos ad sex vsque lebras quandoq; mittebatur sanguis, vt est apud Gal. 9. meth. Aliquando verò eò vsque mittebant sanguinem, vt animi defectus induceretur. Communis

me-

medicorũ opinio fert, antiquos nunquam mittendum esse sanguinem ad animi defectum inclusiuè, vt loquuntur, censueisse, sed solùm exclusiuè, eò nimirum vsque, dum æger leue aliquod lipothymiæ præludium præsentiret. Sed aliter res sese habet. duos animaduerti apud Galenum locos, ex quibus apertissimè constat, eos inclusisse animi defectum. Primus est lib. 4. de Sanit. Tuen. 10. vbi hæc habet, *Ac primò quidem ita mittendus est sanguis, vt animi defectum non incurrat, deinde verò ne defectus quidem ipse formidandus*. & 9. meth. in curatione continentis febris: *Est porrò febrium continentium præsidium maximum sanguinis missio vel vsque ad animi deliquium. Primùm namque in contrarium statum agitur corpus celerrimè ex animi defectu refrigeratum?* Si refrigeratur ex defectu animi, profectò iam defecit animus. Nostra verò ætate iam obsoleuit, ac meritò, copiosa hæc (ne dicam perniciosa) sanguinis missio: sed verè perniciosior inrepsit consuetudo, vt vix vnciolas aliqui nostri medici audeant sanguinis detrahere. Hac in re vtrumque vitandum, ac medio tutissimè eundum. Iam verò sanguis non solùm secta vena, arteria ve mittitur, sed etiam hirudinibus ano adultis, brachio pueris sæpe adhærescentibus, vt nimirum virium iacturæ prospiciatur, quæ longè minor fit per has, quàm per sectionem: & propter eandem

rationem ſcarificationes etiam adhibentur & cucurbitulæ ſcarificatæ. De modo quo aut vena arteria ve ſecatur, aut ſcarificantur cucurbitulæ, hirudineſq; apponuntur, nihil dicam. res enim eſt a Chirurgo perficienda. idem ſtatuo de Cauterijs, Inuſtionibus, ceteriſque huiuſmodi, quæ imperante phyſico a chirurgo adminiſtrari ſolent. Cetera, quæ de Phlebotomia dicenda eſſent, tyronibus ferè incongrua ſunt. hæc igitur pauca ſatis ſunto.

De Diæta Cap. 3.

PRæſcripta ratione, & Pharmaciæ & Phlebotomiæ, quæ præcipua medicinæ inſtrumenta ſunt, adhibendę, reliquum eſt, vt Diætæ rationem tradamus. Hæc adeò neceſſaria eſt, vt dixerit Gal. de Ther. ad Piſ. *Omne remedium euadit infructuoſum, niſi debita victus ratio connectatur*: adeò neceſſaria, vt ſexcenti hac ſola euadant a periculoſiſſimis morbis, pharmaceutico, & chirurgico omni præſidio poſthabito; nullus tamen ſine hac vel leuem morbũ aptè ac tutò curare poſſit. Romanos per ſexcẽtos integros annos medicis caruiſſe, auctor eſt Plinius: at medicina planè non caruerunt: nam etſi neque ex chirurgia, neque

ex pharmacia medicaméta sibi asciuerint, quippe medicis non vsi; tamen Dięta morbis accomodata vsos esse, mihi omnino persuadeo, qua sola vel maximos curabant morbos. quem veterem morem quasi a postlimioio reuocans Cicero per translationem dixit Att. ep. 3. lib. 4. *Ego diæta curari incipio, chirurgiæ tædet.*

Diæta autem triplex est Plena, Mediocris, Tenuis: & vnaquæque maximè talis, mediocriter talis, minimè vel exiliter talis. Hisce tribus diætis respondet triplex particulare alimentum, Cibus, Sorbitio, Potus. Plenæ diætæ Cibus respondet: nam plena est ea, in qua ea exibentur quæ manduntur, vt panis, caro, oua, &c. quæ cibi nomine compræhenduntur. Mediocri respondet Sorbitio. mediocris enim mediocriter cum nutriat, ea non recipit, quæ solidiora sunt, magisque proinde nutriunt, sed ea solùm quæ substantia liquidiori prędita minùs nutriunt, qualia sunt quæ sorbentur, vt panis contritus liquidus iura cum ouis, cõtusum carnium liquidius &c. Tenui demum respondet Potus. cum enim tenuis minimè omnium alere debeat, ex eo alimento debet constare, quod minimè omnium aptum sit ad appositionem nutritionemq; cuiusmodi sunt quæ adeò liquida sunt, vt potentur, vt iura carniũ tenuia, aqua mulsa, aqua hordei &c. At verò cum vnaquæque diætæ species triplex sit, vt di-

diximus, maximè talis, mediocriter, ac exiliter: Maximè Plena erit, quæ ex cibis constat maximè nutrientibus, vt ex carne caponum, & veruecina, auctore Galeno. Mediocriter plena ex carnibus constat gallinaces, perdicibus, hædinis, vitulinis pane &c. Exiliter demùm plena ex auiculis montanis, turdis, alaudis, piscibus saxatilibus, ouis, ceterisque huiusmodi. Mediocris verò victus ratio, quæ maximè talis est, constat ex carnibus contusis, ex iure consumpto cum vitellis ouorum, ex pane contrito coctoque in iure consumpto cum vitellis ouorum &c. Quæ verò minus nutrit, inter mediocres sorbitiones mediocris est, eritque ex pane iure cocto, pane iure madido, & in liquidiorem formam redacto, ex iusculis gallinaceis non valdè consumptis cum ouorum vitellis. Quę demum ex mediocri minimè omnium nutrit, est ex ptissana hordeacea, farre, oriza &c. Quod facit ad victum tenuem hic, vt diximus, potu absoluitur, & vt magis vel minus accedit receditque a mediocri, vel tenuissimus dicitur, vel mediocriter tenuis, vel minimè seu exiliter tenuis: siue potius dicitur extremè tenuissimus, simpliciter tenuissimus, & absolutè ac simpliciter tenuis, vt loqui solet Gal. 1. aph. 4. & alibi. Victus, simpliciter tenuis est, qui proximè accedit ad exiliter mediocrem, vt ptissana, vinum fuluum & odoratum, & vnico

ver-

verbo, sorbitio ipsa tenuior ac liquidior victus simpliciter tenuis dicendus est. Mediocriter verò tenuis, siue, vt loquitur Gal., simpliciter tenuissimus est ex simplicissimo potu aquæ hordei, melicrato, vino mali punici, vino oligophoro, qui minus nutrit quàm aqua mulsa ex Galeno. Extremè verò tenuissima dięta est omnimoda inædia, quam antiqui adhibere consueuerunt.

Iam verò hæ omnes diętæ oportunè adhibendæ sunt: nam oportunè adhibitæ mirè prosunt. Victus ratio per se ac primariò indicatur a viribus: nam alimentum ex se vires respicit, nō morbum: at verò secundariò & quasi per accidens etiam a morbo indicatur, & si non indicatur simpliciter alimentum, indicatur tamen vel qualitas, vel quantitas, vel modus, vel tempus. Itaque in omni diæta constituenda ad morbum respicere oportet. Illud vniuersaliter scire conuenit, quò acutior est morbus, eò tenuiori diæta vtendum est, quò longior, eò pleniori. Quarè in acutissimis morbis vel omnimoda inædia, vel solo potu vtebantur antiqui: in morbis minùs acutis, paulò pleniori vtebantur; in adhuc minùs acutis adhuc pleniori, & sic deinceps: adeò vt in cronicis longisque morbis cibo vtetentur etiam eo, quod maximè nutrire diximus. Et non solùm morbus morbive idea spectanda est, sed etiam peculiare

eius

eius tempus. nam in principio morbi, quo tempore natura non ita pugnat contra morbum, pleniori alimento vti possumus, in augumento subtrahendum, quia pugnare iam cepit, in statu adhuc magis subtrahere, quia maximè pugnat, non enim auocare debemus naturam ab opere exhibito alimento. hoc autem de vniuersali tempore intelligendum: de particulari verò extat apud Hippocr. lex inuiolata, *In Accessionibus abstinere oportet. nam cibum dare noxium est*. Habenda etiam est ratio ætatis, corporis habitus, temperamenti, consuetudinis, regionis, anni temporis, constitutionis: nam iuuenibus plus exhibendum, quam senibus, & adolescentibus plus quàm iuuenibus. Largæ texturæ præditi plus edere debent, strictæ verò minùs. Biliosi copiosiùs, quàm pituitosi. Aedaces plus, quàm sobrij. In calidis siccisque regionibus plus quàm in frigidis humidisq;, secundum vices, non secundum copiam. Hyeme plus, æstate minus, sed sępiùs. Pluribus hìc non agam de Victus ratione, cum plura in quæstionibus dicturus sim; Deo Opt. Max. adiuuante, cui sempiterna sit laus & gloria, qui nostrum illuminet intellectum, vt oportuniora ac vtiliora tyronibus alijsque affere possimus.

FINIS.

DE FACVLTATIBVS MEDICO

Neceſſarijs, Vtilibus, Cõmodis

PROLVSIO

HABITA

A PETRO SERVIO

Cum Medic. Theor. Ordin.

IN ROMANA ACADEMIA

Publicè Profitendi Munus Suſciperet.

ROMÆ, Ex Typographia Bernardini Tani. 1638.

Superiorum permiſſu.

FORTVNIO . LICETO

OLIM . IN . PISANA

DEINDE . IN . PATAVINA

NVNC . IN . BONONIENSI

ACADEMIA

PHILOSOPHO

PRIMARIO . ET . EMINENTI

OMNI . SCIENTIARVM . GENERE

INSTRVCTISSIMO

CLARISSIMO . LITTERARVM

LVMINI

NESCIO . DICAM . AN

NVMINI

CERTE

ERVDITORVM . NOSTRAE . ITALIAE

PHILOSOPHORVM . NOSTRI . SAECVLI

CORYPHAEO

PETRVS, SERVIVS

D. D. D

DE FACVLTATIBVS MEDICO Necessarijs, Vtilibus, Commodis PROLVSIO HABITA A PETRO SERVIO.

VEteri cõsuetudine receptum est (Eminentiss. Cardinalis Illustrissimi Præsules, Vosq; ceteri nobilissimi viri) vt qui facultatem aliquam publicè profiteri aggrediuntur, eò primùm cogitationes omnes industriamque dirigant, vt eius nobilitatem ac pręstantiam, vtilitatem atque emolumentum pro suis quisq; viribus extollendo, auditores ad eam alacriùs capessendam amoris igniculo inflamment. Ego verò etsi huiusmodi consuetudinem maximi semper faciendam duxi; cum honestarum artium dignitatem & amplitudinem inserere in hominum animos, laudandum imprimis honestumque putauerim: tamen oleum, vt dici solet, operamque me perditurum existimo, si eius, quam docendam suscepi, facultatis laudes enarrare, nedum exornare tentarem. Vetat enim tenuitas mea, ingenijque exilitas,

atque adeò inculta agrestiſque minerua; quæ rhetorum floribus nunquam exornata, oratorio lumine ſemper obſcura, non modò pro dignitate Medicinam dicendo non illuſtraret; ſed (quod æquè verẽdum eſt) proprio eam natiuoque ſplendore ſua balbutie ſpoliaret. Vetat, imò verò ab hoc audendo me plane deterret, ipſius artis præſtantia & amplitudo. Nam etſi, vt Callimachus Cirenæus dixit, *Facilè eſt omnibus Apollinem laudare, in quo tot tantaque laudum argumenta ſint:* & vt Socrates ait Phedro, *Athenienſes Athenis laudibus ornare, haud cuique difficile eſt:* quia quæ quiſque amat, ea libentiſſimè laudari audit: tamen cum probè nouerim, *Mei quid valeant humeri, quid ferre recuſent,* etiam apud vos verè φιλιάτρους ampliſſimas Medicinæ laudes fermè ſilere decreui. Itaque opportuniùs me facturum putaui, ſi in prima hac mea Proluſione non tam quæ ſit Medicina, quàm qualis eſſe debeat Medicus, quibus diſciplinis inſtructus, quibus moribus, quo genio & ingenio exornatus breuiter ediſſeram. In quo ſanè minimè vereor, ne, ſi eum effingam exprimamq; medicum, cuius in animo inſidet ſpecies, tardem ſtudia multorum, atque deſiderij igniculum reſtinguam. Nam, vt Oratorum maximus Tullius ait, Par eſt omnes omnia experiri qui res magnas concupiunt. Quod ſi quem aut natura, aut ingenium fortè defecerit,

aut

aut minùs instructus sit aliarum artium disciplinis, teneat tamen eum cursum, quem poterit. Nam *Prima ac summa sequentem honestum est in secundis ac tertijs consistere.* Non Homero soli aut Pindaro locus est, sed horum vel secundis, vel etiam infra secundos: Nec simulacro Iouis Olimpici, aut Coæ Veneris pulchritudine deterriti reliqui statuarij, minùs experti sunt, quid efficere, aut quò progredi arte possent. Mente animoque vnusquisq; comprehendere debet perfectum numerisque omnibus absolutum medicum, & pro suis quisq; viribus imitari. Quòd si summum artis fastigium minimè pertingat, ferendum omnino est, dummodo summum illud semper spectet, in eoque defixus, ad illius similitudinem cogitationes omnes studiumque dirigat.

Et verò multiplices sunt variæq; facultates, in quibus tanquam in tyrocinio versari debent medicinæ sacris initiandi. Neq; vt Iureconsultis & Philosophis humaniores litteras aut negligere licet medicinæ candidatis, aut primis modò labris degustare. Nam, vt magnus tempestatis nostrę ait Orator, *Medicina inexplicabilem habet, cum eruditione, cum græca latinaq; litteratura coniunctionem.* Sanè cum medicinæ patres græcè latinèque loquuti sint, nisi harum scientia linguarum polleamus, necesse est, vt identidem hæsitemus in hauriendis ex

eorũ quasi fontibus salutaribus præceptis, vt turpiter labemur in sententijs assequendis, vt quos candidè ac doctè scripsisse fama est, non sine maximo detrimento abijciamus. Græca verò litteratura adeò vtilis est medico, vt ex huius ignoratione artis ignorantia ferè consequatur. Cæcutimus in morborum cognitione, hallucinamur in simplicium medicamentorum scientia, in anatome turpiter offendimus, in omni denique medicina in fœdissimos ignorantiæ scopulos impingimus, nisi e Grecia lumen affulgeat, salubrisque expirans aura prosequatur. Cũ enim nomen ipsius rei apertissimus sit index, eiusque naturam primo patefaciat: cumque horum pleraque, ne dicam omnia, græca sint, sanè nisi grecam linguam probè teneamus, in artis caligine versemur necesse est.

Neque verò linguarum tantùm cognitionem assequi debet medicus, sed ceterarum etiam artium, quæ, quia ad humanitatem informant animum, humaniores appellantur, scientia pollere. Scio equidem complures esse, qui negligant harum cognitionem, quippe nulla aut medicinæ aut philosophiæ affinitate coniunctam. Sed si, quod res est, ingenuè licet proferre, apertis verbis pronuncio, eos fœdissimè hallucinari. Nam si in omnibus artibus illud cuique propositum esse debet, vt eos, qui omnium optimi ac summi esse

cen-

censentur, imitetur; vtiq; eò incumbendum est, vt encyclopediam, variarum nempe sciẽtiarum cognitionem assequatur. Aristoteles, probè nostis, Galenus, Celsus; & ex recentioribus Scaliger, Cardanus, Mercurialis, quos sicuti nostra genuit Italia, ita ijs ferè audeo comparare, certè anteponere ceteris omnibus aliarum gentium viris magnis, non calluerunt modo politiores litteras atq; encyclopediam, sed scriptis etiam illustrarunt. Neq; enim, vt dicam cum magno Scaligero, *Scientiæ minores a superioribus suapte natura disiunctæ sunt, sed ingeniorum tantum imbecillitate dissociari solent.*

Et verò, vt *a.* Poesim & *b.* Historiam tanquã certiora & a Gal. laudata missa faciam, *c.* Rethorica, quę longiori a medicina disiuncta videtur interuallo, arctissimo quasi vinculo consociatur. Quid enim, obsecro vos, in medicina facienda aut frequentiùs nobis accidit, aut salutariùs contingit ægris, quàm mæstos solari, timentes erigere, iratos demulcire, alienatos allicere, obstinatos mollire, furentes coërcere, desperatos reuocare? Sicuti enim machinas, aliaque instrumenta bellica ad expugnandas arces admo-

a. Gal. 2. de Antidotis. & 1. de Comp. Med. b. Gal. 4. de Loc. Aff. & lib. de Sectis. c. Soranus in Isag. Isidor. 4. & ... Imol.

uemus; ita rationibus argumentisq; rheterum arte concinnatis, repugnantem ægrorum animum expugnamus. Videbis plerosq; quoduis medicamenti genus aspernantes: leue vituperantes, tanquam inane; forte respuentes, tanquam noxium; mediocre renuentes, tanquam inutile: quibus tamen prudens medicus dicendi persuadendique arte instructus apposita quadam & ex arte concinnata oratione fortia, leuia, mediocria facilè persuadet. Nostis, Auditores, Aristotelem, philosophia pariter, & medicina præstantissimum, curanti medico, medicamentaque proponenti respondisse, *Noli mederi mihi, sicuti bubulco aut fossori aliquo; sed prius edissere, atque edoce, cur hoc facias, illud omittas: sic enim me obsequentissimum habebis.*

Iam verò gradatim medicus a Rethorica humanioribusque litteris ad *d.* Dialecticam ascendet. in qua accuratissimè versandum, tum quia definire debet identidem, æquè diuidere, subtiliusculè argumentari, publicè profiteri, priuatim cum medicis congredi, artificiosè scribere, ceteraq; præstare, quibus nisi Dialectica sternat viã, sæpe sæpius impingat medicus, turpiter offendat,

d. Gal. 1. meth. & lib. de Sectis.

dar, ac perniciosè labatur neceſſe eſt.

Dialecticæ tyrocinio exacto, vaſtum philoſophiæ campum ingreſſuris Ariſtotelis Manibus litandum. Etenim ſi quæ eſt facultas medico neceſſaria, ſi qua in re ſedulo accuratèq; verſandum eſt medico, in philoſophia certè verſandum. Quid enim (obſecro Vos) aliud eſt medicinæ operam dare, quàm in perpetua philoſophia rerũq; ſpeculatione verſari? In corporis conſtitutione noſcenda inhæret medicus in ſanitatis conditione aſſequenda inuigilat, in temperamento intelligendo innititur, in explorandis morbis verſatur, in cauſarum cognitione inſiſtit, in omni denique ſpeculationum genere elaborat. Omnium elementorum vires, ignis facultates, aëris conditiones, aquæ proprietates, terræ paſſiones explorat. Generationum ferè omnium, & alterationum ſcientiam callet: miſtorum naturam, herbarum, plantarũ, ſeminum, florum, metallorum omnium, lapidum, omniumque penè mineralium vires indagat. Horum medicus niſi clariſſimo ſcientiæ lumine fulgeat, obſcurus lateat in omni medicinæ genere; caliget ac planè cecutiat in quouis opere medico neceſſe eſt: & vt verbo dicam, imò dicam cum magno Scaligero, *Medicus ἀφιλοσόφητος, cortex eſt ſine nucleo.*

Iam verò in hiſce omnibus diſciplinis tanquam in præludio verſatus tyro, in

Asclepiadeam familiam, medicinæ sacris initiandus concedet. Et in ipso quidem quasi artis vestibulo Anatonem offendit & Herbariam, vtramq; adeò medicis necessariam, vt illius ignoratione, morbos ipsos ignoret, sit necesse: huius verò nisi exacta præsto sit scientia, neque morbos pellere, neque tueri possit sanitatem.

Et de Anatome quidem certum est, accuratissimè eam explorandam esse, non solùm vt corporis humani, quod est omniũ maximum naturæ miraculum, structuram intimè explorans, mirificam partium varietatem, inexplicabilem sympathiam, mutuumq; consensum indagans, vsum cuiuscunque atq; munus inuestigans, ac deniq; vt verbo dicam, vix humana mente comprehendendum totius mundi compẽdium mirabundus intuens, Deum ipsum tanti operis opificem noscat ac veneretur; sed etiam vt laborantes partes, affecta infectaque viscera, morbos denique ipsos deprehendat, & ex arte depellat. Quemadmodum enim Dux nisi prouinciæ geographiam probe teneat, vrbium oppidorumque situm explorauerit; arcium munitiones; viarum, ac fluminum exitus; montium valliumque naturam cognouerit; neque exercitum benè ducere, neque ex arte instruere acies, neque hostes tutò inuadere, neque inuasos intrepidè fundere, neque fusos cautè insequi potest. Ita medicus, nisi

opti-

optimè nouerit nostri corporis partes, structuram, situm, connexionem, vsum, cetera, neq; sanitatis arcem tueri potest, neq; morbos, sanitatis hostes profligare.

Vsu venit sæpissimè in medicina facienda, vt in morbis intimè latentibus hæreat medicus non in curando solùm, sed in cognoscendo morbo, imò verò alterum pro altero deceptus accipiat, vt de se ipso ingeuuè fatetur Galenus. Cui tamen incommodo oportunè ac tutò subcurrit anatomia. Nam, vt Galenus affirmat, *Morbi qui in imo corpore deletescunt, exercitatæ cognitionis in arte secandi virum desiderant*.

Anatomen excipit herbaria, hoc est, simplicium medicorum exacta cognitio. Quorum sanè sicuti vasta propemodum, & infinita est vbertas & copia, ita oculata cognitio minimè necessaria. Etsi enim in medicina facienda nihil honorificẽtus medico, nihil ægroto esse potest vtilius, quàm magnam medicorũ vim, vberrimam præsto esse aut simplicium aut compositorũ, quę ex simplicibus & constant & pendent, medicamentorum copiam: tamen eorum formam, figuram, colorem, & vt verbo dicam, quasi liniamentum & habitum de facie nouisse, aut superuacaneum medico, aut minimè necessarium arbitramur. Pharmacopolæ partes sunt, oculis ea internoscere, e terra pullulantia animaduertere, adolescentia attendere, adulcta spectare,

virentia ſiccaq; probè noſſe. Medicis verò ſatis eſt, cuiuſque naturam exactè tenere, qualitates vireſque explorare, temperamentum & gradus, vires omnes ac proprietates introſpicere. Neque enim is aut e terra euellere debet herbas, aut auulſas tundere, coquere, exprimere, in ſuccum denſare, in ſyrupum condere, in emplaſtrum efformare, ſed a perito artifice efformatas oportunè adhibere. Herbaria ſciētia ſibi medicus comparata ad Aſtronomiam, Arithmeticam & Geometriam animum ſtudiumque conuertere debet. Et de duabus quidem poſterioribus, Arithmetica & Geomatria, ſatis conſtat, Hippoc. Teſſalo filio præcepiſſe, vt ſedulam vtriq; operam daret, non ad ſplendorem tantum ornatumq; vitæ, ſed ad vſum medicinæ oportunum. Arithmeticæ quidem ad morborum periodos criſeſq;, Geometrię verò ad partium ſitum luxationeſq; cognoſcēdas.

De Aſtrologia verò non ita cenſendum eſt, vt quæ de Iudicijs agit, ad vitam fortunamque pertinentibus, aut vtilis aut neceſſaria habeatur. Scio medicorum nonnullos, Philoſophorum pleroſque, Aſtrologos penè omnes apertiſſimè reclamare, meq; inſcitiæ ſimul, & impudentiæ reum facere. Ceterùm illatum crimen vno eoq; certiſſimo argumento diluere conſueui. Hippocrates ille omnium, qui ſunt, quique fuerunt, aut futuri ſunt medicorum doctiſ-

ſimus;

ſimus; Ille medicinæ genius, philoſophiæ oculus, ſcientiarum dæmon; Ille qui Galeni teſtimonio, philoſophorum ac medicorum princeps eſt; Ille, qui, vt ait magnus Scaliger, *In medicinæ & philoſophiæ penetrali eſt, quò nonniſi initiati accedunt, & qui a ſe ſpernant profanum vulgus & arceant.* Ille, qui, vt eſt apud Macrobium, *Tam fallere, quam falli neſcit;* Ille, cui, ſi Auicennæ credimus, *Omnibus in rebus ſtandum eſt, etiamſi alij philoſophi aut videant, aut probent, aut experiantur contrarium.* Ille, quem ob medicinæ præſtãtiam a Dijs oriundum crediderunt antiqui. Ille, quem cum Reges Perſarum auro ad ſe allicere non potuiſſent, terreſtri naualiq; exercitu e Græcia in Perſiam abripere minitati ſunt; Ille demum qui arte, ingenio, iudicio prope diuino ſtatuis aureis decoratus in Diorum numerum relatus eſt. Ille, inquam, Hippocrates Aſtrologiam minimè callens a medicina planè ablegauit & longiſſimè exſulare iuſſit. Etenim in vniuerſis eius operibus, quæ 60. ferè numero ſunt, nullam Aſtrologiæ, aliquam tantùm Aſtronomiæ, hoc eſt, Pleiadum, Arcturi, Canis, Aequinoctij, Solſtitijq; mentionem facit. Si ergo Hippocrates talis, qualem audiuiſtis, medicus fuit, Aſtrologia omni ablegata, Aſtronomia tantùm contentus, non eſt cur medico eam neceſſariam eſſe putemus; non eſt cur de eius neceſſitate tantæ excitentur tragœdiæ.

Itaq;

Itaque longè oportuniùs ſuis rationibus eos conſulturos exiſtimo, qui, poſthabita fucata fallacique aſtrologia, ad medicinæ Theoreticen, quæ leges omnes, certiſſima dogmata, ſaluberrimaque præcepta comprehendit, a meque pro virili explicanda animum appellent. Et verò ſiue iucunditatem huius artis, ſiue vtilitatem ſpectemus. (liceat aliquid medici gratia de medicina adiungere) attento animo, ſummo ſtudio, omnibus ingenij viribus in eam incumbendum intelligemus. Quid enim, obſecro vos, vtilius homini, quid iucundius poteſt accidere, quàm rerum cauſas nouiſſe? Quid humanus animus ardétiùs ſitit, quam res certiſſima ſcientia comprehendere? Ego ſanè illud vulgò dictitare ſoleo, ac palam profiteri, Ceterarum penè omnium facultatum fucatum eſſe ac veri ſpecie mentitam ſcientiam: ſolius medicinæ eſſe certam, ratam, compertamq; cognitioné. Neque putetis, Auditores, me aut medicinæ aliquid liberaliter tribuere, aut diſcipulorum auribus blandiri. Nam perſuaſum habeo, hominum mentem in philoſophia planè hallucinari, in aſtrologia ſemper ſomniare, in alijs ferè omnibus quaſi delirare. Licet hoc apertè intelligere? Conuertite animum ad ſingula. (Neque enim ſalto extra chorum, non aberro a re propoſita:) In philoſophia nihil ratum, nihil conſtitutum. Philoſophi in ipſo ſcientię

li-

limine offendunt: ipsa rerum principia, quę omnium maximè explorata esse deberent, adhuc hæsitãtes & incerti in dubium reuocant. Alij nempe, Aristotelem sequuti, rerum omnium Principia materiam quandam esse putant, quam æquè ingenui & ignari fatentur omnes, nec animo se comprehendere posse, nec verbis exprimere: *Non est quid neque quale, neque quantum, neque aliud ex his, quibus ens determinatur*. Nimirum quid non sit hæc materia, apertissimè se scire profitentur; quid verò sit, certissimè ignorare declarant. Alij Democrito credẽtes rerum principia atomos esse opinantur. Alij Pherecydem audientes, terram esse censent. Alij Taletem sequuti aquam constituunt. Alij aërem, Anaximeni addicti. Alij ignem Heraclito. Alij demum Empedocli 4. elementa asseuerant. Verùm enimverò, hanc philosophorum inconstantiam, ac de ipsis proprijs dissentionem, vel potius ignorãtiam, facilè feremus, si Astrologorum titubantiam attendamus. Hi namq; non in compositione solùm structuraque cælorum caligant; non solùm hæsitant in facultate stellarum, in figura, in situ, magnitudine, interuallo; Sed in ipso etiam orbium motu, quem sensu oculisque videmus, incerti fluctuant & altercantur. Scitis, Auditores, solem trium millium, eoq; amplius annorum spatio, iuxta præclarissimorum Astrologo-

logorum ſententiam, omniumque oculos perpetua vertigine circumactum, circa terram rotaſſe. Terram verò ſuis libratam ponderibus ſemper ſtetiſſe, ac veluti radicibus defixam hæſiſſe. Repente verò extitiſſe Copernicum, qui non minùs Nicetam, Horpheum, ac Philolaum imitatus, quàm Ioſuen æmulatus; ſolem ſtare iuſſit, terram perpetuo motu cieri. Nempe apud Aſtrologos non ſolùm incerta ſunt, quæ animo comprehendi ſolent, ſed etiam quæ ſenſu ipſo oculiſque videri. De metaphyſicis verò, nihil dicam. Quì enim fieri poteſt, vt de abſtractis entibus, de puris illis mentibus a mortali concretione ſeparatis, ab omnibus ſenſibus, imò a cogitatione longè diſsitis aliquid ſe ſcire poſſe confidant? cum ea quæ manu terunt, vident oculis omnibuſque ſenſibus deprehendunt, nec intime nec extime cognoſcere poſsint. Sola, mihi credite, medicina eſt, in qua humanus animus rerum cognoſcendarum ſtudio ductus, poſsit oblectari. Hæc namque certas rerum cauſas nouit, abdita ſcienter explorat, exploratè cognoſcit, intima quæq; patefacit, in naturę penetralia peruadit.

Video, Auditores, veſtrum, pleroſque animo ſubridentes, hæc aut perſonę, quam ſubſtineo, tribuere, aut naturæ meæ ſimplicitati condonare. Verùm ſi per tempus liceret, ſi per patientiam veſtram, ſi per

pro-

propositum mihi argumentum; paucis id, iisque apertissimis ostenderem. Sed ne vel benignitate vestra, vel re proposita licentiùs abutar, argumentis, experimentisque posthabitis, solùm affirmo, si Vos, Viri Philiatri, enarratis omnibus disciplinis instructi, Latina scilicet litteratura, Philosophia, Herbaria, Anatome, quæ prorsus necessaria sunt medicinam facturo; Gręcis litteris & Astronomia, quæ vtilissima; Arithmetica, Geometria, Rethorica, Pöesi, Historia, quæ reuerà commoda solùm videntur; si, inquam, hisce omnibus disciplinis instructi præclarissimam hanc artem, cognitione certam, studio iucundam, quæstu vtilissimam, vtilitate salubrem studiosè colatis, futurum spero, vt vos ad artis culmen euadatis. Et quidem id vobis enitendum esse, primò quidem suadet medicinæ dignitas, eorumque præstantia, qui eam exercuerunt; deinde hortatur summa sũmi Pontificis, & Cardinalis Barbarini in Academiam propensio, demum impellit vtilitas maxima, quæ inde consequitur. Etenim artem colitis ingenuo viro dignam, Principe dignam, Rege dignam. Exploratum namque apud vos esse existimo, non Mithridatem solùm Ponti ac Bitiniæ Regẽ, medicinæ operam dedisse; non solùm Isinam Scotorum Regem, Constantinum IIII. Orientis Imperatorem, Theosophum Regem Corinthi,

Zamobxem Thraciæ Regem; sed ipsum Magnum Alexandrum Macedonem medicinam exercuisse præscriptis ægro medicamentis: Ipsum Dionysium Siracusanorum aut Regem aut Tyrannum sectiones, vstiones, ceterasque curationes ex arte præcepisse. Hi namque non solùm exemplo monent, sed hortantur etiam, atque adeò cogunt, vt alacri animo, summoque studio in artem incumbatis. De perpentione verò Vrbani Pontificis omnium Optimi, omnium Maximi in nostram Academiam, nihil dicam, re ipsa loquente. Nam sicuti omnium scientiarum genere instructissimus est, sicuti augustissimum est sapientiæ theatrum, in quo Vrbs, Italia, Europa vniuersa miram scientiarum encyclopediam spectat ac stupet; ita nihil potius habet, nihil antiquius, quàm ingenuas artes extollere, academias fouere, studiosos erigere. Quæ imitatus Eminétissimus Cardinalis Barberinus, patrui Pontificis & genij & ingenij expressa imago, doctrinarum patronus, littaratorum Mecænas, humanitatis idea, comitatis exemplum, religionis vindex, ita incumbit in hanc curam, vt omnem moueat lapidem, nostræ vt consulat vtilitati. Commoda demum ac fructus, qui inde consequuntur, noctiores sunt, quam vt a me sint enarrandi. Nam neminem esse puto qui nesciat, complures medicos recensitis præsertim disci-

pli-

plinis ornatos, honores summos, ac dignitates; auri argentique vim maximam sibi comparasse. Scitis Policletem ob Phaleridem sanatum aureas crateras, phialas ex purissimo auro gemmisque contextas, & atticorum aureorum quinquaginta millia a Rege donatum fuisse. Scitis Erasistratum a Phtholemeo Rege ob seruatum Antiochum patrem quindecies millibus aureis donatum. Scitis Antonio Musæ ob restitutum Augustum statuam in templo prope Aesculapium a Senatu positam. Scitis Cassios, Calpurnios, Asuncios, Albutios, Rubios Romanos medicos ducēta quinquaginta sextertia annuatim mæruisse. Scitis Anaxagoram Argiuorum Regem cum Melampo medico partitum fuisse Regnum, feminis a melancholia & furore vindicatis. Et ne in antiquis recensendis tempus conteram, recentiora tantum aliqua in memoriā reuocabo. Ludouicus XI. Galliæ Rex Iacobo Cocterio medico mēstruum dabat stipēdium decem aureorum millia; Ludouicus Patauinus medicinæ præstantia sibi aditum aperuit non ad aulam modò, sed ad animum Augenij IIII. Pont. Max. a quo honorificentissima legatione in Angliam missus fuit, Dux constitutus exercitus pontificij, ac demum in Cardinalium Collegium cooptatus. Vincentius Laureus medicus eximius a Pio V. primo quidem Ecclesiæ Montis Regalis

præ-

præpositus fuit, mox apud Sabaudiæ Ducem, deinde apud Sigismundum Regem Poloniæ, demum apud Henricum Galliarum Regem Nuncij munere functus a Gregorio XIII. amplissima Cardinalium dignitate insignitus fuit. Petrus Vlissiponensis, excellentissimus medicus, Episcopi primo insignia meruit; deinde Cardinaliũ purpura decoratus; Demum ad Pontificatum euectus vocatusque Ioannes XXII. Putatis, Philiatri, hæc exilia esse & exigua præstantis, & a me descripti medici præmia? An non ignauissimumquemque & socordem hominem hæc inflammare possint ad scientiam capessendam? Video, herculè, vos condatos esse, animo alacres, ingenio pollentes, industria paratos, ac proinde eos omnes, quos a mox efficto formatoque, medico progressus expecto, pollicentes. Dixi, Auditores, de ijs omnibus disciplinis, quæ aut necessariæ medico, aut perutiles, aut commodę esse videntur; Dicam oportuniori tempore (non enim diutiùs Tua, Eminentissime Princeps, Vestraque Illustrissimi Præsules, abutar patientia.) Dicam, inquam, in solemni studiorum instauratione de natura, de moribus, deque omni philosophia morali medico necessaria.

DIXI

PE-

Carlo de Polis

PETRI SERVII PROLVSIO Iatrophilologica

An Iuuenis Esse Possit Absolutus Medicus

Et ad Faciendam Medicinam Plane Idoneus

ROMÆ,
Ex Typographia Bernardini Tani. 1638.

Superiorum permissu.

GABRIELI NAVDÆO REGIS GALLIÆ CONSILIARIO

Eiusdemque Oratorum apud Pont. Max. Medico Ordinario

Petrus Seruius S. P. D

TEnuis scriptio, Naudae, & per se obscura lucem a luce tua, omnium clarissima, mutuari gestit. Multa sunt, quæ id suadent, hortantur, impellunt: humanitas tua singularis, cum singulari comitate, morumque suauitate coniuncta; mira eruditio, ac doctrina; & mutuus inter nos amor ætate, consuetudine, genio ad litteras pari (vtinam ingenio) & peculiari quadam sympathia naturæq; consensu firmatus. Itaque non vereor, ne non hæc, quæcunque sint, amoris summi erga Te mei argumenta amanter a Te, humaniterque excipiantur, & quam ex se dignitatem splendoremque non habent, clarissimo tuo nomini inscripta consequantur. Vale. Romæ Prid. Kal. Aug. 1638.

PE.

PETRI SERVII
PROLVSIO
Iatrophilologica

An Iuuenis Esse Possit Absolutus Medicus.

1. APud omnes inualuit opinio, apud doctos indoctosque, Medicum eiusmodi debere esse,

----- Cui plurima mento Virg.
Canities inculta iacet -----

nam cum *Medicinam citò addiscere sit impossibile*, quippe quæ experimentis nitatur, fulciatur exercitatione, vsuq; comprobetur, senectute maturum debere esse medicum necesse est. Et verò inficiari non potest, quin Hipp.

Senectus omnia doceat, moraq; temporis, eaque Sophocles.
Tum recta demum sapere nos primum doceat. Stobæus.

2. Accedit, quòd iuuenis prudentia caret, carens experientia, quæ ex Aristotele 6. Ethicorum tempore indiget. Vnde sapienter a sapientissimo Solone lege cautum fuit, ne quis admo- Stobæus.

modum iuuenis ad Rempublicam accederet, eiusque gubernacula tractaret: nempe quia iuuẽtus omnia tumultuosè agit, arbitrio potius, quàm ratione ducitur, incerta & vacillans plerumque fertur sine scopo & mutationibus obnoxia est. Quarè meritò ab Horatio iuuenis describitur.

Cic.

Inuidus, iracundus, iners, vinosus, amator,

ac proinde imprudens & ignarus: e contra verò senex gnarus ac prudens rebusque omnibus gerendis idoneus a sapientibus habetur, quippe cui

Ouid. *Multa vetustas scire dedit.*

3. Prætereà si verum est, vt verissimum esse fatẽtur omnes, id summo ac perpetuo medicinæ dictatore e tribunali sapientiæ promulgante, *Vitam esse breuem, artem verò longam*; quis est tam hæbes & pinguis, quis adeò indulget iuuentuti, qui existimet, eam esse aptam medicinæ faciendæ? Sanè vita breuis est artis longæ comparatione, & ars longa, si conferatur cum vnius hominis vita. vnde fieri non posse verisimile est, vt tenera immaturaq; ætas artem adeò longam sibi comparare posſit. Quarè Magnus Hippocrates in Epistola ad Democritum, *Ego*, inquit, *ad finem artis non perueni etiam si senex sim.*

Gal.

4. Illud

4. Illud etiam exploratum esse debet, quod ab Aristot. in Moralibus scriptum est, *Medicus non fit ex libris*; sed vsu, exercitatione, experientia, quę diuturnitate temporis opus habent: nam reuera

----- *Seris venit vsus ab annis* Ouid.

& quidem vsus & experientia ab seris venit annis; acproinde qui diutiùs viuit, prudentior euadit, vsuque præstantior. Etenim *Vsus, res, ætas semper aliquid apportat noui,*

Aliquid monet: Terentius.

vnde qui ætate longiùs processit, vsu magis præstat, ac faciendæ medicinę magis aptus.

5. Iam verò si res medicæ & militares simillimæ sunt, simileque prudentia ambæ geruntur, vt constat vel apud Liuium, *Duces vt medici sæpe nihil agendo multùm proficiunt*; profectò nullus esse potest idoneus medicus, nisi qui ætate ac senectute, vsu atque experientia artem sibi comparauerit. Nam rei militaris nullus esse potest verè gnarus, qui naturæ ac virtuti vsum non adiunxerit: vt Antigoni testimonio liquet, qui interrogatus, Quem e suæ ætatis Ducibus præstantissimum iudicaret, *Pyrrhum*, inquit, *si senesceret*: censebat nimirum prudentissimus Antigonus, tantam Duci lib.23 Plutarchus.

ex ætate accessioné fieri, vt Pyrrhus, etiamsi omnium præstantissimus haberetur, quia tamen non adhuc arte consenuerat, ideò non omnium esse optimum, sed facilè futurum, si virtuti senium accederet. Quarè mirum in modum Stobæus Tassum laudat, qui dictitare consueuit, *Nihil sapientius esse experimento*, & nos meritò laudare possumus Cæsarem cuius tritum sermone prouerbium: *Vsus est omnium rerum magister*: & Cicer., *Vsus frequẽs omniũ magistrorũ præcepta superat.*

lib.2. de B. C.

lib.1. de Or.

6. Quinimò & illud satis superque videtur suadere, iuuenem numeris omnibus absolutum medicum esse non posse, quòd multiplici facultatum genere medicus instructus esse debeat, Philosophia, Anatome, Simplicium, compositorumque medicamentorum scientia, Mathematica, Arithmetica, Geometria, Astronomia, Rhetorica, Historia, græca latinaque litteratura. Quæ quidem omnia cum nonnisi longissimo tempore, summo labore, maximaque corporis animiq; contentione comparari possint, profectò sequitur, vt qui non multùm ætate profecerit, neque multùm arte proficere possit; vt qui ætate adhuc adolescit, etiam arte omnino adolescat. Et verò quis est, qui valetudinem

vitamq; propriam tam parui faciat; quis est, quē sanitatis ac diuturnæ salutis adeò pertęsum sit; quis, quē diutius viuere tã pœniteat, vt se suamq; valetudinem, vitam ipsam iuueni medico concredere velit? Profectò

------ *Iuuenilibus annis* Ouid.

Luxuriant animi, -------

& in ea ætate pro sua quisque libidine vnumquodque agit, genio potius & arbitrio, quàm ratione ductus. Quarè imprudentem omnino esse puto atq; temerarium, qui se

------- *Iuuenum temerariæ pubi*, Ausonius.

committere audeat, suamque valetudinem commendare.

His similibusque argumentis fulciri possunt, qui iuuenibus medicis infensi eorum virtuti, ingenio, iudicio, industriæque plurimum detractum esse volunt, & a perfectorum medicorum numero eos delere: Dixi, Auditores, Fulciri Possunt, quia talia reuerà ipsi non afferunt argumenta, sed a nobis reperta afferuntur: solùm enim dictitant, obiectantque, vel blaterant potius, Medicos absolutos senectute venerandos esse debere, non despiciendos iuuentute.

1. Ceterùm quàm bellè hallucinentur morosi isti homines, quã turpiter labẽtur, vel ex eo liquidò cõstat, quòd

Plautus. *Non ætate, verum ingenio adipiscitur Sapientia.*

nam aliqui sunt mento potius, quàm mente cani, ac mento non mente se prudentes ac sapientes ostentant: aliqui ecõtra, vt de Friderico Aenobar. tradit Guntherius, *Mente senex, ætate puer Fridericus;* de Iuliano Amm Marcellinus, *Virtute senior quàm ætate:* de Pisone Siluis

lib.1.

lib.25

lib.8. *Ore puer puerique habitu, sed corde sagaci*
Aequabat senium, atque astu superauerat annos.

& de Bello Troiano Cornelius Nepos, siue quisquis sit ille auctor, qui Nepotis nomen mentitur,

Canescant alij mento, nos mente; Capillo
Nos animo; Facie, nos pectore: tempora quippe
Virtutem non prima negant, non vltima donant.

Et sanè prima tempora non negant virtutem præstantiamq; artis, neque vltima donant, cum plurimi in senectute puerascant, in iuuentute multi

2. senescant. Complures videas, qui etsi in ætate multũ profecerint, in litteris tamen, atq; in prudentia rerum agendarum nihil vel parum profecerunt. Habitu quidem corporis & cõspectu ve-

venerandā referunt senectutem, iudicio verò atq; prudentia merā præseferunt infantiam. Quibus mehercule aptè quadrat illud Anacreontis

Senem sapit capillus,
Sed mens refert iuuencum.

vnde verissimum esse constat, quod

Canities temporis indicium sit, non prudentiæ. Menā der.

Econtra verò complures videas adhuc iuuenes, qui nō minùs animo, quàm corpore polleant, qui exacto iudicio, ingenio mirabili, vsuque non mediocri valeant. Quos bardus sit atque ineptus, qui non optimos atq; præstantes in medicina facienda esse putet: quosque sub persona Pisonis describere videtur Lucanus

Est mihi, crede, meis animus constantior annis,
Quamuis nunc iuuenile decus mihi pingere malas
Cæperit.

3. Neque verò silentio prætereundum est, quod apud Stobæum dixit Antiphanes, *Vita nostra est sicut vinū, cuius modicum reliquum acescit*, sic in vita quod reliquum superest, inutile est, & rebus agendis ineptum. Etenim senescens homo nō minùs corporis, quàm animi vigorem amittit: languescit ei spiritus, habetatur in- Serm. 113.

genium, memoria aboletur: nam, vt eſt apud græcum tragicum,

------- *temporis longæuitas*
Senem ſimul vacuumq; mentis efficit.

Et quamuis aliqui ſint, qui etiam octogenarij corporis animiq; viribus polleant, ingenio iudicioque vigeant; tamen id monſtri ſimile eſt, & miraculi loco habetur. Hoc enim in vno Pontifice omniũ Opt. omnium Max. noſtra ætate vſu venire ſcio. Is enim ſicuti dignitate omnes præſtat, ita huius æui omnes omniũ calculo longè antecellit iudicio mirabili, præſtantiſſimo ingenio, mirifico vſu, vario & multiplici, ac demum (quod nulla vnquam ætas vidit) omnium ſcientiarum genere miraq; encyclopedia. Ceteri verò langueſcunt penè omnes, corpore infirmi, animo ſtupidi, iudicio hæbetes, ingenio retuſi, induſtria tardi, omnique facultatum genere frigidi.

4. Iam verò quod a præſtantiſſimo neoterio ſcriptum eſt mire comprobat noſtram operationem, *Vt malitia ſupplet ætatem, ita ingenium & ſtudium ſenes medicos facit*. Induſtria ac iudicium ingeniumq; perfectos medicos declarat. non enim eſt opus ſenectute, cum iudicium præſto eſt, vſus, ingenium: nam reuera

Cani

Cani capilli sapere faciunt neminem. Menander.

5. Ceterùm & illud animaduersione dignum existimo, quod ab Aristotele traditũ est, Artium aliquas multùm studij, theoriæ atque litteraturæ opus habere; aliquas studij minimũ, vsus verò & exercitationis quamplurimum: inter quas Ars nautica numeratur: quam nullus vnquam e libris didicit, sed vsu & praxi sibi comparauit, etiamsi ætatem in nauibus gubernandis non consumpserit. Quòd si ita est, quis tam obstinatè inficiabitur, quempiam esse posse perfectum absolutumq; medicum, etiamsi ætate non consenuerit? Profectò ars medica etsi duobus fulciatur fundamẽtis, vsu ac litteratura; tamen certum est, hanc sicuti plus litteraturæ ita minùs vsus, quã nautica, opus habere: ergo si in ea quispiam perfectus esse potest adhuc iuuenis, in hac etiam esse posse nemo non videt.

6. At verò rei militaris exemplo res planè comprobatur. Nam siue milites spectemus, siue duces, facilè reperiemus, & hos & illos in arte eximios esse, etiamsi iuuenes adhuc sint. Et quidem quod facit ad milites exploratum est, apud Romanos in more positum fuisse, eos conscribi ab anno 17. ad 46. qua ætate habiles

habebantur omnes atque idonei ad quoduis generosum facinus perpetrandum, ad quodlibet audendum. De ducibus satis constat apud Polybium, Liuium, Sallustium, Velleium, Val. Max., ceteros Romanæ historię scriptores, iuuentutem suppeditasse Reipublicæ maximos eximiosq; duces. Et ne per inanem ostentationem historici munere hic fungi videar, sexcentis pretermissis, rem vno Pompeio Magno aperiam. Hic adhuc iuuenis in Aphrica Cn. Domitium Marianam factionem sequutum deleuit, Iubam Mauritaniæ Regẽ bello vicit, cępit, ante triumphalem currum duxit, vnde Magni nomen sibi peperit. In Europa Sertorium cum tota familia sustulit. In Asia Mithridatem deleuit, Aristobolum Iberiæ Regem prælio vicit, ac cępit, Tigrarem Armenię Regem ad genua procumbentem in Regnum restituit, Hiberos Iudæosq; debellauit capto eorum Rege Aristobolo, & ne vllus Orbis angulus sileret ingentes eius mirificasq; virtutes, Maritimas etiam victorias de Pyratibus reportauit. Horum omnia vel pleraque gessit Pompeius adhuc iuuenis.

Illud tamen Auditores, hic monuerim, me non existimare eum futurum

turum esse optimum medicum, qui statim medicinæ tyrocinio exacto artis faciendæ sese accingat. nam hunc neque artis præceptis satis imbutum censeo, neque, si imbutus esset, opportunè appositèque eis vti posse existimo: vsu & exercitatio opus est, vt medicinæ præceptis quis vtiliter salubriterque vtatur. Sed eum Iuuenem declaro bonum medicum, qui in medicinæ theoria diu multumque & accuratè versatus, eam penitus introspexerit, eiusq; præceptis penitus sit imbutus: Qui ingenio iudicioque pollens ea, quę ex libris hausit, exercitatione & vsu prudenter comprobauerit, diligenti animaduersione in morbis curandis versatus sit, aliorum obseruationes litteris traditas optimè calleat. Qui demum annis adultus ætateque firmus, ingenio, iudicio, vsu & experientia decem circiter annos practicæ medicinæ accuratè operam dederit, notauerit, obseruauerit. Etenim qui ad hanc ætatem peruenit non minùs ætate quàm natura iudicioq; maturus censendus est. Nisi quis eiusmodi ætatem agens ætate æquè atq; ingenio adultus est, nisi vigorem illum roburque ingenij sibi comparauit, desperandum puto de eius prudentia. Etenim corpus

animusque simul adolescunt, pariq; gradu ad vigorem ascendunt; neque alterum altero grandius fieri permittit natura; imò *Vtrumq; per se indigens alterum alterius auxilio eget*. Cōcludo igitur Senectutem neque multum addere, neque detrahere multum perfecto absolutoque medico: eumque medicum verè senem dicēdum esse, qui etsi annis non adhuc senex, iudicio tamen ingenioque consenuerit.

Sallustius.

Neque putetis, Auditores, hæc me vestris auribus tribuere, aut iuuenili ætati vestrę blandiri; quia hæc eadem sentiunt magni in medicina viri Vallesius, Rodericus a Castro Medicus Amburgensis, Christophorus Cachetus elegantissimus aphoris. interpræs. & Vallesius quidem in Proęmio lib. 8. Controuersiarum hæc habet: *Sed duo nollem mihi denegari: fieri posse in medicis præceptis mente exercitatissimum, in operibus exerc tatum mediocriter; atque hac ratione Reipublicæ & docendo & medendo non inutilem. Esse etiam eam senectutem quæ ad medicinam expetitur, nō in annorū numero, sed in medicorum operum longo multoq; vsu positam.* Rodericus a Castro non quidem Pisanus sed Amburgensis, eo longè doctior, hanc eamdem Vallesij opinionem, non sententia modò, sed verbis ipsis con-

confirmat: eius hęc sunt cap. 10. lib. 2. Medici Politici: *Fieri poteſt vt iuuenis in medicis præceptis exercitatiſſimus, in operibus mediocriter verſatus tam in medendo, quàm in docendo Reipub. ſit vtiliſſimus, ſi modò mente caneſcat, quãuis non mento*. Cachetus verò idem exiſtimat & multis probat dedita opera in Com. ad hunc eumdẽ Aphoriſmũ.

3. Iam verò vt rata magis firmaq; ſit noſtra opinio, rationes ſuperiùs a nobis in noſmetipſos allatas diſſoluere neceſſe eſt. Et prima quidem ratio deprompta erat ex Hippocr. aphoriſ. *Vita breuis, Ars longa*. vnde liquido conſtare videbatur, artem medicam vtpote longam breui tempore, ac proinde a iuuene haud poſſe comparari. Ceterùm illud nouiſſe oportet, Artem medicam eo tempore, quo ea aphoriſtica lex lata eſt, difficiliorem fuiſſe cognitu, quippe quæ rudis adhuc, nec adulta quaſi vagiebat in incunabilis. eo tempore quiſq; proprio marte propriaque obſeruatione artem ferè omnem conſequebatur: ac proinde longo tempore ac diuturno opus erat ad id aſſequendum. Et quamuis aliquæ obſeruationes experimentaq; vel in tabellis in Apollinis templo, vel in libris extarent exarata, (nam & ante Hippocratem libri de re medica in lucem prodierunt.

runt, Hippocrates ipſe mentionem facit Andreæ antiquiſſimi rei medicę ſcriptoris) tamen perpauca ea erant, nec methodo perfectè diſtincta. Noſtra verò ætate longo temporis tractu magis magiſque in dies & ars in perfectiorem methodum redacta eſt, & obſeruationes experimentaq; longè plura, ac libris diſtinctiùs tradita. Accedit quòd ſingulæ medicinę partes miro acceſſu locupletatæ ſunt a conſequutis ætatibus. Anatomes hodie longè quàm Hippocr. ætate perfectior, quippe a ſexcentis anatomicis perennè aucta doctiſſimis certiſſimiſq; obſeruationibus. Herbaria nunc multò vberior, quàm fuerit olim, orientali occidentalique India magna ſimpliciũ copia ſuppeditante. Compoſitorum verò medicamentorum formis, quàm locupletata ſit ars medica, notius eſt, quàm vt a me probãdum videatur. neminem enim eſſe puto, qui neſcint; ſyrupos, iulapia, electuaria, conſeruas, opiata, condita, confectiones, pillulas ſexcentaque talia ignota fuiſſe eo tempore; nunc verò paſſim fieri obuiam vnicuique, lippis nota atque tonſoribus. Quarè nunc ſunt magis in promptu auxilia medica & vnica lectione quiſque poteſt ea ſibi comparare, breuique tempore. Verum quidem

eſſe

esse fateor, in vna vel herbaria, vel anatome cognoscenda obseruādaq; vnius hominis vitam breuem esse: cum Galenus fateatur, se pulsuum naturam scientiamque vix senem adeptum fuisse: verùm, inquam, hoc esset, si medicinæ partes inexploratæ nunc essent, vt Galeni tēpore natura scientiaque pulsuum (quamuis de Pulsibus morosus valdè sit Galenus) sed quia omnes inuentæ, methodoq; distinctæ ac doctissimis libris consignatę sunt, propterea breui tempore ab ingenioso ad disci possunt. Nam

4. Ex libris nunc vt olim ex obseruationibus quisque potest haurire medicinam. Vnde patet ad Aristotelis auctoritatē, *Medicus non fit ex lib.* Fateor mehercule medicinam natam non esse ex libris, nec ex libris adultam, sed ex obseruationibus experimentisque; sed tamen natam adultamque ex obseruationibus adipiscimur modo ex libris, aliorum sexcentorum sexcentas obseruationes continentibus. Ergo ætate nostra librorum adminiculo ascendere possumus ad artis culmen, sicuti olim propria cuiusq; obseruatione experimentoq; ascendendum erat.

Quod verò dictum est ex Terentio *Res, ætas, vsus semper aliquid apportat noui, aliquid monet*, sicuti minimè infi-

ciari

ciari possumus; ita nimium probare asserimus. nam etiam senes ac decrepiti aliquid præterea addiscere possunt. vt enim scriptū est a Liuio, *Meliores, prudentiores, constantiores nos tem-*
lib.32 *pus diesq; facit*; ac proinde indies magis quisque in arte proficere potest etiam senex, etiam decrepitus. Itaq; sicuti inficiandum nō est, ex eo quod senex magis magisque indies doctior fiat, perfectum esse medicum, ita propter eamdem rationē de iuuene idem inficiari non possumus.

5. De re verò militari, quæ quinto loco obiecta a nobis fuit, minùs laboro. nam prima ætas, teneraque iuuentus & militari & medicæ arti exercendæ inepta est: matura verò iuuentus, quæ consistit ac viget ducendi exercitus, Reipub. gubernandæ, medicinæ faciendæ aptissima censenda est. Nam Alexander Magnus e trigesimo annò pedem vix efferens adeò præstans, peritus prudensq; fuit Imperator, vt non modò Græciam vniuersam reliquamque Europæ partem, quæ Asiam spectat; sed ipsam aggressus Asiam, totam in suam potestatem redegit, ad Indos ipsos vltimos Orientis populos penetrauit, multaque alia gessit, quæ a nemine a cōdito æuo, vt loquitur Apuleius, gesta esse feruntur. Quid dicam
de

de Scipione Maiore? qui adhuc prætextatus, hoc est 16. annum non excedens *Quiddam humano fastigio maius præ se tulit:* nõ solùm miles ad Trebiam mira patrauit facinora, patrẽq; ab hostibus circumuentum seruauit; sed non multò post in hispaniam, in qua paucis arte diebus pater & auunculus vna cum exercitu trucidati fuerant, profectus Asdrubalem cum vniuersis copijs fudit, Hispaniasque iam amissas, in potestatem Popul. Rom. redegit; & non multò post in Aphricam traijciens, Hannibalem ex Italia discedere cóegit, eius exercitum deleuit, totamque Aphricam, Pænos certè omnes subegit, ac tributarios Popul. Rom. fecit. Si ergo iuuenilis ætas idonea est militari arti, profectò etiam medicæ aptam esse necessariò asserendum videtur. Imò verò constans illa ætas semper habita fuit aptissima magnis rebus gerendis, ac Reipub. administrandæ. nam Magistratus omnes Populi Rom. gerebantur ab anno 27. ad 41. adeò vt ingens illa maximaque Respub. administraretur a constituta illa ætate, vt liquet ex accuratis antiquariorum obseruationibus prȩsertim verò Sigonij, Panuinij, Manutij, Robortelli, Gruchij, Lipsij, ceterorum: nam Consulatus, Censura, Prætura, Aedilitas, Quæstura,

Val. Max.

ſtura, Tribunatus plebis ceterique magiſtratus, quibus innitebatur Romanum Imperiũ, ab anno 27. ad 41. omnes gerebãtur. Quod ſi huiuſmodi ætas adminiſtrandæ Reipub. Rom., hoc eſt, regendo vniuerſo Orbi apta cenſebatur, non eſt cur eadem ætas inepta habeatur vnius homuncionis valetudini curandæ.

1. Quod verò ait vulgus, medicum debere eiuſmodi eſſe

----- Cui plurima mento
Canities inculta iacet -----

haud inconcinnè retorqueo, medicum inquiens eiuſmodi eſſe debere

----- Cui plurima Menti
Canities perculta iacet. -----

Mente canus eſto medicus, non mento: ideſt ingenio, iudicio, induſtria, lectione varia, multiplici obſeruatione polleat. Quid enim, obſecro vos, refert, homini medico ineſſe longam ſatis & promiſſum barbam, canitiemq; decoram, niſi iudicio is ingenioque præſtet? Quis æſtimabit eum medicum ſenem qui in funerandis ægris potius, quàm in curandis morbis ætatem impendit, qui contriuit calceos per vrbem obambulando potius, quàm ingenium in medendis morbis exercuerit?

2. De prudentia iuuenilis ætatis, quæ ſecundo loco obiecta fuit, deq;

ſa-

ſapientia, quæ tempore vſuq; comparetur, non admodum laboro, cum

Non ætate verùm ingenio adipiſcatur ſapientia Plautus.

præſertim in rebus medicis, quæ aliorum obſeruationibus nituntur a quouis ingenioſo facilè comparãdis hauriendiſque e libris, vt abunde ſuperiùs dictum eſt.

3. Multiplex verò ſcientiarum cognitio, qua præditus eſſe debet medicus, non arguit iuuenem eſſe non poſſe abſolutum medicum. nam earum facultatum pleraſq; leuiter attingere ſatis eſt, vt mathematicam, geometriam, arithmeticã, aſtronomiam ceteras huiuſmodi.

Eæ verò quas penitus haurire debemus, longam quidem reddunt artem, ſed non longiſſimam. eam enim philoſophiam, herbariã, anatomenq; qua opus eſt perfecto medico, intra conſtitutam ætatem comparari poſſe exiſtimo, re experientiaque doctus, cum viderim ſexcentos ingenio iudicioq; præſtantes, qui in iuuentute ea omnia adepti ſunt, ac proinde præſtantes in re medica euaſerunt. *Non enim*, vt cum Plutarcho conſignem hanc meam Lectionem, *qui diu cecinit, rhetoricatus eſt, aut gubernauit, laudatur, ſed qui Scitè.* In Mora lib.

F I N I S.

Grauiora Errata correcta.

PAg.1.lin.18. tyronibus. 3. 4. temperatus. 4. 25. Leonides. 7. 32. eum. 16. 31. organicis. 20. 26. hepar. 29. 12. quod. 32. 25. membro. 37. 26. gratias. 38. 25. duorum. 56. 5. prompſiſſe. 60. 14. ſatis. 81. 17. hepati. 88. 27. reticeam. 94. 19. percelli. 25. miror. 96. 30. maxima. 97. 21. Fernelius. 99. 5. operari. 106. 23. ſignificat. 107. 5. quiddam. 120. 1. morborũ. 121. 16. τὴν. 127. 21. coagulare. 134. 5. agri. 136. 15. vomitus. 139. 23. Aſclepiadis. 142. 16. diſſimulare. 22. Diſquiſitio. 143. 6. prudentiùs. 143. 13. qui. 144. 9. ſpiritus. 144. 25. corpus eneruat. 147. 20. hæmorrhagia. 160. 19. interna. 174. 6. hæmorrhagiam. 178. 27. autem. 199. 24. Alpinus. 200. 21. principalem. 24. ſequantur. 216. 20. induſtriæ. 217. 8. reuellendum. 227. 19. nimirum. 228. 1. materiamque. 230. 22. naſturtium. 235. 9. ſiue. 237. 8. diſſipantia. 240. 26. vtendum. 250. 13. cauſam. 226. 7. ſyrupi. 280. 41. ſeroſos. 287. 1. Renodeum. 288. 9. amarore. 315. 14. apud Hipp. 316. 29. libras. 319. 6. poſtliminio. 320. 6. gallinaceis. 339. 21. principijs. 343. 13. Auruncios. 335. 16. medicamentorum. 22. medicamentorum.

IN-

INDEX RERVM.

Con-

Fla-

Ma-

FINIS.

Gemelli, caniq. manibus aliquid dare
Bere una fiummetta di qualche ora